This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

BODLEIAN LIBRARY

The gift of

Miss Emma F. I. Dunston

F. W. Dunster
Aug. 1869.

Dunston A 185a/3

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELIUS
TACITUS.

TOMUS III.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C. Le Brun Inv.

L. Desrochers Sculp.

Digitized by Google

C. CORNELII
TACITI

QUÆ EXSTANT OPERA,

Recensuit J. N. LALLEMAND.

TOMUS III.

PARISIIS,
Apud DESAINT & SAILLANT, viâ
S. Joannis Bellovacensis.
Typis J. BARBOU, viâ San-Jacobeâ.

M. DCC. LX.

Digitized by Google

Digitized by Google

BREVIARIUM
LIBRI PRIMI
HISTORIARUM.

TACITI præfatio in Hiſtorias ſuas; ejus dignitas, ætas, inſtitutum. Præſentis Hiſtoriæ ſumma capita. Status urbis, mens exercituum, habitus provinciarum, occiſo Nerone. Galba inviſus ob ſua amicorumque vitia; inimicorum mores. Status Hiſpaniæ, Galliæ, Germanicorum exercituum, aliarum provinciarum. Muciani virtutes & vitia. Veſpaſianus in Judæa. Ægypti, Africæ, Italiæ &c. ſtatus. Superioris Germaniæ miles deficit a Galba, qui de adoptando Cæſare cogitat; magno amicorum ambitu, & ſpe Othonis: ſed Piſo eligitur, homo nobilis & ſeverus. Galbæ oratio, cauſas adoptionis, monita imperii adminiſtrandi continens. Piſonis inter hæc moderatio. Adoptio in caſtris nuncupata. Legati ad defectores miſſi. Neronis prodigæ donationes reſciſſæ. Otho res novas molitur: inſtigantibus libertis, ſervis, & mathematicis: paratis an è militum ſtudiis per blanditias & largitiones; oſcitante ad iſta præfecto. Ergo jam legiones

Digitized by Google

& auxilia pro Othone ; iſque conſalutatus imperator caſtris prætorianis infertur. Piſo cohortem , quæ pro palatio excubabat , hortatur ad fidem ; atque illa ſigna parat , ſed reliquæ copiæ deſciſcunt : plebis adulatio & levitas. Fluctuat Galba , an occurrendum. Vanus de Othone occiſo rumor : inde proni omnes in Galbam. At caſtra favent Othoni. Otho militum animos oratione ſibi conciliat ; Galbæ & Piſoni reddit infeſtos. Arma militi dividit. Agitatum de cæde Vinii : Galba fluctuat : plebs nutat. Othoniani forum irrumpunt. Galba deſertus , dein occiſus , cum T. Vinio. Sempronii Densi fides. Piſo cæſus. Cædium præmia poſcentes interfecti. Senatûs adulatio. Otho coercendis militum furoribus impar : ii vacationes remitti petunt. Cædes Laconis & Iceli. Piſonis & T. Vinii ſepultura , elogia , teſtamenta. Galbæ ſepultura , ætas , nobilitas , mores , honores. Pavor urbis ob mores Othonis , Vitellii , Veſpaſiani. Initia Vitelliar motûs ex bello Vindicis , & ſecutis ii: de diſcordiis inter legiones & Gallos. Vitellius ſuo ingenio ignavus , ad res novas ſtimulatur a Valente & Cæcina legatis. Legiones ſuperioris inferioriſque Germaniæ fidem in Galbam exſuunt , per segnitiam Hordeonii Flacci legati. Valens Vitellium imperatorem conſalutat , magno militum ſtudio ,

Digitized by Google

quibus poſcentibus, multi cæsi: sed Civilis periculum evadit. Vitellius viribus auctus duos exercitus in Italiam mittit. Vitellii torpor inter alacritatem militum. Divodurensium cædes. Galli Vitellium ſequuntur. Lugdunenſes Viennensibus inimici, milites in eos ſtimulant: ſed illi donis placantur. Avaritia & libido Valentis. Helvetii poſt ingentem cladem a Cæcina illatam, Vitellio vix reconciliantur; in cujus partes transgreſsâ Italiæ parte, Cæcina Alpes ſuperat. Otho ſe prudenter gerit, Mario Celſo ignoſcit: Tigellinum punit. Criſpinillæ cum infamia ſua parcit. Conditiones Vitellio, & hic illi offert. Insidiatores mutuò immittunt. Provinciæ utriuſque partes ſecutæ. Otho imperatorem agit; honores, civitatem, jura dilargitur: de celebranda Neronis memoria agitat. Sarmatæ Rhoxolani cæduntur. Seditio gravis in ipſa urbe temere orta, cum magno metu atque diſcrimine primorum civitatis, precibus & lacrymis Othonis componitur: qui eâ occasione, milites ad concordiam & modeſtiam hortatur. Atque illis ad præſens compositis, omnia tamen ſuſpicionum & formidinis plena, præcipuo patrum metu. Prodigia Othonis cladem præſagientia. Consilia & duces Othonis: qui cum aliis nobilibus Vitellii fratrem ſecum ducit: unde varii animorum motus. Otho

Digitized by Google

festinat ad bellum, commendatâ patribus republicâ. Trachali eloquentiâ usus Otho, in quem studia & voces vulgi. Gesta hæc paucis mensibus.

Coss. { Ser. Sulpicio Galba Imper. Cæs. Aug. II. / T. Vinio.

Digitized by Google

C. CORNELII
TACITI
HISTORIARUM
LIBER PRIMUS.

I. INITIUM mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinius consules erunt. Nam, post conditam urbem, octingentos & viginti prioris ævi annos multi auctores retulerunt: dum res populi Romani memorabantur, pari eloquentiâ ac libertate; postquam bellatum apud Actium, atque omnem potestatem ad unum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere.

Digitized by Google

Simul veritas pluribus modis infracta ; primùm inſcitiâ reipub. ut alienæ, mox libidine aſſentandi, aut rurſus odio adverſus dominantes : ita neutris cura poſteritatis, inter infenſos, vel obnoxios. Sed ambitionem ſcriptoris facilè averſeris ; obtrectatio & livor pronis auribus accipiuntur : quippe adulationi fœdum crimen ſervitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio, nec injuriâ cogniti. Dignitatem noſtram a Veſpaſiano inchoatam, a Tito auctam, a Domitiano longiùs provectam, non abnuerim : ſed incorruptam fidem profeſſis, nec amore quiſquam, & ſine odio dicendus eſt. Quòd ſi vita ſuppeditet, principatum divi Nervæ, & imperium Trajani, uberiorem ſecurioremque materiam, ſenectuti ſepoſui : rarâ temporum felicitate, ubi ſentire quæ velis, & quæ ſentias, dicere licet.

II. Opus aggredior opimum casibus, atrox prœliis, diſcors ſeditionibus, ipsâ etiam pace ſævum. Quatuor principes ferro interempti. Tria bella civilia, plura externa, ac plerumque permixta. Proſperæ in Oriente, adverſæ in Occidente res. Turbatum Illyricum : Galliæ nutantes : perdomita Britannia, & ſtatim miſſa : coortæ in nos Sarmatarum ac Suevorum

Digitized by Google

gentes : nobilitatus cladibus mutuis Dacus : mota etiam propè Parthorum arma, falsi Neronis ludibrio. Jam verò Italia novis cladibus, vel post longam seculorum seriem repetitis, adflicta. Haustæ aut obrutæ urbes fecundissimâ Campaniæ orâ : & urbs incendiis vastata, consumptis antiquissimis delubris, ipso Capitolio civium manibus incenso : pollutæ cærimoniæ : magna adulteria : plenum exsiliis mare : infecti cædibus scopuli : atrociùs in urbe sævitum. Nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium. Nec minùs præmia delatorum invisa, quàm scelera : quum alii sacerdotia & consulatus, ut spolia, adepti, procurationes alii & interiorem potentiam, agerent ferrent cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos servi, in patronos liberti : & quibus decrat inimicus, per amicos oppressi.

III. Non tamen adeò virtutum sterile seculum, ut non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres : secutæ maritos in exsilia conjuges : propinqui audentes : constantes generi : contumax, etiam adversus tormenta, servorum fides : supremæ clarorum virorum necessitates : ipsa necessitas fortiter tolerata : & laudatis antiquorum mortibus pa-

Digitized by Google

res exitus. Præter multiplices rerum humanarum casus, cœlo terrâque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim umquam atrocioribus populi Romani cladibus, magisve justis indiciis approbatum est, non esse curæ deis securitatem nostram, esse ultionem.

IV. Ceterùm, antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status urbis, quæ mens exercituum, quis habitus provinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit: ut non modò casus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam causæque noscantur. Finis Neronis ut lætus, primo gaudentium impetu, fuerat, ita varios motus animorum, non modò in urbe, apud patres, aut populum, aut urbanum militem, sed omnes legiones ducesque, conciverat, evulgato imperii arcano, posse principem alibi, quàm Romæ fieri. Sed patres læti, usurpatâ statim libertate, licentiùs, ut erga principem novum & absentem: primores equitum proximi gaudio patrum: pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertique damnatorum & exsulum, in spem erecti: plebs sordida, & circo ac theatris sueta, simul deterrimi servo-

Digitized by Google

rum, aut qui, adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mœsti & rumorum avidi.

V. Miles urbanus, longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendum Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio traductus, postquam neque dari donativum, sub nomine Galbæ promissum, neque magnis meritis ac præmiis eumdem in pace, quem in bello, locum, præventamque gratiam intelligit apud principem, a legionibus factum; pronus ad novas res, scelere insuper Nymphidii Sabini præfecti, imperium sibi molientis, agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus: sed quamvis capite defectionis ablato, manebat plerisque militum conscientia: nec deerant sermones, *senium atque avaritiam Galbæ* increpantium. Laudata olim, & militari famâ celebrata severitas ejus, angebat adspernantes veterem disciplinam, atque ita quatuordecim annis a Nerone adsuefactos, ut haud minùs vitia principum amarent, quàm olim virtutes verebantur. Accessit Galbæ vox pro repub. honesta, ipsi anceps, *legi a se militem, non emi.* Nec enim ad hanc formam cetera erant.

VI. Invalidum senem T. Vinius, & Cornelius Laco, alter deterrimus morta-

Digitized by Google

lium, alter ignavissimus, odio flagitiorum oneratum, contemptu inertiæ destruebant. Tardum Galbæ iter, & cruentum, interfectis Cingonio Varrone, consule designato, & Petronio Turpiliano consulari: ille ut Nymphidii socius, hic ut dux Neronis, inauditi atque indefensi, tamquam innocentes perierant. Introitus in urbem, trucidatis tot millibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam, qui occiderant, formidolosus. Inductâ legione Hispanâ, remanente eâ, quam e classe Nero conscripserat, plena urbs exercitu insolito: multi ad hoc numeri e Germania, ac Britannia, & Illyrico, quos idem Nero electos præmissosque ad claustra Caspiarum, & bellum, quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis revocaverat: ingens novis rebus materia, ut non in unum aliquem prono favore, ita audenti parata.

VII. Fortè congruerat, ut Clodii Macri, & Fonteii Capitonis cædes nunciarentur. Macrum, in Africa haud dubiè turbantem, Trebonius Garucianus, procurator, jussu Galbæ; Capitonem in Germania, quum similia cœptaret, Cornelius Aquinus, & Fabius Valens, legati legionum, interfecerant, antequam juberentur. Fuere qui crederent, Capitonem, ut

Digitized by Google

avaritiâ & libidine fœdum ac maculoſum, ita cogitatione rerum novarum abſtinuiſſe; ſed a legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiverint, crimen ac dolum compoſitum ultro: & Galbam mobilitate ingenii, an, ne altiùs ſcrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobaſſe. Ceterùm utraque cædes ſiniſtre accepta: & inviſo ſemel principe, ſeu bene, ſeu malè facta premunt. Jam afferebant venalia cuncta præpotentes liberti: ſervorum manus ſubitis avidæ, & tamquam apud ſenem feſtinantes: eademque novæ aulæ mala, æquè gravia, non æquè excuſata. Ipſa ætas Galbæ & inriſui, ac faſtidio erat, adſuetis juventæ Neronis, & imperatores formâ ac decore corporis (ut eſt mos vulgi) comparantibus.

VIII. Et hîc quidem Romæ, tamquam in tanta multitudine, habitus animorum fuit. E provinciis, Hiſpaniæ præerat Cluvius Rufus, vir facundus, & pacis artibus, bellis inexpertus. Galliæ, ſuper memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ civitatis, & in poſterum tributi levamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum civitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena,

Digitized by Google

ac ſuas injurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, ſolliciti & irati, ſuperbiâ recentis victoriæ, & metu, tamquam alias partes foviſſent. Tardè a Nerone deſciverant: nec ſtatim pro Galba Verginius: an imperare voluiſſet, dubium, delatum ei a milite imperium conveniebat. Fonteïum Capitonem occiſum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per simulationem amicitiæ: quem non remitti, atque etiam reum eſſe, tamquam ſuum crimen accipiebant.

IX. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat, ſenectâ ac debilitate pedum invalidum, sine conſtantia, sine auctoritate: ne quieto quidem milite, regimen; adeò furentes, infirmitate retinentis ultro accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine conſulari fuere; donec, miſſu Galbæ, A. Vitellius aderat, cenſoris Vitellii, ac ter conſulis filius: id ſatis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non ſanè aliæ legiones, per omnes civilium bellorum motus, innocentiùs egerunt: ſeu quia procul, & Oceano diviſæ; ſeu crebris expeditionibus doctæ hoſtem potiùs odiſſe. Quies & Illyrico: quamquam ex-

Digitized by Google

citæ a Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adissent. Sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis, nec viribus miscebantur.

X. Oriens adhuc immotus. Syriam, & quatuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis adversisque juxtà famosus. Insignes amicitias juvenis ambitiosè coluerat: mox attritis opibus, lubrico statu, suspectâ etiam Claudii iracundiâ, in secretum Asiæ repositus, tam propè ab exsule fuit, quàm postea a principe. Luxuriâ, industriâ, comitate, arrogantiâ, malis bonisque artibus mixtus: nimiæ voluptates, quum vacaret: quotiens expedierat, magnæ virtutes: palam laudares, secreta malè audiebant. Sed apud subjectos, apud proximos, apud collegas, variis inlecebris potens; & cui expeditiùs fuerit tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Judaicum Flavius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano adversus Galbam votum, aut animus. Quippe Titum filium ad venerationem cultumque ejus miserat, ut suo loco memorabimus. Occultâ lege fati, & ostentis, ac responsis, destinatum Vespa-

Digitized by Google

siano liberiſque ejus imperium, poſt fortunam credidimus.

XI. Ægyptum, copiaſque quibus coerceretur, jam inde a divo Auguſto, equites Romani obtinent, loco regum. Ita viſum expedire, provinciam aditu difficilem, annonæ ſecundam, ſuperſtitione ac laſciviâ diſcordem & mobilem, inſciam legum, ignaram magiſtratuum, domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander, ejuſdem nationis. Africa, ac legiones in ea, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque principe, poſt experimentum domini minoris. Duæ Mauretaniæ, Rætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, ut cuique exercitui vicinæ, ita in favorem, aut odium, contactu valentiorum agebantur. Inermes provinciæ, atque ipſa in primis Italia, cuicumque ſervitio expoſita, in pretium belli ceſſuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus, quum Ser. Galba iterum, Titus Vinius conſules, inchoavere annum ſibi ultimum, reipub. propè ſupremum.

XII. Paucis poſt Kalend. Januarias diebus, Pompeii Propinqui, procuratoris, e Belgica litteræ afferuntur: *ſuperioris Germaniæ legiones, ruptâ ſacramenti reverentiâ, imperatorem alium flagitare, & ſe-*

Digitized by Google

natui ac populo Romano arbitrium eligendi permittere, quò seditio molliùs acciperetur. Maturavit ea res consilium Galbæ, jam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior totâ civitate sermo per illos menses fuerat: primùm licentiâ, ac libidine talia loquendi, dein fessâ jam ætate Galbæ. Paucis judicium, aut reipub. amor: multi occultâ spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinii odium, qui in dies quantò potentior, eodem actu invisior erat. Quippe hiantes, in magna fortuna, amicorum cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat; quum apud infirmum & credulum, minore metu, & majore præmio peccaretur.

XIII. Potentia principatûs divisa in T. Vinium consulem, & Cornelium Laconem, prætorii præfectum. Nec minor gratia Icelo, Galbæ liberto, quem annulis donatum, equestri nomine *Martianum* vocitabant. Hi discordes, & rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone: Laco atque Icelus consensu non tam unum aliquem fovebant, quàm alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Vinii

Digitized by Google

amicitia, ex rumoribus nihil silentio transmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & reipub. curam subisse, frustra a Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. Namque Otho pueritiam incuriosè, adolescentiam petulanter egerat; gratus Neroni, æmulatione luxûs: eóque jam Poppæam Sabinam, principale scortum, ut apud conscium libidinum deposuerat, donec Octaviam uxorem amoliretur: mox suspectum in eadem Poppæa, in provinciam Lusitaniam, specie legationis, sepositi. Otho, comiter administratâ provinciâ, primus in partes transgressus, nec segnis, &, donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acriùs in dies rapiebat: faventibus plerisque militum; pronâ in eum aulâ Neronis, ut similem.

XIV. Sed Galba, post nuncios Germanicæ seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius, quónam exercituum vis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperii transigit. Adhibitoque, super Vinium, ac Laconem, Mario Celso, consule designato, ac Ducennio Gemino, præfecto urbis, pauca præfatus *de sua senectute*, *Pisonem*

Digitized by Google

Licinianum arcessi jubet : seu propriâ electione, sive, ut quidam crediderunt, Lacone instante, cui, apud Rubellium Plautum, exercita cum Pisone amicitia : sed callidè ut ignotum fovebat, & prospera de Pisone fama consilio ejus fidem addiderat. Piso, M. Crasso & Scriboniâ gĕnitus, nobilis utrimque, vultu habituque moris antiqui, & æstimatione rectâ severus, deteriùs interpretantibus tristior habebatur : ea pars morum ejus, quò suspectior sollicitis, adoptanti placebat.

XV. Igitur Galba, apprehensâ Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur ; *Si te privatus, lege curiatâ, apud pontifices, ut moris est, adoptarem ; & mihi egregium erat tunc, Pompeii & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere, & tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me, deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tiberium Neronem privignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem quæsivit : ego, in repub. non*

Digitized by Google

quia propinquos, aut socios belli non habeam; sed neque ipse imperium ambitione accepi, & judicii mei documentum sint, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater, pari nobilitate, natu major, dignus hac fortunâ, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum adversam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animos explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eâdem constantiâ retinebis; sed alii per obsequium imminuent. Inrumpet adulatio, blanditiæ, pessimum veri affectûs venenum, sua cuique utilitas. Etiam ego, ac tu, simplicissimè inter nos hodie loquimur; ceteri libentiùs cum fortuna nostra, quàm nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: assentatio erga principem quemcumque, sine affectu peragitur.

XVI. *Si immensum imperii corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram, a quo respub. inciperet. Nunc eò necessitatis jampridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec tua plus juventa, quàm bonum principem. Sub Tiberio, &*

Digitized by Google

Caio, & Claudio, unius familiæ quasi hereditas fuimus : loco libertatis erit, quòd eligi cœpimus. Et finitâ Juliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inveniet. Nam generari & nasci a principibus fortuitum, nec ultrà æstimatur : adoptandi judicium integrum : & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longâ Cæsarum serie tumentem, non Vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulere : neque erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus adsciti, cum invidia, quamvis egregii, erimus. Ne tamen territus fueris, si duæ legiones, in hoc concussi orbis motu, nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi : & auditâ adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero a pessimo quoque semper desiderabitur : mihi ac tibi providendum est, ne etiam a bonis desideretur. Monere diutius, neque temporis hujus ; & impletum est omne consilium, si te bene elegi. Utilissimus quidem, ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus est, cogitare, quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris. Neque enim hîc, ut in ceteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri servi : sed imperaturus es

Digitized by Google

hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam principem faceret; ceteri tamquam cum facto loquebantur.

XVII. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox conjectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exsultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem imperatoremque reverens, de se moderatus: nihil in vultu habituque mutatum: quasi imperare posset magis, quàm vellet. Consultatum inde, *pro rostris, an in senatu, an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra* placuit: *honorificum id militibus fore, quorum favorem, ut largitione & ambitu malè adquiri, ita per bonas artes haud spernendum.* Circumsteterat interim palatium publica exspectatio, magni secreti impatiens, & malè coercitam famam supprimentes augebant.

XVIII. Quartum Idus Januarias, fœdum imbribus diem, tonitrua, & fulgura, & cœlestes minæ ultra solitum turbaverant. Observatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam, quominus in castra pergeret, contemptorem talium, ut fortuitorum; seu quæ fato manent, quamvis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem,

Digitized by Google

imperatoriâ brevitate, adoptari a ſe Piſonem, more divi Auguſti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronunciat: ac ne diſſimulata ſeditio in majus crederetur, ultro adſeverat, *quartam & duodevicesimam legiones, paucis ſeditionis auctoribus, non ultra verba ac voces erraſſe, & brevi in officio fore.* Nec ullum orationi aut lenocinium addit, aut pretium. Tribuni tamen, centurioneſque, & proximi militum, grata auditu reſpondent: per ceteros mœſtitia ac silentium, tamquam uſurpatam etiam in pace donativi neceſſitatem, bello perdidiſſent. Conſtat, potuiſſe conciliari animos quantulâcumque parci ſenis liberalitate: nocuit antiquus rigor, & nimia ſeveritas, cui jam pares non ſumus.

XIX. Inde apud ſenatum non comptior Galbæ, non longior, quàm apud militem ſermo. Piſonis comis oratio: & patrum favor aderat: multi voluntate; effusiùs, qui noluerant; mediè, at plurimi, obvio obſequio privatas ſpes agitantes, ſine publica cura. Nec aliud ſequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum a Piſone in publico, factumve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nunciis, & facili civitate ad accipienda credendaque omnia nova,

Digitized by Google

quum triſtia ſunt, cenſuerant patres, mittendos ad Germanicum exercitum legatos: agitatum ſecretò, num & Piſo proficiſceretur; majore prætextu: illi auctoritatem ſenatûs, hic dignationem Cæſaris laturus. Placebat & Laconem, prætorii præfectum, simul mitti. Is consilio intercessit. Legati quoque (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœdâ inconſtantiâ nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quemque metus vel ſpes impulerat.

XX. Proxima pecuniæ cura: & cuncta ſcrutantibus juſtissimum viſum eſt, inde repeti, ubi inopiæ cauſa erat. Bis & vicies millies ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos jussit, decumâ parte liberalitatis apud quemque eorum relictâ. At illis vix decumæ ſuper portiones erant: iiſdem erga aliena ſumptibus, quibus ſua prodegerant; quum rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri, aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorum manerent. Exactioni triginta equites Romani præpositi; novum officii genus, & ambitu ac numero oneroſum: ubique haſta, & ſector: & inquieta urbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent, quibus donaſſet Nero, quàm quibus abſtuliſſet. Exauctorati per eos dies

Digitized by Google

tribuni, e prætorio Antonius Taurus, & Antonius Naſo: ex urbanis cohortibus Æmilius Pacensis: e vigiliis Julius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, ſed metûs initium; tamquam per artem & formidinem singuli pellerentur, omnibus ſuſpectis.

XXI. Interea Othonem, cui compoſitis rebus nulla ſpes, omne in turbido consilium, multa simul exſtimulabant: luxuria etiam principi oneroſa, inopia vix privato toleranda, in Galbam ira, in Piſonem invidia. Fingebat & metum, quò magis concupiſceret. *Prægravem ſe Neroni fuiſſe: nec Lusitaniam rurſus & alterius exsilii honorem exſpectandum: ſuſpectum ſemper inviſumque dominantibus, qui proximus deſtinaretur. Nocuiſſe id sibi apud ſenem principem: magis nociturum apud juvenem, ingenio trucem, & longo exsilio efferatum. Occidi Othonem poſſe: proinde agendum audendumque, dum Galbæ auctoritas fluxa, Piſonis nondum coaluiſſet. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec cunctatione opus, ubi perniciosior sit quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex natura æqualem, oblivione apud poſteros, vel gloriâ diſtingui. Ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri eſſe, meritò perire.*

Digitized by Google

XXII. Non erat Othonis mollis, & corpori similis animus. Et intimi libertorum ſervorumque corruptiùs, quàm in privata domo, habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia, ceteraſque regnorum libidines, avido talium, ſi auderet, ut ſua oſtentantes; quieſcenti, ut aliena exprobrabant: urgentibus etiam mathematicis, dum *novos motus, & clarum Othoni annum, obſervatione ſiderum*, adfirmant: genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in civitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur. Multos ſecreta Poppææ mathematicos, peſſimum principalis matrimonii inſtrumentum, habuerant: e quibus Ptolemæus, Othoni in Hiſpania comes, quum *ſuperfuturum eum Neroni* promiſiſſet, poſtquam ex eventu fides, conjecturâ jam & rumore, ſenium Galbæ, & juventam Othonis computantium, perſuaſerat *fore, ut in imperium adſciſceretur*. Sed Otho, tamquam peritiâ, & monitu fatorum prædicta, accipiebat, cupidine ingenii humani, libentiùs obſcura credendi. Nec deerat Ptolemæus, jam & ſceleris inſtinctor, ad quod facillimè ab ejuſmodi voto transitur.

XXIII. Sed ſceleris cogitatio, incertum an repens: ſtudia militum jam pridem, ſpe

Digitized by Google

ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris, affectaverat: in itinere, in agmine, in ſtationibus, vetuſtiſſimum quemque militum nomine vocans, ac, memoriâ Neroniani comitatûs, *contubernales* appellando: alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecuniâ, aut gratiâ juvare: inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Galba ſermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperii, atrociùs accipiebantur, quum Campaniæ lacus, & Achaiæ urbes, claſſibus adire ſoliti, Pirenæum & Alpes, & immenſa viarum ſpatia, ægre ſub armis eniterentur.

XXIV. Flagrantibus jam militum animis, velut faces addiderat Mævius Pudens, e proximis Tigellini: is mobiliſſimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in novas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paullatim progreſſus eſt, ut, per ſpeciem convivii, quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti, excubias agenti, viritim centenos nummos divideret: quam velut publicam largitionem Otho, ſecretioribus apud ſingulos præmiis, intendebat: adeo animoſus corruptor, ut Cocceio Proculo, ſpeculatori, de parte finium cum vicino ambigenti, univerſum vicini agrum, ſuâ

Digitized by Google

pecuniâ emptum, donó dederit: per ſocordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant.

XXV. Sed tum e libertis Onomaſtum futuro ſceleri præfecit, a quo Barbium Proculum, teſſerarium ſpeculatorum, & Veturium, optionem eorumdem, perductos, poſtquam vario ſermone callidos, audaceſque cognovit, pretio & promissis onerat, datâ pecuniâ ad pertentandos plurium animos. Suſcepere duo manipulares imperium populi Romani transferendum, & tranſtulerunt. In conſcientiam facinoris pauci adſciti, ſuſpenſos ceterorum animos diversis artibus ſtimulant: primores militum, *per beneficia Nymphidii ut ſuſpectos;* vulgus & ceteros, irâ & deſperatione *dilati totiens donativi*: erant quos memoria Neronis, ac desiderium prioris licentiæ accenderet: in commune omnes metu mutandæ militiæ exterrebantur.

XXVI. Infecit ea tabes legionum quoque, & auxiliorum motas jam mentes, poſtquam vulgatum erat *labare Germanici exercitûs fidem.* Adeoque parata apud malos ſeditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, ut poſtero Iduum die, redeuntem a cœna Othonem rapturi fuerint, ni incerta noctis, & totâ urbe ſparſa militum

Digitized by Google

castra, nec facilem inter temulentos consensum, timuissent : non reipub. curâ, quam fœdare principis sui sanguine sobrii parabant, sed ne per tenebras, ut quisque Pannonici, vel Germanici exercitûs militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque, pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa : quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consiliique, quamvis egregii, quod non ipse afferret, inimicus, & adversus peritos pervicax.

XXVII. Octavo-decimo Kalend. Febr. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruspex Umbricius *tristia exta, & instantes insidias, ac domesticum hostem* prædicit : audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque, ut lætum e contrario, & suis cogitationibus prosperum, interpretante. Nec multò pòst libertus Onomastus nunciat, *exspectari eum ab architecto, & redemptoribus* : quæ significatio coeuntium jam militum, & paratæ conjurationis convenerat. Otho, *causam digressûs* requirentibus, quum, *emi sibi prædia, vetustate suspecta, eóque priùs exploranda* finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum, in Velabrum, inde ad Milliarium aureum, sub ædem Saturni, pergit. Ibi tres & vi-

Digitized by Google

ginti ſpeculatores conſalutatum *imperatorem*, ac paucitate ſalutantium trepidum, & ſellæ feſtinanter impoſitum, ſtrictis mucronibus rapiunt. Totidem ferme milites in itinere aggregantur, alii conſcientiâ, plerique miraculo; pars clamore & gladiis, pars ſilentio, animum ex eventu ſumpturi.

XXVIII. Stationem in caſtris agebat Julius Martialis tribunus. Is, magnitudine ſubiti ſceleris, an corrupta latiùs caſtra, ac, ſi contrà tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpicionem conſcientiæ. Antepoſuere ceteri quoque tribuni, centurioneſque, præſentia dubiis, & honeſtis. Iſque habitus animorum fuit, ut peſſimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.

XXIX. Ignarus interim Galba, & ſacris intentus, fatigabat alieni jam imperii deos: quum affertur rumor, *rapi in caſtra, incertum quem ſenatorem; mox, Othonem eſſe, qui raperetur*: ſimul ex tota urbe, ut quiſque obvius fuerat; alii formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur conſultantibus placuit, *pertentari animum cohortis, quæ in palatio ſtationem agebat; nec per ipſum Galbam, cujus integra auctoritas majoribus remediis ſervabatur.* Piſo pro gra-

Digitized by Google

dibus domûs vocatos, in hunc modum adlocutus est: *Sextus dies agitur, commilitones, ex quo, ignarus futuri, & sive optandum hoc nomen, sive timendum erat, Cæsar adscitus sum: quo domûs nostræ, aut reipub. fato, in vestra manu positum est: non quia, meo nomine, tristiorem casum paveam, ut qui adversas res expertus, quum maximè discam, ne secundas quidem minùs discriminis habere: patris, & senatûs, & ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æquè apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motûs habebamus, incruentam urbem, & res sine discordia translatas. Provisum adoptione videbatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset.*

XXX. *Nihil arrogabo mihi nobilitatis, aut modestiæ: neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, evertêre imperium, etiam quum amicum imperatoris ageret. Habitune & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comissationes, & feminarum cœtus, volvit animo: hæc principatûs præmia putat; quorum libido ac voluptas penes ipsum sit, rubor ac dedecus penes omnes. Nemo enim*

umquam imperium, flagitio quæsitum, bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani, me Galba, consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si respub. & senatus, & populus, vana nomina sunt: vestrâ, commilitones, interest, ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio adversum duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque, inlæsa ad hunc diem mansit: & Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minùs triginta transfugæ, & desertores, quos centurionem, aut tribunum, sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in provincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus, quod pro cæde principis, quàm quod innocentibus datur: sed perinde a nobis donativum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.

XXXI. Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non adspernata concionantem, ut turbidis rebus evenit, fortè magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidiis & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitûs, Vipsania in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno, & Domitio Sabino, primipilaribus,

Digitized by Google

ut Germanicos milites e Libertatis atrio arceſſerent. Legioni classicæ diffidebatur, infeſtæ ob cædem commilitonum, quos primo ſtatim introitu trucidaverat Galba. Pergunt etiam in caſtra prætorianorum tribuni Cetrius Severus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc, & necdum adulta ſeditio, melioribus conſiliis flecteretur. Tribunorum Subrium & Cetrium milites adorti minis, Longinum manibus coercent, exarmantque; quia, non ordine militiæ, ſed e Galbæ amicis, fidus principi ſuo, & deſciſcentibus ſuſpectior erat. Legio classica, nihil cunctata, prætorianis adjungitur. Illyrici exercitûs electi Celſum ingeſtis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutavere, invalidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos a Nerone Alexandriam præmiſſos, atque inde rurſus longâ navigatione ægros, impensiore curâ Galba refovebat.

XXXII. Univerſa jam plebs palatium implebat, mixtis ſervitiis, & diſſono clamore, *cædem Othonis & conjuratorum exitium* poſcentium, ut si in circo, ac theatro, ludicrum aliquod poſtularent: neque illis judicium, aut veritas: quippe eodem die diverſa pari certamine poſtulaturi: ſed tradito more, quemcumque principem adulandi, licentiâ acclamationum, & ſtu-

diis inanibus. Interim Galbam duæ ſententiæ diſtinebant : Titus Vinius *manendum intra domum, opponenda ſervitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos* cenſebat : *daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum conſenſui ſpatium : ſcelera impetu, bona conſilia morâ valeſcere. Denique eundi ultro, ſi ratio ſit, eamdem mox facultatem : regreſſus, ſi pœniteat, in aliena poteſtate.*

XXXIII. *Feſtinandum* ceteris videbatur, *antequam creſceret invalida adhuc conjuratio paucorum. Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digreſſus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc, & ſegnitiâ terentium tempus, imitari principem diſcat. Non exſpectandum, ut compositis caſtris, forum invadat, & proſpectante Galbâ, Capitolium adeat : dum egregius imperator, cum fortibus amicis, januâ, ac limine tenus domum cludit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in ſervis auxilium ! ſi conſensus tantæ multitudinis, &, quæ plurimum valet, prima indignatio elangueſcat. Proinde intuta, quæ indecora : vel, ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum discrimini. Id Othoni invidiosius, & ipsis honeſtum.* Repugnantem huic ſententiæ Vinium, Laco minaciter invasit, ſtimulante Icelo, privati odii pertinaciâ, in publicum exitium.

XXXIV. Nec diutius Galba cunctatus,

speciosiora suadentibus accessit. Præmissus tamen in castra Piso, ut juvenis magno nomine, recenti favore, & infensus T. Vinio; seu quia erat, seu quia irati ita volebant: & faciliùs de odio creditur. Vix dum egresso Pisone, *occisum in castris Othonem*, vagus primùm, & incertus rumor, mox, ut in magnis mendaciis, *interfuisse se quidam, & vidisse* adfirmabant, credulâ famâ, inter gaudentes, & incuriosos. Multi arbitrabantur, compositum, auctumque rumorem, mixtis jam Othonianis, qui ad evocandum Galbam, læta falsò vulgaverint.

XXXV. Tum verò non populus tantum, & imperita plebs in plausus, & immodica studia, sed equitum plerique ac senatorum, posito metu incauti, refractis palatii foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare, *præreptam sibi ultionem* querentes. Ignavissimus quisque, &, ut res docuit, in periculo non ausurus, nimii verbis, linguæ feroces: nemo scire, & omnes adfirmare; donec inopiâ veri, & consensu errantium victus, sumpto thorace Galba, inruenti turbæ, neque ætate, neque corpore sistens, sellâ levaretur. Obvius in palatio Julius Atticus, speculator, cruentum gladium ostentans, *occisum a se Othonem* exclamavit: & Galba,

Digitized by Google

Commilito, inquit, *quis jussit?* insigni animo ad coercendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, adversus blandientes incorruptus.

XXXVI. Haud dubiæ jam in castris omnium mentes; tantusque ardor, ut non contenti agmine & corporibus, in suggestu, in quo paullo antè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis, aut centurionibus, adeundi locus: gregarius miles *caveri* insuper *præpositos* jubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutuâ, non tamquam in populo ac plebe, variis segni adulatione vocibus, sed ut quemque adfluentium militum adspexerant, prensare manibus, complecti armis, collocare juxtà, præire sacramentum, modò imperatorem militibus, modò imperatori milites commendare. Nec deerat Otho, protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione. Postquam universa classicorum legio sacramentum ejus accepit, fidens viribus, & quos adhuc singulos exstimulaverat, accendendos in commune ratus, pro vallo castrorum ita cœpit.

XXXVII. *Quis ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec pri-*

Digitized by Google

vatum me vocare ſustineo, princeps a vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur, imperatorem populi Romani in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditiſne, ut pœna mea, & ſupplicium veſtrum simul postulentur? adeo manifeſtum eſt, neque perire nos, neque ſalvos esse, nisi unà, poſſe. Et, cujus lenitatis eſt Galba, jam fortasse promisit: ut qui, nullo expoſcente, tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum ſubit, quotiens recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ victoriam, quum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpiciis urbem ingreſſus, quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hiſpania, Betui Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in caſtris? Quæ uſquam provincia, quæ caſtra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, ut ipſe prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii ſcelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, ſeveritatem pro ſævitia, parcimoniam pro avaritia, ſupplicia & contumelias veſtras, disciplinam appellat. Septem a Neronis fine menſes ſunt, & jam plus rapuit Icelus,

Digitized by Google

quàm quod Polycleti, & Vatinii, & Elii; paraverunt. Minore avaritiâ ac licentiâ grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset: nunc & subjectos nos habuit, tamquam suos; & viles, ut alienos. Una illa domus sufficit donativo, quod vobis numquam datur, & quotidie exprobratur.

XXXVIII. *Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, arcessit ab exsilio, quem tristitiâ & avaritiâ sui simillimum judicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam deos infaustam adoptionem adversantes. Idem senatus, idem populi Romani animus est. Vestra virtus exspectatur, apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus, quamvis egregia, invalida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. Nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Quum vos adspexerit, quum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimùm imputet. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari, nisi peractum.* Aperire deinde armamentarium jussit. Rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, ut prætorianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur: miscentur auxiliaribus, galeis scutisque. Nullo tribunorum centurionumve adhortante,

Digitized by Google

sibi quisque dux & instigator : & præcipuum pessimorum incitamentum, quòd boni mœrebant.

XXXIX. Jam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & vocibus in urbem usque resonantibus, egressum interim Galbam, & foro appropinquantem, adsecutus erat : jam Marius Celsus haud læta retulerat : quum alii, *in palatium redire*, alii *Capitolium petere*, plerique *rostra occupanda* censerent, plures tantum sententiis aliorum contradicerent, utque evenit in consiliis infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitasse Laco, ignaro Galbâ, de occidendo T. Vinio dicitur, sive ut pœna ejus animos militum mulceret, seu conscium Othonis credebat, ad postremum, vel odio. Hæsitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus : & turbavere consilium trepidi nuncii, ac proximorum diffugia, languentibus omnium studiis, qui primò alacres fidem atque animum ostentaverant.

XL. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulsu ; completis undique basilicis ac templis, lugubri prospectu : neque populi aut plebis ulla vox ; sed attoniti vultus, & conversæ ad omnia aures : non tumultus, non quies : quale

Digitized by Google

magni metûs, & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen *armari plebem* nunciabatur. *Ire præcipites, & occupare pericula* jubet. Igitur milites Romani, quasi Vologesen, aut Pacorum, avito Arsacidarum solio depulsuri, ac non imperatorem suum, inermem & senem, trucidare pergerent, disjectâ plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis equis, forum inrumpunt: nec illos Capitolii adspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quominus facerent scelus, cujus ultor est quisquis successit.

XLI. Viso cominus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (*Atilium Vergilionem fuisse* tradunt) dereptam Galbæ imaginem solo adflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fugâ populi forum, destricta adversus dubitantes tela. Juxta Curtii lacum, trepidatione ferentium Galba projectus e sella, ac provolutus est. Extremam ejus vocem, ut cuique odium, aut admiratio fuit, variè prodidere. Alii, suppliciter interrogasse, *quid mali meruisset? paucos dies exsolvendo donativo* deprecatum: plures, obtulisse ultro percussoribus jugulum, *agerent ac ferirent, si ita e repub. videretur.* Non interfuit occidentium quid diceret. De percussore non satis

Digitized by Google

constat : quidam *Terentium evocatum*, alii *Lecanium* : crebrior fama tradidit *Camurium quintæ decimæ legionis militem, impresso gladio, jugulum ejus hausisse*. Ceteri crura brachiaque (nam pectus tegebatur) fœdè laniavere : pleraque vulnera, feritate & sævitiâ, trunco jam corpori adjecta.

XLII. Titum inde Vinium invasere ; de quo & ipso ambigitur, consumpserit-ne vocem ejus instans metus, an proclamaverit, *non esse ab Othone mandatum, ut occideretur*. Quod seu finxit formidine, seu conscientiâ conjurationis confessus est : huc potiùs ejus vita famaque inclinat, ut conscius sceleris fuerit, cujus causa erat. Ante ædem divi Julii jacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Julio Caro, legionario milite, in utrumque latus transverberatus.

XLIII. Insignem illâ die virum Sempronium Densum ætas nostra vidit. Centurio is prætoriæ cohortis, a Galba custodiæ Pisonis additus, stricto pugione occurrens armatis, & scelus exprobrans, ac modò manu, modò voce, vertendo in se percussores, quamquam vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ pervasit, exceptusque misericordiâ publici servi, & contubernio ejus abditus, non religione, nec cærimoniis, sed latebrâ

imminens exitium differebat : quum advenere, missu Othonis, nominatim in cædem ejus ardentes, Sulpicius Florus, e Britannicis cohortibus, nuper a Galba civitate donatus, & Statius Murcus, speculator : a quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur.

XLIV. Nullam cædem Otho majore lætitiâ excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur : seu tum primùm levata omni sollicitudine mens, vacare gaudio cœperat : seu recordatio majestatis in Galba, amicitiæ in T. Vinio, quamvis immitem animum imagine tristi confuderat : Pisonis, ut inimici & æmuli, cæde lætari, jus fasque credebat. Præfixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium, juxta Aquilam legionis; certatim ostentantibus cruentas manus, qui occiderant, qui interfuerant, qui verè, qui falsò, ut pulchrum & memorabile facinus, jactabant. Plures quàm centum & viginti libellos præmia exposcentium, ob aliquam notabilem illâ die operam, Vitellius postea invenit : omnesque conquirit & interfici jussit; non honore Galbæ, sed tradito principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem.

XLV. Alium crederes senatum, alium populum : ruere cuncti in castra, anteire

Digitized by Google

proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum judicium, exoſculari Othonis manum: quantóque magis falſa erant, quæ fiebant, tantò plura facere. Nec adſpernabatur ſingulos Otho, avidum & minacem militum animum, voce vultuque temperans. Marium Celſum, conſulem designatum, & Galbæ uſque in extremas res amicum fidumque, ad ſupplicium expoſtulabant; induſtriæ ejus innocentiæque, quasi malis artibus, infensi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat: ſed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum ſcelus; jubere jam poterat. Ita simulatione iræ, *vinciri* juſſum, & *majores pœnas daturum* adfirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta.

XLVI. Prætorii præfectos sibi ipsi legêre: Plotium Firmum e manipularibus quondam, tum vigilibus præpositum, & incolumi adhuc Galbâ partes Othonis ſecutum: adjungitur Licinius Proculus, intimâ familiaritate Othonis, ſuſpectus conſilia ejus foviſſe. Urbi Flavium Sabinum præfecere, judicium Neronis ſecuti, ſub quo eamdem curam obtinuerat: pleriſque Veſpasianum fratrem in eo reſpicientibus. Flagitatum, *ut vacationes, præſtari cen-*

rionibus solitæ, remitterentur. Namque gregarius miles, ut tributum annuum, pendebat. Quarta pars manipuli sparsa per commeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolveret; neque modum oneris quisquam, neque genus quæstûs pensi habebat: per latrocinia & raptus, aut servilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles, labore ac sævitiâ fatigari, donec vacationem emeret: ubi sumptibus exhaustus, socordiâ insuper elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo, in manipulum redibat: ac rursus alius atque alius, eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditiones & discordias, & ad extremum, bella civilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos averteret, *fiscum suum vacationes annuas exsoluturum* promisit: rem haud dubiè utilem, & a bonis posteà principibus, perpetuitate disciplinæ firmatam. Laco præfectus, tamquam in insulam seponeretur, ab evocato, quem ad cædem ejus Otho præmiserat, confossus. In Martianum Icelum, ut in libertum, palam animadversum.

XLVII. Exacto per scelera die, novissimum malorum fuit lætitia. Vocat senatum prætor urbanus: certant adulationi-

Digitized by Google

bus ceteri magistratus. Accurrunt patres: decernitur Othoni *tribunicia potestas, & nomen Augusti, & omnes principum honores*, annitentibus cunctis abolere convicia ac probra, quæ promiscuè jacta, hæsisse animo ejus nemo sensit: omisisset offensas, an distulisset, brevitate imperii in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per stragem jacentium, in Capitolium, atque inde in palatium vectus, *concedi corpora sepulturæ, cremarique* permisit. Pisonem Verania uxor, ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia composuere, quæsitis redemptisque capitibus, quæ venalia interfectores servaverant.

XLVIII. Piso unum & tricesimum ætatis annum explebat, famâ meliore, quàm fortunâ. Fratres ejus Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerant. Ipse diu exsul, quatriduo Cæsar, properatâ adoptione ad hoc tantum majori fratri prælatus est, ut prior occideretur. T. Vinius quinquaginta septem annos variis moribus egit. Pater illi e prætoriâ familiâ, maternus avus e proscriptis. Primâ militiâ infamis, legatum Calvisium Sabinum habuerat: cujus uxor, malâ cupidine visendi situm castrorum, per noctem militari habitu ingressa, quum vigilias & cetera militiæ munia eâdem lasciviâ temerasset, in

Digitized by Google

ipsis principiis stuprum ausa, & criminis hujus reus T. Vinius arguebatur. Igitur jussu C. Cæsaris oneratus catenis, mox mutatione temporum dimissus, cursu honorum inoffenso, legioni post præturam præpositus, probatusque: servili deinceps probro respersus est, tamquam scyphum aureum in convivio Claudii furatus: & Claudius posterâ die soli omnium Vinio fictilibus ministrari jussit. Sed Vinius proconsulatu Galliam Narbonensem severè integréque rexit: mox Galbæ amicitiâ in abruptum tractus, audax, callidus, promptus, & prout animum intendisset, pravus aut industrius, eâdem vi. Testamentum T. Vinii, magnitudine opum, inritum. Pisonis supremam voluntatem paupertas firmavit.

XLIX. Galbæ corpus diu neglectum, & licentiâ tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, dispensator Argius, e prioribus servis, humili sepulturâ in privatis ejus hortis contexit. Caput, per lixas calonesque suffixum laceratumque, ante Patrobii tumulum (libertus is Neronis, punitus a Galba fuerat) posterâ demum die repertum, & cremato jam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba, tribus & septuaginta annis, quinque principes prosperâ fortunâ emensus, & alieno

Digitized by Google

imperio felicior, quàm ſuo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes: ipſi medium ingenium, magis extra vitia, quàm cum virtutibus. Famæ nec incurioſus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicæ avarus. Amicorum libertorumque, ubi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens; ſi mali fotent, uſque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, ut quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit. Proconſule Africam moderatè; jam ſenior, citeriorem Hiſpaniam pari juſtitiâ continuit: major privato viſus, dum privatus fuit, & omnium conſenſu capax imperii, nisi imperaſſet.

L. Trepidam urbem, ac simul atrocitatem recentis ſceleris, simul veteres Othonis mores paventem, novus inſuper *de Vitellio* nuncius exterruit, ante cædem Galbæ ſuppreſſus, ut tantum ſuperioris Germaniæ exercitum deſciviſſe crederetur. Tum *duos, omnium mortalium impudicitiâ, ignaviâ, luxuriâ deterrimos, velut ad perdendum imperium fataliter electos*, non ſenatus modò & eques, quis aliqua pars & cura reipub. ſed vulgus quoque palam mœrere. Nec jam recentia ſæva

pacis exemplа, ſed repetitâ bellorum civilium memoriâ, *captam totiens ſuis exercitibus urbem, vastitatem Italiæ, direptiones provinciarum, Pharſaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam*, nota publicarum cladium nomina, loquebantur. *Propè everſum orbem, etiam quum de principatu inter bonos certaretur: ſed mansiſſe C. Julio, mansiſſe Cæſare Auguſto victore, imperium: manſuram fuiſſe ſub Pompeio Brutoque rempub. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Utraſque impias preces, utraque deteſtanda vota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore, qui viciſſet.* Erant, qui Veſpasianum, & arma Orientis augurarentur: &, ut potior utroque Veſpasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Veſpasiano fama: ſoluſque omnium ante ſe principum in melius mutatus eſt.

LI. Nunc initia cauſaſque motûs Vitelliani expediam. Cæſo cum omnibus copiis Julio Vindice, ferox prædâ gloriâque exercitus, ut cui, ſine labore ac periculo, ditissimi belli victoria eveniſſet, expeditionem & aciem „ præmia quàm ſtipendia malebat: diuque infructuoſam & aſperam militiam toleraverat, ingenio loci cœlique, & ſeveritate diſciplinæ; quàm in pace inexorabilem, diſcordiæ civium reſol-

Digitized by Google

vunt, paratis utrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ. Viri, arma, equi, ad usum, & ad decus, supererant. Sed ante bellum, centurias tantum suas turmasque noverant: exercitus finibus provinciarum discernebantur: tum adversus Vindicem contractæ legiones, seque & Gallias expertæ, quærere rursus arma, novasque discordias; nec *socios*, ut olim, sed *hostes*, & *victos* vocabant. Nec deerat pars Galliarum, quæ Rhenum accolit, easdem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix adversus *Galbianos*: hoc enim nomen, fastidito Vindice, indiderant. Igitur Sequanis Æduisque, ac deinde, prout opulentia civitatibus erat, infensi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus Penatium hauserunt animo: super avaritiam & arrogantiam, præcipua validiorum vitia, contumaciâ Gallorum irritati, qui *remissam sibi a Galba quartam tributorum partem, & publicè donatos, in ignominiam exercitûs* jactabant. Accessit callidè vulgatum, temere creditum, *decumari legiones, & promptissimum quemque centurionum dimitti*: undique atroces nuncii, sinistra ex urbe fama; infensa Lugdunensis colonia, &, pertinaci pro Nerone fide, fecunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumque mate-

Digitized by Google

ries in ipsis castris, odio, metu, & ubi vires suas respexerant, securitate.

LII. Sub ipsas superioris anni Kalendas Decembres Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna legionum cum cura adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, allevatæ notæ: plura ambitione, quædam judicio: in quibus sordem & avaritiam Fonteii Capitonis, adimendis assignandisve militiæ ordinibus, integre mutaverat. Nec consularis legati mensurâ, sed in majus omnia accipiebantur. Et Vitellius apud severos humilis. Ita comitatem bonitatemque faventes vocabant, quòd sine modo, sine judicio, donaret sua, largiretur aliena: simul aviditate imperandi, ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur. Multi in utroque exercitu sicut modesti quietique, ita mali & strenui. Sed profusâ cupidine, & insigni temeritate legati legionum, Allienus Cæcina, & Fabius Valens: e quibus Valens, infensus Galbæ, tamquam detectam a se Verginii cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, *ardorem militum* ostentans. *Ipsum celebri ubique famâ: nullam in Flacco Hordeonio moram: affore Britanniam: secutura Germanorum auxilia: malè fidas provincias; precarium*

precarium ſeni imperium, & brevi transiturum: panderet modò ſinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitaſſe Verginium, equeſtri familiâ, ignoto patre; imparem, ſi recepiſſet imperium, tutum, ſi recuſaſſet. Vitellio tres patris conſulatus, cenſuram, collegium Cæſaris, & imponere jampridem imperatoris dignationem, & auferre privati ſecuritatem. Quatiebatur his ſegne ingenium, ut concupiſceret magis, quàm ut ſperaret.

LIII. At in ſuperiore Germania, Cæcina decorâ juventâ, corpore ingens, animi immodicus, ſcito ſermone, erecto inceſſu, ſtudia militum inlexerat. Hunc juvenem Galba, quæſtorem in Bætica, impigre in partes ſuas tranſgreſſum, legioni præpoſuit: mox compertum publicam pecuniam avertiſſe, ut peculatorem flagitari jussit. Cæcina ægre paſſus, miſcere cuncta, & privata vulnera reipub. malis operire ſtatuit. Nec deerant in exercitu ſemina diſcordiæ, quòd & bello adverſus Vindicem univerſus adfuerat, nec niſi occiſo Nerone tranſlatus in Galbam, atque in eo ipſo ſacramento vexillis inferioris Germaniæ præventus erat. Et Treveri ac Lingones, quaſque alias civitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propius

Digitized by Google

miscentur. Unde seditiosa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium favor, cuicumque alii profuturus.

LIV. Miserat civitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, dextras, hospitii insigne. Legati eorum, in squalorem mœstitiamque compositi, per principia, per contubernia, modò *suas injurias*, modò *civitatum vicinarum præmia*, & ubi pronis militum auribus accipiebantur, *ipsius exercitûs pericula & contumelias* conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, quum Hordeonius Flaccus *abire legatos*, utque occultior digressus esset, *nocte castris excedere* jubet. Inde atrox rumor, adfirmantibus plerisque *interfectos, ac nisi ipsi consulerent, fore, ut acerrimi militum, & præsentia conquesti, per tenebras, & inscitiam ceterorum occiderentur.* Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Adsciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquam circumdatis cohortibus aliisque, impetus in legiones pararetur, mox eadem acrius volvens; faciliore inter malos consensu ad bellum, quàm in pace ad concordiam.

LV. Inferioris tamen Germaniæ legiones solenni Kalendarum Januariarum sacramento pro Galba adactæ, multâ cunctatione, & raris primorum ordinum vo-

Digitized by Google

cibus : ceteri silentio proximi cujusque audaciam exspectantes ; insitâ mortalibus naturâ, properè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diversitas animorum. Primani quintanique turbidi adeo, ut quidam saxa in Galbæ imagines jecerint : quintadecima ac sextadecima legiones, nihil ultra fremitum & minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duodevicesima legiones iisdem hibernis tendentes, ipso Kalendarum Januariarum die, dirumpunt imagines Galbæ : quarta legio promptiùs, duodevicesima cunctanter, mox consensu. Ac ne reverentiam imperii exsuere viderentur, senatûs populique Romani oblitterata jam nomina sacramento advocabant : nullo legatorum tribunorumve pro Galba nitente, quibusdam, ut in tumultu, notabiliùs turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu locutus : neque enim erat adhuc, cui imputaretur.

LVI. Spectator flagitii Hordeonius Flaccus, consularis legatus, aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus ; sed segnis, pavidus, & socordiâ innocens. Quatuor centuriones duodevicesimæ le-

gionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, quum protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam ultrà fides, aut memoria prioris ſacramenti: ſed, quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere. Nocte, quæ Kalendas Januarias ſecuta eſt, in coloniam Agrippinenſem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nunciat, *quartam & duodevicesimam legiones, projectis Galbæ imaginibus, in ſenatûs & populi Romani verba juraſſe.* Id ſacramentum inane viſum: *occupari nutantem fortunam, & offerri principem* placuit. Missi a Vitellio ad legiones legatosque, qui *deſciviſſe a Galba ſuperiorem exercitum* nunciarent: *proinde aut bellandum adverſus deſciſcentes, aut ſi concordia & pax placeat, faciendum imperatorem: & minore diſcrimine ſumi principem, quàm quæri.*

LVII. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promptiſſimus e legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniam Agrippinenſem cum equitibus legionis, auxiliariorumque ingreſſus, *imperatorem* Vitellium conſalutavit. Secutæ ingenti certamine ejuſdem provinciæ legiones: & ſuperior exercitus, ſpeciosis ſenatûs populique Romani nominibus relictis, tertio

Digitized by Google

Nonas Januarias Vitellio accessit : scires illum priore biduo non penes rempub. fuisse. Ardorem exercituum Agrippinenses, Treveri, Lingones æquabant, *auxilia*, *equos*, *arma*, *pecunias* offerentes, ut quisque corpore, opibus, ingenio validus. Nec principes modò coloniarum aut castrorum, quibus præsentia ex adfluenti, & partâ victoriâ magnæ spes ; sed manipuli quoque, & gregarius miles, viatica sua, & balteos, phaleraſque, insignia armorum argento decora, loco pecuniæ tradebant, instinctu, & impetu, & avaritiâ.

LVIII. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, ministeria principatûs, per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sævitiam militum, pleroſque ad pœnam expoſcentium, sæpius approbat, partim simulatione vinculorum frustratur. Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ, statim interfectus. Julium Burdonem, Germanicæ classis præfectum, astu subtraxit. Exarserat in eum iracundia exercitûs, tamquam crimen, ac mox insidias, Fonteio Capitoni struxisset. Grata erat memoria Capitonis : & apud sævientes occidere palam, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in cus-

todia habitus : & post victoriam demum, stratis jam militum odiis, dimissus est. Interim, ut piaculum, objicitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentaverat : eóque & postulantibus manifestior, & punienti vilior fuit.

LIX. Julius deinde Civilis periculo exemptus, præpotens inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur. Et erant in civitate Lingonum octo Batavorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordiâ temporum a legione digressæ, prout inclinassent, grande momentum sociæ aut adversæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus suprà retulimus, occidi jussit, damnatos fidei crimine, gravissimo inter desciscentes. Accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ provinciæ legatus, quem mox Vitellius generum adscivit : & Junius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Rætiis copiis mora, quominus statim adjungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum.

LX. Præerat Trebellius Maximus, per avaritiam ac sordes contemptus exercitui invisusque. Accendebat odium ejus Roscius Cœlius, legatus vicesimæ legionis,

Digitized by Google

olim diſcors, ſed occasione civilium armorum atrociùs proruperat. Trebellius *ſeditionem, & confuſum ordinem diſciplinæ* Cœlio; *ſpoliatas & inopes legiones* Cœlius Trebellio objectabat: quum interim, fœdis legatorum certaminibus modeſtia exercitûs corrupta, eóque diſcordiæ ventum, ut auxiliarium quoque militum convitiis proturbatus, & aggregantibus ſe Cœlio cohortibus aliſque, deſertus Trebellius ad Vitellium perfugerit: quies provinciæ, quamquam remoto conſulari, mansit: rexere legati legionum, pares jure, Cœlius audendo potentior.

LXI. Adjuncto Britannico exercitu; ingens viribus opibuſque Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinavit. Fabius Valens *allicere, vel si abnuerent, vastare Gallias, & Cottianis Alpibus Italiam inrumpere*: Cæcina *propiore transitu, Peninis jugis degredi* juſſus. Valenti inferioris exercitûs electi cum aquila quintæ legionis, & cohortibus aliſque, ad quadraginta millia armatorum data: triginta millia Cæcina e ſuperiore Germania ducebat, quorum robur legio unaetvicesima fuit: addita utrique Germanorum auxilia, e quibus Vitellius ſuas quoque copias ſupplevit, totâ mole belli ſecuturus.

Digitized by Google

LXII. Mira inter exercitum imperatoremque diversitas. Instare miles, arma poscere, *dum Galliæ trepident, dum Hispaniæ cunctentur: non obstare hiemem, neque ignavæ pacis moras: invadendam Italiam, occupandam urbem: nihil in discordiis civilibus festinatione tutius, ubi facto magis, quàm consulto opus esset.* Torpebat Vitellius, & fortunam principatûs inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & saginâ gravis; quum tamen ardor & vis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator, & strenuis, vel ignavis spem metumque adderet. Instructi intentique *signum profectionis* exposcunt: nomine *Germanici* Vitellio statim addito: *Cæsarem* se appellari etiam victor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti, exercituique, quem in bellum agebat, ipso profectionis die, aquila leni meatu, prout agmen incederet, velut dux viæ, prævolavit: longumque per spatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit; ut haud dubium magnæ & prosperæ rei omen acciperetur.

LXIII. Et Treveros quidem ut socios securi adiere: Divoduri (Mediomatricorum id oppidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pavor exter-

Digitized by Google

ruit, raptis derepente armis, ad cædem innoxiæ civitatis; non ob prædam, aut spoliandi cupidine, sed furore & rabie, & causis incertis, eóque difficilioribus remediis: donec precibus ducis mitigati, ab excidio civitatis temperavere: cæsa tamen ad quatuor millia hominum. Isque terror Gallias invasit, ut venienti mox agmini universæ civitates, cum magistratibus & precibus, occurrerent; stratis per vias feminis puerisque; quæque alia placamenta hostilis iræ, non quidem in bello, sed pro pace tendebantur.

LXIV. Nuncium de cæde Galbæ, & imperio Othonis, Fabius Valens in civitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus: bellum volvebat. Gallis cunctatio exempta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum civitas erat, fida partibus: benignè excepti, modestiâ certavere: sed brevis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas a legione quartadecima, ut suprà memoravimus, digressas, exercitui suo Fabius Valens adjunxerat. Jurgia primùm: mox rixa inter Batavos & legionarios, dum his aut illis studia militum adgregantur, propè in prœlium exarsere; ni Valens, animadversione paucorum, oblitos

jam Batavos imperii admonuisset. Frustra adversus Æduos quæsita belli causa : jussi *pecuniam atque arma deferre*, gratuitos insuper commeatus præbuere : quod Ædui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. Cohortem duodevicesimam Lugduni, solitis sibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit : secretis eum criminationibus infamaverat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palam laudatum.

LXV. Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam proximum bellum accenderat : multæ invicem clades, crebrius infestiusque, quàm ut tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium, occasione iræ, in fiscum verterat : multus contrà in Viennenses honor : unde æmulatio, & invidia, & uno amne discretis connexum odium. Igitur Lugdunenses exstimulare singulos militum, & in eversionem Viennensium impellere, *obsessam ab illis coloniam suam, adjutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in præsidium Galbæ* referendo : & ubi causas odiorum prætenderant, magnitudinem

prædæ oſtendebant. Nec jam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces: *Irent ultores, exſcinderent ſedem Gallici belli: cuncta illic externa, & hoſtilia: ſe coloniam Romanam, & partem exercitûs, & proſperarum adverſarumque rerum ſocios: ſi fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur.*

LXVI. His & pluribus in eumdem modum, perpulerant, ut ne legati quidem ac duces partium reſtingui poſſe iracundiam exercitûs arbitrarentur: quum haud ignari diſcriminis ſui Viennenſes, velamenta & infulas præferentes, ubi agmen inceſſerat, arma, genua, veſtigia prenſando, flexere militum animos. Addidit Valens trecenos ſingulis militibus ſeſtertios: tum vetuſtas dignitaſque coloniæ valuit, & verba Fabii, ſalutem incolumitatemque Viennensium commendantis, æquis auribus accepta: publicè tamen armis mulctati, privatis & promiſcuis copiis juvere militem. Sed fama conſtans fuit, *ipſum Valentem magnâ pecuniâ emptum.* Is diu ſordidus, repente dives, mutationem fortunæ malè tegebat, accenſis egeſtate longâ cupidinibus immoderatus, & inopi juventâ, ſenex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipſa itinerum ſpatia, & ſtativorum mutationes

Digitized by Google

venditante duce, fœdis pactionibus adversus possessores agrorum, & magistratus civitatum, adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admoverit, donec pecuniâ mitigaretur: quotiens pecuniæ materia deesset, stupris & adulteriis exorabatur. Sic ad Alpes perventum.

LXVII. Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritaverant turbidum ingenium Helvetii, Gallica gens, olim armis virisque, mox memoriâ nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellii imperium abnuentes. Initium bello fuit avaritia ac festinatio unaetvicesimæ legionis: rapuerant pecuniam, missam in stipendium castelli, quod olim Helvetii suis militibus ac stipendiis tuebantur: ægre id passi Helvetii, interceptis epistolis, quæ nomine Germanici exercitûs ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcina belli avidus, proximam quamque culpam, antequam pœniteret, ultum ibat: mota properè castra: vastati agri: direptus longâ pace in modum municipii exstructus locus, amœno salubrium aquarum usu frequens: missi ad Rætica auxilia nuncii, ut versos in legionem Helvetios a tergo adgrederentur.

Digitized by Google

LXVIII. Illi ante discrimen feroces, in periculo pavidi, quamquam primo tumultu Claudium Severum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere: exitiosum adversus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus: hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rœticæ alæ, cohortesque, & ipsorum Rœtorum juventus, sueta armis, & more militiæ exercita: undique populatio & cædes: ipsi in medio vagi, abjectis armis, magna pars faucii, aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac statim, immissâ cohorte Thracum, depulsi, & consectantibus Germanis Rœtisque, per silvas atque in ipsis latebris trucidati: multa hominum millia cæsa, multa sub corona venumdata. Quumque, dirutis omnibus, Aventicum, gentis caput, justo agmine peteretur, missi qui dederent civitatem: & deditio accepta. In Julium Alpinum, e principibus, ut concitorem belli, Cæcina animadvertit: ceteros veniæ vel sævitiæ Vitellii reliquit.

LXIX. Haud facile dictu est, legati Helvetiorum minùs placabilem imperatorem, an militem invenerint: *civitatis excidium* poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem

minis ac verbis temperabat : quum Claudius Coſſus, unus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eò validior, militis animum mitigavit : ut eſt mos vulgo ; mutabile ſubitis, & tam pronum in miſericordiam, quàm immodicum ſævitiâ fuerat : effusis lacrymis, & meliora conſtantiùs poſtulando, impunitatem ſalutemque civitati impetravere.

LXX. Cæcina paucos in Helvetiis moratus dies, dum ſententiæ Vitellii certior fieret, simul transitum Alpium parans, lætum ex Italia nuncium accepit, *alam Syllanam circa Padum agentem, ſacramento Vitellii accessiſſe.* Proconſulem Vitellium Syllani in Africa habuerant : mox a Nerone, ut in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis revocati, ac tum in Italia manentes, inſtinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur adventantium legionum, & famam Germanici exercitûs attollebant, transiere in partes : & ut donum aliquod novo principi, firmissima Tranſpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Novariam, & Eporediam, ac Vercellas, adjunxere : id Cæcinæ per ipſos compertum. Et quia præsidio alæ unius latissima pars Italiæ defendi nequibat,

Digitized by Google

præmissis Gallorum, Lusitanorum, Britannorumque cohortibus, & Germanorum vexillis, cum ala Petrina, ipse paullulum cunctatus, num Ræticis jugis in Noricum flecteret, adversus Petronium, urbis procuratorem, qui concitis auxiliis, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu, ne amitteret præmissas jam cohortes alasque, simul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & ubicumque certatum foret, Noricos in ceteræ victoriæ præmia cessuros, Penino subsignanum militem itinere, & grave legionum agmen, hibernis adhuc Alpibus traduxit.

LXXI. Otho interim, contra spem omnium, non deliciis, neque desidiâ torpescere: dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorum imperii composita: eóque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celsum, consulem designatum, per speciem vinculorum, sævitiæ militum subtractum, acciri in Capitolium jubet: clementiæ titulus, e viro claro, & partibus invisо, petebatur. Celsus, constanter servatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum ultro imputavit. Nec Otho, quasi ignosceret, sed, ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim inter in-

Digitized by Google

timos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit : mansitque Celso, velut fataliter, etiam pro Othone fides integra, & infelix. Læta primoribus civitatis, celebrata in vulgus Celsi salus, ne militibus quidem ingrata fuit, eamdem virtutem admirantibus, cui irascebantur.

LXXII. Par inde exsultatio, disparibus causis consecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ senectâ, præfecturam vigilum & prætorii, & alia præmia virtutum, quia velociùs erat, vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde avaritiam, & virilia scelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremò ejusdem desertor ac proditor. Unde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitavere, diverso affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinii potentiâ defensus, prætexentis *servatam ab eo filiam* : & haud dubiè servaverat, non clementiâ (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum : quia pessimus quisque, diffidentiâ præsentium mutationem pavens, adversus publicum odium, privatam gratiam præparat : unde nulla innocentiæ cura, sed vices impunitatis. Eò infensior populus, additâ ad vetus

Digitized by Google

Tigellini odium recenti T. Vinii invidiâ, concurrere e tota urbe in palatium ac fora, &, ubi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigellinus, accepto apud Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuncio, inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes moras, sectis novaculâ faucibus, infamem vitam fœdavit etiam exitu sero & inhonesto.

LXXIII. Per idem tempus expostulata ad supplicium Galvia Crispinilla, variis frustrationibus, & adversâ dissimulantis principis famâ, periculo exempta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam, ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populo Romano haud obscurè molita, totius postea civitatis gratiam obtinuit, consulari matrimonio subnixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium inlæsa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis malisque temporibus juxtà valent.

LXXIV. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epistolæ, offerebant *pecuniam & gratiam, & quemcumque quietis locum prodigæ vitæ legisset.* Paria Vitellius ostentabat, primò molliùs, stultâ utrimque & indecorâ simulatione: mox, quasi

Digitized by Google

rixantes, stupra & flagitia invicem objectavere; neuter falsò. Otho, revocatis quos Galba miserat legatis, rursus alios ad utrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easque, quæ Lugduni agebant, copias, specie senatûs misit. Legati apud Vitellium remansere, promptiùs, quàm ut retenti viderentur. Prætoriani, quos per simulationem officii legatis Otho adjunxerat, remissi, antequam legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitûs, ad prætorias & urbanas cohortes, de viribus partium magnificàs, & concordiam offerentes. Increpabat ultro, *quòd tantò antè traditum Vitellio imperium ad Othonem vertissent.* Ita promissis simul ac minis tentabantur; *ut bello impares, in pace nihil amissuri:* neque ideo prætorianorum fides mutata.

LXXV. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, a Vitellio in urbem missi: utrisque frustra fuit; Vitellianis impune, per tantam hominum multitudinem mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, novitate vultûs, omnibus invicem ignaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum, fratrem Othonis, composuit, *exitium ipsi filioque ejus* minitans, *ni incolumes sibi mater ac liberi servarentur.* Et stetit domus

Digitized by Google

utraque : ſub Othone, incertum an metu ; Vitellius victor clementiæ gloriam tulit.

LXXVI. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuncius, *juraſſe in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ legiones.* Idem ex Hiſpania allatum : laudatusque per edictum Cluvius Rufus ; & ſtatim cognitum eſt, converſam ad Vitellium Hiſpaniam. Ne Aquitania quidem, quamquam a Julio Cordo in verba Othonis obſtricta, diu mansit : nuſquam fides, aut amor : metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido provinciam Narbonenſem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos & validiores. Longinquæ provinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant ; non partium ſtudio ; ſed erat grande momentum in nomine urbis, ac prætextu ſenatûs : & occupaverat animos prior auditus. Judaicum exercitum Veſpaſianus, Syriæ legiones Mucianus ſacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, omneſque verſæ in Orientem provinciæ, nomine ejus tenebantur. Idem Africæ obſequium, initio a Carthagine orto. Neque exſpectatâ Vipſtani Aproniani proconſulis auctoritate, Creſcens, Neronis libertus (nam & hi malis temporibus partem ſe reipub. faciunt) epulum plebi,

Digitized by Google

ob lætitiam recentis imperii, obtulerat; & populus pleraque sine modo festinavit. Carthaginem ceteræ civitates secutæ.

LXXVII. Sic distractis exercitibus ad provinciis, Vitellio quidem ad capessendam principatûs fortunam bello opus erat. Otho, ut in multa pace, munia imperii obibat: quædam ex dignitate reipub. pleraque, contra decus, ex præsenti usu properando. Consul, cum Titiano fratre, in Kalendas Martias ipse: proximos menses Verginio destinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum: jungitur Verginio Poppæus Vopiscus, prætextu veteris amicitiæ; plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis, aut Galbæ mansere: Cœlio ac Flavio Sabinis, in Julias; Arrio Antonino & Mario Celso, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho, pontificatus auguratusque honoratis jam senibus, cumulum dignitatis, addidit; & recèns ab exsilio reversos nobiles adolescentulos, avitis ac paternis sacerdotiis in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Sævino Pomtino senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant: placuit ignoscentibus, verso nomine, quod

Digitized by Google

avaritia fuerat, videri majestatem; cujus tum odio etiam bonæ leges peribant.

LXXVIII. Eadem largitione civitatum quoque ac provinciarum animos aggressus, Hispaliensibus & Emeritensibus familiarum adjectiones, Lingonibus universis civitatem Romanam, provinciæ Bæticæ Maurorum civitates dono dedit: nova jura Cappadociæ, nova Africæ, ostentui magis, quàm mansura. Inter quæ, necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiam de celebranda Neronis memoria agitavisse, spe vulgum alliciendi: & fuere, qui imagines Neronis proponerent: atque etiam Othoni, quibusdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus adstruerent, NERONI OTHONI acclamavit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel agnoscendi pudore.

LXXIX. Conversis ad civile bellum animis, externa sine cura habebantur. Eò audentiùs Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme cæsis duabus cohortibus, magnâ spe ad Mœsiam inruperant: novem millia equitum, ex ferocia & successu, prædæ magis, quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos, tertia legio,

Digitized by Google

adjunctis auxiliis, repentè invasit : apud Romanos omnia prœlio apta : Sarmatæ dispersi cupidine prædæ, aut graves onere farcinarum, & lubrico itinerum ademptâ equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos : nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum ; ubi per turmas advenere, vix ulla acies obstiterit. Sed tum humido die, & soluto gelu, neque conti, neque gladii, quos prælongos utraque manu regunt, usui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere. Id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertum ; ut adversus ictus impenetrabile, ita impetu hostium provolutis inhabile ad resurgendum : simul altitudine, & mollitiâ nivis hauriebantur. Romanus miles facili loricâ, & missili pilo, aut lanceis adsultans, ubi res posceret, levi gladio inermem Sarmatam (neque enim defendi scuto mos est) cominus fodiebat : donec pauci, qui prœlio superfuerant, paludibus abderentur : ibi sævitiâ hiemis, & vi vulnerum absumpti. Postquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statuâ, Fulvius Aurelius, & Julianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus or-

Digitized by Google

namentis donantur : læto Othone, & gloriam in se trahente, *tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisque exercitibus rempub. auxisset.*

LXXX. Parvo interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio, propè urbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem, e colonia Ostiensi, in urbem acciri Otho jusserat : armandæ ejus cura Vario Crispino, tribuno e prætorianis, data. Is, quò magis vacuus, quietis castris, jussa exsequeretur, vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari, aperto armamentario, jubet : tempus in suspicionem ; causa in crimen ; affectatio quietis in tumultum evaluit : & visa inter temulentos arma, cupidinem sui movere. Fremit miles, & tribunos centurionesque *proditionis* arguit ; *tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur* : pars ignari & vino graves ; pessimus quisque in occasionem prædarum : vulgus, ut mos est, cujuscumque motûs novi cupidum : & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum, & severissimos centurionum obtruncant : rapta arma, nudati gladii, insidentes equis urbem ac palatium petunt.

LXXXI. Erat Othoni celebre convivium, primoribus feminis virisque ; qui

Digitized by Google

trepidi, fortuitusne militum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret; modò constantiam simulare, modò formidine detegi, simul Othonis vultum intueri: utque evenit, inclinatis ad suspicionem mentibus, quum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine senatûs, quàm suo territus, & præfectos prætorii, ad mitigandas militum iras, statim miserat, & *abire propere omnes e convivio* jussit. Tum verò passim magistratus, projectis insignibus, vitatâ comitum & servorum frequentiâ, senes feminæque, per tenebras, diversa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, &, ut cuique humillimus cliens, incertas latebras petivere.

LXXXII. Militum impetus ne foribus quidem palatii coercitus, quominus convivium inrumperent, *ostendi sibi Othonem* expostulantes: vulnerato Julio Martiale, tribuno, & Vitellio Saturnino, præfecto legionis, dum nuentibus obsistunt. Undique arma & minæ, modò in centuriones tribunosque, modò in senatum universum: lymphatis cæco pavore animis, & quia neminem unum destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus: donec Otho, contrà decus imperii, thoro insistens,

Digitized by Google

insistens, precibus & lacrymis ægre cohibuit: redieruntque in castra inviti, neque innocentes. Posterâ die, velut captâ urbe, clausæ domus, rarus per vias populus; mœsta plebs; dejecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ, quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex suo quisque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis sermonis in eo, ut quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus: atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, abjectis militiæ insignibus, *otium & salutem* flagitantes. Sensit invidiam miles, & compositus in obsequium, *auctores seditionis ad supplicium* ultro postulabat.

LXXXIII. Otho, quamquam turbidis rebus, & diversis militum animis, quum optimus quisque *remedium præsentis licentiæ* poscereț; vulgus, & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus facilius ad civile bellum impellerentur: simul reputans non posse principatum, scelere quæsitum, subitâ modestiâ, & priscâ gravitate retineri: sed discrimine urbis, & periculo senatûs anxius, postremò ita disseruit: *Neque ut affectus vestros in amorem mei accenderem*,

commilitones, neque ut animum ad virtutem cohortarer: utraque enim egregiè superſunt: ſed veni postulaturus a vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultûs proximi initium, non cupiditate, vel odio, quæ multos exercitus in diſcordiam egere, ac ne detrectatione quidem, aut formidine periculorum: nimia pietas veſtra, acriùs quàm conſideratiùs, excitavit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni judicium adhibeas, perniciosi exitus conſequuntur. Imus ad bellum: num omnes nuncios palam audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur? tam nescire quædam milites, quàm ſcire oportet. Ita ſe ducum auctoritas, sic rigor diſciplinæ habet, ut multa etiam centuriones tribunoſque tantum juberi expediat. Sicubi jubeantur, quærere ſingulis liceat; pereunte obſequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempeſtâ rapientur arma? unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proximâ inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? imperatoris ſui tentorium irrumpet?

LXXXIV. *Vos quidem iſtud pro me: ſed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione, patefieri occaſio etiam adverſus*

Digitized by Google

me potest. Si Vitellio & satellitibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur; quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi, pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potiùs, commilitones, quàm imperia ducum scisitando, res militares continentur: & fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit: mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit: ceteri abolete memoriam fœdissimæ noctis: nec illas adversus senatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos quum maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Ulline Italiæ alumni, & Romana verè juventus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cujus splendore & gloriâ, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quamdam exercitûs habet: senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc respub. inde hostes reipub. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus, & tectis, & congestu lapidum, stare creditis? Muta ista & inanima

intercidere, ac reparari promiscua sunt: æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestra salus; incolumitate senatûs firmatur. Hinc auspicatò a parente & conditore urbis nostræ institutum, & a regibus usque ad principes continuum & immortalem, sicut a majoribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam ut ex vobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.

LXXXV. Et oratio ad perstringendos mulcendosque militum animos, & severitatis modus (neque enim in plures quàm in duos animadverti jusserat) gratè accepta, compositique ad præsens; qui coercèri non poterant. Non tamen quies urbi redierat: strepitus telorum, & facies belli erat: militibus, ut nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas, aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus objecerat. Vitellianos quoque milites venisse in urbem, ad studia partium noscenda, plerique credebant. Unde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. Sed plurimum trepidationis in publico. Ut quemque nuncium fama attulisset, animum vultumque conversi, ne diffidere dubiis, ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto verò in curiam senatu,

Digitized by Google

arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. Et privato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atque illuc torquere, *hostem & parricidam* Vitellium vocantes: providentissimus quisque vulgaribus conviciis; quidam vera probra jacere, in clamore tamen, & ubi plurimæ voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes.

LXXXVI. Prodigia insuper terrebant, diversis auctoribus vulgata. *In vestibulo Capitolii omissas habenas bigæ, cui victoria institerat: erupisse cellâ Junonis majorem humanâ speciem: statuam divi Julii, in insula Tiberini amnis, sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conversam: prolocutum in Etruria bovem: insolitos animalium partus*; & plura alia, rudibus seculis etiam in pace observata, quæ nunc tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio, etiam futuri pavor, subitâ inundatione Tiberis: qui immenso auctu, proruto ponte sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modò jacentia & plana urbis loca, sed secura ejusmodi casuum implevit. Rapti e publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, ino-

piâ quæstus, & penuriâ alimentorum: corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Utque primùm vacuus a periculo animus fuit, id ipsum, quòd paranti expeditionem Othoni, campus Martius, & via Flaminia, iter belli esset obstructum, a fortuitis vel naturalibus causis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur.

LXXXVII. Otho, lustratâ urbe, & expensis belli consiliis, quando Peninæ Cottiæque Alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam adgredi statuit; classe validâ, & partibus fidâ, quòd reliquos cæsorum ad pontem Milvium, & sævitiâ Galbæ in custodiam habitos, in numeros legionis composuerat: facta & ceteris spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi urbanas cohortes, & plerosque e prætorianis, vires & robur exercitûs, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditionis Antonio Novello, Suedio Clementi, primipilaribus, Æmilio Pacensi, cui ademptum a Galba tribunatum reddiderat, permissa. Curam navium Oscus libertus retinebat, ad observandam honestiorum fidem invitatus. Peditum equitumque copiis Sue-

Digitized by Google

tonius Paullinus, Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo, prætorii præfecto: is urbanæ militiæ impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, pravus & callidus, bonos & modestos anteibat.

LXXXVIII. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque artâ custodiâ, neque obscurâ: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & propinquitate Galbæ monstratus. Multos e magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire jubet. In quis & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec ut imperatoris fratrem, nec ut hostis. Igitur motæ urbis curæ: nullus ordo metu, aut periculo vacuus: primores senatûs ætate invalidi, & longâ pace desides; segnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques; quantò magis occultare & abdere pavorem nitebantur, manifestiùs pavidi. Nec deerant e contrario, qui ambitione stolidâ, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum,

ut instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & reipub. cura : levissimus quisque, & futuri improvidus, spe vanâ tumens : multi adflictâ fide in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi.

LXXXIX. Sed vulgus, & magnitudine nimiâ communium curarum expers populus, sentire paullatim belli mala, conversâ in militum usum omni pecuniâ, intentis alimentorum pretiis : quæ, motu Vindicis, haud perinde plebem attriverant, securâ tum urbe, & provinciali bello, quod inter legiones Galliasque velut externum fuit. Nam ex quo divus Augustus res Cæsarum composuit, procul, & in unius sollicitudinem aut decus, populus Romanus bellaverat. Sub Tiberio & Caio, tantum pacis adversa pertimuere. Scriboniani contra Claudium incœpta simul audita, & coercita. Nero nunciis magis & rumoribus, quàm armis depulsus. Tum legiones classesque, & quod rarò aliàs, prætorianus urbanusque miles, in aciem deducti : Oriens Occidensque, & quidquid utrimque virium est, a tergo : si ducibus aliis bellatum foret, longo bello materia. Fuere qui proficiscenti Othoni moras, *religionemque nondum conditorum ancilium* afferrent. Adspernatus

est omnem cunctationem, ut Neroni quoque exitiosam : & Cæcina, jam Alpes transgressus, exstimulabat.

LXXXX. Pridie Idus Martias, commendatâ patribus repub. reliquias Neronianarum sectionum, nondum in fiscum conversas, revocatis ab exsilio concessit : justissimum donum, & in speciem magnificum, sed festinatâ jam pridem exactione, usu sterile. Mox vocatâ concione, *majestatem urbis, & consensum populi ac senatûs pro se* attollens, adversum Vitellianas partes modestè disseruit : *inscitiam potiùs legionum, quàm audaciam* increpans, nullâ Vitellii mentione ; sive ipsius ea moderatio ; seu scriptor orationis, sibi metuens, contumeliis in Vitellium abstinuit : quando, ut in consiliis militiæ Suetonio Paullino, & Mario Celso, ita in rebus urbanis Galerii Trachali ingenio Othonem uti credebatur : & erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori usu celebre, &, ad implendas aures, latum & sonans. Clamor vocesque vulgi, ex more adulandi, nimiæ & falsæ : quasi dictatorem Cæsarem, aut imperatorem Augustum prosequerentur, ita studiis votisque certabant : nec metu, aut amore, sed ex libidine servitii, ut in fa-

Digitized by Google

miliis, privata cuique ſtimulatio, & vile jam decus publicum. Profectus Otho, quietem urbis, curaſque imperii, Salvio Titiano fratri permisit.

Digitized by Google

BREVIARIUM
LIBRI II.
HISTORIARUM.

TITUS ad Galbam iturus, nuncio mortis ejus accepto regreditur. Paphiæ Veneris descriptio. Oraculum Tito redditum. Vespasiani gesta & virtutes. Muciani mores : qui cum Vespasiano in gratiam redit. Unde initium rerum novarum, volenti milite. Pseudo-Neronis ludibrium, ab Asprenate compressum. Annius Faustus delator accusatur. Othonis copiæ, expeditio, & læta illi belli principia. Cæsi ab Othonianis Alpini : feminæ Ligures egregium exemplum. Othonianorum & Vitellianorum pugnæ illis prosperiores. Corsi procuratorem suum res ad Vitellium trahentem interficiunt : res secundæ Vitellianorum. Spurinna Placentiam munit contra Vitellianos, quæ oppugnatur a Cæcina, ubi amphitheatrum conflagrat. Sed Cæcina pos. irritos conatus obsidionem solvit. Othoniani ad Cremonam prosperè pugnant : duces suos criminantur Othoni. Cæcina ab Othonianis ducibus malè acceptus, Suetonii Paullini cunctatione servatur. Batavorum, in exercitu

Digitized by Google

Fabii Valentis, seditio, cum ipsius ducis evidenti periculo : quá per consilium Vari compositá, Cæcinæ conjungitur. Eorum, Othoniſque & Vitellii comparatio. Otho conſultat de ratione belli : & Suetonius Paullinus moram ſuadet. Sed deteriora consilia prævalent. Vitelliani transitum Padi tentant: quem prohibentes Othoniani cæduntur. Auctorum relatio de Paullino, deque exercitibus pacem cupientibus refellitur. Otho Brixelli abſens. Ducibus ſuis denunciat, ut pugnam conſerant : illius initium. Othonianorum confuſio : prælium una & vicesimæ & primæ legionum. Othonianorum fuga, & adverſus duces ſuos ira. Prætorianorum ferocia. Induciæ. Othonis deſtinatio : quem conſolantur ſui milites, & Plotius Firmus. At ille in consilio ſumendæ mortis perſeverans, multa laude digna dicit, facitque. Denique mortem sibi ipſe conſciscit : idque nonnulli imitantur : ætas, origo, amor apud milites, qui tumultuantur. Senatûs eventum pugnæ ignorantis perplexitas & conſternatio. Romæ adulationes in Vitellium : ejus milites ducesque Italiæ graves. Vitellius nuncium de nece Othonis accipit : & de Mauris in partes ſuas tranſgressis. Vitellius Blæsi officia odiis penſat. Othonianorum centuriones quoſdam interficit, duces abſolvit. Marici veſania & ſupplicium. Vitellii libido : edictum de nomine

Digitized by Google

Augusti. Dolabellæ cædes. Triariæ licentia : modestia conjugis & matris Vitellii. Cluvius absolvitur, Trebellius removetur. Quartadecimanorum & Batavorum discordia. Prætoriani exarmantur. Vitellius luxuriat, quod imitantur duces militesque. Verginii periculum. Vitellii exercitus minuitur : campos, ubi pugnatum, spectat, nullâ in cives occisos commiseratione. Consulatus largitur. Pseudo-Scribonianus punitur. Vitellius Vespasianum sibi fidum credit : ast hic bellum agitat : cunctantem dubitantemque Mucianus accuratâ oratione impellit, qui ipse sibi belli contra Vitellium administrationem deposcit. Sed & mathematicorum prædictionibus, ominibusque & oraculis confirmatus, imperator salutatur, Muciani artibus incenso militum & provinciæ studio : quod & alii sequuntur. Ergo totis viribus ad bellum sese comparat ; Mucianumque cum exercitu præmittit, qui pecuniam undique conquirit. Mœsicæ, Pannonicæ, Dalmaticæ legiones Vespasianum sequuntur, cum Antonio Primo, & Cornelio Fusco. At Vitellius cum suis luxui, prædis, discordiis studet : juxta urbem multos paganos interficiunt. Vitellius urbem ingreditur, magnificam de se orationem habet : pleraque imperitè, quædam comiter facit. Valentis & Cæcinæ æmulatio. Urbs morbis afflicta : militiæ ordo confusus : prætoriano milite ne-

Digitized by Google

glectim ſcripto. Vitellii natalis : inferiæ Neroni celebratæ. Miſeria urbis Romanæ. Vitellius contra defectores ſegniter auxilia parat. Interim irrumpentibus hoſtibus, Cæcinam ad bellum præmittit ; a quo proditur deſeriturque, ut & a Lucilio Baſſo, & claſſibus Italiæ. Geſta eodem anno, conſulibus tamen aliis ſuffectis.

Digitized by Google

C. CORNELII
TACITI
HISTORIARUM
LIBER II.

I. STRUEBAT jam fortuna, in diversa parte terrarum, initia causasque imperio, quod variâ sorte, lætum reipub. aut atrox, ipsis principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus e Judæa, incolumi adhuc Galbâ, missus a patre, causam profectionis, *officium erga principem, & maturam petendis honoribus juventam* ferebat. Sed vulgus fingendi avidum, disperserat, *accitum in adoptionem:* materia sermonibus, senium & orbitas principis, & intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. Augebat famam ipsius Titi ingenium, quantæcumque fortunæ capax, decor oris cum qua-

Digitized by Google

dam majestate, prosperæ Vespasiani res; præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis, loco ominum etiam fortuita. Ubi Corinthi, Achaiæ urbe, certos nuncios accepit de interitu Galbæ, & aderant, qui arma Vitellii, bellumque adfirmarent, anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrimque perlustrat. *Si pergeret in urbem, nullam officii gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, sive Othoni, obsidem fore. Sin rediret; offensam haud dubiam victoris: sed incertâ adhuc victoriâ, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus rempub. susciperet, obliviscendum offensarum, de bello agitantibus.*

II. His ac talibus inter spem metumque jactatum, spes vicit. Fuere, qui *accensum desiderio Berenices reginæ, vertisse iter* crederent. Neque abhorrebat a Berenice juvenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum: lætam voluptatibus adolescentiam egit, suo quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaiæ, & Asiæ, ac læva maris prævectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. Atque illum cupido incessit, adeundi visendique templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas advenasque. Haud

Digitized by Google

fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ, neque enim alibi sic habetur, paucis differere.

III. *Conditorem templi regem Aerian* vetus memoria, quidam *ipsius deæ nomen id* perhibent. Fama recentior tradit, *a Cinyra sacratum templum, deamque ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artemque haruspicum accitam; & Cilicem Thamiram intulisse. Atque ita pactum, ut familiæ utriusque posteri cærimoniis præsiderent.* Mox, ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsâ, quam intulerant, scientiâ hospites cessere: tantum Cinyrades sacerdos consulitur. Hostiæ, ut quisque vovit; sed mares deliguntur. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ obfundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus, quamquam in aperto, madescunt. Simulacrum deæ non effigie humanâ: continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum, metæ modo, exsurgens: & ratio in obscuro.

IV. Titus, spectatâ opulentiâ donisque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetustati adfingit, *de navigatione* primùm consuluit. Postquam *pandi viam, & mare prosperum* accepit, de se per ambages interrogat, cæsis

Digitized by Google

compluribus hostiis. Sostratus (sacerdotis id nomen erat) ubi læta & congruentia exta, magnisque consultis annuere deam videt, pauca in præsens & solita respondens, petito secreto, futura aperit. Titus, aucto animo, ad patrem pervectus, suspensis provinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum fiducia accessit. Profligaverat bellum Judaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliquâ, duro magis & arduo opere, ob ingenium montis, & pervicaciam superstitionis, quàm quò satis virium obsessis ad tolerandas necessitates supereresset. Tres, ut suprà memoravimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello: quatuor Mucianus obtinebat in pace: sed æmulatio, & proximi exercitûs gloria repulerat segnitiam: quantumque illis roboris discrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies, & inexpertus belli labor: auxilia utrique cohortium alarumque, & classes regesque, ac nomen dispari famâ celebre.

V. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio, ac si res poscceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habituque vix a gregario milite discrepans: prorsus, si avaritia abesset, antiquis du-

Digitized by Google

cibus par. Mucianum e contrario magnificentia ; & opes , & cuncta privatum modum ſupergreſſa extollebant : aptior ſermone , diſpositu proviſuque , civilium rerum peritus : egregium principatûs temperamentûm , si demptis utriuſque vitiis , ſolæ virtutes miſcerentur. Ceterùm hic Syriæ , ille Judææ præpositus , vicinis provinciarum administrationibus , invidiâ diſcordes , exitu demum Neronis , positis odiis , in medium conſuluere : primùm per amicos ; deinde præcipua concordiæ fides Titus , prava certamina communi utilitate aboleverat : naturâ atque arte compositus adliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurioneſque , & vulgus militum , induſtriâ , licentiâ , per virtutes , per voluptates , ut cuique ingenium , adſciſcebantur.

VI. Antequam Titus adventaret , ſacramentum Othonis acceperat uterque exercitus , præcipitibus , ut adſolet , nunciis , & tardâ mole civilis belli , quod longâ concordiâ quietus Oriens , tunc primùm parabat. Namque olim validissima inter ſe civium arma , in Italia , Galliave , viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio , Caſsio , Bruto , Antonio , quos omnes trans mare ſecutum eſt civile bellum , haud proſperi exitus fuerant. Auditique

sæpius in Syria Judæaque Cæsares, quàm inspecti. Nulla seditio legionum : tantum adversus Parthos minæ, vario eventu. Et proximo civili bello, turbatis aliis, inconcussa ibi pax : dein fides erga Galbam. Mox, ut *Othonem ac Vitellium sceleſtis armis res Romanas raptum ire*, vulgatum est, ne penes ceteros imperii præmia, penes ipsos tantum servitii necessitas esset, fremere miles, & vires suas circumspicere. Septem legiones statim, & cum ingentibus auxiliis Syria Judæaque : inde continua Ægyptus, duæque legiones : hinc Cappadocia Pontusque, & quidquid castrorum Armeniis prætenditur. Asia, & ceteræ provinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ : quantum insularum mari cingitur, & parando interim bello secundum tutumque ipsum mare.

VII. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis placuit exspectari belli eventum : *victores victosque numquam solidâ fide coaleſcere : nec referre, Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insoleſcere : discordiam his, ignaviam, luxuriem : & suismet vitiis alterum bello, alterum victoriâ periturum.* Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianusque nuper, ceteri olim mixtis con-

Digitized by Google

silis : optimus quisque amore reipub. multos dulcedo prædarum stimulabat ; alios ambiguæ domi res. Ita boni malique causis diversis, studio pari, bellum omnes cupiebant.

VIII. Sub idem tempus Achaia atque Asia falsò exterritæ, velut Nero adventaret : vario super exitu ejus rumore, eóque pluribus vivere eum fingentibus, credentibusque. Ceterorum casus conatusque in contextu operis dicemus : tunc servus e Ponto, sive, ut alii tradidere, libertinus ex Italia, citharæ & cantûs peritus (unde illi, super similitudinem oris, propior ad fallendum fides) adjunctis desertoribus, quos inopiâ vagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur : ac vi tempestatum in Cythnum insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente commeantium adscivit, vel abnuentes interfici jussit, & spoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentissimum quemque armavit. Centurionemque Sisennam, dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitûs nomine ad prætorianos ferentem, variis artibus adgressus est : donec Sisenna, clam relictâ insulâ, trepidus & vim metuens aufugeret : inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum novarum cupidine, & odio præsentium,

Digitized by Google

IX. Gliscentem in dies famam fors discussit. Galatiam ac Pamphyliam provincias, Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat: datæ e classe Misenensi duæ triremes ad prosequendum, cum quibus Cythnum insulam tenuit. Nec defuere, qui trierarchos nomine Neronis accirent: is in mœstitiam compositus, & *fidem suorum quondam militum* invocans, *ut eum in Syria, aut Ægypto sisterent* orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, *adloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reversuros* firmaverunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nunciata: cujus cohortatione expugnata navis, & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis, comâque & torvitate vultûs, in Asiam, atque inde Romam pervectum est.

X. In civitate discordi, &, ob crebras principum mutationes, inter libertatem ac licentiam incerta, parvæ quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus, pecuniâ, potentiâ, ingenio inter claros magis, quàm inter bonos; Annium Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitaverat, ad cognitionem senatûs vocabat. Nam recens, Galbæ principatu, censuerant patres, *ut accusatorum causæ noscerentur*. Id senatusconsultum, variè jactatum, & prout po-

Digitized by Google

tens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum, retinebatur. Ad hæc terrore & propriâ vi Crispus incubuerat, delatorem fratris sui pervertere: traxeratque magnam senatûs partem, *ut indefensum & inauditum dedi ad exitium* postularent. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat, quàm nimia potentia accusatoris: *dari tempus, edi crimina, & quamvis inviſum ac nocentem, more tamen audiendum* censebant. Et valuere primò, dilataque in paucos dies cognitio: mox damnatus est Faustus, nequaquam eo assensu civitatis, quem pessimis moribus meruerat; quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum præmio exercuisse meminerant; nec pœna criminis, sed ultor displicebat.

XI. Læta interim Othoni principia belli, motis ad imperium ejus e Dalmatia Pannoniaque exercitibus: fuere quatuor legiones, e quibus bina millia præmissa; ipsæ modicis intervallis sequebantur: septima a Galba conscripta; veteranæ undecima, ac tertiadecima, & præcipuâ famâ quartadecumani, rebellione Britanniæ compressâ. Addiderat gloriam Nero, eligendo, ut potissimos: unde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem studia. Sed quò plus virium ac roboris, e fiducia tarditas inerat: agmen le-

Digitized by Google

gionum alæ cohortesque præveniebant. Ex ipsa urbe haud spernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione prima: ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed per civilia arma etiam severis ducibus usurpatum. His copiis rector additus Annius Gallus, cum Vestricio Spurinna ad occupandas Padi ripas præmissus: quoniam prima consiliorum frustra cecederant, transgresso jam Alpes Cæcinâ, quem sisti intra Gallias posse speraverat. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani e prætorio, classicorum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter: sed loricâ ferreâ usus est, & ante signa pedester, horridus, incomptus, famæque dissimilis.

XII. Blandiebatur cœptis fortuna, possessâ per mare & naves majore Italiæ parte, penitus usque ad initium maritimarum Alpium: quibus tentandis, adgrediendæque provinciæ Narbonensi, Suedium Clementem, Antonium Novellum, Æmilium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militum vinctus: Antonio Novello nulla auctoritas: Suedius Clemens ambitioso imperio regebat, ut adversus modestiam disciplinæ corruptus,

corruptus, ita prœliorum avidus. Non Italia adiri, nec loca sedesque patriæ videbantur: tamquam externa littora, & urbes hostium, urere, vastare, rapere: eò atrociùs, quòd nihil usquam provisum adversum metus: pleni agri, apertæ domus: occursantes domini juxta conjuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumveniebantur. Maritimas tum Alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concitâ gente (nec deest juventus) arcere provinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi disjectique montani, ut quibus, temere collectis, non castra, non ducem noscitantibus, neque in victoria decus esset, neque in fuga flagitium.

XIII. Inritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in municipium Albium Intemelium: quippe in acie nihil prædæ: inopes agrestes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum: sed calamitatibus infontium expleta avaritia. Auxit invidiam præclaro exemplo femina Ligus, quæ filio abdito, quum simul pecuniam occultari milites credidissent, eóque per cruciatus interrogarent *ubi filium occuleret?* uterum ostendens, *latere* respondit. Nec ullis deinde terroribus, aut morte, constantiam vocis egregiæ mutavit.

XIV. *Imminere provinciæ Narbonensi, in verba Vitellii adactæ, classem Othonis*, trepidi nuncii Fabio Valenti attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, universam Treverorum alam, cum Julio Classico, præfecto, misit: e quibus pars in colonia Forojuliensi retenta, ne, omnibus copiis in terrestre iter versis, vacuo mari classis adceleraret. Duodecim equitum turmæ, & lecti e cohortibus, adversus hostem iere: quibus adjuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonii, nondum sub signis. Nec mora prœlio: sed acie ita instructâ, ut pars classicorum, mixtis paganis, in colles mari propinquos exsurgeret, quantum inter colles ac littus æqui loci, prætorianus miles expleret, in ipso mari ut adnexa classis, & pugnæ parata, conversâ, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani, quibus minor peditum vis, in equite robur, Alpinos proximis jugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treverorum turmæ obtulere se hosti incautè, quum exciperet contrà veteranus miles, simul a latere saxis urgeret apta ad jaciendum etiam paganorum manus: qui sparsi inter milites, strenui ignavique, in victoria idem audebant. Additus

Digitized by Google

perculsis terror, invectâ in terga pugnantium classe. Ita undique clausi: deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus.

XV. Nec Vitelliani, quamquam victi, quievere: accitis auxiliis, securum hostem, ac successu rerum socordiùs agentem invadunt: cæsi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naves; donec, sidente paullatim metu, occupato juxtà colle defensi, mox irrupere: atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, sustentatâ diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improvidè secutos, conversi equites circumvenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc classis, inde eques subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim, Narbonensis Galliæ municipium; Othoniani Albingaunum, interioris Liguriæ, revertêre.

XVI. Corsicam ac Sardiniam, ceterasque proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam propè adflixit Decimi Pacarii procuratoris temeritas, tantâ mole belli, nihil in summam profutura, ipsi exitiosa. Namque, Othonis odio, juvare Vitellium Corsorum viribus statuit, inani auxilio,

Digitized by Google

etiamsi proveniſſet. Vocatis principibus inſulæ, conſilium aperit: & contradicere auſos, Claudium Phirricum, trierarchum Liburnicarum ibi navium, Quinctium Certum, equitem Romanum, interfici jubet: quorum morte exterriti, qui aderant, simul ignara & alieni metûs ſocia imperitorum turba, in verba Vitellii juravere. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occœpit, laborem inſolitum perosi, infirmitatem ſuam reputabant: *inſulam eſſe, quam incolerent, & longè Germaniam viresque legionum: direptos vaſtatoſque claſſe, etiam quos cohortes alæque protegerent.* Et aversi repente animi: nec tamen apertâ vi: aptum tempus insidiis legêre: digressis, qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilii inops, balneis interficitur: trucidati & comites. Capita, ut hoſtium, ipsi interfectores ad Othonem tulere: neque eos aut Otho præmio affecit, aut punivit Vitellius, in multa colluvie rerum majoribus flagitiis permixtos.

XVII. Aperuerat jam Italiam, bellumque tranſmiſerat, ut ſuprà memoravimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis favore: nec quia Vitellium mallent; ſed longa pax ad omne ſervitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incu-

BIBLIOTHECA REGIA BELGICA

Digitized by Google

rioſos. Florentissimum Italiæ latus, quantum inter Padum Alpeſque camporum & urbium, armis Vitellii (namque & præmiſſæ a Cæcina cohortes advenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille classici, inter Placentiam Ticinumque: quo ſucceſſu Vitellianus miles, non jam flumine aut ripis arcebatur. Inritabat quin etiam Batavos Transrhenanosque Padus ipſe: quem repente, contra Placentiam, tranſgressi, raptis quibuſdam exploratoribus, ita ceteros terruere, ut, *adeſſe omnem Cæcinæ exercitum*, trepidi ac falsi nunciarent.

XVIII. Certum erat Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) necdum veniſſe Cæcinam, &, si propinquaret, coercere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios, cum paucis equitibus, veterano exercitui objicere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis signis vexilliſque, ruere, & retinenti duci tela intentare, ſpretis centurionibus tribuniſque, *providentiam ducis* laudantibus: quin *proditionem*, & *accitum Cæcinam* clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primò coactus, mox velle simulans, quò plus auctoritatis ineſſet consiliis, si ſeditio miteſceret.

Digitized by Google

XIX. Postquam in conspectu Padus, & nox appetebat, vallari castra placuit. Is labor, urbano militi insolitus, contudit animos. Tum vetustissimus quisque castigare *credulitatem suam, metum ac discrimen* ostendere, *si cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudisset.* Jamque totis castris modesti sermones, & inserentibus se centurionibus tribunisque, laudari *providentia ducis, quòd coloniam, virium & opum validam, robur ac sedem bello legisset.* Ipse postremò Spurinna, non tam culpam exprobrans, quàm ratione ostendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minùs turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, provisa parataque non arma modò, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis partibus defuit, quum virtutis haud pœniteret.

XX. At Cæcina, velut relictâ post Alpes sævitiâ ac licentiâ, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius municipia & coloniæ in superbiam trahebant; quòd versicolore sagulo, bracchas, tegmen barbarum, indutus, togatos adloqueretur. Uxorem quoque ejus Saloninam, quamquam in nullius injuriam, insigni equo utroque veheretur, tamquam

Digitized by Google

læsi gravabantur : insitâ mortalibus naturâ , recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere , modumque fortunæ a nullis magis exigere , quàm quos in æquo vidêre. Cæcina Padum tranſgreſſus , tentatâ Othoniañorum fide per colloquium & promiſſa , iiſdem petitus , poſtquam pax & concordia ſpeciosis & inritis nominibus jactata ſunt , conſilia curaſque in oppugnationem Placentiæ magno terrore vertit : gnarus , ut initia belli proveniſſent , famam in cetera fore.

XXI. Sed primus dies , impetu magis , quàm veterani exercitûs artibus , tranſactus : aperti incautique muros ſubiere , cibo vinoquē prægraves. In eo certamine , pulcherrimum amphitheatri opus , ſitum extra muros , conflagravit : ſive ab oppugnatoribus incenſum , dum faces , & glandes , & miſſilem ignem in obſeſſos jaculantur ; ſive ab obſeſſis , dum regerunt. Municipale vulgus , pronum ad ſuſpiciones , fraude illata ignis alimenta credidit a quibuſdam e vicinis coloniis, invidiâ & æmulatione , quòd nulla in Italia moles tam capax foret ! quocumque caſu accidit , dum atrociora metuebantur , in levi habitum : redditâ ſecuritate , tamquam nihil gravius pati potuiſſent , mœrebant. Ceterùm multo ſuorum cruore pulſus Cæcina :

& nox parandis operibus abſumpta. Vitelliani pluteos, crateſque, & vineas ſuffodiendis muris, protegendiſque oppugnatoribus; Othoniani ſudes, & immenſas lapidum ac plumbi æriſque moles, perfringendis obruendiſque hoſtibus, expediunt. Utrimque pudor, utrimque gloria, & diverſæ exhortationes, hinc *legionum & Germanici exercitûs robur*, inde *urbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus* attollentium: illi *ut ſegnem ac desidem, & circo ac theatris corruptum militem*; hi *peregrinum & externum* increpabant: simul Othonem, ac Vitellium, celebrantes culpanteſve, uberioribus inter ſe probris, quàm laudibus ſtimulabantur.

XXII. Vixdum orto die, plena propugnatoribus mœnia: fulgentes armis viriſque campi, denſum legionum agmen, ſparſa auxiliorum manus, altiora murorum ſagittis aut ſaxis inceſſere; neglecta aut ævo fluxa cominus aggredi: ingerunt deſuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, adverſus temere ſubeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, ſuper humeros ſcuta quatientium. Legionarius, pluteis & cratibus tectus, ſubruit muros, inſtruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani diſpoſitos ad id ipſum molares,

Digitized by Google

ingenti pondere ac fragore, provolvunt: pars ſubeuntium obruti: pars confixi, & exſangues, aut laceri, quum augeret ſtragem trepidatio, eóque acriùs e mœnibus vulnerarentur, rediere, infractâ partium famâ. Et Cæcina, pudore cœptæ temere oppugnationis, ne inriſus ac vanus iiſdem caſtris adsideret, trajecto rurſus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidere ſeſe abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis; & Julius Briganticus, cum paucis equitum: hic præfectus alæ, in Batavis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ haud alienus, quòd ordines in Germania duxerat.

XXIII. Spurinna, comperto itinere hoſtium, defenſam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffiſus paucitate cohortium, ne longius obsidium, & vim Germanici exercitûs parum tolerarent. Ubi pulſum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægre coercitam legionem, & pugnandi ardore uſque ad ſeditionem progreſſam, Bedriaci ſiſtit. Inter Veronam Cremonamque ſitus eſt vicus, duabus jam Romanis cladibus notus, infauſtuſque. Iiſdem diebus, a Martio Macro, haud procul Cremona,

Digitized by Google

prosperè pugnatum : namque promptus animi Martius transvectos navibus gladiatores, in adversam Padi ripam, repente effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæsi qui restiterant : sed repressus vincentium impetus, ne novis subsidiis firmati hostes, fortunam prœlii mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, omnia quæcumque facta pravè æstimantibus. Certatim, ut quisque animo ignavus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celsum (nam eos Otho quoque præfecerat) variis criminibus incessebant. Acerrima seditionum ac discordiæ incitamenta, interfectores Galbæ : scelere & metu vecordes, miscere cuncta, modò palam turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris : qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat ; rebus prosperis incertus, & inter adversa melior. Igitur Titianum, fratrem accitum, bello præposuit. Interea, Paullini & Celsi ductu, res egregiæ gestæ.

XXIV. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & senescens exercitûs sui fama : pulsus Placentiâ, cæsis nuper auxiliis, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior ; propinquante Fabio Va-

Digitized by Google

lente, ne omne belli decus illuc conderet, reciperare gloriam, avidiùs quàm consultiùs, properabat. Ad duodecimum a Cremona, locus Castorum vocatur, ferocissimos auxiliarium, imminentibus viæ lucis occultos, componit: equites *procedere longiùs* jussi, *& irritato prælio sponte refugi, festinationem sequentium elicere, donec insidiæ coorirentur.* Proditum id Othonianis ducibus: & curam peditum Paullinus, equitum Celsus, sumpsere. Tertiædecimæ legionis vexillum, quatuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in sinistro locantur: aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, altis ordinibus obtinuere: dexrrâ fronte prima legio incessit, cum duabus auxiliaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos e prætorio auxiliisque mille equites, cumulus prosperis, aut subsidium laborantibus, ducebantur.

XXV. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celsus, doli prudens, repressit suos. Vitelliani temere exsurgentes, cedente sensim Celso, longiùs secuti, ultro in insidias præcipitantur: nam a lateribus cohortes, legionum adversa frons, & subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non statim a Suetonio Paullino peditì datum:

cunctator naturâ, & cui cauta potiùs consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent, *compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem* jubebat; satis citò incipi victoriam, ubi provisum foret ne vincerentur. Eâ cunctatione, spatium Vitellianis datum, in vineas, nexu traducum impeditas, refugiendi: & modica silva adhærebat: unde rursus ausi, promptissimos prætorianorum equitum interfecere: vulneratur rex Epiphanes, impigre pro Othone pugnam ciens.

XXVI. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hostium acie, versi in fugam, etiam qui subveniebant: nam Cæcina non simul cohortes, sed singulas acciverat: quæ res in prœlio trepidationem auxit, quum dispersos, nec usquam validos, pavor fugientium abriperet. Orta & in castris seditio, quòd non universi ducerentur: vinctus præfectus castrorum, Julius Gratus, *tamquam fratri, apud Othonem militanti, proditionem ageret;* quum fratrem ejus, Julium Frontonem, tribunum, Othoniani, sub eodem crimine, vinxissent. Ceterùm ea ubique formido fuit, apud fugientes, occurrantes, in acie, provallo, ut *deleri cum universo exercitu Cæcinam potuisse, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset*, utrisque in partibus per-

Digitized by Google

crebuerit. *Timuisse se* Paullinus ferebat, *tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles, recens e castris, fessos aggrederetur, & perculsis nullum retro subsidium foret*: apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus adverso rumore fuit.

XXVII. Haud perinde id damnum Vitellianos in metum compulit, quàm ad modestiam composuit: nec solum apud Cæcinam, qui culpam *in militem* conferebat, *seditioni magis quàm prœlio paratum*: Fabii quoque Valentis copiæ (jam enim Ticinum venerat) posito hostium contemptu, & recuperandi decoris cupidine, reverentiùs & æqualiùs duci parebant. Gravis alioquin seditio exarserat, quam altiore initio (neque enim rerum a Cæcina gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batavorum, quas bello Neronis, a quartadecima legione digressas, quum Britanniam peterent, audito Vitellii motu, in civitate Lingonum Fabio Valenti adjunctas retulimus, superbè agebant; ut cujusque legionis tentoria accessissent, *coercitos a se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam* jactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci; corrupta jurgiis aut rixis disciplina: ad postremum Valens e

Digitized by Google

petulantia etiam perfidiam ſuſpectabat.

XXVIII. Igitur nuncio allato, *pulſam Treverorum alam Tungroſque a claſſe Othonis, & Narbonenſem Galliam circumiri;* simul curâ ſocios tuendi, & militari aſtu, cohortes turbidas, ac, si unà forent, prævalidas, diſpergendi, partem Batavorum *ire in ſubsidium* jubet: quod ubi auditum, vulgatumque, mœrere ſocii, fremere legiones; *orbari ſe fortissimorum virorum auxilio: veteres illos & tot bellorum victores, poſtquam in conſpectu sit hoſtis, velut ex acie abduci: si provincia urbe & ſalute imperii potior sit, omnes illuc ſequerentur: sin victoriæ ſanitas, ſuſtentaculum, columen in Italia verteretur, non abrumpendos, ut corpori, validissimos artus.*

XXIX. Hæc ferociter jactando, poſtquam, immissis lictoribus, Valens coercere ſeditionem cœptabat, ipſum invadunt, ſaxa jaciunt, fugientem ſequuntur. *Spolia Galliarum, & Vienneſium aurum, & pretia laborum ſuorum occultare* clamitantes, direptis ſarcinis, tabernacula ducis, ipſamque humum pilis & lanceis rimabantur: nam Valens, ſervili veſte, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus, præfectus caſtrorum, deflagrante paullatim ſeditione, addit conſilium, vetitis obire vigilias centurioni-

Digitized by Google

bus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum, quòd nemo regeret, paventes; silentio, patientiâ, postremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Ut verò deformis, & flens, & præter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, favor: versi in lætitiam (ut est vulgus utroque immodicum) laudantes gratantesque; circumdatum aquilis signisque, in tribunal ferunt. Ille utili moderatione, non supplicium cujusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, paucos incusavit: gnarus civilibus bellis plus militibus, quàm ducibus, licere.

XXX. Munientibus castra apud Ticinum, de adversa Cæcinæ pugna allatum, & propè renovata seditio, *tamquam fraude & cunctationibus Valentis prælio defuissent.* Nolle requiem, non exspectare ducem, anteire signa, urgere signiferos: rapido agmine Cæcinæ junguntur. Improspera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: *expositos se tantò pauciores integris hostium viribus querebantur*, simul in suam excusationem, & adventantium robur per adulationem attollentes, ne ut victi & ignavi despectarentur. Et quamquam plus virium, propè duplicatus le-

Digitized by Google

gionum auxiliorumque numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cæcinam inclinabant; ſuper benignitatem animi, quâ promptior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani favore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina *ut fœdum & maculoſum*, ille *ut vanum ac tumidum*, inridebant. Sed condito odio, eamdem utilitatem fovere, crebris epiſtolis, ſine reſpectu veniæ, probra Othoni objectantes: quum duces partium Othonis, quamvis uberrimâ convitiorum in Vitellium materiâ, abſtinerent.

XXXI. Sanè ante utriuſque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſſimam, meruere, minùs Vitellii ignavæ voluptates, quàm Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ; contrà illi initium belli nemo imputabat. Vitellius ventre & gulâ ſibi ipſi hoſtis; Otho luxu, ſævitiâ, audaciâ, reipub. exitioſior ducebatur. Conjunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla ultrà penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho conſultavit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paullinus, dignum famâ ſuâ ratus, quâ nemo illâ tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli

censere, *festinationem hostibus, moram ipsis utilem* disseruit.

XXXII. *Exercitum Vitellii universum adveniisse : nec multum virium a tergo, quoniam Galliæ tumeant, & deserere Rheni ripam, inrupturis tam infestis nationibus, non conducat : Britannicum militem hoste & mari distineri : Hispanias armis non ita redundare : provinciam Narbonensem incursu classis & adverso prœlio contremuisse : clausam Alpibus, & nullo maris subsidio, Transpadanam Italiam, atque ipso transitu exercitûs vastam : non frumentum usquam exercitui : nec exercitum sine copiis retineri posse. Jam Germanos, quod genus militum apud hostes atrocissimum sit, tracto in æstatem bello, fluxis corporibus, mutationem soli cœlique haud toleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras evanuisse. Contra ipsis omnia opulenta & fida : Pannoniam, Mœsiam, Dalmatiam, Orientem, cum integris exercitibus ; Italiam, & caput rerum urbem ; senatumque & populum, numquam obscura nomina, etsi aliquando obumbrentur ; publicas privatasque opes, & immensam pecuniam, inter civiles discordias ferro validiorem ; corpora militum aut Italiæ sueta, aut æstibus. Objacere flumen Padum, tutas viris murisque urbes, e quibus nullam hosti cessuram, Placentiæ defensione*

Digitized by Google

exploratum. Proinde duceret bellum : paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipſam famâ, cum Mœsiacis copiis affore : tum rurſus deliberaturum, & si prœlium placuiſſet, auctis viribus certaturos.

XXXIII. Accedebat ſententiæ Paullini Marius Celſus : *idem placere Annio Gallo*, paucos ante dies lapſu equi adflicto, missi, qui consilium ejus ſciſcitarentur, retulerant. Otho pronus ad decertandum : frater ejus Titianus, & præfectus prætorii Proculus, imperitiâ properantes, *fortunam, & deos, & numen Othonis adeſſe consiliis, affore conatibus* teſtabantur : neu quis obviam ire ſententiæ auderet, in adulationem conceſſerant. Poſtquam pugnari placitum, *intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi meliùs foret*, dubitavere. Paullino & Celſo jam non adverſantibus, ne principem objectare periculis viderentur, iidem illi deterioris consilii auctores perpulere, *ut Brixellum concederet, ac dubiis prœliorum exemptus, ſummæ rerum & imperii ſe ipſum reſervaret.* Is primus dies Othonianas partes adflixit : namque & cum ipſo prætoriarum cohortium, & ſpeculatorum, equitumque, valida manus diſcessit ; & remanentium fractus animus : quando ſuſpecti duces, & Otho, cui uni apud militem fides, dum & ipſe non nisi

Digitized by Google

militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat.

XXXIV. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris, ut in civili bello, transfugiis; & exploratores curâ diversa scisciscitandi, sua non occultabant. Quieti intentique Cæcina ac Valens, quando hostis imprudentiâ rueret, quod loco sapientiæ est, alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. Naves pari inter se spatio, validis utrimque trabibus connexæ, adversum in flumen dirigebantur jactis super ancoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed ancorarum funes non extenti fluitabant, ut augescente flumine, inoffensus ordo navium attolleretur. Claudebat pontem imposita turris, & in extremam navem educta: unde tormentis ac machinis hostes propulsarentur.

XXXV. Othoniani in ripa turrim struxerant, saxaque & faces jaculabantur. Et erat insula amne medio, in quam gladiatores navibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac fortè plures transgressos, completis Liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatoribus ad præ-

Digitized by Google

lia, quæ militibus; nec perinde nutantes e navibus, quàm ſtabili gradu e ripa, vulnera dirigebant. Et quum variis trepidantium inclinationibus, mixti remiges propugnatoreſque turbarentur, deſilire in vada ultro Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere: quæ cuncta in oculis utriuſque exercitûs, quantò lætiora Vitellianis, tantò acriùs Othoniani cauſam auctoremque cladis deteſtabantur.

XXXVI. Et prœlium quidem, abruptis quæ ſupererant navibus, fugâ diremptum: Macer ad exitium poſcebatur. Jamque vulneratum eminus lanceâ, ſtrictis gladiis invaſerant, quum intercurſu tribunorum centurionumque protegitur. Nec multò pòſt, Veſtricius Spurinna, juſſu Othonis, relicto Placentiæ modico præſidio, cum cohortibus ſubvenit. Dein Flavium Sabinum, conſulem deſignatum, Otho rectorem copiis misit, quibus Macer præfuerat; læto milite ad mutationem ducum, & ducibus, ob crebras ſeditiones, tam infeſtam militiam adſpernantibus.

XXXVII. Invenio apud quoſdam auctores, *pavore belli, ſeu faſtidio utriuſque principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies famâ noſcebantur, dubitaſſe exercitus, num, poſito certamine, vel ipſi*

Digitized by Google

in medium consultarent, vel senatui permitterent legere imperatorem. Atque eò duces Othonianos spatium ac moras suasisse: præcipuè Paullinum; quòd vetustissimus consularium, & militiâ clarus, gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset. Ego ut concesserim, apud paucos, tacito voto, quietem pro discordia, bonum & innocentem principem, pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum; ita neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit, speravisse, corruptissimo seculo, tantam vulgi moderationem, reor, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus, linguis moribusque dissonos, in hunc consensum potuisse coalescere, aut legatos ac duces, magna ex parte luxûs, egestatis, scelerum sibi conscios, nisi pollutum obstrictumque meritis suis principem passuros.

XXXVIII. Vetus, ac jam pridem insita mortalibus potentiæ cupido, cum imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur: sed ubi, subacto orbe, & æmulis urbibus regibusque excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarsere: modò turbulenti tribuni, modò consules prævalidi; & in urbe ac foro tentamenta

civilium bellorum. Mox e plebe infima C. Marius, & nobilium sævissimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Cn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam postea, nisi de principatu quæsitum. Non discessere ab armis in Pharsalia ac Philippis civium legiones; nedum Othonis ac Vitellii exercitus sponte posituri bellum fuerint: eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eædem scelerum causæ in discordiam egere. Quòd singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignaviâ principum factum est. Sed me veterum novorumque morum reputatio longiùs tulit: nunc ad rerum ordinem venio.

XXXIX. Profecto Brixellum Othone, honor imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum præfectum. Celsus & Paullinus, quum prudentiâ eorum nemo uteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur: tribuni centurionesque ambigui, quòd spretis melioribus deterrimi valebant: miles alacer; qui tamen jussa ducum interpretari, quàm exsequi mallet. Promoveri ad quartum a Bedriaco castra placuit; adeo imperitè, ut quamquam verno tempore anni, & tot circùm amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio du-

Digitized by Google

bitatum, Othone per litteras flagitante, ut maturarent, militibus, ut imperator pugnæ adesset, poscentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde dijudicari potest, quid optimum factu fuerit, quàm pessimum fuisse, quod factum est.

XL. Non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti, confluentes Padi & Aduæ fluminum, sedecim inde millium spatio distantes, petebant. Celso & Paullino abnuentibus, *militem itinere fessum, sarcinis gravem, objicere hosti, non admissuro, quominus expeditus, & vix quatuor millia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & vallum molientes adgrederetur.* Titianus & Proculus, ubi consiliis vincerentur, ad jus imperii transibant. Aderat sanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus Otho, increpitâ *ducum segnitiâ, rem in discrimen mitti* jubebat; æger morâ, & spei impatiens.

XLI. Eâdem die, ad Cæcinam, operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium ejus postulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, quum præcipites exploratores adesse hostem nunciavere. Interruptus tribunorum sermo: eóque incertum

Digitized by Google

fuit, insidias, an proditionem, vel aliquod honestum consilium cœptaverint. Cæcina, dimissis tribunis, revectus in castra, datum jussu Fabii Valentis pugnæ signum, & militem in armis invenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere, & mirum dictu, a paucioribus Othonianis quominus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute deterriti sunt: ea strictis mucronibus, redire pulsos, & pugnam resumere coegit. Disposita Vitellianarum legionum acies, sine trepidatione: etenim quamquam vicino hoste, adspectus armorum densis arbustis prohibebatur: apud Othonianos pavidi duces, miles ducibus infensus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis utrimque fossis, via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere alii signa sua, quærere alii: incertus undique clamor, accurrentium, vocitantium: & ut cuique audacia vel formido, in primam postremamve aciem prorumpebant, vel revehebantur.

XLII. Attonitas subito terrore mentes falsum gaudium in languorem vertit, repertis, qui *desciviſſe a Vitellio exercitum* ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellii dispersus, an in ipsa Othonis parte, seu dolo, seu fortè surrexerit, parum compertum,

Digitized by Google

compertum. Omisso pugnæ ardore, Othoniani ultro salutavere; & hostili murmure excepti, plerisque suorum ignaris, quæ causa salutandi, metum proditionis fecere. Tum incubuit hostium acies, integris ordinibus, robore & numero præstantior. Othoniani quamquam dispersi, pauciores, fessi, prœlium tamen acriter sumpsere: & per locos arboribus ac vineis impeditos, non una pugnæ facies: cominus eminusque, catervis & cuneis concurrebant: in aggere viæ collato gradu, corporibus & umbonibus niti; omisso pilorum jactu, gladiis & securibus galeas loricasque perrumpere: noscentes inter se, ceteris conspicui, in eventum totius belli certabant.

XLIII. Fortè inter Padum viamque, patenti campo, duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio unaetvicesima, cui cognomen *Rapaci*, vetere gloriâ insignis; e parte Othonis, prima Adjutrix, non antè in aciem deducta, sed ferox, & novi decoris avida. Primani, stratis unaetvicesimanorum principiis, aquilam abstulere: quo dolore accensa legio, & impulit rursus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima signa vexillaque ex hostibus rapuit. A parte alia, propulsa quintanorum impetu tertiadecima legio: circumventi plurium accursu quartadeci-

Digitized by Google

mani. Et ducibus Othonis jam pridem profugis, Cæcina ac Valens subsidiis suos firmabant. Accessit recens auxilium, Varus Alphenus cum Batavis, fusâ gladiatorum manu, quam navibus transvectam, oppositæ cohortes in ipso flumine trucidaverant. Ita victores latus hostium invecti.

XLIV. Et mediâ acie perruptâ, fugêre passim Othoniani, Bedriacum petentes. Immensum id spatium : obstructæ strage corporum viæ : quò plus cædis fuit : neque enim, civilibus bellis, capti in prædam vertuntur. Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diversis itineribus, castra vitavere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconsultus pavor obtulit : multo adhuc die vallum ingressus, clamore seditiosorum & fugacium circumstrepitur : non probris, non manibus abstinent : *desertorem proditoremque* increpant ; nullo proprio crimine ejus, sed more vulgi, suum quisque flagitium aliis objectantes. Titianum & Celsum nox juvit, dispositis jam excubiis, compressisque militibus, quos Annius Gallus precibus, consilio, auctoritate flexerat, *ne super cladem adversæ pugnæ, suismet ipsi cædibus sævirent : sive finis bello veniisset, seu resumere arma mallent, uni-*

Digitized by Google

cum victis in consensu levamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, *non virtute se, sed proditione victum* fremebat. *Ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, raptâ legionis aquilâ: superesse cum ipso Othone, militum quod trans Padum fuerit; venire Mœsicas legiones; magnam exercitûs partem Bedriaci remansisse: hos certè nondum victos; & si ita ferret, honestiùs in acie perituros.* His cogitationibus truces aut pavidi, extremâ desperatione ad iram sæpius, quàm in formidinem stimulabantur.

XLV. At Vitellianus exercitus, ad quintum a Bedriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eâdem die oppugnationem castrorum: simul voluntaria deditio sperabatur. Sed expeditis, & tantum ad prœlium egressis munimentum fuere arma & victoria. Posterâ die, haud ambiguâ Othoniani exercitûs voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, missa legatio: nec apud duces Vitellianos dubitatum, quominus pacem concederent. Legati paullisper retenti: ea res hæsitationem attulit, ignaris adhuc an impetrassent. Mox remissâ legatione patuit vallum. Tum victi victoresque in lacrymas effusi, sortem civilium armorum miserâ lætitiâ detestantes. Iisdem ten-

Digitized by Google

toriis, alii fratrum, alii propinquorum vulnera fovebant. Spes & præmia in ambiguo; certa, funera & luctus: nec quisquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem mœreret. Requisitum Orphidii legati corpus honore solito crematur: paucos necessarii ipsorum sepelivere: ceterum vulgus super humum relictum.

XLVI. Opperiebatur Otho nuncium pugnæ, nequaquam trepidus, & consilii certus: mœsta primùm fama, dein profugi e prœlio perditas res patefaciunt. Non exspectavit militum ardor vocem imperatoris: *bonum habere animum* jubebant: *superesse adhuc novas vires, & ipsos extrema passuros, ausuroque*: neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & instinctu flagrabant: qui procul adstiterant, tendere manus, & proximi prensare genua; promptissimo Plotio Firmo. Is prætorii præfectus, identidem orabat, *ne fidissimum exercitum, ne optimè meritos milites desereret: majore animo tolerari adversa, quàm relinqui: fortes & strenuos etiam contra fortunam insistere spei; timidos & ignavos ad desperationem formidine properare.* Quas inter voces, ut flexerat vultum, aut induraverat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othonis mi-

Digitized by Google

les, ſed præmissi e Mœsia, *eamdem obſtinationem adventantis exercitûs, legiones Aquileiam ingreſſas*, nunciabant: ut nemo dubitet potuiſſe renovari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus.

XLVII. Ipſe averſus a consiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem veſtram ultrà periculis objicere; nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quantò plus ſpei oſtenditis, ſi vivere placeret; tantò pulchrior mors erit. Experti invicem ſumus, ego ac fortuna: nec tempus computaveritis: difficilius eſt temperare felicitati, quâ te non putes diu uſurum. Civile bellum a Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne pluſquam ſemel certemus, penes me exemplum erit: hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque ſolatiis opus eſt. Alii diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis; ſed este ſuperſtites: nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ eſt: præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quòd*

de nomine queror ; nam incusare deos vel homines, ejus est, qui vivere velit.

XLVIII. Talia locutus, ut cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, *irent properè, neu remanendo iram victoris asperarent :* juvenes auctoritate, senes precibus movebat : placidus ore, intrepidus verbis, intempestivas suorum lacrymas coercens. *Dari naves ac vehicula* abeuntibus jubet : libellos epistolasque, studio erga se, aut in Vitellium contumeliis insignes, abolet : pecunias distribuit, parcè, nec ut periturus. Mox Salvium Cocceianum fratris filium primâ juventâ, trepidum & mœrentem, ultro solatus est, laudando *pietatem* ejus, castigando *formidinem : an Vitellium tam immitis animi fore, ut pro incolumi tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non enim ultimâ desperatione, sed poscente prœlium exercitu, remisisse reipub. novissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum : post Julios, Claudios, Servios, se primum in familiam novam imperium intulisse : proinde erecto animo capesseret vitam, neu patruum sibi Othonem fuisse, aut obliviscetur umquam, aut nimiùm meminisset.*

XLIX. Post quæ, dimotis omnibus,

Digitized by Google

paullum requievit: atque illum, supremas jam curas animo volutantem, repens tumultus avertit, nunciatâ consternatione ac licentiâ militum: namque abeuntibus exitium minitabantur, atrocissimâ in Verginium vi, quem clausâ domo obsidebant: increpitis seditionis auctoribus regressus, vacavit abeuntium alloquiis, donec omnes inviolati digrederentur. Vesperascente die, sitim haustu gelidæ aquæ sedavit: tum allatis pugionibus duobus, quum utrumque pertentasset, alterum capiti subdidit: & explorato jam profectos amicos, noctem quietam, utque adfirmatur, non insomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit: ad gemitum morientis, ingressi liberti, servique, & Plotius Firmus prætorii præfectus, unum vulnus invenere. Funus maturatum: ambitiosis id precibus petierat, *ne amputaretur caput, ludibrio futurum.* Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manusque ejus exosculantes. Quidam militum, juxta rogum interfecere se; non noxâ, neque ob metum, sed æmulatione decoris, & caritate principis: ac postea promiscuè Bedriaci, Placentiæ, aliisque in castris, celebratum id genus mortis. Othoni sepulcrum exstructum est, modicum, & mansurum.

Digitized by Google

L. Hunc vitæ finem habuit ſeptimo & tricesimo ætatis anno. Origo illi e municipio Ferentino. Pater conſularis; avus prætorius: maternum genus impar, nec tamen indecorum: pueritiâ ac juventâ, qualem monſtravimus: duobus facinoribus, altero flagitioſissimo, altero egregio, tantumdem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Ut conquirere fabuloſa, & fictis oblectare legentium animos, procul gravitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditiſque demere fidem non ausim. *Die quo Bedriaci certabatur, avem invisitatâ specie, apud Regium Lepidum celebri vico conſediſſe*, incolæ memorant, *nec deinde cœtu hominum, aut circumvolitantium alitum, territam pulſamve, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finemque miraculi, cum Othonis exitu competiſſe.*

LI. In funere ejus, novata luctu ac dolore militum ſeditio: nec erat, qui coerceret. Ad Verginium verſi, modò *ut reciperet imperium*, nunc *ut legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur*, minitantes orabant. Verginius per averſam domûs partem furtim degreſſus, inrumpentes fruſtratus eſt. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium preces Rubrius Gallus tulit. Et

venia ſtatim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flavium Sabinum, iis copiis, quibus præfuerat.

LII. Posito ubique bello, magna pars ſenatûs extremum diſcrimen adiit, profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinæ relicta: illuc adverſo de prœlio allatum; ſed milites, ut falſum rumorem adſpernantes, quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, vultum habitumque trahere in deterius: conviciis poſtremò ac probris cauſam & initium cædis quærebant: cum alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne prævalidis jam Vitellii partibus, cunctanter excepiſſe victoriam crederentur: ita trepidi & utrimque anxii coeunt; nemo privatim expedito conſilio, inter multos ſocietate culpæ tutior. Onerabat paventium curas ordo Mutinenſis, *arma & pecuniam* offerendo, appellabatque *Patres Conſcriptos*, intempeſtivo honore.

LIII. Notabile inde jurgium fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, *ut ambigua differentem*, invasit. Nec ceteri ſententias aperiebant: ſed inviſum memoriâ delationum, expositumque ad invidiam Marcelli nomen, irritaverat Cæcinam, ut novus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus, magnis inimicitiis clareſceret.

Digitized by Google

Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, rursus consiliaturi: simul, medio temporis, plures nuncii sperabantur. Bononiæ, divisis per itinera qui recentissimum quemque percunctarentur, interrogatus Othonis libertus *causam digressús, habere se suprema ejus mandata* respondit: *ipsum viventem quidem relictum, sed solâ posteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis.* Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinavere.

LIV. Intererat consiliis frater ejus, L. Vitellius, seque jam adulantibus offerebat; quum repente Cœnus, libertus Neronis, atroci mendacio universos perculit, adfirmans *superventu quartædecimæ legionis, junctis a Brixello viribus, cæsos victores, versam partium fortunam.* Causa fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quæ negligebantur, lætiore nuncio revalescerent. Et Cœnus quidem rapidè in urbem vectus, paucos post dies, jussu Vitellii pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus, vera esse quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici consilii facie discessum Mutinâ, desertæque partes forent. Nec ultrà in commune congressi, sibi quisque consuluere: donec missæ a Fabio

Digitized by Google

Valente epistolæ demerent metum. Et mors Othonis, quò laudabilior, eò velociùs audita.

LV. At Romæ nihil trepidationis. Cereales ludi ex more spectabantur. Ut *cessisse vitâ Othonem, & a Flavio Sabino, præfecto urbis, quod erat in urbe militum sacramento Vitellii adactum*, certi auctores in theatrum attulerunt, *Vitellio* plausere: populus, cum lauru ac floribus, Galbæ imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis, juxta lacum Curtii, quem locum Galba moriens sanguine infecerat. In senatu cuncta, longis aliorum principatibus composita, statim decernuntur. Additæ *erga Germanicos exercitus laudes, gratesque*: & missa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabii Valentis epistolæ, ad consules scriptæ haud immoderatè: gratior Cæcinæ modestia fuit, quòd non scripsisset.

LVI. Ceterùm Italia graviùs atque atrociùs, quam bello adflictabatur: dispersi per municipia & colonias Vitelliani, spoliare, rapere, vi & stupris polluere: in omne fas nefasque avidi, aut venales, non sacro, non profano abstinebant. Et fuere, qui inimicos suos, specie militum, interficerent. Ipsique milites, regionum gnari, refertos agros, dites dominos, in

Digitized by Google

prædam, aut si repugnatum foret, ad excidium destinabant; obnoxiis ducibus, & prohibere non ausis: minùs avaritiæ in Cæcina, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæstus infamis, eóque alienæ etiam culpæ dissimulator. Jam pridem attritis Italiæ rebus, tantum peditum equitumque, vis, damnaque, & injuriæ, ægre tolerabantur.

LVII. Interim Vitellius, victoriæ suæ nescius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitûs vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, festinatis per Gallias delectibus, ut remanentium legionum nomina supplerentur. Cura ripæ Hordeonio Flacco permissa. Ipse e Britannico delectu octo millia sibi adjunxit: & paucorum dierum iter progressus, *prosperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum* accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, *ut libertum suum, Asiaticum, equestri dignitate donaret*, inhonestam adulationem compescit. Dein, mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii largitur; honoravitque Asiaticum annulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitiosum.

LVIII. Iisdem diebus, *accessisse parti-*

Digitized by Google

bus utramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuncii venere. Luceius Albinus, a Nerone Mauretaniæ Cæsariensi præpositus, additâ per Galbam Tingitanæ provinciæ administratione, haud spernendis viribus agebat: novemdecim cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. Cæso Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hispaniæ, angusto freto diremptæ, imminebat. Inde Cluvio Rufo metus; *& decimam legionem propinquare littori*, ut transmissurus, jussit: præmissi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent: neque arduum fuit, magnâ per provincias Germanici exercitûs famâ. Spargebatur insuper, *spreto procuratoris vocabulo, Albinum insigne regis, & Jubæ nomen usurpare.*

LIX. Ita mutatis animis, Asinius Pollio, alæ præfectus, e fidissimis Albino, & Festus ac Scipio, cohortium præfecti, opprimuntur. Ipse Albinus, dum e Tingitana provincia Cæsariensem Mauretaniam petit, appulsus littori, trucidatur: uxor ejus, quum se percussoribus obtulisset, simul interfecta est; nihil eorum, quæ fierent, Vitellio anquirente: brevi auditu, quamvis magna transibat, impar curis gra-

Digitized by Google

vioribus. *Exercitum itinere terreſtri pergere* jubet: ipſe Arare flumine devehitur, nullo principali paratu, ſed vetere egeſtate conſpicuus: donec Junius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector, genere inluſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret principis miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamvis odium Vitellius vernilibus blanditiis velaret. Præſtò fuere Lugduni victricium victarumque partium duces. Valentem & Cæcinam, pro concione laudatos, curuli ſuæ circumpoſuit. Mox *univerſum exercitum occurrere infanti filio* jubet: perlatumque, & paludamento opertum, ſinu retinens, *Germanicum* appellavit, cinxitque cunctis fortunæ principalis insignibus: nimius honos inter ſecunda, rebus adversis in ſolatium ceſſit.

LX. Tum interfecti centuriones promptiſſimi Othonianorum: unde præcipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & adverſus Germanicos milites invidiâ, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, triſti morâ ſqualidos tenuit; donec auditi, neceſſariis magis defensionibus, quàm honeſtis uterentur. Proditionem ultro imputabant; *ſpatium longi ante prælium itineris, fatigationem*

Digitized by Google

Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi ſuæ adſignantes : & Vitellius credidit de perfidia, & fidem abſolvit. Salvius Titianus, Othonis frater, nullum diſcrimen adiit, pietate & ignaviâ excuſatus. Mario Celſo conſulatus ſervatur : ſed creditum famâ, objectumque mox in ſenatu Cæcilio Simplici, *quòd eum honorem pecuniâ mercari, nec ſine exitio Celſi voluiſſet:* reſtitit Vitellius, deditque poſtea conſulatum Simplici, innoxium & inemptum. Trachalum adverſus criminantes Galeria, uxor Vitellii, protexit.

LXI. Inter magnorum virorum diſcrimina (pudendum dictu) Mariccus quidam, e plebe Boiorum, inferere ſeſe fortunæ, & provocare arma Romana, ſimulatione numinum auſus eſt. Jamque *aſſertor Galliarum, & deus* (nomen id ſibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat; quum graviſſima civitas, electâ juventute, adjectis a Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disjecit. Captus in eo prœlio Mariccus, ac mox feris objectus, quia non laniabatur, ſtolidum vulgus inviolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt.

LXII. Nec ultrà in defectores, aut bona

Digitized by Google

cujuſquam, ſævitum. Rata fuere eorum, qui acie Othonianâ ceciderant, teſtamenta, aut lex inteſtatis: prorſus, si luxuriæ temperaret, avaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido: ex urbe atque Italia irritamenta gulæ geſtabantur, ſtrepentibus ab utroque mari itineribus: exhauſti conviviorum apparatibus principes civitatum: vaſtabantur ipſæ civitates: degenerabat a labore ac virtute miles, aſſuetudine voluptatum, & contemptu ducis. Præmisit in urbem edictum, quo vocabulum *Auguſti* differret, *Cæſaris* non reciperet, quum de poteſtate nihil detraheret. Pulsi Italiâ mathematici. Cautum ſeverè, *ne equites Romani ludo & arenâ polluerentur*: priores id principes pecuniâ, & ſæpius vi, perpulerant: ac pleraque municipia & coloniæ æmulabantur, corruptiſſimum quemque adoleſcentium pretio inlicere.

LXIII. Sed Vitellius, adventu fratris, & inrepentibus dominationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam juſſit, quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone, retulimus. Dolabella, auditâ morte Othonis, urbem introierat: id ei Plancius Varus, præturâ functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flavium Sabinum, præfectum urbis, ob-

Digitized by Google

jecit, *tamquam ruptâ custodiâ, ducem se victis partibus ostentasset:* addidit *tentatam cohortem, quæ Ostiæ ageret:* nec ullis tantorum criminum probationibus in pœnitentiam versus, feram veniam post scelus quærebat. Cunctantem super tanta re Flavium Sabinum, Triaria, L. Vitellii uxor, ultra feminam ferox, terruit *ne periculo principis famam clementiæ affectaret.* Sabinus, suopte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facilis mutatu, & in alieno discrimine sibi pavens, ne adlevasse videretur, impulit ruentem.

LXIV. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam, uxorem ejus, mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistolas, *vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, devertere Interamnium, atque ibi interfici* jussit. Longum interfectori visum: in itinere ac tabernâ projectum humi jugulavit: magna cum invidia novi principatûs, cujus hoc primum specimen noscebatur. Et Triariæ licentiam, modestum e proximo exemplum onerabat, Galeria imperatoris uxor, non immixta tristibus; & pari probitate mater Vitelliorum, Sextilia, antiqui moris. Dixisse quin etiam, ad primas filii sui epistolas, ferebatur, *non Germanicum a se, sed Vitellium genitum.* Nec ullis postea fortunæ inlecebris, aut

Digitized by Google

ambitu civitatis, in gaudium evicta, domûs suæ tantum adversa sensit.

LXV. Digressum a Lugduno Vitellium, M. Cluvius Rufus adsequitur, omissâ Hispaniâ; lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum se criminationibus gnarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, *tamquam audito Vitellii & Othonis principatu, propriam ipse potentiam, & possessionem Hispaniarum tentasset: eóque diplomatibus nullum principem præscripsisset.* Interpretabatur quædam ex orationibus ejus, contumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluvii prævaluit, ut puniri ultro libertum suum Vitellius juberet: Cluvius comitatus principis adjectus, non ademptâ Hispaniâ, quam rexit absens, exemplo L. Arruntii: eum Tiberius Cæsar ob metum, Vitellius Cluvium nullâ formidine, retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos: profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum: missus est in locum ejus, Vectius Bolanus e præsentibus.

LXVI. Angebat Vitellium victarum legionum haudquaquam fractus animus: sparsæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hostilia loquebantur: præcipua quartadecimanorum ferocia, qui *se victos* abnuebant: *quippe Bedriacensi acie, vexil-*

Digitized by Google

lariis tantum pulsis, vires legionis non adfuisse. Remitti eos in Britanniam, unde a Nerone exciti erant, placuit; atque interim Batavorum cohortes unà tendere, ob veterem adversus quartadecimanos discordiam: nec diu, in tantis armatorum odiis, quies fuit. Augustæ Taurinorum, dum opificem quemdam Batavus ut fraudatorem insectatur, legionarius ut hospitem tuetur, sui cuique commilitones aggregati, a conviciis ad cædem transiere: & prœlium atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes, caufam quartadecimanorum secutæ, his fiduciam, & metum Batavis feciſſent: *quos* Vitellius *agmini suo jungi*, ut fidos; *legionem, Graiis Alpibus traductam, eo flexu itineris ire* jubet, *quo Viennam vitarent:* namque & Viennenſes timebantur. Nocte, quâ proficiſcebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum, ut pleraque belli mala, majoribus aliarum urbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani postquam Alpibus degressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant: consensu meliorum compressi, & legio in Britanniam transvecta.

LXVII. Proximus Vitellio e prætoriis cohortibus metus erat: separati primùm, deinde, addito honestæ missionis leni-

Digitized by Google

mento, arma ad tribunos suos deferebant: donec motum a Vespasiano bellum crebresceret: tum, resumptâ militiâ, robur Flavianarum partium fuere. Prima classicorum legio in Hispaniam missa, ut pace & otio mitesceret: undecima ac septima suis hibernis redditæ: tertiadecimani struere amphitheatra jussi: nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, spectaculum gladiatorum edere parabant: numquam ita ad curas intento Vitellio, ut voluptatum obliviscereturet.

LXVIII. Et quidem partes modestè distraxerat: apud victores orta seditio, ludicro initio, nisi numerus cæsorum invidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus imperatorum, severitatem æmulantur, vel tempestivis conviviis gaudent: perinde miles intentus, aut licenter agit. Apud Vitellium omnia indisposita, temulenta, pervigiliis ac Bacchanalibus, quàm disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero e Gallis auxiliaribus, per lasciviam, ad certamen luctandi accensis, postquam legionarius procciderat, insultante Gallo, & iis, qui ad spectandum convenerant, in studia diductis; erupere legionarii in per-

niciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultûs fuit alius tumultus: pulvis procul, & arma adſpiciebantur: conclamatum repente, *quartamdecimam legionem, verſo itinere, ad prælium venire:* ſed erant agminis coactores: agniti dempſere ſollicitudinem. Interim Verginii ſervus fortè obvius, ut *percuſſor Vitellii* inſimulatur: & ruebat ad convivium miles, *mortem Verginii* expoſcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes ſuſpiciones pavidus, de innocentia ejus dubitavit: ægre tamen cohibiti, qui exitium viri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpius, quàm Verginium, omnis ſeditio infeſtavit: manebat admiratio viri, & fama; ſed oderant, ut faſtiditi.

LXIX. Poſtero die, Vitellius, ſenatûs legatione, quam ibi opperiri juſſerat, auditâ, tranſgreſſus in caſtra, ultro *pietatem militum* collaudavit: frementibus auxiliis, *tantum impunitatis, atque arrogantiæ legionariis acceſſiſſe.* Cohortes Batavorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remiſſæ, principium interno ſimul externoque bello parantibus fatis. Reddita civitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ ſtatim defectione, inter inania belli aſſumptus. Cæterùm, ut largi,

Digitized by Google

tionibus affectæ jam imperii opes sufficerent, *amputari legionum auxiliorumque numeros* jubet, vetitis supplementis: & promiscuæ missiones offerebantur: exitiabile id reipub. ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaque ac labor crebriùs redibant: & vires luxu corrumpebantur, contra veterem disciplinam, & instituta majorum, apud quos virtute, quàm pecuniâ, res Romana meliùs stetit.

LXX. Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recentis victoriæ lustrare oculis, concupivit. Fœdum atque atrox spectaculum: intra quadragesimum pugnæ diem lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus ac frugibus, dira vastitas: nec minùs inhumana pars viæ, quam Cremonènses lauru rosisque constraverant, exstructis altaribus, cæsisque victimis, regium in morem: quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monstrabantque pugnæ locos: *hinc erupisse legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus.* Jam tribuni præfectique, sua quisque facta extollentes, falsa, vera, aut majora vero miscebant. Vulgus quoque

Digitized by Google

militum, clamore & gaudio, deflectere viâ, ſpatia certaminum recognoſcere; aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirari. Et erant quos varia ſors rerum, lacrymæque & miſericordia ſubiret: at non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum civium exhorruit: lætus ultro, & tam propinquæ ſortis ignarus, inſtaurabat ſacrum diis loci.

LXXI. Exin Bononiæ a Fabio Valente gladiatorum ſpectaculum editur, advecto ex urbe cultu. Quantóque magis propinquabat, tantò corruptius iter, immixtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio: namque & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate, quâ honeſtiſſimus quiſque, ſed luxu, & ſaginæ mancipatus emptusque. Ut Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus, diſſimulatus Martii Macri, tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, deſtinatum a Galba conſulem, diſtulit, nullâ offenſâ, ſed mitem, & injuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omittitur, ingratus principi, ut adverſus Neronem auſus, & Verginii exſtimulator. Sed alias protulit cauſas; actæque inſuper Vitellio gratiæ, conſuetudine ſervitii.

Digitized by Google

LXXII. Non ultra paucos dies, quamquam acribus initiis cœptum, mendacium valuit. Exstiterat quidam, *Scribonianum se Camerinum* ferens, *Neronianorum temporum metu in Istria occultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Crassorum, ac nominis favor manebat.* Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ assumpto, vulgus credulum, & quidam militum, errore veri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur; quum pertractus ad Vitellium, interrogatusque *quisnam mortalium esset*, postquam nulla dictis fides, & a domino noscebatur, conditione fugitivus, nomine *Geta*, sumptum de eo supplicium in servilem modum.

LXXIII. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ socordiæque Vitellio adoleverit, postquam speculatores e Syria Judæaque, *adactum in verba ejus Orientem* nunciavere. Nam etsi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Vespasianus, ac plerumque ad nomen ejus Vitellius excitabatur. Tum ipse, exercitusque, ut nullo æmulo, sævitiâ, libidine, raptu, in externos mores proruperant.

LXXIV. At Vespasianus bellum armaque, & procul vel juxtà sitas vires, circumspectabat. Miles ipsi adeo paratus, ut

præeuntem

Digitized by Google

præeuntem ſacramentum, & fauſta Vitellio omnia precantem, per silentium audierint. Muciani animus nec Veſpasiano alienus, & in Titum pronior. Præfectus Ægypti, Alexander, consilia ſociaverat. Tertiam legionem, quòd e Syria in Mœsiam transiſſet, ſuam numerabat: ceteræ Illyrici legiones ſecuturæ ſperabantur. Namque omnes exercitus flammaverat arrogantia venientium a Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone, ceteros, ut impares, inridebant. Sed in tanta mole belli plerumque cunctatio; & Veſpasianus modò in ſpem erectus, aliquando adverſa reputabat: *Quis ille dies foret, quo ſexaginta ætatis annos, & duos filios juvenes bello permitteret? Eſſe privatis cogitationibus regreſſum, &, prout velint, plus minúſve ſumi ex fortuna: imperium cupientibus nihil medium inter ſumma & præcipitia.*

LXXV. Verſabatur ante oculos Germanici exercitûs robur, notum viro militari: *Suas legiones civili bello inexpertas; Vitellii, victrices: & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium: fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, ſi unus alterque præſenti facinore paratum ex diverſo præmium petat? Sic*

Scribonianum sub Claudio interfectum ; sic percussorem ejus , Volaginium , e gregario ad summa militiæ provectum. Facilius universos impelli , quàm singulos vitari.

LXXVI. His pavoribus nutantem , & alii legati amicique firmabant , & Mucianus , post multos secretosque sermones , jam & coràm ita locutus : *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt , æstimare debent , an quod inchoatur , reipub. utile , ipsis gloriosum , aut promptum effectu , aut certè non arduum sit. Simul ipse , qui suadet , considerandus est , adjiciatne consilio periculum suum : &, si fortuna cœptis adfuerit , cui summum decus adquiratur. Ego te , Vespasiane , ad imperium voco , tam salutare reipub. quàm tibi magnificum. Juxta deos , in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris : a contumelia , quàm a laude propius fuerit , post Vitellium eligi. Non adversus divi Augusti acerrimam mentem , nec adversus cautissimam Tiberii senectutem , ne contra Caii quidem , aut Claudii , vel Neronis , fundatam longo imperio domum exsurgimus : cessisti etiam Galbæ imaginibus : torpere ultrà , & polluendam perdendamque rempub. relinquere , sopor & ignavia videretur , etiam si tibi , quàm inhonesta , tam tuta servitus esset. Abiit jam , & transvectum est tempus , quo posses videri*

Digitized by Google

concupiſſe : confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo ? ſplendidior origine, quàm nos ſumus, fateor : ſed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quisquis timetur. Et posse ab exercitu principem fieri, sibi ipſe Vitellius documento, nullis ſtipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio provectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitûs vi, ſed præproperâ ipsius deſperatione victum, jam desiderabilem & magnum principem fecit. Quum interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, nova quotidie bello ſemina miniſtrat : si quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi e Judæa, & Syria, & Ægypto novem legiones integræ, nullâ acie exhauſtæ, non diſcordiâ corruptæ : ſed firmatus uſu miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora ; & fidissimi reges ; & tua ante omnes experientia.

LXXVII. *Nobis nihil ultrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreveris, quia æmulum non experiris : me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo juvenes, capax jam imperii alter, & primis militiæ annis, apud Ger-*

Digitized by Google

manicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei, cujus filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Ceterùm inter nos non idem prosperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam si vincimus, honorem, quem dederis, habebo: discrimen, ac pericula, ex æquo patiemur: immo, ut melius est, tu hos exercitus rege; mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplinâ victi, quàm victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium, & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet contecta & tumescentia victricium partium vulnera bellum ipsum. Nec mihi major in tua vigilantia, parcimonia, sapientia, fiducia est, quàm in Vitellii torpore, inscitia, sævitia. Sed & meliorem in bello causam, quàm in pace habemus: nam qui deliberant, desciverunt.

LXXVIII. Post Muciani orationem ceteri audentiùs circumsistere, hortari, *responsa vatum, & siderum motus* referre. Nec erat intactus tali superstitione, ut qui mox, rerum dominus, Seleucum quemdam mathematicum, rectorem & præscium palam habuerit. Recursabant animo vetera omina: cupressus arbor in agris ejus, conspicua altitudine, repentè procciderat; ac posterâ die, eodem vestigio resurgens,

Digitized by Google

procera & latior virebat: grande id, prosperumque, consensu haruspicum: & summa claritudo juveni admodum Vespasiano promissa. Sed primò triumphalia, & consulatus, & Judaicæ victoriæ decus, implesse fidem ominis videbantur: ut hæc adeptus est, portendi sibi imperium credebat. Est Judæam inter Syriamque Carmelus, ita vocant montem, deumque: nec simulacrum deo, aut templum; sic tradidere majores: ara tantum & reverentia. Illic sacrificanti Vespasiano, quum spes occultas versaret animo, Basilides sacerdos, inspectis identidem extis, *Quidquid est*, inquit, *Vespasiane, quod paras, seu domum exstruere, seu prolatare agros, sive ampliare servitia; datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum.* Has ambages & statim exceperat fama, & tunc aperiebat: nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipsum sermones; quantò sperantibus plura dicuntur.

LXXIX. Haud dubiâ destinatione discessere, Mucianus Antiochiam, Vespasianus Cæsaream: illa Syriæ, hæc Judææ caput est. Initium ferendi ad Vespasianum imperii Alexandriæ cœptum, festinante Tiberio Alexandro, qui Kalendis Juliis sacramento ejus legiones adegit. Isque primus principatûs dies in posterum celebra-

Digitized by Google

tus, quamvis Judaicus exercitus quinto Nonas Julias apud ipsum jurasset, eo ardore, ut ne Titus quidem filius exspectaretur, Syriâ remeans, & consiliorum inter Mucianum ac patrem nuncius: cuncta impetu militum acta: non paratâ concione, non conjunctis legionibus.

LXXX. Dum quæritur tempus, locusque, quodque in re tali difficillimum est, prima vox; dum animo spes, timor, ratio, casus obversantur; egressum cubiculo Vespasianum, pauci milites, solito adsistentes ordine, ut legatum salutaturi, *imperatorem* salutavere. Tum ceteri accurrere, *Cæsarem*, & *Augustum*, & omnia principatûs vocabula cumulare: mens a metu ad fortunam transierat. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus novis novum fuit: ut primùm tantæ multitudinis obfusam oculis caliginem disjecit, militariter locutus, læta omnia, & adfluentia excepit: namque id ipsum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Vespasiani adegit. Tum Antiochensium theatrum ingressus, ubi illis consultare mos est, concurrentes, & in adulationem effusos adloquitur: satis decorus etiam Græcâ facundiâ, omniumque quæ diceret, atque ageret, arte quadam ostentator. Nihil æquè provinciam exercitumque accendit,

Digitized by Google

quàm quòd adseverabat Mucianus, *statuisse Vitellium, ut Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque, transferret; contrà Syriacis legionibus Germanica hiberna, cœlo ac laboribus dura, mutarentur.* Quippe & provinciales sueto militum contubernio gaudebant, plerique necessitudinibus & propinquitatibus mixti; & militibus, vetustate stipendiorum, nota & familiaria castra in modum penatium diligebantur.

LXXXI. Ante Idus Julias Syria omnis in eodem sacramento fuit. Accessere cum regno, Sohemus, haud spernendis viribus, Antiochus, vetustis opibus ingens, & inservientium regum ditissimus: mox per occultos suorum nuncios excitus ab urbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri navigatione properaverat: nec minore animo regina Berenice partes juvabat, florens ætate formâque, & seni quoque Vespasiano magnificentiâ munerum grata. Quidquid provinciarum adluitur mari, Asia atque Achaia tenus, quantumque introrsus in Pontum & Armenios patescit, juravere: sed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus. Consilium de summa rerum Beryti habitum: illuc Mucianus, cum legatis tribunisque, & splendidissimo quoque cen-

Digitized by Google

turionum ac militum, venit: & e Judaico exercitu lecta decora. Tantum simul peditum equitumque, & æmulantium inter se regum paratus, speciem fortunæ principalis effecerant.

LXXXII. Prima belli cura, agere delectus; revocare veteranos: destinantur validæ civitates exercendis armorum officinis: apud Antiochenses aurum argentumque signatur: eaque cuncta per idoneos ministros, suis quæque locis, festinabantur. Ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo, incitare sæpius, quàm coercere; vitia magis amicorum, quàm virtutes dissimulans. Multos præfecturis & procurationibus, pleroſque senatorii ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox summa adeptos: quibusdam fortuna pro virtutibus fuit. Donativum militi, neque Mucianus primâ concione, nisi modicè ostenderat; ne Vespasianus quidem plus civili bello obtulit, quàm alii in pace; egregiè firmus adversus militarem largitionem, eóque exercitu meliore. Missi ad Parthum Armeniumque legati, provisumque, ne versis ad civile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum instare Judææ, Vespasianum obtinere claustra Ægypti placuit: sufficere videbantur adversus Vitellium, pars copia-

Digitized by Google

rum, & dux Mucianus, & Vespasiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosque scriptæ epistolæ, præceptumque, *ut prætorianos Vitellio infensos, reciperandæ militiæ præmio invitarent.*

LXXXIII. Mucianus cum expedita manu, socium magis imperii, quàm ministrum agens, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat: gnarus modicas vires sibi, & majora credi de absentibus. Sed legio sexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine sequebantur. Classem e Ponto Byzantium adigi jusserat; ambiguus consilii, num omissâ Mœsiâ, Dyrrhachium pedite atque equite, simul longis navibus versum in Italiam mare clauderet, tutâ pone tergum Achaiâ Asiâque; quas inermes exponi Vitellio, ni præsidiis firmarentur; atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, si sibi Brundisium Tarentumque, & Calabriæ Lucaniæque littora infestis classibus peterentur.

LXXXIV. Igitur navium, militum, armorum paratu strepere provinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: *eos esse belli civilis nervos* dictitans Mucianus, non jus, aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem

opum ſpectabat : passim delationes ; & locupletissimus quiſque in prædam correpti : quæ gravia atque intoleranda, ſed necessitate armorum excuſata, etiam in pace manſere ; ipſo Veſpasiano, inter initia imperii, ad obtinendas iniquitates haud perinde obſtinante : donec indulgentiâ fortunæ, & pravis magiſtris, didicit, auſuſque eſt. Propriis quoque opibus Mucianus bellum juvit, largus privatim, quod avidiùs de repub. ſumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum ſecuti ; rarissimus quiſque eamdem in reciperando licentiam habuerunt.

LXXXV. Adcelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitûs ſtudio, tranſgressi in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœsiæ legionibus præbuit. Octava erat ac ſeptima Claudiana, imbutæ favore Othonis, quamvis prœlio non interfuiſſent. Aquileiam progreſſæ, proturbatis, qui de Othone nunciabant, laceratiſque vexillis, nomen *Vitellii* præferentibus, raptâ poſtremò pecuniâ, & inter ſe divisâ, hoſtiliter egerant. Unde metus, & ex metu consilium : *poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud Vitellium excuſanda erant.* Ita tres Mœsicæ legiones per epiſtolas adliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo

Digitized by Google

motu Aponius Saturninus, Mœsiæ rector, pessimum facinus audet, missō centurione ad interficiendum Tertium Julianum, septimæ legionis legatum, ob simultates, quibus causam partium prætendebat. Julianus, comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per avia Mœsiæ, ultra montem Hæmum profugit: nec deinde civili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nunciis cunctabundus, aut properans.

LXXXVI. At in Pannonia tertiadecima legio, ac septima Galbiana, dolorem iramque Bedriacensis pugnæ retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere, vi præcipuâ Primi Antonii. Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatorium ordinem reciperaverat. Præpositus a Galba septimæ legioni, scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens; a quo neglectus, in nullo Othoniani belli usu fuit: labantibus Vitellii rebus, Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, ferendæ in alios invidiæ artifex, discordiis & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Juncti inde Mœsici ac Pannonici exerci-

Digitized by Google

tus, Dalmaticum militem traxere, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Ampius Flavianus Pannoniam, Poppæus Silvanus Dalmatiam tenebant, divites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens ætate, claris natalibus: primâ juventâ, quietis cupidine, senatorium ordinem exsuerat: idem pro Galba dux coloniæ suæ, eâque operâ procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit; non tam præmiis periculorum, quàm ipsis periculis lætus: pro certis, & olim partis, nova, ambigua, ancipitia malebat. Igitur movere & quatere, quidquid usquam ægrum foret, adgrediuntur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ; quòd utraque legio pro Othone, adversa Vitellio fuerat: sparguntur per Gallias litteræ; momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam desciscentibus, ceteris fortunam secuturis.

LXXXVII. Dum hæc, per provincias, a Vespasiano ducibusque partium geruntur; Vitellius contemptior in dies segniorque, ad omnes municipiorum villarumque amœnitates resistens, gravi urbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentiâ corrupta: ca-

Digitized by Google

lonum numerus amplior; procacissimis etiam inter servos lixarum ingeniis: tot legatorum amicorumque comitatus, inhabilis ad parendum, etiam si summâ modestiâ regeretur. Onerabant multitudinem obvii ex urbe senatores equitesque: quidam metu, multi per adulationem, ceteri, ac paullatim omnes, ne, aliis proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur e plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ modò, aut municipia, congestu copiarum, sed ipsi cultores, arvaque, maturis jam frugibus, ut hostile solum vastabantur.

LXXXVIII. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam: manente legionum auxiliorumque discordiâ; ubi adversus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages, ad septimum ab urbe lapidem: singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, ut gladiatoriam saginam, dividebat: & effusa plebes, totis se castris miscuerat. Incuriosos milites, vernaculâ, ut rebantur, urbanitate, quidam spoliavere, abscisis furtim balteis, *an accincti forent*, rogitantes. Non tulit ludibrium insolens contumeliæ animus: inermem populum

gladiis invaſere : cæſus inter alios pater militis, quum filium comitaretur ; deinde agnitus ; & vulgatâ cæde, temperatum ab innoxiis. In urbe tamen trepidatum, præcurrentibus passim militibus. Forum maximè petebant, cupidine viſendi locum, in quo Galba jacuiſſet. Nec minùs ſævum ſpectaculum erant ipsi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, quum turbam populi per inſcitiam parum vitarent, aut, ubi lubrico viæ, vel occurſu alicujus procidiſſent, ad jurgium, mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectique cum terrore & armatorum catervis volitabant.

LXXXIX. Ipſe Vitellius, a ponte Milvio, insigni equo, paludatus accinctuſque, ſenatum & populum ante ſe agens, quominus, ut captam, urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, ſumptâ prætextâ, & composito agmine, incessit. Quatuor legionum aquilæ per frontem, totidemque circà e legionibus aliis vexilla, mox duodecim alarum signa, & poſt peditum ordines, eques : dein quatuor & triginta cohortes, ut nomina gentium, aut ſpecies armorum forent, diſcretæ. Ante aquilam præfecti caſtrorum tribunique, & primi centurionum, candidâ veſte: ceteri juxta ſuam quiſque centuriam, ar-

Digitized by Google

mis doniſque fulgentes. Et militum phaleræ, torqueſque ſplendebant: decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingreſſus, atque ibi matrem amplexus, Auguſtæ nomine honoravit.

LXXXX. Poſtera die, tamquam apud alterius civitatis ſenatum populumque, magnificam orationem de ſemetipſo prompſit, induſtriam temperantiamque ſuam laudibus attollens; conſciis flagitiorum ipſis, qui aderant, omnique Italiâ, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen, vacuum curis, & ſine falſi verique diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adſtrepebat: abnuentique nomen *Auguſti*, expreſſere ut aſſumeret, tam fruſtra, quàm recuſaverat.

LXXXXI. Apud civitatem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quòd maximum pontificatum adeptus Vitellius, de cærimoniis publicis XV. Kal. Aug. edixiſſet, antiquitus infauſto die Cremerensi Alliensique cladibus: adeo omnis humani divinique juris expers, pari libertorum amicorumque ſocordiâ, velut inter tèmulentos agebat. Sed comitia conſulum cum candidatis civiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in thea-

Digitized by Google

tro ut spectator, in circo ut fautor affectavit: quæ, grata sanè & popularia, si a virtutibus proficiscerentur, memoriâ vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam quum parvis de rebus patres consulerentur. Ac fortè Priscus Helvidius, prætor designatus, contra studium ejus censuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen ultrà, quàm *Tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis* advocavit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam ejus verebantur, *nihil novi accidisse* respondit, *quòd duo senatores in repub. dissentirent: solitum se etiam Thraseæ contradicere.* Inrisere plerique impudentiam æmulationis: aliis id ipsum placebat, quòd neminem ex præpotentibus, sed Thraseam ad exemplar veræ gloriæ legisset.

LXXXXII. Præposuerat prætorianis P. Sabinum, a præfectura cohortis, Julium Priscum, tum centurionem: Priscus Valentis, Sabinus Cæcinæ gratiâ pollebant. Inter discordes, Vitellio nihil auctoritatis: munia imperii Cæcina ac Valens obibant; olim anxii odiis, quæ, bello & castris malè dissimulata, pravitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis civitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus conten-

Digitized by Google

dunt, comparanturque; variis in hunc aut illum Vitellii inclinationibus. Nec umquam satis fida potentia, ubi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestivis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eò segniùs invaserant domos, hortos, opesque imperii: quum flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriæ Galba reddiderat, nullâ principis misericordiâ juvarentur. Gratum primoribus civitatis, etiam plebes approbavit, quòd reversis ab exsilio jura libertorum concessisset: quamquam id omni modo servilia ingenia corrumpebant, abditis pecuniis per occultos, aut ambitiosos sinus: & quidam in domum Cæsaris transgressi, atque ipsis dominis potentiores.

LXXXXIII. Sed miles, plenis castris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & urbe totâ vagus, non principia noscere, non servare vigilias, neque labore firmari: per inlecebras urbis, & inhonesta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebant. Postremò, ne salutis quidem cura: infamibus Vaticani locis magna pars tetendit; unde crebræ in vulgus mortes. Et adjacente Tiberi, Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora fluminis aviditas, & æstûs

Digitized by Google

impatientia labefecit. Insuper confusus, pravitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quatuor urbanæ cohortes scribebantur, quis singula millia inessent. Plus in eo delectu Valens audebat, tamquam ipsum Cæcinam periculo exemisset: sanè adventu ejus partes convaluerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prœlio verterat: omnisque inferioris Germaniæ miles Valentem adsectabatur: unde primùm creditur Cæcinæ fides fluitasse.

LXXXXIV. Ceterùm non ita ducibus indulsit Vitellius, ut non plus militi liceret: sibi quisque militiam sumpsere: quamvis indignus, si ita maluerat, urbanæ militiæ adscribebatur: rursus bonis, remanere inter legionarios aut alares volentibus, permissum: nec deerant qui vellent, fessi morbis, & intemperiem cœli incusantes. Robora tamen legionibus aliisque subtracta: convulsum castrorum decus, viginti millibus, e toto exercitu, permixtis magis, quàm electis. Concionante Vitellio, postulantur *ad supplicium Asiaticus, & Flavius, & Rufinus, duces Galliarum, quòd pro Vindice bellassent.* Nec coercebat ejusmodi voces Vitellius: super insitam animo ignaviam, conscius sibi instare donativum, & deesse pecuniam,

Digitized by Google

omnia alia militi largiebatur. Liberti principum, *conferre pro numero mancipiorum*, ut tributum, jussi. Ipse, solâ perdendi curâ, stabula aurigis exstruere : circum gladiatorum ferarumque spectaculis opplere : tamquam in summa abundantia, pecuniæ inludere.

LXXXXV. Quin & natalem Vitellii diem, Cæcina ac Valens, editis totâ urbe vicatim gladiatoribus, celebravere, ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Lætum fœdissimo cuique, apud bonos invidiæ fuit, quòd exstructis in campo Martio aris, inferias Neroni fecisset : cæsæ publicè victimæ crematæque : facem Augustales subdidere : quod sacerdotium, ut Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Juliæ genti sacravit. Nondum quartus a victoria mensis, & libertus Vitellii Asiaticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula probitate aut industriâ certavit : unum ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumptu ganeâque satiare inexplebiles Vitellii libidines. Ipse abundè ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius consultans, novies millies festertium, paucissimis mensibus, intervertisse creditur. Magna & misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios,

Digitized by Google

Fabios, Icelos, Asiaticos, variâ & pudendâ sorte agebat; donec succesſere Mucianus, & Marcellus, & magis alii homines, quàm alii mores.

LXXXXVI. Prima Vitellio *tertiæ legionis defectio* nunciatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, ut trepidans re subitâ, perscripserat, & amici adulantes, molliùs interpretabantur: *unius legionis eam seditionem; ceteris exercitibus constare fidem.* In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exauctoratos insectatus, *a quibus falsos rumores dispergi, nec ullum civilis belli metum*, adseverabat, suppresso Vespasiani nomine, & vagis per urbem militibus, qui sermones populi coercerent: id præcipuum alimentum famæ erat.

LXXXXVII. Auxilia tamen e Germania, Britanniaque, & Hispaniis excivit, segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati provinciæque cunctabantur: Hordeonius Flaccus, suspectis jam Batavis, anxius proprio bello, Vectius Bolanus, numquam satis quietâ Britanniâ; & uterque ambigui: neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari: trium legionum legati, pares jure, &,

Digitized by Google

prosperis Vitellii rebus, certaturi ad obsequium, adversam ejus fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohortesque, delectæ a Clodio Macro, mox a Galba dimissæ, rursus jussu Vitellii militiam cepere: simul cetera juventus dabat impigre nomina: quippe integrum illic ac favorabilem proconsulatum Vitellius, famosum invisumque Vespasianus egerat; perinde socii de imperio utriusque conjectabant: sed experimentum contrà fuit.

LXXXVIII. Ac primò Valerius Festus, legatus, studia provincialium cum fide juvit: mox nutabat, palam epistolis edictisque Vitellium, occultis nunciis Vespasianum fovens, & hæc illave defensurus, prout invaluissent. Deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani, per Rætiam & Gallias, militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi, necantur: plures fefellere, fide amicorum, aut suomet astu occultati. Ita Vitellii paratus noscebantur, Vespasiani consiliorum pleraque ignota, primùm socordiâ Vitellii; deinde Pannonicæ Alpes præsidiis infestæ, nuncios retinebant: mare quoque etesiarum flatu in orientem navigantibus secundum, inde adversum erat.

LXXXIX. Tandem, inruptione hostium, atrocibus undique nunciis exterri-

Digitized by Google

tus, Cæcinam ac Valentem expediri ad bellum jubet: præmissus Cæcina; Valentem e gravi corporis morbo tum primùm adsurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiscentis ex urbe Germanici exercitûs species: non vigor corporibus, non ardor animis: lentum & rarum agmen, fluxa arma, segnes equi: impatiens solis, pulveris, tempestatum; quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tantò ad discordias promptior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ soluti in luxum: seu perfidiam meditato, infringere exercitûs virtutem inter artes erat. Credidere plerique, Flavii Sabini consiliis concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, *rata apud Vespasianum fore pacta transitionis:* simul odiorum invidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, *ut impar apud Vitellium, gratiam vireſque apud novum principem pararet.*

C. Cæcina complexu Vitellii multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit: mox vexillarii quartædecimæ, & sextædecimæ legionum; dein quinta, & duoetvicesima secutæ: postremo agmine unaetvicesima Rapax, & prima Italica incedere, cum vexillariis trium Britannica-

Digitized by Google

rum legionum, & electis auxiliis. Profecto Cæcinâ, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductaverat, *ut in itinere opperiretur; sic sibi cum Cæcina convenisse*: qui præsens, eóque validior, *immutatum id consilium* finxit, *ut ingruenti bello totâ mole occurreretur. Ita adcelerare* legiones *Cremonam*, pars *Hostiliam petere* jussæ: ipse Ravennam devertit, prætexto classem adloquendi: mox Patavii secretum componendæ proditionis quæsitum. Namque Lucilius Bassus, post præfecturam alæ, Ravennati simul ac Misenensi classibus a Vitellio præpositus, quòd non statim præfecturam prætorii adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosâ perfidiâ ulciscebatur: nec sciri potest, traxeritne Cæcinam, an (quod evenit inter malos, ut & similes sint) eadem illos pravitas impulerit.

CI. Scriptores temporum, qui, potiente rerum Flaviâ domo, monumenta belli hujusce composuerunt, *curam pacis & amorem reipub.* corruptas in adulationem *causas*, tradidere. Nobis, super insitam levitatem, &, prodito Galbâ, vilem mox fidem, æmulatione etiam invidiâque, ne ab aliis apud Vitellium anteiretur, pervertisse ipsum Vitellium videtur. Cæcina legiones adsecutus, centurionum mi-

Digitized by Google

litumque animos, obſtinatos pro Vitellio, variis artibus ſubruebat: Baſſo eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem claſſe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

BREVIARIUM

Digitized by Google

BREVIARIUM
LIBRI III.
HISTORIARUM.

Flavianis de ratione belli deliberantibus moram alii, festinationem Antonius Primus suadet, & obtinet, militum studiis eò inclinantibus. Ideoque ad invadendam Italiam omnia parantur. Arrius Varus Antonio jungitur. Multa municipia occupant. Veronam bello sedem legunt: eos Vespasianus & Mucianus seris mandatis exspectare jubent. Interim bellum utrimque per epistolas geritur. Seditio apud Flavianos ab Antonio comprimitur: cui uni apud militem fides & auctoritas. Lucilius & Cæcina a Vitellio deficiunt: sed milites in fide manent ducesque suos vinciunt. Istis turbis occupatos Antonius aggreditur, prælioque conserto nullum constantis ducis aut boni militis officium omittit. Parta victoria Flaviani milites de Cremona invadenda deliberant: nec Antonium audiunt: donec adventu Vitellianorum territi consilium admittunt: hostibus obviam profecti manus cum iis conserunt:

Digitized by Google

prœlium atrox & anceps oritur. Antonius egregii ducis munia implet : tandem Vitelliani pelluntur ; eâ pugnâ pater a filio suo interfectus. Victores Flaviani castra Vitellianorum ad Cremonam oppugnant : iisque magno labore captis, ipsam etiam urbem aggrediuntur, atque illa deditur. Cœcinæ fastus & apud omnes odium. Cremona a militibus Flavianis diripitur, atque igne concrematur ; quæ tamen postea restituta. Antonius victoriâ utitur. Vitellius de more torpet : Cœcinam condemnat. Reguli consulatus unius diei. Mors Blæsi ; quæ artibus L. Vitellii præparata : mores & elogium ejusdem Blæsi. Fabii Valentis expeditio, & a militibus suis deserti consilium : qui omnia expertus, cunctis ad Vespasianum deficientibus desertus capitur. Interim in Britannia cum Venusio variâ sorte pugnatur. Daci a Muciano reprimuntur. Anicetus Polemonis libertus, Pontum infestans, capitur. Vespasianus Alexandriam venit. Antonius Primus insolenter se gerit : copiarum ejus enumeratio : ex quibus miles gregarius ob occisum fratrem præmium petit. Antonius Primus Muciani æmulatione se destruit ; superbè ad Vespasianum scribit. Vitellius stultâ dissimulatione cladem ad Cremonam acceptam premit. Agrestis fides & constantia. Vitellius ad exercitum venit : ejus igna-

Digitized by Google

via, & inſcitia: perculſus defectione claſſis Miſenenſis Romam redit: ibi ex plebe & ſervitiis exercitum facit, qui brevi dilabitur. Cerialis ad Flavianos elabitur; qui pugnæ avidi oratione Antonii mitigantur. Vitellianorum plurimi, & tandem, cæde Valentis cognitâ, omnes ad Flavianos tranſeunt. Flavius Sabinus a primoribus urbis incitatus, cum Vitellio de pace agit: & ille cederet imperio, ni ſui reniterentur: qui pullo amictu palatio degreſſum, & pro concione cedere ſe teſtantem, in palatium redire compellunt. Flavium Sabinum in Capitolium pulſum obſident. Sabinus Cornelium Martialem ad Vitellium eam rem conqueſtum mittit. Sed iſti nulla in ſuos poteſtas: ergo Capitolium oppugnatur, incenditur, antea quoque incenſum reſtitutumque. Sabinus in eo periculo trepidè adminiſtrans capitur, Domitiano ſollertiâ liberi ſervato; & invito Vitellio, necatur: ejus elogium. Vitellius Atticum conſulem ſervat. L. Vitellius Tarracinam expugnat. Uxoris ejus immodeſtia. Flaviani cunctantur cum invidia Antonii, Sabinique & Muciani. Cerialis fugatur a Vitellianis. Vitellius legatos & Veſtales pro pace aut induciis mittit; nec obtinet. Inde varia ante urbem & in ipſa prœlia, & ſcelera. Caſtra prætoria expu-

Digitized by Google

gnantur. Vitellius captus vinctusque ducitur, ad extremum interficitur. Domitianus Cæsar consalutatur. Gesta uno eodemque anno.

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI HISTORIARUM

LIBER III.

I. MELIORE fato fideque partium Flavianarum duces consilia belli tractabant. Petovionem in hiberna tertiædecimæ legionis convenerant: illic agitavere, *placeretne obstrui Pannoniæ Alpes, donec a tergo vires universæ consurgerent; an ire cominus, & certare pro Italia constantius foret.* Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famamque* extollebant, *& advenisse mox cum Vitellio Britannici exercitûs robora: ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum; & quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed insessis interim Alpibus, ventu-*

Digitized by Google

rum cum copiis orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia provinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri morâ novas vires affore, & præsentibus nihil periturum.

II. Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) *festinationem ipsis utilem, Vitellio exitiosam* differuit: *plus socordiæ, quàm fiduciæ, accessisse victoribus: neque enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides, tantum hospitibus metuendos, quantò ferociùs antè egerint, tantò cupidiùs insolitas voluptates hausisse: circo quoque, ac theatris, & amœnitate urbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spatio, redituros & his robur meditatione belli: nec procul Germaniam, unde vires: Britanniam freto dirimi: juxtà Gallias, Hispaniasque: utrimque viros, equos, tributa: ipsamque Italiam, & opes urbis: ac si inferre arma ultro velint, duas classes, vacuumque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? unde interim pecuniam, & commeatus? Quin potiùs eo ipso uterentur, quòd Pannonicæ legiones, deceptæ magis quàm victæ, resurgere in ultionem properent: Mœsici exercitus integras vires attulerint. Si numerus militum potiùs, quàm*

Digitized by Google

legionum putetur ; plus hinc roboris , nihil libidinum ; & profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equites verò , ne tum quidem victos ; ſed quamquam rebus adversis , disjectam Vitellii aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupere hoſtem. Nunc ſexdecim alarum conjuncta signa , pulſu sonituque , & nube ipſa operient ac ſuperfundent oblitos prœliorum equites , equosque. Nisi quis retinet , idem ſuasor , auctorque consilii ero. Vos , quibus fortuna in integro eſt , legiones continete : mihi expeditæ cohortes ſufficient. Jam reſeratam Italiam , impulſas Vitellii res audietis : juvabit ſequi , & veſtigiis vincentis insiſtere.

III. Hæc atque talia , flagrans oculis , truci voce , quò latiùs audiretur (etenim ſe centuriones & quidam militum consilio miſcuerant) ita effudit , ut cautos quoque ac providos permoveret ; vulgus & ceteri , *unum virum ducemque* , ſpretâ *aliorum ſegnitiâ* , laudibus ferrent. Hanc ſui famam eâ ſtatim concione commoverat , quâ , recitatis Veſpasiani epiſtolis , non , ut plerique , incerta diſſeruit , huc illuc tracturus interpretationem , prout conduxiſſet ; apertè deſcendiſſe in cauſam videbatur : eóque gratior militibus erat , culpæ vel gloriæ ſocius.

IV. Proxima Corneii Fuſci procurato-

ris auctoritas : is quoque inclementer in Vitellium invehi solitus, nihil spei sibi inter adversa reliquerat. T. Ampius Flavianus, naturâ ac senectâ cunctator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset : idemque, quòd, cœptante legionum motu, profugus, dein sponte remeaverat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flavianum, omissâ Pannoniâ, ingressum Italiam, & discrimini exemptum, rerum novarum cupido legati nomen resumere, & misceri civilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco ; non quia industriâ Flaviani egebat, sed ut consulare nomen surgentibus quum maximè partibus honestâ specie prætenderetur.

V. Ceterùm, ut transmittere in Italiam, impune, & usui foret, scriptum Aponio Saturnino, *cum exercitu Mœsico celeraret.* Ac ne inermes provinciæ, barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Jazygum, penes quos civitatis regimen, in commilitium adsciti, *plebem* quoque, *& vim equitum*, quâ solâ valent, offerebant : remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, aut majore ex diverso mercede, jus fasque exsuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Suevorum, quis vetus

Digitized by Google

obsequium erga Romanos : & gens fidei commissæ patientior : posita in latus auxilia, infestâ Rætiâ, cui Portius Septiminus procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Auriana & octo cohortibus, ac Noricorum juventute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rætos Noricosque interfluit, missus : nec his, aut illis prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transacta.

VI. Antonio, vexillarios e cohortibus, & partem equitum ad invadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo, & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem, *secretis apud Neronem sermonibus*, ferebatur *Corbulonis virtutes criminatus* : unde infami gratiâ primum pilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus, occupatâ Aquileiâ, in proxima quæque, & Opitergii & Altini lætis animis accipiuntur : relictum Altini præsidium adversus classem Ravennatem, nondum defectione ejus auditâ : inde Patavium & Ateste partibus adjunxere : illic cognitum, *tris Vitellianas cohortes, & alam, cui Scribonianæ nomen, ad Forum Allieni, ponte juncto, consedisse* : placuit

occasio invadendi incuriosos ; nam id quoque nunciabatur : luce primâ inermos pleroſque oppreſſere. Prædictum, *ut, paucis interfectis, ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent :* & fuere qui ſe ſtatim dederent : plures abrupto ponte, inſtanti hoſti viam abſtulerunt.

VII. Vulgatâ victoriâ, poſt principia belli ſecundum Flavianos, duæ legiones, ſeptima Galbiana, tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquila legato, Patavium alacres venerunt : ibi pauci dies ad requiem ſumpti : & Minucius Juſtus, præfectus caſtrorum legionis ſeptimæ, quia adductiùs, quàm civili bello, imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Desiderata diu res, interpretatione gloriæ in majus accipitur, poſtquam *Galbæ imagines, diſcordiâ temporum ſubverſas, in omnibus municipiis recoli* juſſit Antonius : decorum pro cauſa ratus, ſi placere Galbæ principatus, & partes revireſcere crederentur.

VIII. Quæsitum inde *quæ ſedes bello legeretur ? Verona potior viſa, patentibus circùm campis ad pugnam equeſtrem*, quâ prævalebant : *ſimul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque* videbatur. Poſſeſſa ipſo transitu Vicetia : quod per ſe parum (etenim modicæ mu-

Digitized by Google

nicipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus *illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam.* In Veronensibus pretium fuit; exemplo opibusque partes juvere. Et interjectus exercitus per Rætiam, Juliasque Alpes; ac ne pervium illà Germanicis exercitibus foret, obsepserat: quæ ignara Vespasiano, aut vetita: quippe *Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum* jubebat, adjiciebatque imperio consilium, *quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum provinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum egestate stipendii frumentique ad deditionem subigi.* Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, *incruentam & sine luctu victoriam*, & alia hujuscemodi prætexendo; sed gloriæ avidus, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur.

IX. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium inrumpit, tentatisque levi prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam, vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit: tutus loco, quum terga flumine, latera objectu paludis tegerentur: quòd si adfuisset fides, aut opprimi universis Vitellianorum viribus duæ legio-

Digitized by Google

nes, nondum conjuncto Mœsico exercitu, potuere, aut retro actæ, desertâ Italiâ, turpem fugam consciviſſent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hoſtibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epiſtolis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione ſeptima Claudiana advenit: legioni tribunus Vipſtanus Meſſalla præerat, claris majoribus, egregius ipſe, & qui ſolus ad id bellum artes bonas attuliſſet. Has ad copias, nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epiſtolas Cæcina, *temeritatem victa arma tractantium* incuſans: simul *virtus Germanici exercitûs* laudibus attollebatur, Vitellii modicâ, & vulgari mentione, nullâ in Veſpaſianum contumeliâ: nihil prorſus, quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flavianarum partium duces, omiſsâ prioris fortunæ defenſione, pro Veſpaſiano magnificè, pro cauſâ fidenter, de exitu ſecuri, in Vitellium ut inimici, præſumpſere; factâ tribunis centurionibuſque *retinendi, quæ Vitellius indulſiſſet*, ſpe: atque ipſum Cæcinam non obſcurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidere fiduciam, quòd ſubmiſsè Cæcina, velut

Digitized by Google

offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemptim, tamquam insultantes Vitellio, sese ipsi fecissent.

X. Adventu deinde duarum legionum, e quibus tertiam Dillius Aponianus, octavam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni in adversa fronte valli opus cesserat, & visi procul sociorum equites, vanam formidinem, ut hostes, fecere. Rapiuntur arma, & ut proditionis ira militum in T. Ampium Flavianum incubuit, nullo criminis argumento, sed jampridem invisus, turbine quodam ad exitium poscebatur: *propinquum Vitellii, pròditorem Othonis, interceptorem donativi* clamitabant. Nec defensioni locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacerâ veste, pectus atque ora singultu quatiens: id ipsum apud infensos incitamentum erat, tamquam nimius pavor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius, quum loqui coeptaret: fremitu & clamore ceteros adspernantur: uni Antonio apertæ militum aures: namque & facundia aderat, mulcendique vulgum artes, & auctoritas. Ubi erudescere seditio, & a conviciis & probris ad tela & manus transibant, *injici*

catenas Flaviano jubet. Sensit ludibrium miles, disjectisque, qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Oppositit signum Antonius, stricto ferro, *aut militum se manibus, aut suis moriturum* obtestans; ut quemque notum, & aliquo militari decore insignem adspexerat, ad ferendam opem nomine ciens: mox conversus ad signa, & bellorum deos, *hostium potiùs exercitibus illum furorem, illam discordiam injicerent*, orabat: donec fatiscerét seditio, &, extremo jam die, sua quisque in tentoria dilaberentur. Profectus eadem nocte Flavianus, obviis Vespasiani litteris discrimini exemptus est.

XI. Legiones veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum, Mœsici exercitûs legatum, eò atrociùs adgrediuntur, quòd non, ut priùs, labore & opere fessæ, sed medio diei exarserant; vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. Ut olim virtutis modestiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat, ne minùs violenter Aponium, quàm Flavianum, ad supplicium deposcerent. Quippe Mœsicæ legiones, *adjutam a se Pannonicorum ultionem*, referentes, & Pannonici, velut absolverentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus devertebatur

Digitized by Google

Saturninus, pergunt: nec tam Primus, & Aponianus, & Messalla (quamquam omni modo nisi) eripuere Saturninum, quàm obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantium fortè balnearum fornacibus abditus: mox, omissis lictoribus, Patavium concessit. Digressu consularium, uni Antonio vis ac potestas in utrumque exercitum fuit, cedentibus collegis, & obversis militum studiis: nec deerant qui crederent, utramque seditionem fraude Antonii cœptam, ut solus bello frueretur.

XII. Ne in Vitellii quidem partibus quietæ mentes, exitiosiore discordiâ, non suspicionibus vulgi, sed perfidiâ ducum, turbabantur. Lucilius Bassus, classis Ravennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannoniique erant, quæ provinciæ Vespasiano tenebantur, partibus ejus aggregaverat. Nox proditioni electa, ut, ceteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus pudore, seu metu quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellii imagines invadunt, & paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus, rerum novarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius, auctorem se pa-

Digitized by Google

lam præbet : classis Cornelium Fuscum præfectum sibi destinat, qui properè adcucurrit. Bassus honoratâ custodiâ, Liburnicis navibus Hadriam pervectus, a præfecto alæ Mennio Rufino, præsidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interventu Hormi, Cæsaris liberti : is quoque inter duces habebatur.

XIII. At Cæcina, defectione classis vulgatâ, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorum affectans, in principia vocat. Ibi *Vespasiani virtutem, vireſque partium* extollit : *transfugisse classem ; in arcto commeatum : adversas Gallias Hispaniasque : nihil in urbe fidum :* atque omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus, qui conscii aderant, ceteros re novâ attonitos, in verba Vespasiani adigit : simul Vitellii imagines dereptæ, & missi qui Antonio nunciarent. Sed ubi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles, præscriptum Vespasiani nomen, projectas Vitellii effigies adspexit ; vastum primò silentium, mox cuncta simul erumpunt : *Huc cecidisse Germanici exercitûs gloriam, ut sine prælio, sine vulnere, victas manus, & captæ traderent arma ? Quas enim ex diverso legiones ? nempe victas : & abesse unicum*

Digitized by Google

Othoniani exercitûs robur, primanos, quartadecimanosque: quos tamen, iisdem illis campis, fuderint straverintque, ut tot armatorum millia, velut grex venalium, exsuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. Id Bassο, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes principi abstulerint, etiam militibus principem auferre, licet integros incruentosque, Flavianis quoque partibus viles. Quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut adversa?

XIV. Hæc singuli, hæc universi, ut quemque dolor impulerat, vociferantes, initio a quinta legione orto, repositis Vitellii imaginibus, vincla Cæcinæ injiciunt: Fabium Fabullum, quintæ legionis legatum, & Cassium Longum, præfectum castrorum, duces deligunt: fortè oblatos trium Liburnicarum milites, ignaros & insontes, trucidant: relictis castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, ut legionibus, primæ Italicæ, & unietvicesimæ Rapaci jungerentur, quas Cæcina, ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat.

XV. Ubi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hostium exercitus adgredi statuit, antequam duci-

Digitized by Google

bus auctoritas, militi obsequium, & junctis legionibus fiducia rediret : namque Fabium Valentem, profectum ab urbe, adceleraturumque cognitâ Cæcinæ proditione, conjectabat : & fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis per Rætiam timebatur : & Britanniâ, Galliâque, & Hispaniâ auxilia Vitellius acciverat, immensam belli luem, ni Antonius, id ipsum metuens, festinato prœlio victoriam præcepisset. Universo cum exercitu, secundis a Verona castris, Bedriacum venit : postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, ut specie parandarum copiarum, civili prædâ miles imbueretur. Ipse, cum quatuor millibus equitum, ad octavum a Bedriaco progressus, quò licentiùs popularentur : exploratores (ut mos est) longiùs curabant.

XVI. Quinta ferme hora diei erat, quum citus eques, *adventare hostes, prægredi paucos, motum fremitumque latè audiri*, nunciavit. Dum Antonius, *quidnam agendum*, consultat, aviditate navandæ operæ Arrius Varus cum promptissimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos, modicâ cæde; nam plurium accursu, versa fortuna, & acerrimus quisque se-

Digitized by Google

quentium, fugæ ultimus erat : nec ſponte Antonii properatum, & fore, quæ acciderant, rebatur. Hortatus ſuos, *ut magno animo capeſſerent pugnam*, diductis in latera turmis, vacuum medio relinquit iter, quo Varum equiteſque ejus reciperet : juſſæ armari legiones : datum per agros ſignum, ut, quà cuique proximum, omiſsâ prædâ, prœlio occurrerent. Pavidus interim Varus, turbæ ſuorum miſcetur, intulitque formidinem : pulsi cum ſauciis integri, ſuometipsi metu, & anguſtiis viarum conflictabantur.

XVII. Nullum in illa trepidatione Antonius conſtantis ducis, aut fortiſſimi militis, officium omisit : occurſare paventibus ; retinere cedentes : ubi plurimus labor, unde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce insignis hoſti, conſpicuus ſuis : eò poſtremò ardoris provectus eſt, ut vexillarium fugientem haſtâ tranſverberaret : mox raptum vexillum in hoſtem vertit : quo pudore haud plures, quàm centum equites, reſtitere. Juvit locus, arctiore illic viâ, & fracto interfluentis rivi ponte, qui incerto alveo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat : ea neceſſitas, ſeu fortuna, lapſas jam partes reſtituit. Firmati inter ſe, denſis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effuſos : atque illi con-

Digitized by Google

ſternantur. Antonius inſtare perculsis, ſternere obvios. Simul ceteri, ut cuique ingenium, ſpoliare, capere, arma, equosque abripere: & exciti proſpero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ ſe miſcebant.

XVIII. Ad quartum a Cremona lapidem, fulſere legionum ſigna, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum ſuorum prœlio, illuc uſque provecta. Sed ubi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obviam ire, ultroque adgredi hoſtem, tantum per ſpatium curſu & pugnando feſſum: fortè victi, haud perinde rebus proſperis ducem desideraverant, atque in adversis deeſſe intelligebant. Nutantem aciem victor equitatus incurſat: & Vipſtanus Meſſalla, tribunus, cum Mœsicis auxiliaribus adſequitur, quos militiæ legionariis, quamquam raptim ductos, æquabant. Ita mixtus pedes equeſque, rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia, quantò plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dabant.

XIX. Nec Antonius ultrà inſtitit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps prœlii fortuna, quamvis proſpero fine, equites equoſque adflictaverat. Inum-

Digitized by Google

brante vesperâ universum Flaviani exercitûs robur advenit. Utque cumulos super, & recentia cæde vestigia incessere, quasi debellatum foret, *pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare* deposcunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illa sibi quisque: *Posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras inrumpentibus, & majorem rapiendi licentiam: quòd si lucem opperiantur, jam pacem, jam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam, inania, laturos: sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumque fore. Expugnatæ urbis prædam ad militem, deditæ ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cujusquam audiatur, quatiunt arma, rupturi imperium, ni ducantur.

XX. Tum Antonius, inferens se manipulis, ubi adspectu & auctoritate silentium fecerat: *Non se decus, neque pretium eripere tam bene meritis*, adfirmabat; *sed divisa inter exercitum ducesque munia: militibus cupidinem pugnandi convenire; duces providendo, consultando, cunctatione sæpius, quàm temeritate prodesse. Ut pro virili portione, armis ac manu, victoriam juverit; ratione & consilio, propriis ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua*

Digitized by Google

esse, quæ occurrant: noctem, & ignotæ situm urbis, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna: non, si pateant portæ, nisi exploratò, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, adempto omni prospectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentisne & telis, an operibus & vineis adgredienda urbs foret? Mox conversus ad singulos, *num secures, dolabraque, & cetera expugnandis urbibus, secum attulissent?* rogitabat. Et quum abnuerent, *gladiisne*, inquit, *& pilis perfringere ac subruere muros ullæ manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibusve protegi necesse fuerit, ut vulgus improvidum, inriti stabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potiùs moræ noctis unius, advectis tormentis machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus?* Simul lixas calonesque, cum recentissimis equitum, Badriacum mittit, copias, ceteraque usui allaturos.

XXI. Id verò ægre tolerante milite, prope seditionem ventum, quum progressi equites sub ipsa mœnia, vagos ex Cremonensibus corripiunt: quorum indicio noscitur, *sex Vitellianas legiones, omnemque exercitum, qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, compertâ suorum clade, in prœlium accingi,*

Digitized by Google

ac jam affore. Is terror obſtructas mentes conſiliis ducis aperuit. Siſtere tertiam legionem in ipſo viæ Poſtumiæ aggere jubet, cui juncta a lævo ſeptima Galbiana, patenti campo ſtetit, dein ſeptima Claudiana, agreſti foſsâ (ita locus erat) præmunita; dextro, octava per apertum limitem, mox tertiadecima, densis arbuſtis interſepta: hic aquilarum signorumque ordo: milites mixti per tenebras, ut fors tulerat: prætorianum vexillum proximum tertianis; cohortes auxiliorum in cornibus: latera ac terga equite circumdata. Sido atque Italicus; Suevi, cum delectis popularium, primori in acie verſabantur.

XXII. At Vitellianus exercitus, cui acquieſcere Cremonæ, & reciperatis cibo ſomnoque viribus, confectum algore atque inediâ hoſtem, poſterâ die profligare, ac proruere ratio fuit; indigus rectoris, inops conſilii, tertiâ ferme noctis horâ, paratis jam diſpoſitiſque Flavianis impingitur. Ordinem agminis, disjecti per iram ac tenebras, adſeverare non ausim: quamquam alii tradiderint, *quartam Macedonicam, dextro ſuorum cornu; quintam, & quintamdecimam, cum vexillis nonæ, ſecundæque, & vicesimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem; ſextadecimanos duoetvicesimanoſque, & primanos lævum*

cornu complexe. Rapaces atque Italici omnibus se manipulis miscuerant. Eques, auxiliaque, sibi ipsi locum legêre. Prœlium totâ nocte varium, anceps, atrox; his, rursus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem provisu juvabant: eadem utrâque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ signum: permixta vexilla, ut quisque globus, capta ex hostibus, huc vel illuc raptabat. Urgebatur maximè septima legio, nuper a Galba conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones; abrepta quædam signa: ipsam aquilam Atilius Verus, primipili centurio, multa cum hostium strage, & ad extremum moriens, servaverat.

XXIII. Sustinuit labantem aciem Antonius, accitis prætorianis: qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, ut tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primò, & arbustis, sine hostium noxa, inlisa. Magnitudine eximiâ quintædecimæ legionis balista, ingentibus saxis hostilem aciem proruebat: latéque cladem intulisset, ni duo milites, præclarum facinus ausi, arreptis e strage scutis ignorati, vincla ac libramenta tormentorum abscidissent:

Digitized by Google

sent : statim confossi sunt, eoque intercidêre nomina : de facto haud ambigitur. Neuerò inclinaverat fortuna, donec adultâ nocte, luna surgens ostenderet acies, falleretque. Sed Flavianis æquior a tergo : hinc majores equorum virorumque umbræ, & falso, ut in corpora, ictu, tela hostium citrà cadebant : Vitellianis adverso lumine collucentes, velut ex occulto jaculantibus, incauti offerebantur.

XXIV. Igitur Antonius, ubi noscere suos, noscique poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes spe promissisque accendens, *cur rari sumpsissent arma?* Pannonicas legiones interrogabat : *illos esse campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, ubi reciperare gloriam possent.* Tum ad Mœsicos conversus, *principes auctoresque belli* tiebat : *frustra minis & verbis provocatos Vitellianos, si manus eorum oculosque non tolerent.* Hæc ut quosque accesserat : plura ad tertianos, veterum recentiumque admonens : ut *sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent.* Mox infensus prætorianis : *Vos*, inquit, *nisi vincitis, pagani, quis alius imperator, quæ castra alia excipient? Illic signa armaque vestra sunt, & mors victis : nam ignominiam consumpsistis.* Undique clamor;

& orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) tertiani ſalutavere.

XXV. Vagus inde, an conſilio ducis ſubditus rumor, *adveniſſe Mucianum; exercitus invicem ſalutaſſe*: gradum inferunt, quaſi recentibus auxiliis aucti; rariore jam Vitellianorum acie, ut quos, nullo rectore, ſuus quemque impetus vel pavor contraheret, diduceretve. Poſtquam perculſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbabat; laxati ordines abrumpuntur: nec reſtitui quivere, impedientibus vehiculis tormentiſque. Per limitem viæ ſpargunter, conſectandi feſtinatione, victores. Eò notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit; rem nominaque, auctore Vipſtano Meſſallâ, tradam. Julius Manſuetus, ex Hiſpania, Rapaci legioni additus, impubem filium domi reliquerat: is mox adultus, inter ſeptimanos à Galba conſcriptus, oblatum fortè patrem, & vulnere ſtratum, dum ſemianimem ſcrutatur, agnitus, agnoſcenſque, & exſanguem amplexus, voce flebili precabatur placatos patris manes, *neve ſe ut parricidam averſarentur: publicum id facinus; & unum militem quotam civilium armorum partem?* ſimul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Advertêre proximi, deinde plures: hinc per

omnem aciem miraculum, & quæſtus, & ſævissimi belli exſecratio : nec eò ſegnius propinquos, affines, fratres trucidatos ſpoliant : factum eſſe ſcelus loquuntur, faciuntque.

XXVI. Ut Cremonam venere, novum immenſumque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonensium caſtra ſua, caſtris vallum circumjecerat ; eaque munimenta rurſus auxerat : quorum adſpectu hæſere victores, incertis ducibus, quid juberent : incipere oppugnationem, feſſo per diem noctemque exercitu, arduum, &, nullo juxtà ſubsidio, anceps : sin Bedriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor, & victoria ad inritum revolvebatur : munire caſtra ; id quoque, propinquis hoſtibus, formidoloſum, ne diſperſos, & opus molientes ſubitâ eruptione turbarent : quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorum miles, periculi quàm moræ patientior : quippe ingrata quæ tuta, ex temeritate ſpes ; omniſque cædes, & vulnera, & ſanguis, aviditate prædæ penſabantur.

XXVII. Huc inclinavit Antonius, *cingique vallum coronâ* jussit : primò ſagittis ſaxiſque eminus certabant, majore Flavianorum pernicie, in quos tela deſuper librabantur : mox vallum portaſque legio-

Digitized by Google

nibus attribuit, ut discretus labor fortes ignavosque distingueret, atque ipsâ contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacensi viæ tertiani septimanique sumpsere; dexteriora valli octava ac septima Claudiana; tertiadecimanos ad Brixianam portam impetus tulit. Paullum inde moræ, dum e proximis agris ligones, dolabras, & alii falces, scalasque convectant: tum, elatis super capita scutis, densâ testudine succedunt. Romanæ utrimque artes: pondera saxorum Vitelliani provolvunt; disjectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur; donec, solutâ compage scutorum, exsangues aut laceros prosternerent, multa cum strage.

XXVIII. Incesserat cunctatio, ni duces fesso militi, & velut inritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, ut Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haud facilè discreverim: nisi quòd neque Antonius, neque Hormus, a fama vitaque sua, quamvis pessimo flagitio, degeneravere. Non jam sanguis, neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum, quaterentque portas; innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes, prensarent hostium tela

brachiaque : integri cum ſauciis, ſemineces cum exſpirantibus volvuntur, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortium.

XXIX. Acerrimum ſeptimæ, tertiæque legionum certamen : & dux Antonius, cum delectis auxiliaribus, eódem incubuerat. Obſtinatos inter ſe quum ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperjecta tela teſtudine laberentur ; ipſam poſtremò baliſtam in ſubeuntes propulere : quæ ut ad præſens disjecit obruitque, quos inciderat ; ita pinnas ac ſumma valli ruinâ ſuâ traxit : simul juncta turris, ictibus ſaxorum cessit : quâ ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuribus gladiiſque portam perfregit. Primum inrupiſſe C. Volusium, tertiæ legionis militem, inter omnes auctores conſtat : is in vallum egreſſus, deturbatis qui reſtiterant, conſpicuus manu ac voce, *capta caſtra* conclamavit : ceteri, trepidis jam Vitellianis, ſeque e vallo præcipitantibus, perrupere : completur cæde quantum inter caſtra muroſque vacui fuit.

XXX. At rurſus nova laborum facies ; ardua urbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles, frequens obſtrictuſque Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiæ,

ſtato in eoſdem dies mercatu congregata : quod defenſoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. *Rapi ignes* Antonius, *inferrique amœniſſimis extra urbem ædificiis* jubet ; ſi damno rerum ſuarum Cremonenſes ad mutandam fidem traherentur : propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egreſſa, fortiſſimo quoque militum complet : illi trabibus, tegulisque, & facibus propugnatores deturbant.

XXXI. Jam legiones in teſtudinem glomerabantur, & alii tela ſaxaque incutiebant, quum langueſcere paullatim Vitellianorum animi. Ut quis ordine anteibat, cedere fortunæ : ne, Cremonâ quoque excisâ, nulla ultrà venia, omniſque ira victoris, non in vulgus inops, ſed in tribunos centurioneſque, ubi pretium cædis erat, reverteretur. Gregarius miles, futuri ſocors, & ignobilitate tutior, perſtabat : vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, quum bellum poſuiſſent. Primores caſtrorum nomen atque imagines Vitellii amoliuntur : catenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exſolvunt, orantque, *ut cauſæ ſuæ deprecator adſiſtat* : adſpernantem tumentemque lacrymis fatigant. Extremum malorum, tot fortiſſimi viri, proditoris opem

Digitized by Google

invocantes : mox velamenta & infulas pro muris oſtentant. Quum Antonius *inhiberi tela* jussiſſet, signa aquilaſque extulere : mœſtum inermium agmen, dejectis in terram oculis, ſequebatur. Circumſtiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus : mox, ut præberi ora contumeliis, &, poſitâ omni ferociâ, cuncta victi patiebantur, ſubit recordatio, illos eſſe, qui nuper Bedriaci victoriæ temperaſſent. Sed ubi Cæcina, prætextâ lictoribuſque insignis, dimotâ turbâ, conſul incessit, exarſere victores : *ſuperbiam*, *ſævitiamque* (adeo invisa ſcelera ſunt) etiam *perfidiam* objectabant. Obſtitit Antonius, datiſque defenſoribus, ad Veſpaſianum dimisit.

XXXII. Plebs interim Cremonenſium inter armatos conflictabatur : nec procul cæde aberant, quum precibus ducum mitigatus eſt miles. Et vocatos ad concionem Antonius adloquitur, magnificè victores, victos clementer : de Cremona in neutrum. Exercitus præter insitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit : juviſſe partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur : mox tertiadecimanos, ad exſtruendum amphitheatrum relictos, ut ſunt procacia urbanæ plebis ingenia, pe-

tulantibus jurgiis inluserant. Auxit invidiam editum illic a Cæcina gladiatorum spectaculum ; eademque rursus belli sedes ; & præbiti in acie Vitellianis cibi ; cæsæ quædam feminæ, studio partium ad prœlium progressæ : tempus quoque mercatûs, ditem alioquin coloniam, majorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro : Antonium fortuna famaque omnium oculis expositerat : is balneas, abluendo cruori, properè petit : excepta vox est, quum teporem incusaret, *statim futurum*, *ut incalescerent*. Vernile dictum omnem invidiam in eum vertit, tamquam *signum incendendæ Cremonæ dedisset*, quæ jam flagrabat.

XXXIII. Quadraginta armatorum millia inrupere, calonum lixarumque amplior numerus, & in libidinem ac sævitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quominus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandævos senes, exactâ ætate feminas, viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Ubi adulta virgo ; aut quis formâ conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium divulsus, ipsos postremò direptores in mutuam perniciem agebat : dum pecuniam, vel gravia auro templorum dona, sibi quisque grahunt, majore aliorum vi truncabantur. Quidam

BIBLIOTHECA·REGIA·MONACENSIS

Digitized by Google

obvia adſpernati, verberibus tormentisque dominorum abdita ſcrutari, defoſſa eruere. Faces in manibus: quas, ubi prædam egeſſerant, in vacuas domos, & inania templa, per laſciviam jaculabantur: utque exercitu, vario linguis, moribus, cui cives, ſocii, externi intereſſent, diverſæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam inlicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit. Quum omnia ſacra profanaque in igne conſiderent, ſolum Mephitis templum ſtetit ante mœnia, loco, ſeu numine defenſum.

XXXIV. Hic exitus Cremonæ, anno ducentesimo octogesimo ſexto a primordio ſui. Condita erat Tib. Sempronio & P. Cornelio conſulibus, ingruente in Italiam Annibale, propugnaculum adverſus Gallos, trans Padum agentes, & ſi qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, ubere agri, annexu connubiiſque gentium, adolevit floruitque, bellis externis intacta, civilibus infelix. Antonius pudore flagitii, crebreſcente invidiâ, edixit, *ne quis Cremonenſes captivos detineret:* inritamque prædam militibus effecerat conſenſus Italiæ, emptionem talium mancipiorum adſpernantis. Occidi cœpere: quod ubi enotuit, a propinquis affinibus-

Digitized by Google

que occultè redemptabantur : mox rediit Cremonam reliquus populus : reposita fora, templaque, munificentiâ municipum : & Vespasianus hortabatur.

XXXV. Ceterùm adsidere sepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus haud diu permisit : ad tertium lapidem progressi, vagos paventesque Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc civili bello ambiguè agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuncios famamque, in Galliam Julium Calenum, tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum, præfectum cohortis, quòd hic Trevir, Calenus Æduus, uterque Vitelliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus Alpium præsidiis occupati; suspectâ Germaniâ, tamquam in auxilium Vitellii accingeretur.

XXXVI. At Vitellius, profecto Cæcinâ, quum Fabium Valentem, paucis pòst diebus, ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat : non parare arma, non adloquio exercitioque militem firmare, non in ore vulgi agere : sed umbraculis hortorum abditus, ut ignava animalia, quibus si cibum suggeras, jacent torpentque, præterita, instantia, futura, pari oblivione dimiserat. Atque illum, in nemore

Aricino desidem & marcentem, proditio Lucilii Bassi, ac defectio classis Ravennatis perculit. Nec multò post de Cæcina adfertur mixtus gaudio dolor; & desciviſſe, & ab exercitu vinctum: plus apud socordem animum lætitia, quàm cura, valuit: multa enim exsultatione in urbem revectus, frequenti concione, *pietatem militum* laudibus cumulat. *P. Sabinam, prætorii præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri* jubet, substituto in locum ejus Alphenо Varo.

XXXVII. Mox senatum, compositâ in magnificentiam oratione, adlocutus, exquisitis patrum adulationibus: attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ à L. Vitellio factum: dein ceteri, compositâ indignatione, *quòd consul rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum prodidisset*; velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. Nulla in orationis cujusquam erga Flavianos duces obtrectatio: *errorem imprudentiamque exercituum* culpantes; Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui unum consulatûs diem (is enim, in locum Cæcinæ, supererat) magno cum intrisu tribuentis accipientisque, eblandiretur: pridie Kalendas Novembris Rosius Regulus

iniit ; ejuravitque. Adnotabant periti, *nunquam antea, non abrogato magistratu, neque lege latâ, alium suffectum* : nam consul uno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, quum belli civilis præmia festinarentur.

XXXVIII. Nota per eos dies Junii Blæsi mors, & famosa fuit ; de qua sic accepimus. Gravi corporis morbo æger Vitellius, Servilianis hortis, turrim, vicino sitam, colluceré per noctem crebris luminibus animadvertit. Scisciranti causam, *apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuum honore Junium Blæsum*, nunciatur : cetera in majus, de *apparatu, & solutis in lasciviam animis* : nec defuere, qui ipsum Tuscum, & alios, sed criminosius Blæsum incusarent, *quòd, ægro principe, lætos dies ageret.* Ubi asperatum Vitellium, & posse Blæsum perverti, satis patuit iis, qui principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille, infensus Blæso æmulatione pravâ, quòd eum, omni dedecore maculosum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum imperatoris referat, filium ejus, sinu complexus, & genibus accidens : causam confusionis quærenti, *non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymasque attulisse. Frustra*

Digitized by Google

Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot provinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In urbe ac sinu cavendum hostem, Junios Antoniosque avos jactantem, qui se stirpe imperatoriâ, comam ac magnificum militibus ostentet. Vexsas illuc omnium mentes, dum Vitellius, amicorum inimicorumque negligens, fovet amulum, principis labores e convivio prospectantem. Reddendam pro intempestiva lætitia mœstam & funebrem noctem, quâ sciat & sentiat, vivere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere.

XXXIX. Trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blæsi mors maturam perniciem, palam justa atrocem invidiam ferret, placuit veneno grassari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio, Blæsum visendo: quin & audita est sævissima Vitellii vox, quâ *se* (ipsa enim verba referam) *pavisse oculos, spectatâ inimici morte*, jactavit. Blæso, super claritatem natalium, & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoque rebus, a Cæcina, & primoribus partium, jam Vitellium adspernantibus, ambitus, abnuere perseveravit; sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatûs appetens: parum effugerat, ne dignus crederetur.

Digitized by Google

XL. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum spadonumque agmine, segnius quàm ad bellum incedens, *proditam a Lucilio Basso Ravennatem classem*, pernicibus nunciis accepit. Et, si cœptum iter properasset, nantem Cæcinam prævenire, aut, ante diremen pugnæ, adsequi legiones potuisset. Nec deerant, qui monerent, *ut cum fidissimis, per occultos tramites, vitatâ Ravennâ, Hostiliam Cremonamvé pergeret.* Aliis placebat, *accitis ex urbe prætoriis cohortibus, validâ manu perrumpere.* Ipse inutili cunctatione, agendi tempora consultando consumpsit: mox utrumque consilium adspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec providit.

XLI. Missis ad Vitellium litteris, *auxilium* postulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens ne in tanto quidem discrimine infamiâ caruit, quominus rapere inlicitas voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur: aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ novissima libido. Adventu demum peditum equitumque pravitas consilii patuit, quia nec vadere per hostes tam parvâ

Digitized by Google

manu poterat, etiamsi fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reverentia morabatur, haud diuturna vincula apud avidos periculorum, & dedecoris securos. Eo metu, & paucis, quos adversa non mutaverant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit: alam *tueri terga* jubet: ipse flexit in Umbriam, atque inde Etruriam; ubi cognito pugnæ Cremonensis eventu, non ignavum, &, si provenisset, atrox consilium iniit, ut arreptis navibus, in quamcumque partem Narbonensis provinciæ egressus, Gallias, & exercitus, & Germaniæ gentes, novumque bellum cieret.

XLII. Digresso Valente, trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuscus, admoto exercitu, & missis per proxima littorum Liburnicis, terrâ marique circumvenit. Occupantur plana Umbriæ, & quà Picenus ager Adriâ adluitur: omnisque Italia inter Vespasianum ac Vitellium Apennini jugis dividebatur. Fabius Valens, e sinu Pisano, segnitiâ maris, aut adversante vento, Portum Herculis Monœci depellitur: haud procul inde agebat Marius Maturus, Alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cujus sacramentum, cunctis circà hostilibus,

Digitized by Google

nondum exſuerat. Is Valentem comiter exceptum, *ne Galliam Narbonenſem temere ingrederetur*, monendo terruit: simul ceterorum fides metu infracta: namque circumjectas civitates procurator Valerius Paullinus, ſtrenuus militiæ, & Veſpaſiano ante fortunam amicus, in verba ejus adegerat.

XLIII. Concitiſque omnibus, qui exauctorati a Vitellio bellum ſponte ſumebant, Forojulienſem coloniam, clauſtra maris, præſidio tuebatur; eò gravior auctor, quòd Paullino patria Forum Julii, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsique pagani, favore municipali, & futuræ potentiæ ſpe, juvare partes adnitebantur. Quæ ubi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbuere; Fabius Valens cum quatuor ſpeculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus, ad naves regreditur: Maturo, ceteriſque remanere, & in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit. Ceterùm ut mare tutius Valenti, quàm littora, aut urbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret, quàm cui fideret, certus, adverſâ tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas adfertur: ibi eum miſſæ a Paullino Liburnicæ oppreſſere.

Digitized by Google

XLIV. Captò Valente, cuncta ad victoris opes conversa, initio per Hispaniam a prima Adjutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis, infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit. Nec Galliæ cunctabantur. Et Britanniam, inclytus erga Vespasianum favor, quòd illic secundæ legioni a Claudio præpositus, & bello clarus egerat, non sine motu adjunxit ceterarum, in quibus plerique centuriones ac milites a Vitellio provecti, expertum jam principem anxii mutabant.

XLV. Eâ discordiâ, & crebris belli civilis rumoribus, Britanni sustulere animos, auctore Venusio: qui super insitam ferociam, & Romani nominis odium, propriis in Cartismanduam reginam stimulis accendebatur. Cartismandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam, postquam capto per dolum rege Caractaco, instruxisse triumphum Claudii Cæsaris videbatur. Inde opes, & rerum secundarum luxus: spreto Venusio (is fuit maritus) armigerum ejus, Vellocatum, in matrimonium regnumque accepit. Concussa statim flagitio domus. Pro marito studia civitatis; pro adultero libido reginæ, & sævitia. Igitur Venusius accitis auxiliis, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum dis-

Digitized by Google

crimen Cartiſmanduam adduxit. Tum petita a Romanis præsidia : & cohortes alæque noſtræ, variis prœliis, exemere tamen periculo reginam : regnum Venusio, bellum nobis relictum.

XLVI. Turbata per eoſdem dies Germania, & ſocordiâ ducum, & ſeditione legionum. Externâ vi, perfidiâ ſociali, propè adflicta Romana res. Id bellum cum causis & eventibus (etenim longiùs provectum eſt) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc sine metu, abducto e Mœsia exercitu. Sed prima rerum quieti ſpeculabantur : ubi flagrare Italiam bello, cuncta invicem hoſtilia, accepere ; expugnatis cohortium alarumque hibernis, utrâque Danubii ripâ potiebantur. Jamque caſtra legionum exſcindere parabant, ni Mucianus ſextam legionem oppoſuiſſet, Cremonensis victoriæ gnarus, ac ne externa moles utrimque ingrueret, si Dacus Germanuſque diversi inrupiſſent. Adfuit, ut ſæpe aliàs, fortuna populi Romani, quæ Mucianum vireſque orientis illuc tulit ; & quòd Cremonæ interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Asia (proconſule eam provinciam annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus eſt : additis copiis e Vitelliano exercitu, quem ſpargi per provincias, &

Digitized by Google

externo bello inligari, pars consilii pacisque erat.

XLVII. Nec ceteræ nationes silebant. Subita per Pontum arma barbarum mancipium, regiæ quondam classis præfectus, moverat: is fuit Anicetus, Polemonis libertus, præpotens olim, & postquam regnum in formam provinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellii nomine, adscitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in spem rapinarum egentissimo quoque, haud temnendæ manûs ductor, Trapezuntem, vetustam Asiæ civitatem, a Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam, subitus irrupit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim, mox donati civitate Romanâ, signa armaque in nostrum modum, desidiam licentiamque Græcorum retinebant. Classi quoque faces intulit, vacuo mari eludens, quia lectissimas Liburnicarum, omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemptim vagabantur, fabricatis repente navibus (*camaras* vocant) arctis lateribus, latâ alvo, sine vinculo æris aut ferri connexâ: & tumido mari, prout fluctus attollitur, summa navium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas volvuntur, pari utrimque prorâ, & mutabili remigio,

Digitized by Google

quando hinc vel illinc appellere indiscretum, & innoxium est.

XLVIII. Advertit ea res Vespasiani animum, ut vexillarios e legionibus, ducemque Virdium Geminum, spectatæ militiæ, deligeret. Ille incompositum, & prædæ cupidine vagum hostem adortus, coegit in naves: effectisque raptim Liburnicis, adsequitur Anicetum in ostio fluminis Cohibi, tutum sub Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ donisque ad societatem perpulerat. Ac primò rex minis armisque supplicem tueri: postquam merces proditionis, aut bellum ostendebatur; fluxâ, ut est barbaris, fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, belloque servili finis impositus. Lætum eâ victoriâ Vespasianum, cunctis super vota fluentibus, Cremonensis prœlii nuncius in Ægypto adsequitur. Eò properantiùs Alexandriam pergit, ut, fracto Vitellii exercitu, urbem quoque, externæ opis indigam, fame urgeret. Namque & Africam, eodem latere sitam, terrâ marique invadere parabat, clausis annonæ subsidiis, inopiam ac discordiam hosti facturus.

XLIX. Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperii transit, Primus Antonius nequaquam pari innocentiâ post Cremonam agebat; satisfactum bello ratus, &

Digitized by Google

cetera ex facili, seu felicitas in tali ingenio avaritiam, superbiam, ceteraque occulta mala patefecit. Ut captam Italiam persultare; ut suas legiones colere; omnibus dictis factisque vim sibi ad potentiam struere: utque licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines legionibus offerebat: eo suffragio turbidissimus quisque delecti: nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari violentiâ trahebantur. Quæ seditiosa, & corrumpendæ disciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil adventantem Mucianum veritus, quod exitiosius erat, quàm Vespasianum spreviſſe.

L. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæque victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graves, plerique etiam integri, Veronæ relicti: sufficere cohortes alæque, & e legionibus lecti, profligato jam bello, videbantur. Undecima legio sese adjunxerat, initio cunctata; sed, prosperis rebus, anxia, quòd defuisset. Sex millia Dalmatarum, recens delectus, comitabantur. Ducebat Poppæus Silvanus, consularis: vis consiliorum penes Annium Bassum, legionis legatum: is Silvanum, socordem bello, & dies rerum verbis te-

rentem, ſpecie obſequii regebat, ad omniaque, quæ agenda forent, quieta cum induſtria aderat. Ad has copias, e classicis Ravennatibus, legionariam militiam poscentibus, optimus quiſque adſciti: classem Dalmatæ ſupplevere. Exercitus duceſque ad Fanum fortunæ iter ſiſtunt, de ſumma rerum cunctantes, quòd *motas ex urbe prætorias cohortes* audierant, & teneri præſidiis Apenninum rebantur: & ipſos, in regione bello attrita, inopia & ſeditioſæ militum voces terrebant, *Clavarium* (donativi nomen eſt) flagitantium: nec pecuniam, aut frumentum proviserant: & feſtinatio atque aviditas præpediebant, dum, quæ accipi poterant, rapiuntur.

LI. Celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus adverſus fas nefaſque inreverentiam fuiſſe, ut gregarius eques, occiſum a ſe proximâ acie fratrem profeſſus, præmium a ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem jus hominum, aut ulciſci ratio belli permittebat. Diſtulerant, tamquam majora meritum, quàm quæ ſtatim exſolverentur: nec quidquam ultrà traditur. Ceterùm & prioribus civium bellis par ſcelus inciderat: nam prœlio, quo apud Janiculum adverſum Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem

Digitized by Google

ſuum, dein, cognito facinore, ſeipſum interfecit, ut Siſenna memorat: tantò acrior apud majores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque, ex veteri memoria petita, quotiens res locuſque exempla recti, aut ſolatia mali poſcet, haud abſurdè memorabimus.

LII. Antonio, ducibuſque partium, *præmitti equites, omnemque Umbriam explorari* placuit, *si quà Apennini juga clementiùs adirentur: acciri aquilas signaque, & quidquid Veronæ militum foret: Padumque & mare commeatibus compleri.* Erant inter duces, qui nectèrent moras: quippe nimius jam Antonius, & certiora ex Muciano ſperabantur. Namque Mucianus, tam celeri victoriâ anxius, &, ni præſens urbe potiretur, expertem ſe belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media ſcriptitabat, *inſtandum cœptis*, aut rurſus *cunctandi utilitates* ediſſerens, atque ita compoſitus, ut ex eventu rerum adverſa abnueret, vel proſpera agnoſceret. Plotium Griphum, nuper ab Veſpaſiano in ſenatorium ordinem additum, ac legioni præpoſitum, ceteroſque ſibi fidos, apertiùs monuit. Iique omnes, de feſtinatione Primi ac Vari ſiniſtrè, & Muciano volentia reſcripſere. Quibus epiſtolis Veſpaſiano

Digitized by Google

missis, effecerat, ut non pro spe Antonii, consilia factaque ejus æstimarentur.

LIII. Ægre id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cujus criminationibus eviluissent pericula sua: nec sermonibus temperabat, immodicus linguâ, & obsequii insolens: litteras ad Vespasianum composuit, jactantiùs quàm ad principem, nec sine occulta in Mucianum insectatione: *Se Pannonicas legiones in arma egisse: suis stimulis excitos Mœsiæ duces: suâ constantiâ perruptas Alpes, occupatam Italiam, interjecta Germanorum Rætorumque auxilia. Quòd discordes dispersasque Vitellii legiones equestri procellâ, mox peditum vi, per diem noctemque, fudisset, id pulcherrimum, & sui operis. Casum Cremonæ bello imputandum: majore damno, plurium urbium excidiis, veteres civium discordias reipublicæ stetisse. Non se nunciis, neque epistolis, sed manu & armis imperatori suo militare: neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatemque Italiæ, cordi fuisse. Suis exhortationibus Gallias Hispaniasque, validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conversas. Sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli adsequantur, qui periculis non adfuerint.* Nec fefellere ea

ea Mucianum : inde graves simultates ; quas Antonius simpliciùs, Mucianus callidè, eóque implacabiliùs nutriebat.

LIV. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans, ſtultâ dissimulatione, remedia potiùs malorum, quàm mala, differebat. Quippe confitenti conſultantique ſupererant ſpes vireſque : quum e contrario læta omnia fingeret, falsis ingraveſcebat. Mirum apud ipſum de bello silentium : prohibiti per civitatem ſermones, eóque plures : ac, si liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgaverant. Nec duces hoſtium augendæ famæ deerant, captos Vitellii exploratores, circumductoſque, ut robora victoris exercitûs noſcerent, remittendo : quos omnes Vitellius, ſecretò percunctatus, interfici jussit. Notabili conſtantiâ centurio, Julius Agreſtis, poſt multos ſermones, quibus Vitellium ad virtutem fruſtra accendebat, perpulit, ut ad vires hoſtium ſpectandas, quæque apud Cremonam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occultâ fallere Antonium tentavit, ſed *mandata imperatoris ſuumque animum* profeſſus, *ut cuncta viſeret*, poſtulat. Missi, qui locum prœlii, Cremonæ veſtigia, captas legiones oſtenderent. Agreſtis ad Vitellium re-

meavit, abnuentique *vera esse quæ adferret*, atque ultro *corruptum* arguenti; *quandoquidem*, inquit, *magno documento opus est, nec alius jam tibi aut vitæ, aut mortis meæ usus, dabo cui credas*: atque ita digressus, voluntariâ morte dicta firmavit. Quidam *jussu Vitellii interfectum*; de fide constantiaque eadem tradidere.

LV. Vitellius, ut e somno excitus, *Julium Priscum, & Alphenum Varum, cum quatuordecim prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninum* jubet. Secuta e classicis legio. Tot millia armatorum, lecta equis virisque, si dux alius foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam urbem, L. Vitellio fratri datæ. Ipse, nihil e solito luxu remittens, & diffidentiâ properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera sociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere; alios immunitatibus juvare: denique nullâ in posterum curâ, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat: stultissimus quisque pecuniis mercabatur: apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, salvâ republicâ, poterant. Tandem flagitante exercitu, qui Mevaniam insederat, magno senatorum agmi-

Digitized by Google

ne, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, & infidis consiliis obnoxius.

LVI. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum supervolitavit, ut nube atrâ diem obtenderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, disjecto sacrificii apparatu, longè, nec ubi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improvidus consilii, *quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus*, alios rogitans, & ad omnes nuncios, vultu quoque & incessu trepidus, dein temulentus. Postremò tædio castrorum, & auditâ defectione Misenensis classis, Romam revertit, recentissimum quodque vulnus pavens, summi discriminis incuriosus. Nam quum transgredi Apenninum, integro exercitûs sui robore, & fessos hieme atque inopiâ hostes adgredi, in aperto foret; dum dispergit vires, acerrimum militem, & usque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, &, si consulerentur, vera dicturis. Arcuere eos intimi amicorum Vitellii, ita formatis principis auribus, ut

Digitized by Google

aſpera, quæ utilia, nec quidquam, niſi jucundum & læſurum, acciperet.

LVII. Sed claſſem Miſenenſem (tantum civilibus diſcordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Faventinus, centurio, per ignominiam a Galba dimiſſus, ad defectionem traxit, fictis Veſpasiani epiſtolis pretium proditionis oſtentans. Præerat classi Claudius Apollinaris, neque fidei conſtans, neque strenuus in perfidia: & Apinius Tiro, præturâ functus, ac tum fortè Minturnis agens, ducem ſe defectoribus obtulit: a quibus municipia coloniæque impulſæ: præcipuo Puteolanorum in Veſpasianum ſtudio, contrà Capuâ Vitellio fidâ, municipalem æmulationem bellis civilibus miſcebant. Vitellius Claudium Julianum (is nuper claſſem Miſenenſem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit: data in auxilium urbana cohors, & gladiatores, quibus Julianus præerat. Ut collata utrimque caſtra, haud magnâ cunctatione Juliano in partes Veſpasiani tranſgreſſo, Tarracinam occupavere, mœnibus situque magis, quàm ipſorum ingenio tutam.

LVIII. Quæ ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorii relictâ, L. Vitellium fratrem, cum ſex cohortibus & quingentis equiti-

Digitized by Google

bus, ingruenti per Campaniam bello oppoſuit. Ipſe æger animi, ſtudiis militum, & clamoribus populi, arma poſcentis, refovebatur: dum vulgus ignavum, & nihil ultra verba auſurum, falsâ ſpecie, *exercitum* & *legiones* appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum ejus quantò quis clarior, minùs fidus) *vocari tribus* jubet. Dantes nomina ſacramento adigit: ſuperfluente multitudine, curam delectûs in conſules partitur. Servorum numerum, & pondus argenti ſenatoribus indicit. Equites Romani obtulere *operam pecuniamque*, etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. Ea simulatio officii, a metu profecta, verterat in favorem. Et plerique haud perinde Vitellium, quàm caſum locumque principatûs miſerabantur: nec deerat ipſe, vultu, voce, lacrymis, miſericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura trepidantium eſt, immodicus. Quin & *Cæſarem* ſe dici voluit, adſpernatus antea: ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentium, & vulgi rumor juxtà audiuntur. Ceterùm, ut omnia inconſulti impetûs cœpta, initiis valida, ſpatio langueſcunt, dilabi paullatim ſenatores, equiteſque, primò cunctanter, & ubi ipſe non aderat; mox contemptim, & sine

Digitized by Google

diſcrimine, donec Vitellius, pudore inriti conatûs, quæ non dabantur, remisit.

LIX. Ut terrorem Italiæ poſſeſſa Mevania, ac velut renatum ex integro bellum, intulerat; ita haud dubium erga Flavianas partes ſtudium tam pavidus Vitellii diſceſſus addidit: erectus Samnis, Pelignuſque, & Marsi, æmulatione, quòd Campania prævenisſet, ut in novo obſequio, ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme, per transitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine nives eluctantibus, patuit quantum diſcriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna vertiſſet; quæ Flavianis ducibus non minùs ſæpe, quàm ratio adfuit. Obvium illic Petilium Cerialem habuere, agreſti cultu, & notitiâ locorum cuſtodias Vitellii elapſum. Propinqua affinitas Ceriali cum Veſpasiano, nec ipſe inglorius militiæ; eóque inter duces aſſumptus eſt. *Flavio quoque Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugium*, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuncii, per varias fallendi artes penetrabant, *locum ac præsidium* monstrantes. Sabinus *inhabilem labori & audaciæ valetudinem* cauſabatur: Domitiano aderat animus: ſed cuſtodes a Vitellio additi, quamquam *ſe ſocios fugæ* promitterent, tamquam insidiantes timebantur.

Digitized by Google

Atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat.

LX. Duces partium ut Carsulas venere, paucos ad requiem dies sumunt, donec aquilæ signaque legionum adsequerentur: & locus ipse castrorum placebat, latè prospectans; tuto copiarum aggestu; florentissimis pone tergum municipiis: simul colloquia cum Vitellianis, decem millium spatio distantibus, & proditio sperabatur. Ægre id pati miles, & victoriam malle, quàm pacem: ne suas quidem legiones opperiebantur, ut prædæ, quàm periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit: *esse adhuc Vitellio vires, ambiguas, si deliberarent, acres, si desperassent. Initia bellorum civilium fortunæ permittenda, victoriam consiliis & ratione perfici. Jam Misenensem classem, & pulcherrimam Campaniæ oram desciviſſe: nec plus e toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamque jaceat. Satis gloriæ prœlio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ, nimium invidiæ: ne concupiscerent Romam capere potiùs, quàm servare: majora illis præmia, & multò maximum decus, si incolumitatem senatui populoque Romano sine sanguine quæsiſſent.*

Digitized by Google

LXI. His & talibus mitigati animi. Nec multò pòst legiones venere. Et terrore famâque aucti exercitûs Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere, donum victori, & sibi in posterum gratiam, certabant. Per eos cognitum est, *Interamnam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri.* Missus extemplo Varus, cum expedita manu, paucos repugnantium interfecit: plures, abjectis armis, veniam petivere: quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasque hostium, quò amissi præsidii dedecus lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitii pœna; & præmiis defectorum vera fides; ac reliquum perfidiæ certamen: crebra transfugia tribunorum centurionumque; nam gregarius miles induruerat pro Vitellio: donec Priscus & Alphenus, desertis castris, ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exsolverent.

LXII. Iisdem diebus, Fabius Valens Urbini, in custodia, interficitur. Caput ejus Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam ultrà spem foverent: nam *pervasisse in Germanias Valentem, & veteres illic novosque exercitus ciere* credebant.

Digitized by Google

Visâ cæde in desperationem versi : & Flavianus exercitus, immane quantum animo, exitium Valentis ut finem belli accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equestri familiâ : procax moribus, neque absurdus ingenio, famam urbanitatis per lasciviam petere : ludicro Juvenalium, sub Nerone, velut ex necessitate, mox sponte mimos actitavit, scitè magis, quàm probè. Legatus legionis, & fovit Verginium, & infamavit. Fonteium Capitonem corruptum, seu quia corrumpere nequiverat, interfecit. Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidiâ inlustratus.

LXIII. Abruptâ undique spe, Vitellianus miles, transiturus in partes, id quoque non sine dedecore, sed sub signis vexilliisque in subjectos Narniæ campos descendêre. Flavianus exercitus, ut ad prœlium, intentus armatusque, densis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti in medium Vitelliani : & circumdatos Primus Antonius clementer adloquitur : *pars Narniæ, pars Interamnæ subsistere* jussi : relictæ simul e victricibus legiones, neque quiescentibus graves, & adversus contumaciam validæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus, crebris nunciis *salutem, & pecuniam, & secreta Campaniæ* offerre Vitellio, *si, positis armis, seque*

Digitized by Google

ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eumdem modum & Mucianus composuit epistolas : quibus plerumque fidere Vitellius , ac *de numero servorum , electione littorum* loqui. Tanta torpedo invaserat animum , ut , si principem eum fuisse ceteri non meminissent , ipse oblivisceretur.

LXIV. At primores civitatis , Flavium Sabinum , præfectum urbis , secretis sermonibus incitabant , *victoriæ famæque partem capesseret : esse illi proprium militem cohortium urbanarum : nec defuturas vigilum cohortes , servitia ipsorum , fortunam partium , & omnia prona victoribus. Ne Antonio Varoque de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes , & mœstis undique nunciis trepidas : populi mobilem animum ; & , si se ducem præbuisset , easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem ; adeo ruentibus debilitatum. Gratiam patrati belli penes eum , qui urbem occupasset. Id Sabino convenire , ut imperium fratri reservaret ; id Vespasiano , ut ceteri post Sabinum haberentur.*

LXV. Haud quaquam erecto animo eas voces accipiebat , invalidus senectâ. Erant , qui occultis suspicionibus incesserent , tamquam *invidiâ & æmulatione fortunam fratris moraretur.* Namque Flavius

Sabinus ætate prior, privatis utriusque rebus, auctoritate, pecuniâque Vespasianum anteibat. Et credebatur, affectam ejus fidem præjuvisse, domo agrisque pignori acceptis. Unde, quamquam manente in speciem concordiâ, offensarum operta metuebantur. Melior interpretatio: *mitem virum abhorrere a sanguine & cædibus: eóque crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisque per conditionem armis, agitare.* Sæpe domi congressi, postremò in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba vocesque duos testes habebant, Cluvium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur; Vitellii projectus & degener, Sabinus non insultans, & miseranti propior.

LXVI. Quòd si tam facilè suorum mentes flexisset Vitellius, quàm ipse cesserat; incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterùm, ut quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, *discrimen ac dedecus* ostentantes, *& fidem in libidine victoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, ut privatum Vitellium pateretur: ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sanè senem, & prosperis adversisque satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio ejus Germanico fore? Nunc pecuniam, & fami-*

Digitized by Google

liam, & beatos Campaniæ sinus promittî? sed ubi imperium Vespasianus invaserit, non ipsi, non amicis ejus, non denique exercitibus securitatem, nisi exstincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captivum & casibus dubiis reservatum, prægravem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mucianus, ullam in Vitellium, nisi occidendi, licentiam habeant. Non a Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos: nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellii cliens, quum Vitellius collega Claudio foret. Quin, ut censuram patris, ut tres consulatus, ut tot egregiæ domûs honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur: perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius eventurum, quàm in quod sponte ruant: moriendum victis, moriendum deditis: id solum referre, novissimum spiritum per ludibrium, & contumelias effundant, an per virtutem.

LXVII. Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curâque, ne, pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret conjugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen, paucis antè diebus, opportunâ morte excidium domûs prævenit, nihil principatu filii adsecuta, nisi

Digitized by Google

luctum & bonam famam. Quinto decimo Kal. Jan. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœstâ circùm familiâ. Simul ferebatur lecticulâ parvulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestivæ : miles minaci silentio.

LXVIII. Nec quisquam adeo rerum humanarum immemor, quem non commoveret illa facies : Romanum principem, & generis humani paullo antè dominum, relictâ fortunæ suæ sede, per populum, per urbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant : repentina vis dictatorem Cæsarem oppresserat; occultæ Caium insidiæ : nox & ignotum rus fugam Neronis absconderant : Piso & Galba tamquam in acie cecidere : in suâ concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mœstitiæ congruentia locutus : *Cedere se pacis & reipub. causâ : retinerent tantum memoriam sui; fratremque, & conjugem, & innoxiam liberorum ætatem miserarentur.* Simul filium protendens, modò singulis, modò universis commendans, postremò fletu præpediente, adsistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum a latere pugionem, velut jus necis

vitæque civium, reddebat. Adſpernante conſule, reclamantibus, qui in concione adſtiterant, ut in æde concordiæ positurus insignia imperii, domumque fratris petiturus, diſcessit. Major hîc clamor obſiſtentium penatibus privatis, *in palatium* vocantium. Intercluſum aliud iter, idque ſolum, quod in ſacram viam pergeret, patebat: tum conſilii inops, in palatium rediit.

LXIX. Prævenerat rumor, *ejurari ab eo imperium*: ſcripſeratque Flavius Sabinus cohortium tribunis, *ut militem cohiberent*. Igitur, tamquam omnis reſpub. in Veſpaſiani ſinum ceſſiſſet, primores ſenatûs, & plerique equeſtris ordinis, omniſque miles urbanus, & vigiles, domum Flavii Sabini complevere: illuc de ſtudiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs jam progreſſus erat, quàm ut regredi poſſet: & ſuo quiſque metu, ne disjectos, eóque minùs validos, Vitelliani conſectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in ejuſmodi rebus accidit, conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumpſere. Circa lacum Fundani, deſcendentibus, qui Sabinum comitabantur, armatis, occurrunt promptiſſimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improviſo tumultu, ſed proſpe-

Digitized by Google

rum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutissimum e præsentibus, arcem Capitolii insedit milite, & quibusdam senatorum equitumque; quorum nomina tradere haud promptum est, quoniam victore Vespasiano, multi id meritum erga partes simulavere. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gratilla, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodiâ socordi clausos circumdedit, eóque, concubiâ nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, in Capitolium accivit, missio per neglecta ad Flavianos duces nuncio, qui *circumsideri ipsos, & ni subveniretur, arctas res* nunciaret. Noctem adeo quietam egit, ut degredi sine noxa potuerit: quippe miles Vitellii adversus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat: & hibernus imber repente fusus, oculos aurefque impediebat.

LXX. Luce primâ, Sabinus, antequam invicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem, e primipilaribus, ad Vitellium misit, cum *mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperii fuisse, ad decipiendos tot inlustres viros. Cur enim e rostris fratris domum, imminentem foro, & irri-*

Digitized by Google

tandis hominum oculis, quàm Aventinum, & penates uxoris petiſſet? Ita privato, & omnem principatûs ſpeciem vitanti, conveniſſe: contrà Vitellium in palatium, in ipſam imperii arcem regreſſum. Inde armatum agmen emiſſum; ſtratam innocentium cædibus celeberrimam urbis partem: ne Capitolio quidem abſtineri. Togatum nempe ſe, & unum e ſenatoribus, dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prœliis legionum, captivitatibus urbium, deditionibus cohortium judicatur. Jam, Hiſpaniis Germaniiſque, & Britanniâ, desciſcentibus, fratrem Veſpaſiani mansiſſe in fide, donec ultro ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis utilia; victoribus tantum pulchra eſſe. Si conventionis pœniteat; non ſe, quem perfidiâ deceperit, ferro peteret; non filium Veſpaſiani, vix puberem. Quantum, occisis uno ſene, & uno juvene, profici? iret obviam legionibus, & de ſumma rerum illic certaret: cetera ſecundum eventum prœlii ceſſura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi ſui causâ reſpondit, *in militem* conferens, *cujus nimia ardori imparem eſſe modeſtiam ſuam.* Et monuit Martialem, *ut per ſecretam ædium partem occultè abiret, ne a militibus internuncius inviſæ pacis interficeretur.* Ipſe neque jubendi, neque vetandi potens, non jam imperator, ſed tantum belli cauſa erat.

Digitized by Google

LXXI. Vixdum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce: sibi quisque auctor: cito agmine forum & imminentia foro templa praetervecti, erigunt aciem per adversum collem, usque ad primas Capitolinae arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere clivi, dextrae subeuntibus: in quarum tectum egressi, saxis teguliscque Vitellianos obruebant. Neque illis manus, nisi gladiis armatae; & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum jecere; & sequebantur ignem: ambustasque Capitolii fores penetrassent, ni Sabinus revulsas undique statuas, decora majorum, in ipso aditu, vice muri, objecisset. Tum diversos Capitolii aditus invadunt, juxta lucum asyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improvisa utraque vis; propior atque acrior per asylum ingruebat: nec sisti poterant scandentes per conjuncta aedificia, quae, ut in multa pace, in altum edita, solum Capitolii aequabant. Hic ambigitur, *ignem tectis oppugnatores injecerint, an obsessi*, quae crebrior fama est, *quò nitentes ac progressos depellerent.* Inde lapsus ignis in porticus, appositas aedibus: mox sustinentes fastigium aquilae, vetere ligno, traxerunt flammam, alueruntque. Sic Capitolium,

Digitized by Google

clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagravit.

LXXII. Id facinus post conditam urbem luctuosissimum fœdissimumque reipub. populi Romani accidit: nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis, sedem Jovis optimi maximi, auspicatò a majoribus, pignus imperii, conditam, quam non Porsena deditâ urbe, neque Galli captâ, temerare potuissent, furore principum exscindi! Arserat & antè Capitolium civili bello, sed fraude privatâ: nunc palam obsessum, palam incensum: quibus armorum causis? quo tantæ cladis pretio stetit? pro patria bellavimus? Voverat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino, jeceratque fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc populi Romani res sufficerent: mox Servius Tullius, sociorum studio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Suessâ Pometiâ, hostium spoliis exstruxere. Sed gloria operis libertati reservata: pulsis regibus, Horatius Pulvillus, iterum consul, dedicavit, eâ magnificentiâ, quam immensæ postea populi Romani opes ornarent potiùs, quàm augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est, postquam, interjecto CCCCXV. annorum spatio, L. Scipione, C. Norbano coss. flagraverat. Cu-

Digitized by Google

tam victor Sulla ſuſcepit, neque tamen dedicavit: hoc ſolum felicitati ejus negatum. Lutatii Catuli nomen, inter tanta Cæſarum opera, uſque ad Vitellium manſit. Ea tunc ædes cremabatur.

LXXIII. Sed plus pavoris obſeſſis, quàm obſeſſoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque aſtu, neque conſtantiâ inter dubia indigebat. Ex diverſo trepidi milites, dux ſegnis, & veluti captus animi, non linguâ, non auribus competere: neque alienis conſiliis regi, neque ſua expedire: huc illuc clamoribus hoſtium circumagi: quæ juſſerat vetare, quæ vetuerat jubere. Mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exſequi: poſtremò, abjectis armis, fugam & fallendi artes circumſpectabant. Inrumpunt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammiſque miſcent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè insignes, Cornelius Martialis, Æmilius Pacensis, Caſperius Niger, Didius Scæva, pugnam ausi, obtruncantur. Flavium Sabinum, inermem, neque fugam cœptantem, circumſiſtunt, & Quinctium Atticum, conſulem, umbrâ honoris, & ſuâmet vanitate monſtratum, quòd edicta in populum, pro Veſpasiano magnifica, probroſa adverſus Vitellium jecerat. Ceteri

Digitized by Google

per varios casus elapsi; quidam servili habitu, alii fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuere, qui, excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, ultro rogitantes respondentesve, audaciam pro latebra haberent.

LXXIV. Domitianus, primâ inruptione apud ædituum occultatus, sollertiâ liberti, lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus ignoratusque, apud Cornelium Primum, paternum clientem, juxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disjecto æditui contubernio, modicum sacellum JOVI CONSERVATORI, aramque posuit, casus suos in marmore expressam. Mox imperium adeptus, JOVI CUSTODI templum ingens, seque in sinu dei sacravit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infesto sermone vultuque excipiuntur, frementibus, qui jus cædis, & præmia navatæ operæ, petebant. Clamore a proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesque miscet. Stantem pro gradibus palatii Vitellium, & preces parantem, pervicere ut absisteret. Tum confossum conlaceratumque, & absciso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt.

LXXV. Hic exitus viri haud sanè sper-

Digitized by Google

nendi. Quinque & triginta ſtipendia in repub. fecerat, domi militiæque clarus, Innocentiam juſtitiamque ejus non arguerēs: ſermonis nimius erat: id unum ſeptem annis, quibus Mœsiam, duodecim, quibus præfecturam urbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. In fine vitæ, alii ſegnem, multi moderatum, & civium ſanguinis parcum credidere. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani, decus domûs penes Sabinum erat. Cædem ejus lætam fuiſſe Muciano accepimus. Ferebant plerique *etiam paci conſultum, diremptâ æmulatione inter duos, quorum alter ſe fratrem imperatoris, alter conſortem imperii cogitaret.* Sed Vitellius conſulis ſupplicium poſcenti populo reſtitit, placatus, ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus *quis Capitolium incendiſſet*, ſe reum Atticus obtulerat. Eâque confeſſione, ſive aptum tempori mendacium fuit, invidiam crimenque agnoviſſe, & a partibus Vitellii amolitus videbatur.

LXXVI. Iiſdem diebus L. Vitellius, poſitis apud Feroniam caſtris, exeidio Tarracinæ imminebat; clauſis illic gladiatoribus remigibuſque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, ut ſuprà memoravimus,

Digitized by Google

Julianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciviâ socordiâque gladiatorum magis, quàm ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieque fluxi, & amœna littorum personantes, in ministerium luxûs dispersis militibus, de bello tantum inter convivia loquebantur. Paucos ante dies discesserat Apinius Tiro; doniſque ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis, plus invidiæ quàm virium partibus addebat.

LXXVII. Interim ad L. Vitellium servus Verginii Capitonis perfugit, pollicitusque, *si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum*, multâ nocte cohortes expeditas, summis montium jugis, super caput hostium sistit: inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam decurrit; sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos; quum tenebris, pavore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. Pauci gladiatorum resistentes, neque inulti cecidere: ceteri ad naves ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex Liburnicæ inter primum tumultum evasere, in quis præfectus classis Apollinaris: reliquæ in littore captæ, aut nimia ruentium onere pressas mare hausit. Julia-

Digitized by Google

nus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore ejus jugulatur. Fuere, qui uxorem L. Vitellii Triariam inceſſerent, tamquam *gladio militari cincta, inter luctum cladeſque expugnatæ Tarracinæ, ſuperbè ſævéque egiſſet.* Ipſe lauream geſtæ proſperè rei ad fratrem misit: percunctatus *ſtatim regredi ſe, an perdomandæ Campaniæ inſiſtere juberet.* Quod ſalutare non modò partibus Veſpasiani, ſed reipub. fuit: nam si recens victoriâ miles, &, ſuper insitam pervicaciam, ſecundis ferox, Romam contendiſſet; haud parvâ mole certatum, nec sine exitio urbis foret: quippe L. Vitellio, quamvis infami, inerat induſtria: nec virtutibus, ut boni, ſed quo modo pessimus quiſque, vitiis valebat.

LXXVIII. Dum hæc in partibus Vitellii geruntur, digreſſus Narniâ Veſpasiani exercitus, feſtos Saturni dies, Ocriculi, per otium, agitabat. Cauſa tam pravæ moræ, ut Mucianum opperirentur. Nec defuere, qui Antonium ſuſpicionibus arguerent, tamquam *dolo cunctantem, poſt ſecretas Vitellii epistolas, quibus consulatum, & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat.* Alii, *ficta hæc, & in gratiam Muciani composita.* Quidam, *omnium id ducum consilium fuiſſe,*

Digitized by Google

oſtentare potiùs urbi bellum, quàm inferre: quando validiſſimæ cohortes a Vitellio deſciviſſent, & abſcisis omnibus præſidiis, ceſſurus imperio videbatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignaviâ Sabini corrupta: qui ſumptis temere armis, munitiſſimam Capitolii arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, adverſus tris cohortes tueri nequiviſſet. Haud facile quis uni adsignaverit culpam, quæ omnium fuit: nam & Mucianus ambiguis epiſtolis victores morabatur, & Antonius præpoſtero obſequio, vel dum regerit invidiam, crimen meruit: ceterique duces, dum peractum bellum putant, finem ejus insignivere. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmiſſus, ut tranſversis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ, urbem introiret, ſatis maturaverat: donec obſeſſi Capitolii fama cunctos simul exciret.

LXXIX. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo jam noctis, ſerum auxilium venit. Illic *interfectum Sabinum, conflagraſſe Capitolium, tremere urbem*, mœſta omnia accepit: *plebem quoque & ſervitia pro Vitellio armari*, nunciabatur. Et Petilio Ceriali equeſtre prœlium adverſum fuerat: namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani, interjectus

interjectus equiti pedes, excepere: pugnatum haud procul urbe, inter ædificia hortosque, & anfractus viarum; quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant: neque omnis eques concors, adjunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur: capitur præfectus alæ Tullius Flavianus: ceteri fœdâ fugâ consternantur, non ultra Fidenas secutis victoribus.

LXXX. Eo successu studia populi aucta: vulgus urbanum arma cepit. Paucis scuta militaria, plures raptis, quod cuique obvium, telis, *signum pugnæ* exposcunt. Agit grates Vitellius, & *ad tuendam urbem prorumpere* jubet. Mox vocato senatu, deliguntur legati ad exercitus, ut prætexto reipub. concordiam pacemque suaderent. Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerant, extremum discrimen adiere, adspernante milite conditiones pacis: vulneratur prætor, Arulenus Rusticus: auxit invidiam, super violatum legati prætorisque nomen, propria dignatio viri: palantur comites: occiditur proximus lictor, dimovere turbam ausus; &, ni dato a duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exteras gentes legatorum jus, ante ipsa patriæ mœnia, civilis rabies usque in exitium temerasset. Æquioribus

Digitized by Google

animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis.

LXXXI. Miscuerat se legatis Musonius Rufus, equestris ordinis, studium philosophiæ, & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque, permixtus manipulis, *bona pacis ac belli discrimina* differens, armatos monere. Id plerisque ludibrio, pluribus tædio: nec deerant, qui propellerent proculcarentque, ni, admonitu modestissimi cujusque, & aliis minitantibus, omisisset intempestivam sapientiam. Obviæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellii, ad Antonium scriptis: *eximi supremo certamini unam diem* postulabat: *si moram interjecissent, facilius omnia conventura.* Virgines cum honore dimissæ: Vitellio rescriptum, *Sabini cædle, & incendio Capitolii dirempta belli commercia.*

LXXXII. Tentavit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, *ut, castris juxta pontem Mulvium positis, posterâ die urbem ingrederentur.* Ratio cunctandi, ne asperatus prœlio miles, non populo, non senatui, ne templis quidem, ac delubris deorum consuleret. Sed omnem prolationem, ut inimicam victoriæ, suspectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus seque-

Digitized by Google

retur, ſpeciem hoſtilis exercitûs fecerant. Tripartito agmine, pars ut adſtiterat, Flaminiâ viâ; pars juxta ripam Tiberis incessit; tertium agmen, per Salariam, Collinæ portæ propinquabat. Plebs invectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus trinis & ipſe præſidiis occurrit. Prœlia ante urbem multa & varia; ſed Flavianis, conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ii tantum conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram urbis, ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes maceriis hortorum Vitelliani, ad ſerum uſque diem, ſaxis piliſque ſubeuntes arcebant: donec ab equitibus, qui portâ Collinâ inruperant, circumvenirentur. Concurrêre & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flavianis fortuna, & parta totiens victoria: Vitelliani deſperatione ſolâ ruebant; & quamquam pulſi, rurſus in urbe congregabantur.

LXXXIII. Aderat pugnantibus ſpectator populus, utque in ludicro certamine, hos, rurſus illos clamore & plauſu fovebat: quotiens pars altera inclinaſſet, abditos in tabernis, aut, ſi quam in domum perfugerant, *erui jugularique* expoſtulantes, parte majore prædæ potiebantur: nam milite ad ſanguinem & cædes obverſo, ſpolia in vulgus cedebant. Sæva

ac deformis urbe totâ facies : alibi prœlia & vulnera ; alibi balineæ popinæque : simul cruor & ſtrues corporum ; juxtà ſcorta, & ſcortis ſimiles : quantum in luxurioſo otio libidinum ; quidquid in acerbiſſima captivitate ſcelerum : prorſus ut eamdem civitatem & furere crederes, & laſcivire. Conflixerant antè armati exercitus in urbe, bis L. Sullâ, ſemel Cinnâ victoribus ; nec tunc minùs crudelitatis : nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis voluptates intermiſſæ : velut feſtis diebus id quoque gaudium accederet, exſultabant, fruebantur ; nullâ partium curâ, malis publicis læti.

LXXXIV. Plurimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quisque, ut noviſſimam ſpem, retinebant. Eò intentiùs victores, præcipuo veterum cohortium ſtudio, cuncta validiſſimarum urbium excidiis reperta ſimul admovent, teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſque : *quidquid tot prœliis laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari* clamitantes. *Urbem ſenatui ac populo Romano, templa diis reddita : proprium eſſe militis decus in caſtris : illam patriam, illos penates : ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam.* Contrà Vitelliani, quamquam numero fatoque diſpares, inquietare victo-

Digitized by Google

riam, morari pacem, domos araſque cruore fœdare: ſuprema victis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes, ſuper turres & propugnacula mœnium exſpirarere. Convulsis portis, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidere omnes contrariis vulneribus, versi in hoſtem: ea cura etiam morientibus decori exitûs fuit.

LXXXV. Vitellius, captâ urbe, per averſam palatii partem, Aventinum, in domum uxoris, ſellulâ defertur; ut, si diem latebrâ vitaviſſet, Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret. Dein, mobilitate ingenii, & quæ natura pavoris eſt, quum omnia metuenti, præſentia maximè diſplicerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertumque: dilapsis etiam infimis ſervitiorum, aut occurſum ejus declinantibus. Terret ſolitudo, & tacentes loci: tentat clauſa: inhorreſcit vacuis: feſſuſque miſero errore, & pudendâ latebrâ ſemet occultans, ab Julio Placido, tribuno cohortis, protrahitur. Vinctæ pone tergum manus: laniatâ veſte, fœdum ſpectaculum, ducebatur, multis increpantibus, nullo inlacrymante: deformitas exitûs miſericordiam abſtulerat. Obvius e Germanicis militibus, Vitellium infeſto ictu, per iram, vel quò maturius

ludibriis eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputavit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitellium, infeſtis mucronibus coactum modò erigere os, & offerre contumeliis, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerumque Roſtra, aut Galbæ occiſi locum contueri; poſtremò ad Gemonias, ubi corpus Flavii Sabini jacuerat, propulere. Vox una non degeneris animi excepta, quum tribuno inſultanti, *ſe tamen imperatorem ejus fuiſſe*, reſpondit. Ac deinde ingeſtis vulneribus concidit. Et vulgus eâdem pravitate inſectabatur interfectum, quâ foverat viventem.

LXXXVI. Pater illi L. Vitellius: ſeptimum & quinquagesimum ætatis annum explebat: conſulatum, ſacerdotia, nomen locumque inter primores, nullâ ſuâ induſtriâ, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere, qui ipſum non noverant. Studia exercituſ rarò cuiquam, bonis artibus quæſita, perinde adſuere, quàm huic per ignaviam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas; quæ, ni adsit modus, in exitium vertuntur. Amicitias, dum magnitudine munerum, non conſtantiâ morum continere putat, meruit magis, quàm habuit. Reipub. haud dubiè interat, Vitellium vinci: ſed im-

Digitized by Google

putare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere, quum a Galba desciviſſent. Præcipiti in occasum die, ob pavorem magistratuum senatorumque, qui dilapsi ex urbe, aut per domos clientium semet occultabant, vocari senatus non potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad duces partium progressum, & *Cæsarem* consalutatum, miles frequens, utque erat in armis, in paternos penates deduxit.

BREVIARIUM
LIBRI IV.
HISTORIARUM.

LICENTIA militum Flavianorum in ipsa urbe exercita. L. Vitellio dedito interfectoque, Campania componitur. Senatus pro Vespasiano. Flavianorum ducum honores. Helvidii Prisci vita atque mores; cum Eprio Marcello certamina, inter quæ de legatis ad Vespasianum, quos Helvidius a magistratibus eligi, Marcellus sorte duci, malunt. Helvidius alia quoque censet libera & irrita. Celer accusatur. Mucianus Calpurnium Galerianum interficit. Interea bellum in Germania Batavi movent, Civilis artibus persuasi, occasione ex bello civili Rom. natâ: accedunt eorum consiliis Caninefates Frisiique, electo rege Brinnone. Civilis Romanos cædit: quatuor & viginti naves capit. Germani auxilia ei offerunt: ipse Gallias sol-

Digitized by Google

licitat. Hordeonius Flaccus copias in eum mittit : quæ fugantur. Batavorum & Caninefatum cohortes corruptæ, legionem Romanam, transitum negantem, apud Bonnam cædunt. Civilis ſuos in verba Veſpaſiani adigit. Romanos ad Vetera obſidet : ſed illi obſidionem fortiter tolerant, oppugnatoribus repulsis. Interim milites culpam motuum in Hordeonium Flaccum conferunt : Voculam ducem poſcunt, & Herenninum ; quem re malè geſtâ verberant. Germani pro Civili, Ubios vexant. Vetera oppugnant, ſed improſpero ſucceſſu : ergo Civilis obſidionem continuat. Hordeonius ſuos Veſpaſiano adjicit. Civilis monitus ab armis recedere, non paret : cum Vocula confligit vario eventu, non ſine utriuſque ducis culpa. Vocula, proſpero prœlio facto, Vetera caſtra obſidione liberat. Romani milites Hordeonium necant, evadente Voculâ : mox a Civili victi, Voculam denuo ſequuntur. Magontiaci obſidio. Treverorum merita in Romanos. L. Piſo. Muciani vis. Domitiani libido. Antonii potentia infracta. Galbæ honores reſtituti. Ce-

Digitized by Google

ler damnatur ob accusatum Beream : alii etiam delatores castigantur ; inter quos Aquilius Regulus a Messalla fratre defensus, a Montano percellitur. Helvidius idem in Marcellum tentat : sed Mucianus intercedit. Senienses puniti ob senatorem pulsatum. Seditio militaris praeventa a Muciano. Consulatus quos Vitellius dederat abrogati. L. Piso Africae proconsul missum ad eadem suam a Muciano centurionem supplicio adficit : sed Valerii Festi insidiis interit. Servi ejus insignis fides. Parthorum auxilia non recipit Vespasianus, quem iratum Domitiano Titus mitigat. Capitolium restituitur. Bellum Gallicum Germanicumque flagrat, ducibus, praeter Civilem, Classico, Julio Tutore, & Julio Sabino ; qui egresso contra eos Vocula Treveros & Lingonas adimunt : quin & Romanum exercitum tentant : quem Vocula constanti oratione hortatur : nec proficit : quin a Civili occiditur ; atque hic Romanos sacramento adigit ; Tutor Agrippinenses ; Classicus obsessos ad Vetera : quibus violatur fides. Civilis votum & consilia. Velledae

Digitized by Google

auctoritas. Romanorum deditorum profectio. Conſultatio Civilis & Claſſici de Agrippinenſibus, & ad eos Tencterorum legatio, ut in corpus Germaniæ redeant : ad eam reſponſio Agrippinenſium. Velledæ majeſtas. Civilis Bethaſios, Tungros, Nervios occupat. Sabinus a Sequanis victus latet. Mucianus & Domitianus ad bellum accingitur. Remi Gallias in fide Romana conſervant, exceptis Treveris atque Lingonibus. Tutor Treverique victi bellum renovant. Petilius Cerialis advenit, qui Valentinum & Treveros capit : militibus exitium urbis poſcentibus reſiſtit. Legiones ad Civilem tranſgreſſas recipit : Treveros & Lingonas accuratâ oratione officii admonet, ipſorum in eo utilitatem verti. Civilis ad Cerialem litteræ ; ipſiuſque & Tutoris diverſæ ſententiæ : atque huic accedit Claſſicus : ergo confeſtim pugna conſeritur, proſpera primum Civili, mox adverſa. Agrippinenſes iterum a Germanis deſciſcunt. Mucianus Vitellii filium interficit. Antonius Primus ad Veſpaſianum proficiſcitur. Veſpaſianus quemdam oculis,

Digitized by Google

& alium manu captum ſanitati reſtituit. Confirmatur omine oblato in æde Serapidis : cujus dei origo & nomen hac occasione exponitur. Valentinus Treverorum dux punitur. Domitianus Cerialem tentat, an sibi exercitum imperiumque tradere velit. Geſta partim adhuc eodem anno, partim

Coss. { Imp. Cæſare Veſpasiano Aug. II. T. Flavio Veſpasiani Aug. F. Cæſare Veſpasiano.

Digitized by Google

C. CORNELII

TACITI

HISTORIARUM

LIBER IV.

I. INTERFECTO Vitellio, bellum magis desierat, quàm pax cœperat. Armati per urbem victores, implacabili odio victos consectabantur: plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque, passim trucidatis, ut quemque fors obtulerat. Ac mox augescente licentiâ, scrutari, ac protrahere abditos: si quem procerum habitu & juventâ conspexerant, obtruncare, nullo militum, aut populi discrimine. Quæ sævitia, recentibus odiis, sanguine explebatur, dein verterat in avaritiam: nihil usquam secretum aut clausum sinebant, *Vitellianos occultari* simulantes. Initium id

Digitized by Google

perfringendarum domuum ; vel si resisteretur, causa cædis : nec deerat egentissimus quisque ex plebe : & pessimi servitiorum prodere ultro dites dominos : alii ab amicis monstrabantur. Ubique lamenta, conclamationes, & fortuna captæ urbis : adeo ut Othoniani Vitellianique militis invidiosa antea petulantia desideraretur. Duces partium, accendendo civili bello acres, temperandæ victoriæ impares : quippe in turbas & discordias pessimo cuique plurima vis : pax & quies bonis artibus indigent.

II. Nomen sedemque Cæsaris Domitianus acceperat ; nondum ad curas intentus, sed stupris & adulteriis filium principis agebat. Præfectura prætorii penes Arrium Varum : summa potentiæ in Primo Antonio : is pecuniam familiamque, e principis domo, quasi Cremonensem prædam, rapere : ceteri modestiâ, vel ignobilitate, ut in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Civitas pavida, & servitio parata, *occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exstinguique reliquæ belli*, postulabat. Præmissi Ariciam equites : agmen legionum intra Bovillas stetit. Nec cunctatus est Vitellius, seque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haud minùs irâ, quàm

metu abjecit. Longus deditorum ordo, septus armatis, per urbem incessit: nemo supplici vultu, sed tristes & truces, & adversum plausus ac lascivium insultantis vulgi immobiles: paucos erumpere ausos, circumjecti pressere: ceteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum; &, quamquam inter adversa, salva virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu ejus vigilantior; nec perinde prosperis socius, quàm adversis abstractus.

III. Iisdem diebus Lucilius Bassus, cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: discordibus municipiorum animis, magis inter semet, quàm contumaciâ adversus principem. Viso milite quies. Et minoribus coloniis impunitas: Capuæ legio tertia hiemandi causâ locatur, & domus inlustres adflictæ; quum contrà Tarracinenses nullâ ope juvarentur. Tanto proclivius est injuriæ, quàm beneficio vicem exsolvere: quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur. Solatio fuit servus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo adfixus, in iisdem annulis, quos acceptos a Vitellio gestabat. At Romæ senatus cuncta principibus solita Vespasiano decernit, lætus & spei certus: quippe

ſumpta per Gallias Hiſpaniaſque civilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtquam Ægyptum, Judæam, Syriamque, & omnis provincias exercituſque luſtraverant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidere alacritatem Veſpasiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ: ea primâ ſpecie forma: ceterùm ut princeps loquebatur, civilia de ſe, & reipub. egregia: nec ſenatûs obſequium deerat. Ipsi *conſulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & conſulare imperium* decernuntur.

IV. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuere: *si privatus eſſet, cur publicè loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici*: ipſa quoque inſectatio in Vitellium, ſera & sine libertate. Id verò erga rempub. ſuperbum, erga principem contumelioſum, quòd *in manu ſua fuiſſe imperium, donatumque Veſpasiano* jactabat. Ceterùm invidia in occulto; adulatio in aperto erant: multo cum honore verborum *Muciano triumphalia* de bello civili data: ſed *in Sarmatas expeditio* fingebatur. Adduntur *Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varo, prætoria insignia.* Mox deos reſpexere: *reſtitui* placuit *Capitolium.* Eaque

Digitized by Google

omnia Valerius Asiaticus, consul designatus, censuit: ceteri vultu manuque; pauci, quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. Ubi ad Helvidium Priscum, prætorem designatum, ventum, prompsit sententiam, ut honorificam in bonum principem, ita falsa aberant; & studiis senatûs attollebatur. Isque præcipuus illi dies, magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit.

V. Res poscere videtur, quia iterum in mentionem incidimus viri, sæpius memorandi, ut vitam studiaque ejus, & quali fortunâ sit usus, paucis repetam. Helvidius Priscus, regione Italiæ, Tarracinæ municipio, Cluvio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium inlustre altioribus studiis juvenis admodum dedit: non, ut plerique, ut nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior adversus fortuita, rempub. capesseret: doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona, quæ honesta, mala tantum, quæ turpia: potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum, neque bonis, neque malis adnumerant. Quæstorius adhuc, a Pæto Thrasea gener delectus, e moribus soceri nihil æquè ac libertatem hausit: civis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis

Digitized by Google

vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti pervicax, constans adversus metus.

VI. Erant, quibus appetentior famæ videretur, quando etiam sapientibus cupido gloriæ novissima exuitur. Ruinâ soceri in exsilium pulsus, ut, Galbæ principatu, rediit, Marcellum Eprium, delatorem Thraseæ, accusare adgreditur. Ea ultio, incertum, major an justior, senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primò minax certamen, & egregiis utriusque orationibus testatum. Mox, dubiâ voluntate Galbæ, multis senatorum deprecantibus, omisit Priscus; variis, ut sunt hominum ingenia, sermonibus, moderationem laudantium, aut constantiam requirentium. Ceterùm eo senatûs die, quo *de imperio Vespasiani* censebant, placuerat *mitti ad principem legatos*. Hinc inter Helvidium & Eprium acre jurgium. Priscus *eligi nominatim a magistratibus juratis*; Marcellus *urnam* postulabat, quæ consulis designati sententia fuerat.

VII. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne, aliis electis, posthabitus crederetur. Paullatimque, per altercationem, ad continuas & infestas orationes provecti sunt, quærente Helvidio, *quid ita Marcellus judicium magistratuum*

Digitized by Google

paveſceret? eſſe illi pecuniam, & eloquentiam, quis multos anteiret, ni memoriâ flagitiorum urgeretur. Sorte & urnâ mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatûs reperta, ut in cujuſque vitam famamque penetrarent: pertinere ad utilitatem reipub. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi, quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſea, Sorano, Sentio: quorum accuſatores, etiamſi puniri non oporteat, oſtentari non debere: hoc ſenatûs judicio velut admoneri principem, quos probet, quos reformidet: nullum majus boni imperii inſtrumentum, quàm bonos amicos eſſe. Satis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmiis & impunitate; Veſpaſianum melioribus relinqueret.

VIII. Marcellus, *non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem designatum cenſuiſſe* dicebat, *ſecundum vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. Nihil eveniſſe, cur antiquitus inſtituta exoleſcerent; aut principis honor in cujuſquam contumeliam verteretur: ſufficere omnes obſequio: id magis vitandum, ne pervicaciâ quorumdam irritaretur animus, novo principatu*

Digitized by Google

malè dissimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamvis vultu tegeretur. Sed civitas, rimandis offensis sagax, verterat se, transtuleratque. Ille unus ambiri, coli: nec deerat ipse, stipatus armatis, domos hortosque permutans, apparatu, incessu, excubiis, vim principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnii Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus: sed nomen insigne, & decora ipsi juventa, rumore vulgi celebrabantur: erantque in civitate adhuc turbida, & novis sermonibus læta, qui principatûs inanem ei famam circumdarent. Jussu Muciani custodiâ militari cinctus, ne in ipsa urbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab urbe lapidem, viâ Appiâ, fuso per venas sanguine, exstinguitur. Julius Priscus, prætoriarum, sub Vitellio, cohortium præfectus, se ipse interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus ignaviæ infamiæque suæ superfuit. Asiaticus enim libertus, malam potentiam servili supplicio expiavit.

XII. Iisdem diebus crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mœsta civitas excipiebat: *cæsos exercitus, capta legionum hiberna, desciviſſe Gallias*, non ut mala loquebantur. Id bellum quibus causis ortum, quanto externarum socia-

Digitized by Google

rumque gentium motu flagraverit, altiùs expediam. Batavi, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum : seditione domesticâ pulsi, extrema Gallicæ oræ, vacua cultoribus, simulque insulam, inter vada sitam, occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit; nec opibus Romanis, societate validiorum, attriti, viros tantum armaque imperio ministrant : diu Germanicis bellis exerciti : mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi studio, arma equosque retinens, integris turmis, Rhenum perrumpere.

XIII. Julius Paullus, & Claudius Civilis, regiâ stirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falso rebellionis crimine, interfecit. Injectæ Civili catenæ, missusque ad Neronem, & a Galba absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adiit, flagitante supplicium ejus exercitu. Inde causæ irarum, spesque ex malis nostris. Sed Civilis, ultrà quàm barbaris solitum, ingenio sollers, & *Sertorium se*, aut *Hannibalem* ferens, simili oris dehonestamento, ne ut hosti obviam iretur, si a populo Romano palam desciviſſet,

Digitized by Google

Vespasiani amicitiam, studiumque partium prætendit; missis sanè ad eum Primi Antonii litteris, quibus *avertere accita Vitellio auxilia, & tumultûs Germanici specie, retentare legiones* jubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, & reipub. curâ, cui excidium adventabat, si redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam inrupissent.

XIV. Igitur Civilis, descisendi certus, occultato interim altiore consilio, cetera ex eventu judicaturus, novare res hoc modo cœpit. Jussu Vitellii, Batavorum juventus ad delectum vocabatur; quem, suâpte naturâ gravem, onerabant ministri avaritiâ ac luxu, senes aut invalidos conquirendo, quos pretio dimitterent: rursus impubes, sed formâ conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc invidia: & compositæ seditionis auctores perpulere, ut delectum abnuerent. Civilis primores gentis, & promptissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac lætitiâ incaluisse videt, a laude gloriaque gentis orsus, injurias & raptus, & cetera servitii mala enumerat. *Neque enim societatem, ut olim, sed tamquam mancipia haberi: quando legatum, gravi quidem comitatu,*

tatu, & ſuperbo cum imperio, venire : tradi ſe præfectis centurionibuſque : quos ubi ſpoliis & ſanguine expleverint, mutari, exquiritque novos ſinus, & varia prædandi vocabula. Inſtare delectum, quo liberi a parentibus, fratres a fratribus, velut ſupremùm dividantur. Numquam magis adflictam rem Romanam ; nec aliud in hibernis, quàm prædam & ſenes : attollerent tantum oculos, & inania legionum nomina ne paveſcerent : eſſe ſibi robur peditum equitumque ; conſanguineos Germanos ; Gallias idem cupientes : ne Romanis quidem ingratum id bellum, cujus ambiguam fortunam Veſpaſiano imputaturos : victoriæ rationem non reddi.

XV. Magno cum aſſenſu auditus, barbaro ritu, & patriis exſecrationibus, univerſos adigit. Missi ad Caninefates, qui conſilia ſociarent. Ea gens partem inſulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batavis : numero ſuperantur. Mox occultis nunciis, pellexit Britannica auxilia, Batavorum cohortes, miſſas in Germaniam, ut ſuprà retulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, ſtolidæ audaciæ Brinno, claritate natalium insigni : pater ejus multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè ſpreverat. Igitur ipſo rebellis familiæ no-

mine placuit, impositusque scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux deligitur. Statimque accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, proxima occupatu, Oceano inrumpit. Nec præviderant impetum hostium milites; nec, si prævidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra: dein vagos, & pacis modo effusos lixas, negotiatoresque Romanos, invadunt. Simul excidiis castellorum imminebant; quæ a præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquillio, primipilari; nomen magis exercitûs, quàm robur. Quippe viribus cohortium abductis, Vitellius, e proximis Nerviorum Germanorumque pagis, segnem numerum armis oneraverat.

XVI. Civilis dolo grassandum ratus, incusavit ultro præfectos, *quòd castella deseruissent. Se cum cohorte, cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum: illi sua quisque hiberna repeterent.* Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brinnonem ducem ejus belli, sed Civilem esse, patuit: erumpentibus paullatim indiciis, quæ Germani,

Digitized by Google

læta bello gens, non diu occultaverant. Ubi insidiæ parum cessere, ad vim transgressus, Caninefates, Frisios, Batavos, propriis cuneis componit: directa ex diverso acies, haud procul a flumine Rheno, & obversis in hostem navibus, quas, incensis castellis, illuc appulerant: nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Civilem transtulit: perculsique milites improvisâ proditione, a sociis hostibusque cædebantur. Eadem etiam navibus perfidia. Pars remigum e Batavis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorumque impediebant: mox contrà tendere, & puppes hostili ripæ objicere: ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant, donec universa quatuor & viginti navium classis, transfugeret, aut caperetur.

XVII. Clara ea victoria in præsens, in posterum usui: armaque & naves, quibus indigebant, adepti, magnâ per Germanias Galliasque famâ, *libertatis auctores* celebrabantur. Germaniæ statim misere legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem Civilis arte donisque affectabat, captos cohortium præfectos suas in civitates remittendo: cohortibus, abire, an manere mallent, datâ potestate: manentibus, honorata militia; digredientibus,

Digitized by Google

spolia Romanorum offerebantur. Simul, secretis sermonibus admonebat *malorum, quæ tot annis perpessi, miseram servitutem falsò pacem vocarent. Batavos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse: primâ acie fusum victumque Romanum: quid, si Galliæ jugum exsuant? quantum in Italia reliquum? provinciarum sanguine provincias vinci: ne Vindicis aciem cogitarent: Batavo equite protritos Æduos Arvernosque: fuisse inter Verginii auxilia Belgas: veréque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc easdem omnium partes, addito, si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum viguerit: esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Servirent Syria Asiaque, & suetus regibus Oriens: multos adhuc in Gallia vivere, ante tributa genitos. Nuper certè, cæso Quintilio Varo, pulsam e Germania servitutem. Nec Vitellium principem, sed Cæsarem Augustum bello provocatum. Libertatem naturâ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominum bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent vacui occupatos, integri fessos: dum alii Vespasianum, alii Vitellium foveant, patere locum adversus utrumque.*

XVIII. Sic in Gallias Germaniasque

Digitized by Google

intentus, si destinata proveniſſent, validissimarum ditissimarumque nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius primos Civilis conatus per dissimulationem aluit. Ubi *expugnata castra*, *deletas cohortes*, *pulsum Batavorum insulâ Romanum nomen*, trepidi nuncii afferebant; Mummium Lupercum, legatum (is duarum legionum hibernis præerat) *egredi adversus hostem* jubet. Lupercus legionarios e præsentibus, Ubios e proximis, Treverorum equites haud longè agentes, raptim transmisit, additâ Batavorum alâ, quæ jam pridem corrupta, fidem simulabat, ut, proditis in ipsa acie Romanis, majore pretio fugeret. Civilis, captarum cohortium signis circumdatus, ut suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoriâ cladis terrerentur; matrem suam fororesque, simul omnium conjuges parvosque liberos, consistere a tergo jubet; hortamenta victoriæ, vel pulsis pudorem. Ut virorum cantu, feminarum ululatu, sonuit acies, nequaquam par a legionibus, cohortibusque redditur clamor. Nudaverat sinistrum cornu Batavorum ala transfugiens, statimque in nos versa: sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinesque retinebat. Ubiorum Treverorumque auxilia, fœdâ fugâ dispersa,

totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in castra, quibus *Veterum* nomen est. Præfectus alæ Batavorum, Claudius Labeo, oppidano certamine æmulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares, vel si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios avehitur.

XIX. Iisdem diebus, Batavorum & Caninefatium cohortes, quum jussu Vitellii in urbem pergerent, missus a Civile nuncius adsequitur. Intumuere statim superbiâ ferociâque, & *pretium itineris*, *donativum*, *duplex stipendium*, *augeri equitum numerum*, promissa sanè a Vitellio, postulabant, non, ut adsequerentur, sed causam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm ut acriùs exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorem Germaniam petivere, ut Civili jungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibusque, consultavit, *num obsequium abnuentes vi coerceret.* Mox, insitâ ignaviâ, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito delectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militem. Dein pœnitentiâ, & arguentibus ipsis, qui suaserant, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis

primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut *arceret transitu Batavos : se cum exercitu tergis eorum hæsurum.* Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis utrimque copiis, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum, aliisque litteris Gallum monuit, ne terreret abeuntes. Unde suspicio, sponte legatorum excitari bellum; cunctaque quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hostium vi, sed fraude ducum evenire.

XX. Batavi, quum castris Bonnensibus propinquarent, præmisere, qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent : *Nullum sibi bellum adversus Romanos, pro quibus totiens bellassent. Longâ atque invitâ militiâ fessis, patriæ atque otii cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore : sin arma occurrant, ferro viam inventuros.* Cunctantem legatum milites perpulerant, *fortunam prælii experiretur.* Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignava, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, ut Batavos numero impares circumfundant. Illi, veteres militiæ, in cuneos congregantur, densi undique, & frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem nostrorum aciem perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur

Digitized by Google

legio, & vallum portasque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis: cumulatæ corporibus fossæ: nec cæde tantum & vulneribus, sed ruinâ, & suis plerique telis interiere. Victores, coloniâ Agrippinensium vitatâ, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense prœlium excusabant: tamquam pace petitâ, postquam negabatur, sibimet ipsi consuluissent.

XXI. Civilis, adventu veteranarum cohortium, justi jam exercitûs ductor, sed consilii ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adigit: mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in Vetera castra concesserant, *ut idem sacramentum acciperent.* Redditur responsum, *neque proditoris, neque hostium se consiliis uti. Esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma usque ad supremum spiritum retenturos: proinde perfuga Batavus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret.* Quæ ubi relata Civili, incensus irâ, universam Batavorum gentem in arma rapit. Junguntur Bructeri Tencterique, & excita nunciis Germania, ad prædam famamque.

XXII. Adversus has belli concurrentis minas, legati legionum, Mummius Lupercus, & Numisius Rufus, vallum mu-

Digitized by Google

roſque firmabant : ſubverſa longæ pacis opera , haud procul caſtris in modum municipii exſtructa, ne hoſtibus uſui forent. Sed parum proviſum, ut copiæ in caſtra conveherentur : rapi permiſere. Ita paucis diebus per licentiam abſumpta ſunt, quæ adverſus neceſſitates in longum ſufficiſſent. Civilis medium agmen cum robore Batavorum obtinens, utramque Rheni ripam, quò truculentior viſu foret, Germanorum catervis complet, adſultante per campos equite. Simul naves in adverſum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortium ſigna, inde depromptæ ſilvis luciſque ferarum imagines, ut cuique genti inire prœlium mos eſt, mixtâ belli civilis externique facie obſtupefecerant obſeſſos : & ſpem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus ſitum, vix quinque millia armatorum Romanorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace illuc congregata, & bello miniſtra aderat.

XXIII. Pars caſtrorum, in collem leniter adſurgens ; pars æquo adibatur : quippe, illis hibernis obſideri premique Germanias, Auguſtus crediderat : neque umquam id malorum, ut oppugnatum ultro legiones noſtras venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus :

Digitized by Google

vis & arma satis placebant. Batavi, Transrhenanique, quò discreta virtus manifestiùs spectaretur, sibi quæque gens consistunt, eminus lacessentes. Post ubi pleraque telorum turribus pinnisque mœnium inrita hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore atque impetu, invasere vallum, appositis plerique scalis, alii per testudinem suorum: scandebantque jam quidam, quum gladiis & armorum incussu præcipitati, fudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secundis nimii. Sed tum prædæ cupidine, adversa quoque tolerabant. Machinas etiam, insolitum sibi, ausi: nec ulla ipsis sollertia: perfugæ captivique docebant struere materias, in modum pontis, mox subjectis rotis propellere: ut alii superstantes, tamquam ex aggere, prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa balistis saxa stravere informe opus: & crates vineasque parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ: ultroque ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec, desperatâ vi, verterent consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio, & fluxa servitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur.

XXIV. Flaccus interim, cognito cas-

Digitized by Google

trorum obsidio, & missis per Gallias, qui auxilia concirent, lectos e legionibus Dillio Voculæ, duodevicesimæ legionis legato, tradit, ut quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pavidus, invalidus corpore, inviſus militibus: neque enim ambiguè fremebant, *emiſſas a Magontiaco Batavorum cohortes, diſſimulatos Civilis conatus, adſciri in ſocietatem Germanos: non Primi Antonii, neque Muciani ope Veſpaſianum magis adoleviſſe: aperta odia armaque palam depelli: fraudem & dolum obſcura, eóque inevitabilia. Civilem ſtare contrà, ſtruere aciem: Hordeonium e cubiculo & lectulo jubere, quidquid hoſti conducat. Tot armatas fortiſſimorum virorum manus unius ſenis valetudine regi. Quin potiùs, interfecto traditore, fortunam virtutemque ſuam malo omine exſolverent.* His inter ſe vocibus inſtinctos flammavere inſuper allatæ a Veſpaſiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitavit; vinctosque, qui attulerant, ad Vitellium misit.

XXV. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis, ventum. Infenſior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: *ejus juſſu directam adverſus Batavos aciem, tamquam a Magontiaco legiones ſequerentur: ejuſdem proditione cæ-*

Digitized by Google

merus, paullatimque adgregantibus se auxiliis, acie certatum. Germani, multa cum strage nostrorum, navem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non suam ignaviam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum e tentorio, scissâ veste, verberato corpore, *quo pretio, quibus conscïis, prodidisset exercitum*, dicere jubent. Redit in Hordeonium invidia. Illum *auctorem sceleris*, hunc *ministrum* vocant; donec exitium minitantibus exterritus, *proditionem* & ipse Hordeonio objecit: vinctusque, adventu demum Voculæ exsolvitur. Is posterâ die, auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diversitas inerat licentiæ, patientiæque. Haud dubiè gregarius miles Vitellio fidus: splendidissimus quisque in Vespasianum proni: inde scelerum ac supplicio-rum vices, & mixtus obsequio furor: ut contineri non possent, qui puniri poterant.

XXVIII. At Civilem immensis auctibus universa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmatâ. Ille, ut cuique proximum, *vastari Ubios Treverosque, & aliâ manu Mosam amnem transire* jubet, *ut Menapios, & Morinos, & extrema Galliarum quateret.* Actæ utrobique prædæ; infestiùs in Ubiis, quòd

gens Germanicæ originis, ejuratâ patriâ, Romanorum nomen, *Agrippinenſes* vocarentur. Cæſæ cohortes eorum, in vico Marcoduro, incuriosiùs agentes, quia procul ripâ aberant. Nec quievere Ubii, quominus prædas e Germaniâ peterent: primò impunè; dein circumventi ſunt, per omne id bellum meliore usi fide, quàm fortunâ. Contusis Ubiis, gravior, & ſucceſſu rerum ferocior Civilis, obsidium legionum urgebat; intentis cuſtodiis, ne quis occultus nuncius venientis auxilii penetraret. Machinas molemque operum Batavis delegat: Transrhenanos *prælium* poſcentis, *ad ſcindendum vallum ire, detruſoſque, redintegrare certamen* jubet; ſuperante multitudine, & facili damno: nec finem labori nox attulit.

XXIX. Congeſtis circùm lignis, accenſiſque, simul epulantes, ut quiſque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipſorum tela per tenebras vana: Romani conſpicuam Barbarorum aciem, & si quis audaciâ, aut insignibus effulgens, ad ictum deſtinabant. Intellectum id Civili; *&, reſtincto igne, miſcere cuncta tenebris & armis* jubet. Tum verò ſtrepitus diſſoni, caſus incerti, neque feriendi, neque declinandi providentia. Unde clamor acciderat, circumagere

Digitized by Google

corpora, tendere arcus : nihil prodesse virtus, fors cuncta turbare, & ignavorum sæpe telis fortissimi cadere. Apud Germanos, inconsulta ira : Romanus miles, periculorum gnarus, ferratas sudes, gravia saxa, non fortè jaciebat. Ubi sonus molientium, aut appositæ scalæ hostem in manus dederant, propellere umbone, pilo sequi : multos in mœnia egressos, pugionibus fodere. Sic exhaustâ nocte, novam aciem dies aperuit.

XXX. Eduxerant Batavi turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquissimus locus) propinquantem, promoti contrà validi asseres, & incussæ trabes perfregere, multâ superstantium pernicie. Pugnatumque in perculsos, subitâ & prosperâ eruptione. Simul a legionariis, peritiâ & arte præstantibus, plura struebantur. Præcipuum pavorem intulit suspensum & nutans machinamentum, quo repente demisso, præter suorum ora, singuli pluresve hostium sublimè rapti, verso pondere intra castra effundebantur. Civilis, omissâ oppugnandi spe, rursus per otium adsidebat, nunciis & promissis fidem legionum convellens.

XXXI. Hæc in Germania ante Cremonense prœlium gesta, cujus eventum litteræ Primi Antonii docuere, addito Cæ-

Digitized by Google

cinæ edicto. Et præfectus cohortis e victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diversi hinc motus animorum. Auxilia e Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, militia sine affectu, hortantibus præfectis, statim a Vitellio desciscunt : vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non vultu, neque animo satis adfirmans : & quum cetera jurisjurandi verba conciperent, *Vespasiani* nomen hæsitantes, aut levi murmure, & plerumque silentio transmittebant.

XXXII. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonii ad Civilem, suspiciones militum irritavere, tamquam ad socium partium scriptæ, & de Germanico exercitu hostiliter. Mox, allatis Geldubam in castra nunciis, eadem dicta, factaque : & missus cum mandatis Montanus ad Civilem, *ut absisteret bello : neve externæ armis falsis velaret. Si Vespasianum juvare adgressus foret, satisfactum cœptis.* Ad ea Civilis, primò callidè ; pòst, ubi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res novas, orsus a questu periculisque, quæ per quinque & viginti annos in castris Romanis exhausisset : *Egregium*, inquit, *pretium laboris recepi*,

Digitized by Google

necem fratris, & vincula mea, & sævissimas hujus exercitûs voces, quibus ad supplicium petitus, jure gentium pœnas reposco: vos autem Treveri, ceteræque servientium animæ, quod præmium effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus unius cohortis, & Caninefates Batavique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa ferro fameque premimus: denique ausos aut libertas sequetur, aut victi iidem erimus. Sic accensum, sed *molliora referre* jussum, dimittit. Ille, ut inritus legationis, rediit, cetera dissimulans, quæ mox erupere.

XXXIII. Civilis, parte copiarum retentâ, veteranas cohortes, & quod e Germanis maximè promptum, adversus Voculam exercitumque ejus mittit; Julio Maximo, & Claudio Victore, sororis suæ filio, ducibus. Rapiunt in transitu hiberna alæ, Asciburgii sita: adeoque improvisi castra involavere, ut non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum, ut in tumultu, monuit, *subsignano milite media firmare:* auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusque compositis hostium ordinibus, terga in suos vertit. Cædes inde, non

Digitized by Google

prœlium. Et Nerviorum cohortes, metu ſeu perfidiâ, latera noſtrorum nudavere. Sic ad legiones perventum: quæ, amissis signis, intra vallum ſternebantur; quum repente, novo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vaſconum lectæ a Galba cohortes, ac tum accitæ, dum caſtris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hoſtes a tergo invadunt, latioremque, quàm pro numero, terrorem faciunt: aliis a Novesio, aliis a Magontiaco univerſas copias adveniſſe credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidunt, ſuas recepere. Fortissimus quiſque e Batavis, quantum peditum erat, funduntur: eques evasit, cum signis captiviſque, quos primâ acie corripuerant. Cæſorum eo die, in partibus noſtris, major numerus & imbellior; e Germanis, ipſa robora.

XXXIV. Dux uterque, pari culpâ meritus adverſa, proſperis defuere. Nam Civilis, si majoribus copiis inſtruxiſſet aciem, circumiri a tam paucis cohortibus nequiſſet, caſtraque perrupta excidiſſet. Vocula, nec adventum hoſtium exploravit, eóque simul egreſſus, victuſque: dein victoriæ parum confiſus, tritis fruſtra diebus, caſtra in hoſtem movit: quem si ſtatim impellere, curſumque rerum ſequi

Digitized by Google

maturaſſet ; ſolvere obsidium legionum eodem impetu potuit. Tentaverat interim Civilis obſeſſorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, & ſuis victoriæ proveniſſet. Circumferebantur signa vexillaque : oſtentati etiam captivi : ex quibus unus, egregium facinus auſus, clarâ voce geſta patefecit, confoſſus illic a Germanis : unde major indici fides. Simul vaſtatione incendiiſque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. *In conſpectu caſtrorum conſtitui signa, foſſamque & vallum circumdari* Vocula jubet. *Depositis impedimentis ſarciniſque, expediti certarent.* Hinc in ducem clamor pugnam poſcentium : & minari adſueverant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi feſsique prœlium ſumpſere : nam Civilis aderat, non minùs vitiis hoſtium, quàm virtute ſuorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & ſeditiosissimus quiſque ignavus : quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hoſtem, ſeque & proximos hortari : & redintegratâ acie, manus ad obſeſſos tendere, *ne tempori deeſſent.* Illi, cuncta e muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac fortè Civilis lapſu equi proſtratus, creditâ per utrumque exercitum famâ, *vulneratum aut*

Digitized by Google

interfectum, immane quantum suis pavoris, & hostibus alacritatis indidit.

XXXV. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turresque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò suspectus bellum malle. Nihil æquè exercitus nostros, quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Novesium missa, ut inde, terrestri itinere, frumentum adveherent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incessit, nondum satis firmo Civile: qui, ubi *rursus missos Novesium frumentatores, dataque in præsidium cohortes, velut multâ pace ingredi* accepit: rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compositus invadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent. Pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus, ut fuerant, castris, quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundum foret, frumentatoribus onustis perculsisque. Addit exercitui suo Vocula mille delectos, e quinta & quintadecima legionibus apud Vetera obsessis, indomitum mili-

Digitized by Google

tem, & ducibus infensum. Plures, quàm jussum erat, profecti, palam in agmine fremebant, *non se ultrà famem, insidias legatorum toleraturos.* At, qui remanserant, *desertos se, abductâ parte legionum*, querebantur. Duplex hinc seditio; aliis revocantibus Voculam, aliis redire in castra abnuentibus.

XXXVI. Interim Civilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atque inde Novesium concessit. Civilis capit Geldubam. Mox, haud procul Novesio, equestri prœlio prosperè certavit. Sed miles, secundis adversisque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et adventu quintanorum quintadecimanorumque auctæ legiones, *donativum* exposcunt, comperto, pecuniam a Vitellio missam. Nec diu cunctatus Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idque præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renovant: nec ullo legatorum, tribunorumve obsistere ausо (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum e cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi servili habitu, per tenebras, ignoratus evasisset. Ubi, sedato impetu, metus rediit; centuriones cum epistolis ad civitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos.

Digitized by Google

XXXVII. Ipsi, ut est vulgus sine rectore præceps, pavidum, socors, adventante Civile, raptis temere armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res adversæ discordiam peperere, iis, qui e superiore exercitu erant, causam suam dissociantibus. Vitellii tamen imagines, in castris, & per proximas Belgarum civitates, repositæ, quum jam Vitellius occidisset. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique, & duodevicesimani, Voculam sequuntur: apud quem resumpto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Usipiis, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruenti. In via dispersos & nescios miles noster invaserat. Quin & loricam vallumque per fines suos Treveri struxere, magnisque invicem cladibus cum Germanis certabant: donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarent.

XXXVIII. Interea Vespasianus iterum, ac Titus, consulatum absentes inierunt, mœstâ & multiplici metu suspensâ civitate, quæ super instantia mala, falsos pavores induerat, *desciviſſe Africam, res novas moliente L. Piſone.* Is præerat provinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed

Digitized by Google

quia naves ſævitiâ hiemis prohibebantur, vulgus, alimenta in dies mercari ſolitum, cui una ex repub. annonæ cura, clauſum littus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partium nondum poſuerant: ne victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates, externis quoque bellis inexplebiles, nulla umquam civilis victoria ſatiavit.

XXXIX. Kal. Januariis, in ſenatu, quem Julius Frontinus, prætor urbanus, vocaverat, legatis exercitibuſque, ac regibus, *laudes grateſque* decretæ. Et Tertio Juliano prætura, *tamquam tranſgredientem in partes Veſpaſiani legionem deſeruiſſet*, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. Et mox, ejurante Frontino, Cæſar Domitianus præturam cepit. Ejus nomen epiſtolis edictiſque præponebatur: vis penes Mucianum erat; niſi quòd pleraque Domitianus, inſtigantibus amicis, aut propriâ libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus e Primo Antonio, Varoque Arrio: quos recentes, claroſque rerum famâ, ac militum ſtudiis, etiam populus fovebat, quia in neminem ultra aciem ſævierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregiis majoribus,

Digitized by Google

bus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capeſſendam rempub. hortatus: haud defuturâ conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in ſenatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerat, *citeriorem Hiſpaniam* oſtentans, *diſceſſu Cluvii Rufi vacuam*: simul amicis ejus, tribunatus præfecturaſque largitur. Dein, poſtquam inanem animum ſpe & cupidine impleverat, vires abolet; dimiſsâ in hiberna legione ſeptimâ, cujus flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam remiſſa. Pars exercitûs in Germanias ducebatur. Sic egeſto, quidquid turbidum, redit urbi ſua forma, legeſque, & munia magiſtratuum.

XL. Quo die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus, *de abſentia patris fratriſque, ac juventa ſua*, pauca & modica diſſeruit, decorus habitu; & ignotis adhuc moribus, crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur. Referente Cæſare, *de reſtituendis Galbæ honoribus*, cenſuit Curtius Montanus, *ut Piſonis quoque memoria celebraretur*. Patres utrumque juſſere: de Piſone inritum fuit. Tum forte ducti, *per*

Digitized by Google

quos redderentur bello rapta, quique æra legum, vetuſtate dilapſa, noſcerent, figerentque, & Faſtos, adulatione temporum fœdatos, exonerarent, modumque publicis impensis facerent. Redditur Tertio Juliano prætura, poſtquam cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatuſque Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. Insignis publicâ ſeveritate dies, ne privatim quidem laude caruit: juſtum judicium expleſſe Muſonius videbatur. Diverſa fama Demetrio, Cynicam ſectam profeſſo, quòd manifeſtum reum ambitioſiùs, quàm honeſtiùs, defendiſſet. Ipſi Publio neque animus in periculis, neque oratio ſuppeditavit. Signo ultionis in accuſatores dato, petit a Cæſare Junius Mauricus, *ut commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re principem*, reſpondit.

XLI. Senatus, inchoantibus primoribus, jusjurandum concepit, quo certatim omnes magiſtratus, ceteri ut ſententiam rogabantur, *Deos teſtes* advocabant, *nihil ope ſuâ factum, quo cujuſquam ſalus læderetur, neque ſe præmium, aut honorem,*

Digitized by Google

ex calamitate civium cepisse : trepidis, & verba jurisjurandi per varias artes mutantibus, quis flagitii conscientia inerat. Probabant religionem patres, perjurium arguebant. Eaque velut censura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Cestium Severum acerrimè incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenum & recens crimen urgebat, quòd apud Vitellium molitus eadem foret : nec destitit senatus manus intentare Voculæ, donec curiâ excederet. Ad Pactium Africanum transgressi, eum quoque proturbant ; tamquam Neroni Scribonios fratres, concordiâ opibusque insignes, ad exitium monstravisset. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat : in Vibium Crispum, cujus interrogationibus fatigabatur, ultro conversus, miscendo quæ defendere nequibat, societate culpæ invidiam declinavit.

XLII. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipstanus Messalla adeptus est, nondum senatoriâ ætate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum subversa Crassorum & Orphiti domus in summum odium extulerat. Sponte (ex S. C.) accusationem subiisse juvenis admodum, nec depellendi periculi, sed in spem potentiæ videbatur. Et Sulpi-

cia Prætextata, Crassi uxor, quatuorque liberi, si cognosceret senatus, ultores aderant. Igitur Messalla non causam, neque reum tueri, sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò usque progressus, ut, *post cædem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecuniam a Regulo, adpetitumque morsu Pisonis caput* objectaret. *Hoc certè*, inquit, *Nero non coegit, nec dignitatem, aut salutem illâ sævitiâ redemisti. Sanè toleremus istorum defensiones, qui perdere alios, quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exsul pater, & divisa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret: libidine sanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti: quum ex funere reipublicæ, raptis consularibus spoliis, septuagies sestertio saginatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, inlustres senes, conspicuas feminas eâdem ruinâ prosterneres: quum* segnitiam Neronis *incusares*, quòd per singulas domos seque & delatores fatigaret: posse universum senatum unâ voce subverti. *Retinete, Patres conscripti, & reservate hominem tam expediti consilii, ut omnis ætas instructa sit, & quomodo senes nostri Mar-*

cellum, Crispum, juvenes Regulum imitentur. Invenit etiam æmulos infelix nequitia: quid si floreat, vigeatque? Et quem adhuc quæstorium offendere non audemus, prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt: quum interim intestabilior, & sævior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quàm mores. Elanguimus, Patres conscripti, nec jam ille senatus sumus, qui, occiso Nerone, delatores & ministros, more majorum puniendos flagitabat. Optimus est, post malum principem, dies primus.

XLIII. Tanto cum assensu senatûs auditus est Montanus, ut spem caperet Helvidius, posse etiam Marcellum prosterni. Igitur a laude Cluvii Rufi orsus, qui perinde dives, & eloquentiâ clarus, nulli umquam sub Nerone periculum facessisset, crimine simul exemploque Eprium urgebat, ardentibus patrum animis. Quod ubi sensit Marcellus, velut excedens curiâ: *Imus*, inquit, *Prisce, & relinquimus tibi senatum tuum: regna, præsente Cæsare.* Sequebatur Vibius Crispus, ambo infensi, vultu diverso; Marcellus minacibus oculis, Crispus renidens; donec accursu ami-

corum retraherentur. Quum gliſceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderent, conſumptus per diſcordiam dies.

XLIV. Proximo ſenatu, inchoante Cæſare, *de abolendo dolore iráque, & priorum temporum necessitatibus*, cenſuit Mucianus prolixè pro accuſatoribus: simul eos, qui cœptam, dein omiſſam actionem repeterent, monuit ſermone molli, & tamquam rogaret. Patres cœptatam libertatem, poſtquam obviam itum, omiſere. Mucianus, ne ſperni ſenatûs judicium, & cunctis ſub Nerone admissis data impunitas videretur, Octavium Sagittam, & Antiſtium Sosianum, ſenatorii ordinis, egreſſos exsilium, in eaſdem inſulas redegit. Octavius Pontiam Poſtumiam, ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Sosianus pravitate morum multis exitioſus. Ambo gravi ſenatuſconſulto damnati pulsique, quamvis conceſſo aliis reditu, in eadem pœna retenti ſunt. Nec ideo lenita erga Mucianum invidia. Quippe Sosianus ac Sagitta viles, etiam si reverterentur: accuſatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia timebantur.

XLV. Reconciliavit paulliſper ſtudia

Digitized by Google

patrum habita in senatu cognitio, secundum veterem morem. Manlius Patruitus, senator, *pulsatum se in colonia Seniensi, cœtu multitudinis, & jussu magistratuum*, querebatur: *nec finem injuriæ hîc stetisse: planctum, & lamenta, & supremorum imaginem præsenti sibi circumdata, cum contumeliis & probris, quæ in senatum universum jacerentur.* Vocati, qui arguebantur. Et cognitâ causâ, in convictos vindicatum. Additumque senatusconsultum, quo Seniensium plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur, lege repetundarum, & exsilio ob sævitiam.

XLVI. Inter quæ militaris seditio propè exarsit. Prætorianam militiam repetebant a Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati: & lectus in eamdem spem e legionibus miles, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, sine multa cæde, pelli poterant. Ingressus castra Mucianus, quò rectiùs stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatiis discretos. Tum Vitelliani, quos apud Bovillas in deditionem acceptos memoravimus, ceterique per urbem, & urbi vicina conquisiti, producuntur propè intecto corpore. *Eos* Mucianus *diduci*, &

Digitized by Google

Germanicum Britannicumque militem, ac si qui aliorum exercituum, ſeparatim adſiſtere jubet. Illos primus ſtatim adſpectus obſtupefecerat; quum ex diverſo velut aciem, telis & armis trucem, ſemet clauſos, nudoſque, & inluvie deformes adſpicerent. Ut verò huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam eâ ſeparatione ad cædem deſtinarentur: prenſare commanipularium pectora, cervicibus innecti, ſuprema oſcula petere, *ne deſererentur ſoli, neu in pari cauſa diſparem fortunam paterentur:* modò Mucianum, modò abſentem principem, poſtremùm cœlum ac deos obteſtari: doneç Mucianus, *cunctos ejuſdem ſacramenti, ejuſdem imperatoris milites* appellans, falſo timori obviam iret. Namque & victor exercitus clamore lacrymas eorum juvabat. Iſque finis illâ die. Paucis pòſt diebus, alloquentem Domitianum firmati jam excepere. Spernunt oblatos agros; *militiam & ſtipendia* orant. Preces erant, ſed quibus contradici non poſſet: igitur in prætorium accepti. Dein, quibus ætas & juſta ſtipendia, dimissi cum honore, alii ob culpam; ſed carptim, ac singuli: quo tutissimo remedio conſ..ſus multitudinis extenuatur.

Digitized by Google

XLVII. Ceterùm verâne pauperie, an uti videretur, actum in senatu, *ut sexcenties sestertium a privatis mutuum acciperetur.* Præpositusque ei curæ Poppæus Silvanus: nec multò pòst necessitas abiit, sive omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, consulatus, quos Vitellius dederat. Fupusque censorium Flavio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ, summaque & ima miscentis.

XLVIII. Sub idem tempus L. Piso proconsule interficitur: ea de cæde quàm verissimè expediam, si pauca suprà petiero, ab initio causisque talium facinorum non absurda. Legio in Africa auxiliaque, tutandis imperii finibus, sub divo Augusto Tiberioque principibus, proconsuli parebant. Mox C. Cæsar, turbidus animi, ac M. Silanum, obtinentem Africam, metuens, ablatam proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit: æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis utriusque mandatis, discordia quæsita, auctaque pravo certamine. Legatorum jus adolevit, diuturnitate officii, vel quia minoribus major æmulandi cura: proconsulum splendidissimus quisque, securitati magis, quàm potentiæ consulebant.

XLIX. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Festus, sumptuosæ ado-

lescentiæ, neque modica cupiens, sed affinitate Vitellii anxius. Is crebris sermonibus tentaveritne Pisonem ad res novas, an tentanti restiterit, incertum; quoniam secreto eorum nemo adfuit, &, occiso Pisone, plerique ad gratiam interfectoris inclinavere. Nec ambigitur, provinciam & militem alienato erga Vespasianum animo fuisse; & quidam e Vitellianis, urbe profugi, ostentabant Pisoni *nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius, & in pace suspecta tutius bellum.* Inter quæ Claudius Sagitta, præfectus alæ Petrinæ, prosperâ navigatione prævenit Papirium, centurionem, a Muciano missum, adseveravitque *mandata interficiendi Pisonis centurioni data. Cecidisse Galerianum, consobrinum ejus generumque. Unam in audacia spem salutis. Sed duo itinera audendi; seu mallet statim arma, seu, petitâ navibus Galliâ, ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet.* Nihil ad ea moto Pisone, centurio a Muciano missus, ut portum Carthaginis attigit, magnâ voce, læta Pisoni omina, tamquam principi, continuare; obvios & subitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari: vulgus credulum, ruere in forum, *præsentiam Pisonis* exposcere. Gaudio clamoribusque cuncta miscebant, indiligentiâ veri, &

adulandi libidine. Piſo, indicio Sagittæ, vel insitâ modeſtiâ, non in publicum egreſſus eſt, neque ſe ſtudiis vulgi permisit. Centurionemque percunctatus, poſtquam *quæsitum sibi crimen cædemque* comperit: *animadverti in eum* jussit, haud perinde ſpe vitæ, quàm irâ in percuſſorem, quòd idem ex interfectoribus Clodii Macri, cruentas legati ſanguine manus, ad cædem proconſulis retuliſſet. Anxio deinde edicto Carthaginiensibus increpitis, ne ſolita quidem munia uſurpabat, clauſus intra domum, ne qua motûs novi cauſa vel fortè oriretur.

L. Sed ubi Feſto conſternatio vulgi, centurionis ſupplicium, veraque & falſa, more famæ, in majus innotuere, equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim vecti, obſcuro adhuc cœptæ lucis, domum proconſulis inrumpunt, deſtrictis gladiis, & magna pars Piſonis ignari, quòd Pœnos auxiliares, Mauroſque in eam cædem delegerat: haud procul cubiculo, obvium fortè ſervum, *quiſnam, & ubi eſſet Piſo?* interrogavere. Servus egregio mendacio, *ſe Piſonem eſſe* reſpondit; ac ſtatim obtruncatur: nec multò pòſt, Piſo interficitur. Namque aderat, qui noſceret, Bebius Maſſa, e procuratoribus Africæ, jam tunc optimo cuique exitioſus, & in cauſas

Digitized by Google

malorum, quæ mox tulimus, sæpius redi-turus. Festus Adrumeto, ubi speculabun-dus substiterat, ad legionem contendit, præfectumque castrorum, Cetronium Pi-sanum, vinciri jussit, proprias ob simul-tates; sed *Pisonis satellitem* vocabat: mili-tesque & centuriones quosdam puniit, alios præmiis adfecit: neutrum ex merito, sed ut oppressisse bellum crederetur. Mox Oëensium, Leptitanorumque discordias componit, quæ, raptu frugum & peco-rum inter agrestes, modicis principiis, jam per arma atque acies exercebantur. Nam populus Oëensis, multitudine infe-rior, Garamantas exciverat, gentem in-domitam, & inter accolas latrociniis fe-cundam. Unde arctæ Leptitanis res, late-que vastatis agris, intra mœnia trepida-bant: donec interventu cohortium ala-rumque, fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quam vagi per inaccessa ma-palium ulterioribus vendiderant.

LI. At Vespasiano, post Cremonen-sem pugnam, & prosperos undique nun-cios, *cecidisse Vitellium*, multi cujusque ordinis, pari audaciâ fortunâque hiber-num mare adgressi, nunciavere. Aderant legati regis Vologesi, *quadraginta Par-thorum equitum millia* offerentes. Magnifi-cum lætumque, tantis sociorum auxiliis

BIBLIOTHECA BODLEIANA

Digitized by Google

ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologesō actæ, mandatumque, *ut legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret.* Vespasianus in Italiam, resque urbis intentus, adversam de Domitiano famam accipit; *tamquam terminos ætatis, & concessa filio egrederetur.* Igitur validissimam exercitūs partem Tito tradit, ad reliqua Judaici belli perpetranda.

LII. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur, *ne criminantium nunciis temere accenderetur; integrumque se ac placabilem filio præstaret. Non legiones, non classes, perinde firma imperii munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscretum, sed maximè principibus; quorum prosperis & alii fruantur, adversa ad junctissimos pertineant: ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni parens exemplum præbuisset.* Vespasianus, haud æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, *bono esse animo* jubet, *belloque & armis rempublicam attollere: sibi pacem domumque curæ fore.* Tum celerrimas navium, frumento onustas, sævo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud

ampliùs dierum frumentum in horreis fuerit, quum a Vespasiano commeatus subvenere.

LIII. Curam restituendi Capitolii in L. Vestinum confert, equestris ordinis virum, sed auctoritate famâque inter proceres. Ab eo contracti haruspices, monuere, *ut reliquiæ prioris delubri in paludes aveherentur : templum iisdem vestigiis sisteretur : nolle deos mutari veterem formam.* Undecimo Kalendas Julias, serenâ luce, spatium omne quod templo dicabatur, evinctum vittis coronisque. Ingressi milites, quis fausta nomina, felicibus ramis : dein virgines Vestales, cum pueris puellisque patrimis matrimisque, aquâ, vivis e fontibus amnibusque haustâ, perluêre. Tum Helvidius Priscus prætor, præeunte Plautio Æliano pontifice, lustratâ suovetaurilibus areâ, & super cespitem redditis extis, *Jovem, Junonem, Minervam, præsidesque imperii deos* precatus, *uti cœpta prosperarent, sedesque suas, pietate hominum inchoatas, divinâ ope attollerent ;* vittas, quis ligatus lapis, innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiâque connixi, saxum ingens traxere : passimque injectæ fundamentis argenti aurique sti-

Digitized by Google

pes, & metallorum primitiæ, nullis fornacibus victæ, sed ut gignuntur. Prædixere haruspices, ne temeraretur opus saxo aurove, in aliud destinato. Altitudo ædibus adjecta. Id solum religio adnuere: & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat.

LIV. Audita interim per Gallias Germaniasque mors Vitellii duplicaverat bellum. Nam Civilis, omissâ dissimulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones vel externum servitium, quàm imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos, eamdem ubique exercituum nostrorum fortunam rati: vulgato rumore, *a Sarmatis Dacisque Mœsica ac Pannonica hiberna circumsideri:* paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolii, ut finem imperio adesse crederent, impulerat. *Captam olim a Gallis urbem; sed integrâ Jovis sede, mansisse imperium. Fatali nunc igne signum cœlestis iræ datum, & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi*, superstitione vanâ Druidæ canebant. Incesseratque fama, primores Galliarum, ab Othone adversus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, *ne deessent libertati, si populum Ro-*

manum continua bellorum civilium ſeries & interna mala fregiſſent.

LV. Ante Flacci Hordeonii cædem, nihil prorupit, quo conjuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeavere nuncii inter Civilem Classicumque, præfectum alæ Treverorum. Classicus nobilitate opibuſque ante alios: regium illi genus, & pace belloque clara origo. Ipſe e majoribus ſuis hoſtis populi Romani, quàm ſocius, jactabat. Miſcuere ſeſe Julius Tutor, & Julius Sabinus; hic Trevir, hic Lingon. Tutor ripæ Rheni a Vitellio præfectus: Sabinus, ſuper insitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloriâ incendebatur; *proaviam ſuam divo Julio, per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuiſſe.* Hi ſecretis ſermonibus animos ceterorum ſcrutari: ubi, quos idoneos rebantur, conſcientiâ obſtrinxere, in colonia Agrippinensi, in domum privatam conveniunt: nam publicè civitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Ubiorum, Tungrorumque. Sed plurima vis penes Treveros, ac Lingonas. Nec tulere moras conſultandi: certatim proclamant, *furere diſcordiis populum Romanum, cæsas legiones, vaſtatam Italiam, capi quum maximè urbem, omnes exercitus ſuis quemque bellis detineri: ſi Alpes præ-*

Digitized by Google

sidiis fermentur, coalitâ libertate, dispecturas Gallias, quem virium suarum terminum velint.

LVI. Hæc dicta pariter probataque: de reliquiis Vitelliani exercitûs dubitavere. Plerique *interficiendos* censebant, *turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos.* Vicit ratio parcendi: *ne, sublatâ spe veniæ, pertinaciam accenderent. Alliciendos potiùs in societatem: legatis tantum legionum interfectis, ceterum vulgus, conscientiâ scelerum, & spe impunitatis, facilè accessurum.* Ea primi consilii forma: missique per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequium, quò incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere, qui Voculæ nunciarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimum e præsentibus ratus, mutuâ dissimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus grassari; in coloniam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum, & extra conventum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit: pollicitusque, *si præsidium daretur, iturum in Batavos, & potiorem civitatis partem ad societatem Romanam retracturum:* acceptâ peditum equitumque modicâ ma-

Digitized by Google

nu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum Betasiorumque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marsacosque incursabat. Vocula Gallorum fraude inlectus, ad hostem contendit.

LVII. Nec procul Veteribus aberat, quum Classicus ac Tutor, per speciem explorandi prægressi, cum ducibus Germanorum pacta firmavere. Tumque primùm discreti a legionibus, proprio vallo castra sua circumdant, obtestante Voculâ, *Non adeo turbatam civilibus armis rem Romanam, ut Treveris etiam Lingonibusque despectui sit. Superesse fidas provincias, victores exercitus, fortunam imperii, & ultores deos. Sic olim, Sacrovirum & Æduos, nuper, Vindicem Galliasque singulis prœliis concidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum exspectarent. Meliùs divo Julio, divoque Augusto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle servitium: quum spoliati exsutique fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, postquam perstare in perfidia Classicum Tutoremque videt, verso itinere, Novesium concedit. Galli duûm millium spatio distantibus campis consedere. Illuc commeantium centurionum militumque eme-

Digitized by Google

bantur animi, ut (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba jurarent, pignusque tanti sceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum disseruit.

LVIII. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis sollicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari, libens audio; mortemque in tot malis (hostium) ut finem miseriarum exspecto. Vestri me pudet miseretque, adversus quos non prœlium & acies parantur; id enim fas armorum, & jus hostium: bellum cum populo Romano vestris se manibus gesturum Classicus sperat: imperiumque & sacramentum Galliarum ostentat. Adeo nos, si fortuna in præsens virtusque deseruit, etiam vetera exempla deficiunt; quotiens Romanæ legiones perire præoptaverint, ne loco pellerentur: socii sæpe nostri, excindi urbes suas, seque cum conjugibus ac liberis cremari pertulerunt; neque aliud pretium exitûs, quàm fides famaque. Tolerant quum maximè inopiam obsidiumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demoventur. Nobis, super arma & viros, & egregia castrorum munimenta, frumentum & commeatus quamvis longo bello pares. Pecunia nuper etiam donativo suffe-*

Digitized by Google

cit ; quod sive a Vespasiano , sive a Vitellio datum interpretari mavultis , ab imperatore certè Romano accepistis. Tot bellorum victores , apud Geldubam , apud Vetera , fuso totiens hoste , si pavetis aciem , indignum id quidem : sed est vallum murique , & trahendi artes , donec e proximis provinciis auxilia exercitusque concurrant. Sanè ego displiceam : sunt alii legati , tribuni , centurio denique , aut miles. Ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur , vobis satellitibus , Civilem & Classicum Italiam invasuros. An si ad mœnia urbis Germani Gallique duxerint , arma patriæ inferetis ? Horret animus tanti flagitii imagine. Tutori Trevero agentur excubiæ ? Signum belli Batavus dabit ? Germanorum catervas supplebitis ? quis deinde sceleris exitus ? quum Romanæ legiones contrà direxerint : transfugæ e transfugis , & proditores e proditoribus , inter recens & vetus sacramentum invisi deis errabitis ? Te , Jupiter optime maxime , quem per octingentos viginti annos , tot triumphis coluimus , te , Quirine , Romanæ parens urbis , precor venerorque , ut si vobis non fuit cordi , me duce hæc castra incorrupta & intemerata servari , at certè pollui fœdarique a Tutore & Classico ne sinatis. Militibus Romanis aut innocentiam detis , aut maturam , & sine noxa pœnitentiam.

Digitized by Google

LIX. Variè excepta oratio inter ſpem, metumque, ac pudorem. Digreſſum Voculam, & de ſupremis agitantem, liberti ſervique prohibuere fœdissimam mortem ſponte prævenire. Et Classicus, miſſo Æmilio Longino, deſertore primæ legionis, cædem ejus maturavit. Herennium, & Numisium, legatos, vinciri, ſatis viſum. Dein, ſumptis Romani imperii insignibus, in caſtra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba ultrà ſuppeditavere, quàm ut ſacramentum recitaret. Juravere qui aderant, *pro imperio Galliarum.* Interfectorem Voculæ altis ordinibus, ceteros, ut quiſque flagitium navaverat, præmiis attollit. Diviſæ inde inter Tutorem & Classicum curæ. Tutor validâ manu circumdatos Agrippinenſes, quantumque militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit, occisis Magontiaci tribunis, pulſo caſtrorum præfecto, qui detrectaverant. Classicus corruptissimum quemque e deditis *pergere ad obſeſſos* jubet, *veniam oſtentantes, ſi præſentia ſequerentur; aliter nihil ſpei: famem, ferrumque, & extrema paſſuros.* Adjecere qui missi erant, exemplum ſuum.

LX. Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Cunctantibus ſolita inſolitaque al-

menta deerant; abſumptis jumentis equisque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdaque in uſum necessitas vertit. Virgulta poſtremò, & ſtirpes, & internatas ſaxis herbas vellentes, miſeriarum patientiæque documentum fuere; donec egregiam laudem fine turpi macularent, missis ad Civilem legatis, *vitam* orantes. Neque antè preces admiſſæ, quàm in verba Galliarum jurarent. Tum pactus *prædam castrorum*, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, ac qui ipſos leves abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani, incautum agmen adgrediuntur. Pugnacissimus quiſque in veſtigio; multi palantes occubuere: ceteri retro in caſtra profugiunt, querente ſanè Civile, & increpante Germanos, *tamquam fidem per ſcelus abrumperent.* Simulata ea fuerint, an retinere ſævientes nequiverit, parum adfirmatur. Direptis caſtris faces injiciunt: cunctosque qui prœlio ſuperfuerant, incendium hauſit.

LXI. Civilis barbaro voto, poſt cœpta adverſus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patratâ demum cæde legionum, depoſuit. Et ferebatur, parvulo filio, quoſdam captivorum, ſagittis jaculiſque puerilibus figendos, obtuliſſe. Ce-

Digitized by Google

terùm neque se, neque quemquam Batavum, in verba Galliarum adegit, fisus Germanorum opibus; & si certandum adversus Gallos de possessione rerum foret, inclytus famâ, & potior. Mummius Lupercus, legatus legionis, inter dona missus Veledæ. Ea virgo nationis Bructeræ, latè imperitabat, vetere apud Germanos more, quo pleraſque feminarum fatidicas, & augescente superstitione, arbitrantur deas. Tuncque Veledæ auctoritas adolevit: nam *prosperas Germanis res, & excidium legionum* prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti, reservantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionum, hiberna subversa crematæque: iis tantum relictis, quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt.

LXII. Legio tertiadecima cum auxiliis simul deditis, a Novesio in coloniam Treverorum transgredi jubetur, præfinitâ die, intra quam castris excederet. Medium omne tempus, per varias curas egere: ignavissimus quisque, cæsorum apud Vetera exemplo, paventes; melior pars, rubore & infamiâ, *quale illud iter, quis dux viæ? & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ necisque dominos fecissent.* Alii, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut carissima

Digitized by Google

sibimetipsi circumdare. Quidam expedire arma, telisque tamquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, advenit proficiscendi hora, exspectatione tristior. Quippe intra vallum deformitas haud perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. Revulsæ imperatorum imagines, inhonora signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis: silens agmen, & velut longæ exsequiæ. Dux Claudius Sanctus, effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquam, desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et vulgatâ captarum legionum famâ, cuncti, qui paullò antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisque, & undique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis vulgi; spretisque Sancti promissis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obvio interfectore Voculæ Longino, conjectis in eum telis, initium exsolvendæ in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treverorum considunt.

LXIII. Civilis & Classicus, rebus secundis sublati, an coloniam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterent, dubitavere. Sævitiâ ingenii, & cupidine prædæ, ad excidium civitatis trahebantur;

trahebantur : obstabat ratio belli, & novum imperium inchoantibus utilis clementiæ fama. Civilem etiam beneficii memoria flexit, quòd filium ejus, primo rerum motu, in colonia Agrippinensi deprehensum, honoratè custodierant. Sed Transrhenanis gentibus invisa civitas, opulentiâ auctuque. Neque alium finem belli rebantur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret, aut disjecta, Ubios quoque dispersisset.

LXIV. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium edi jubent : quæ ferocissimus e legatis, in hunc modum protulit : *Redisse vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, & præcipuo deorum Marti grates agimus : vobisque gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipsum, clausserant Romani : ut colloquia congressusque nostros arcerent ; vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed ut amicitia societasque nostra in æternum rata sit, postulamus a vobis, muros coloniæ, munimenta servitii, detrahatis. Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis oblivisCuntur. Romanos omnes, in finibus vestris,*

Digitized by Google

trucidetis : haud facilè libertas , & domini miſcentur. Bona interfectorum in medium cedant , ne quis occulere quidquam , aut ſegregare cauſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobiſque utramque ripam colere , ut olim majoribus noſtris : quomodo lucem diemque omnibus hominibus ; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Inſtituta cultumque patrium reſumite , abruptis voluptatibus , quibus Romani plus adverſus ſubjectos , quàm armis valent : ſincerus & integer , & ſervitutis oblitus populus , aut ex æquo agetis , aut aliis imperitabitis.

LXV. Agrippinenſes , ſumpto conſultandi ſpatio , quando neque ſubire conditiones metus futuri , neque palam adſpernari conditio præſens ſinebat , in hunc modum reſpondent. *Quæ prima libertatis facultas data eſt , avidiùs , quàm cautiùs ſumpſimus , ut vobis ceteriſque Germanis , conſanguineis noſtris , jungeremur. Muros civitatis , congregantibus ſe quum maximè Romanorum exercitibus , augere nobis , quàm diruere , tutius eſt. Si qui ex Italia , aut provinciis , alienigenæ in finibus noſtris fuerant , eos bellum abſumpſit , vel in ſuas quiſque ſedes refugêre. Deductis olim , & nobiſcum per connubium ſociatis , quique mox provenere , hæc patria eſt. Nec vos adeo iniquos exiſtimamus , ut interfici a nobis pa-*

Digitized by Google

rentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum resolvimus. Sint transitus incustoditi; sed diurni, & inermes; donec nova & recentia jura, in vetustatem consuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Veledam, apud quos pacta sancientur. Sic lenitis Tencteris, legati ad Civilem & Veledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetravere. Sed coràm adire, adloquique Veledam negatum. Arcebantur adspectu, quò venerationis plus inesset. Ipsa edita in turre: delectus e propinquis, consulta responsaque, ut internuncius numinis, portabat.

LXVI. Civilis societate Agrippinensium auctus, proximas civitates affectare, aut adversantibus bellum inferre statuit. Occupatisque Sunicis, & juventute eorum per cohortes compositâ; quominus ultrà pergeret, Claudius Labeo Betasiorum, Tungrorumque, & Nerviorum tumultuariâ manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in angustiis ambiguè, donec Germani transnatantes, terga Labeonis invasere. Simul Civilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clarâ voce: *Non ideo*, inquit, *bellum sumpsimus, ut Batavi & Treveri gentibus im-*

Digitized by Google

perent. Procul hæc a nobis arrogantia : accipite societatem : transgredior ad vos, seu me ducem, seu militem mavultis. Movebatur vulgus, condebantque gladios; quum Campanus, ac Juvenalis, ex primoribus Tungrorum, universam ei gentem dedidere. Labeo antequam circumveniretur, profugit. Civilis Betasios quoque ac Nervios in fidem acceptos, copiis suis adjunxit : ingens rerum, perculsis civitatum animis, vel sponte inclinantibus.

LXVII. Interea Julius Sabinus, projectis fœderis Romani monumentis, *Cæsarem* se salutari jubet; magnamque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam civitatem, & nobis fidam. Nec Sequani detrectavere certamen. Fortuna melioribus adfuit. Fusi Lingones. Sabinus festinatum temere prœlium, pari formidine deseruit. Utque famam exitii sui faceret, villam, in quam perfugerat, cremavit; illic voluntariâ morte interiisse creditus. Sed quibus artibus latebrisque vitam per novem mox annos traduxerit, simul amicorum ejus constantiam, & insigne Epponinæ uxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prosperâ acie belli impetus stetit. Resipiscere paullatim civitates, fasque & fœdera respicere, principibus Remis; qui

Digitized by Google

per Gallias edixere, *ut missis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret.*

LXVIII. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebant, ne, quamquam egregii duces (jam enim Gallum Annium, & Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent. Nec relinquenda urbs sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur; suspectis, uti diximus, Primo Antonio, Varoque Arrio. Varus prætorianis præpositus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus, pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Utque Domitiani animum, Varo haud alienum, deliniret; Arretinum Clementem, domui Vespasiani per affinitatem innexum, & gratissimum Domitiano, prætorianis præposuit, *patrem ejus, sub Caio Cæsare, egregiè functum eâ curâ* dictitans. *Lætum militibus idem nomen: atque ipsum, quamquam senatorii ordinis, ad utraque munia sufficere.* Assumuntur e civitate clarissimus quisque; & alii per ambitionem. Simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dispari animo: ille spe ac juventâ properus; hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferociâ ætatis, & pravis impulsoribus, si exercitum invasisset, paci belloque malè

Digitized by Google

consuleret. Legiones victrices, sexta & octava, Vitellianarum unaetvicesima, e recèns conscriptis secunda, Peninis Cottianisque Alpibus, pars monte Graio, traducuntur. Quartadecima legio e Britannia, sexta ac decima ex Hispania accitæ. Igitur venientis exercitûs famâ, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum civitates, in Remos convenere. Treverorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta, magnis imperiis objectari solita, contumeliasque, & invidiam in populum Romanum effudit; turbidus miscendis seditionibus, & plerisque gratus vecordi facundiâ.

LXIX. At Julius Auspex, e primoribus Remorum, *vim Romanam, pacisque bona* dissertans, & *fumi bellum etiam ab ignavis, strenuissimi cujusque periculo geri, jamque super caput legiones*, sapientissimum quemque reverentiâ fideque, juniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Constat obstitisse Treveris Lingonibusque apud Gallias, quòd, Vindicis motu, cum Verginio steterant. Deterruit plerosque provinciarum æmulatio: *quod bello caput? unde jus auspiciumque peteretur? quam, si cuncta prove-*

nisset, sedem imperio legerent? Nondum victoria, jam discordia erat: aliis fœdera, quibusdam opes viresque, aut vetustatem originis, per jurgia jactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treveros epistolæ, nomine Galliarum, *ut abstinerent armis, impetrabili veniâ, & paratis deprecatoribus, si pœniteret.* Restitit idem Valentinus, obstruxitque civitatis suæ aures, haud perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus.

LXX. Igitur non Treveri, neque Lingones, ceteræve rebellium civitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem in unum consulere. Sed Civilis avia Belgarum circumibat; dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Classicus, segne plerumque otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturavit superiorem Germaniæ ripam, & ardua Alpium præsidiis claudere. Atque interim unaetvicesima legio Vindonissâ, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rætiam inrupere. Accessit ala Singularium, excita olim a Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Julius Briganticus, sorore Civilis genitus, ut ferme acerrima proximorum odia sunt, invisus

Digitized by Google

avunculo infensusque. Tutor Treverorum copias, recenti Vangionum, Cæracatium, Tribocorum delectu auctas, veterano pedite atque equite firmavit, corruptis spe, aut metu subactis legionariis : qui primò cohortem, præmissam a Sextilio Felice, interficiunt; mox ubi duces exercitusque Romanus propinquabant, honesto transfugio rediere : secutis Tribocis, Vangionibusque & Cæracatibus. Tutor, Treveris comitantibus, vitato Magontiaco, Bingium concessit; fidens loco, quia pontem Navæ fluminis abruperat : sed incursu cohortium, quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fususque. Eâ clade perculsi Treveri, & plebes, omissis armis, per agros palatur : quidam principum, ut primi posuisse bellum viderentur, in civitates, quæ societatem Romanam non exsuerant, perfugerunt. Legiones a Novesio Bonnâque in Treveros, ut suprà memoravimus, traductæ, se ipsas in verba Vespasiani adigunt. Hæc Valentino absente gesta : qui ubi adventabat furens, cunctaque rursus in turbas & exitium conversurus, legiones in Mediomatricos, sociam civitatem, abscessere. Valentinus ac Tutor in arma Treveros retrahunt : occisis Herennio ac Numisio legatis, quò, minore spe veniæ, crescret vinculum sceleris.

Digitized by Google

LXXI. Hic belli ſtatus erat, quum Petilius Cerialis Magontiacum venit: ejus adventu erectæ ſpes. Ipſe pugnæ avidus, & contemnendis, quàm cavendis hoſtibus melior, ferociâ verborum militem incendebat; ubi primùm congredi licuiſſet, nullam prœlio moram facturus. Delectus per Galliam habitos in civitates remittit, ac nunciare jubet *ſufficere imperio legiones: ſocii ad munia pacis redirent, ſecuri, velut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent.* Auxit ea res Gallorum obſequium: nam receptâ juventute, faciliùs tributa toleravere, proniores ad officia, quòd ſpernebantur. At Civilis & Classicus, ubi *pulſum Tutorem, cæſos Treveros, cuncta hoſtibus proſpera* accepere: trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nunciis Valentinum monuere, *ne ſummæ rei periculum faceret.* Eò rapidiùs Cerialis, missis in Mediomatricos, qui breviore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque ſecum tranſvexerat, tertiis caſtris Rigodulum venit; quem locum magnâ Treverorum manu Valentinus inſederat, montibus aut Moſellâ amne ſeptum: & addiderat foſſas, obiceſque ſaxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo

minus peditem perrumpere juberet, equitum aciem in collem erigeret, spreto hoste, quem temere collectum, haud ita loco juvari, ut non plus suis in virtute foret. Paullum moræ in adscensu, dum missilia hostium prævehuntur. Ut ventum in manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus jugis circumvecta, nobilissimos Belgarum, in quis ducem Valentinum, cepit.

LXXII. Cerialis postero die coloniam Treverorum ingressus est, avido milite eruendæ civitatis: *Hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam: horum scelere clausas cæsasque legiones. Quid tantum Cremonam meruisse, quam e gremio Italiæ raptam, quia unius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem, spoliis exercituum & ducum cædibus ovantem. Redigeretur præda in fiscum: ipsis sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur.* Cerialis metu infamiæ, si licentiâ sævitiâque imbuere militem crederetur, pressit iras: & paruere, posito civium bello, ad externa modestiores. Convertit inde animos accitarum e Mediomatricis legionum miserabilis adspectus. Stabant conscientiâ flagitii mœstæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coeuntes exercitus consalutatio: neque

Digitized by Google

ſolantibus hortantibuſve reſponſa dabant, abditi per tentoria, & lucem ipſam vitantes : nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus obſtupefecerat ; attonitis etiam victoribus, qui vocem preceſque adhibere non ausi, lacrymis ac silentio veniam poſcebant : donec Cerialis mulceret animos, *fato acta* dictitans, *quæ militum ducumque diſcordiâ, vel fraude hostium eveniſſent. Primum illum ſtipendiorum & ſacramenti diem haberent : priorum facinorum neque imperatorem, neque ſe meminiſſe.* Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine jurgiove ſeditionem aut cladem commilitoni objectaret.

LXXIII. Mox Treveros ac Lingonas ad concionem vocatos ita adloquitur. *Neque ego umquam facundiam exercui ; & populi Romani virtutem armis adſirmavi. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonaque ac mala non ſuâ naturâ, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur ; ſtatui pauca diſſerere, quæ, profligato bello, utilius ſit vobis audiſſe, quàm nobis dixiſſe. Terram veſtram, ceterorumque Gallorum, ingreſſi ſunt duces imperatoreſque Romani, nullâ cupidine, ſed majoribus veſtris invocantibus, quos diſcordiæ uſque ad exitium fatigabant : & acciti auxilio Germani, ſociis pariter atque*

hostibus servitutem imposuerant. Quot præliis adversus Cimbros Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur: sed ne quis alius Ariovistus regno Galliarum potiretur. An vos cariores Civili Batavisque & Transrhenanis gentibus creditis, quam majoribus eorum patres avique vestri fuerunt? Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia, & mutandæ sedis amor: ut relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, vosque ipsos possiderent. Ceterùm libertas, & speciosa nomina prætexuntur: nec quisquam alienum servitium, & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.

LXXIV. *Regna bellaque per Gallias semper fuere, donec in nostrum jus concederetis. Nos, quamquam totiens lacessiti, jure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis: ipsi has aliasque provincias regitis. Nihil separatum, clausumve. Et laudatorum principum usus ex æquo, quamvis procul agentibus: sævi*

Digitized by Google

proximis ingruunt. Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: ſed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur: niſi fortè, Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium ſperatis; aut minoribus, quàm nunc, tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniique arceantur. Nam pulsis (quod dii prohibeant) Romanis, quid aliud, quàm bellæ omnium inter ſe gentium exſiſtent? Octingentorum annorum fortunâ diſciplináque compages hæc coaluit; quæ convelli, ſine exitio convellentium, non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſæ. Proinde pacem & urbem, quàm victi victoreſque eodem jure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malitis. Tali oratione graviora metuentes compoſuit, erexitque.

LXXV. Tenebantur victore exercitu Treveri, quum Civilis & Classicus miſere epiſtolas ad Cerialem, quarum hæc ſententia fuit. *Veſpasianum, quamquam nuncios occultarent, excessiſſe vitâ. Urbem atque Italiam interno bello conſumptam. Muciani ac Domitiani vana & ſine viribus*

Digitized by Google

nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus civitatum suarum contentos: si prœlium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Civili & Classico nihil: eum, qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes, divisis copiis, advenere undique. Plerique culpabant Cerialem, passum jungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossâ valloque circumdedit: quis temere antea intutis confederat. Apud Germanos diversis sententiis certabatur.

LXXVI. Civilis, *opperiendas Transrhenanorum gentes, quarum terrore fractæ populi Romani vires obtererentur. Gallos quid aliud, quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas, secum palam, aut voto stare.* Tutor, *cunctatione oreſcere rem Romanam* adfirmabat, *coeuntibus undique exercitibus. Transvectam e Britannia legionem; accitas ex Hispania; adventare ex Italia: nec subitum militem, sed veterem expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non juberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque, ac dona, quis solis corrumpantur, majora apud Romanos: & neminem adeo in arma pronum, ut non idem pretium quietis, quàm periculi, malit: quòd si statim congrediantur, nullas esse Ceriali, nisi*

Digitized by Google

ex reliquiis Germanici exercitûs, legiones, fœderibus Galliarum obſtrictas. Idque ipſum, quòd inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Auſuros rurſus, venturoſque in manus, non imperiti adoleſcentuli, verba & conciones, quàm ferrum & arma meditantis, ſed Civilis & Classici: quos ubi adſpexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vitam: neque Treveros, aut Lingonas benevolentiâ contineri: reſumpturos arma, ubi metus abſceſſerit. Diremit consiliorum diversitatem, approbatâ Tutoris ſententiâ, Classicus, ſtatimque exſequuntur.

LXXVII. Media acies Ubiis Lingonibuſque data: dextro cornu cohortes Batavorum; ſiniſtro Bructeri Tencterique: pars montibus; alii, viam inter Moſellamque flumen, tam improvisi adsiluere, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in caſtris egerat) pugnari simul, vincique ſuos audierit, increpans pavorem nunciantium, donec univerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionum caſtra, fusi equites: medius Moſellæ pons, qui ulteriora coloniæ annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis, turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens,

Digitized by Google

intecto corpore promptus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cujusque accursu, reciperatum pontem electâ manu firmavit. Mox in castra reversus, palantes captarum apud Novesium Bonnamque legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac propè circumventas aquilas videt. Incensus irâ, *non Flaccum*, inquit, *non Voculam deseritis. Nulla hic proditio: neque aliud excusandum habeo, quàm quòd vos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti temere credidi. Annumerabor Numisiis & Herenniis, ut omnes legati vestri, aut militum manibus, aut hostium ceciderint. Ite, nunciate Vespasiano, vel, quod propius est, Civili & Classico, relictum a vobis in acie ducem: venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.*

LXXVIII. Vera erant: & a tribunis præfectisque eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes, & manipulos: neque enim poterat patescere acies, effuso hoste, & impedientibus tentoriis farcinisque, quum intra vallum pugnaretur. Tutor, & Classicus, & Civilis, suis quisque locis pugnam ciebant, Gallos *pro libertate*, Batavos *pro gloria*, Germanos *ad prædam* instigantes. Et cuncta pro hostibus erant: donec legio unaetvicesima, paten-

tiore, quàm ceteræ, ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes, mox impulit. Nec ſine ope divina, mutatis repente animis, terga victores vertêre. Ipsi territos ſe cohortium adſpectu ferebant, quæ primo impetu disjectæ, ſummis rurſus jugis congregabantur, ac ſpeciem novi auxilii fecerant. Sed obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo, ſpolia conſectandi. Cerialis, ut incuriâ propè rem adflixit, ita conſtantiâ reſtituit: ſecutuſque fortunam, caſtra hoſtium eodem die capit exſcinditque.

LXXIX. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenſes; offerebantque uxorem ac ſororem Civilis, & filiam Classici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atque interim diſperſos in domibus Germanos trucidaverant. Unde metus & juſtæ preces invocantium, antequam hoſtes, reparatis viribus, ad ſpem, vel ad ultionem accingerentur. Namque & Civilis illuc intenderat, non invalidus, flagrantiſſimâ cohortium ſuarum integrâ; quæ ex Chaucis Friſiiſque composita, Tolbiaci, in finibus Agrippinenſium, agebat. Sed triſtis nuncius avertit, *deletam cohortem dolo Agrippinenſium*: qui largis epulis vinoque ſopitos Germanos, clausis foribus, igne injecto, cremavere. Simul

Cerialis propero agmine ſubvenit. Circumſteterat Civilem & alius metus, ne quartadecima legio, adjunctâ Britannicâ claſſe, adflictaret Batavos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionem terreſtri itinere Fabius Priſcus, legatus, in Nervios Tungroſque duxit: eæque civitates in deditionem acceptæ: claſſem ultro Caninefates adgressi ſunt; majorque pars navium depreſſa, aut capta. Et Nerviorum multitudinem, ſponte commotam, ut pro Romanis bellum capeſſeret, iidem Caninefates fudere. Classicus quoque adverſus equites, Novesium a Ceriale præmiſſos, ſecundum prœlium fecit: quæ modica, ſed crebra damna, famam victoriæ nuper partæ lacerabant.

LXXX. Iiſdem diebus Mucianus Vitellii filium interfici jubet: manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. Neque Antonium Primum adſciri inter comites a Domitiano paſſus eſt; favore militum anxius, & ſuperbiâ viri, æqualium quoque, adeo ſuperiorum intolerantis. Profectus ad Veſpasianum Antonius, ut non pro ſpe ſua excipitur, ita neque averſo imperatoris animo. Trahebatur in diverſa; hinc meritis Antonii, cujus ductu confectum haud dubiè bellum erat, inde Muciani epiſtolis: simul ceteri,

Digitized by Google

ut *infestum tumidumque* infectabantur, adjunctis prioris vitæ criminibus: neque ipse deerat arrogantiâ vocare offensas, nimius commemorandis, quæ meruisset. *Alios*, ut *imbelles*, *Cæcinam*, ut *captivum ac deditîcium* increpat. Unde paullatim levior viliorque haberi, manente tamen in speciem amicitiâ.

LXXXI. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos æstivis flatibus dies, & certa maris opperiebatur, multa miracula evenere, quis cœli favor, & quædam in Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrina quidam, oculorum tabe notus, genua ejus advolvitur, *remedium cæcitatis* expostens gemitu; monitu Serapidis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit: precabaturque principem, *ut genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento*. Alius manum æger, eodem deo auctore, *ut pede ac vestigio Cæsaris calcaretur*, orabat. Vespasianus primò inridere, adspernari; atque illis instantibus, modò famam vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum, & vocibus adulantium in spem induci: postremò existimari a medicis jubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humanâ superabiles forent. Medici variè differere: *Huic non exesam vim lu-*

minis, & redituram, si pellerentur obſtantia: illi elapſos in pravum artus, si ſalubris vis adhibeatur, poſſe integrari. Id fortaſſe cordi deis, & divino miniſterio principem electum: denique patrati remedii gloriam penes Cæſarem; inriti ludibrium penes miſeros fore. Igitur Veſpasianus cuncta fortunæ ſuæ patere ratus, nec quidquam ultrà incredibile, læto ipſe vultu, erectâ quæ adſtabat multitudine, juſſa exſequitur. Statim converſa ad uſum manus, ac cæco reluxit dies. Utrumque, qui interfuere, nunc quoque memorant, poſtquam nullum mendacio pretium.

LXXXII. Altior inde Veſpasiano cupido adeundi ſacram ſedem, ut ſuper rebus imperii conſuleret. *Arceri templo cunctos* jubet: atque ingreſſus, intentuſque numini, reſpexit pone tergum e primoribus Ægyptiorum nomine *Basiliden*; quem procul Alexandria plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur ſacerdotes, *num illo die Basilides templum iniſſet?* percunctatur obvios, *num in urbe viſus sit?* denique, missis equitibus, explorat, illo temporis momento octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc divinam ſpeciem, & vim responsi ex nomine *Basilidis*, interpretatus eſt.

Digitized by Google

LXXXIII. Origo dei nondum noſtris auctoribus celebrata : Ægyptiorum antiſtites sic memorant : *Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit, quum Alexandriæ recèns conditæ mœnia, templaque, & religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio, & majore quàm humanâ ſpecie juvenem, qui moneret*, ut, fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret : lætum id regno, magnamque & inclytam ſedem fore, quæ excepiſſet : *simul viſum eumdem juvenem in cœlum igne plurimo attolli.* Ptolemæus, omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem, e gente Eumolpidarum, quem, ut antiſtitem cærimoniarum, Eleuſine exciverat, *quænam illa ſuperſtitio, quod numen?* interrogat. Timotheus, quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit, urbem illic Sinopen, nec procul templum, vetere inter accolas famâ, Jovis Ditis. Namque & muliebrem effigiem adsiſtere, quam plerique Proſerpinam vocent. Sed Ptolemæus, ut ſunt ingenia regum, pronus ad formidinem, ubi ſecuritas rediit, voluptatum quàm religionum appetens, negligere paullatim, aliaſque ad curas ani-

mum vertere : donec eadem ſpecies terribilior jam, & inſtantior, *exitium ipsi regnoque* denunciaret, *ni juſſa patrarentur.* Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri jubet; præcipitque navigaturis, *ut Pythium Apollinem adeant.* Illis mare ſecundum : ſors oraculi haud ambigua. *Irent, simulacrumque patris ſui reveherent, ſororis relinquerent.*

LXXXIV. Ut Sinopen venere, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi adlegant. Qui diverſus animi, modò numen paveſcere, modò minis adverſantis populi terreri; ſæpe donis promiſiſque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non ſtudium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum navium, auri pondus augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, *ne deſtinata deo ultrà moraretur.* Cunctantem varia pernicies, morbique, & manifeſta cœleſtium ira, graviorque in dies fatigabat. Advocatâ concione, *juſſa numinis, ſuos Ptolemæique viſus, ingruentia mala* exponit. Vulgus adverſari regem, invidere Ægypto, ſibi metuere, templumque circumsidere. Major hinc fama tradidit, *deum ipſum appulſas littori navis ſponte conſcendiſſe.* Mirùm

Digitized by Google

inde dictu, tertio die, tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis exstructum, loco, cui nomen Rhacotis: fuerat illic sacellum, Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum. Hæc de origine & advectu dei celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam, qui *Seleuciâ, urbe Syriæ, accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit*: alii *auctorem eumdem Ptolemæum, sedem, ex qua transierit, Memphim* perhibent, inclytam olim, & veteris Ægypti columen. Deum ipsum multi *Æsculapium, quòd medeatur ægris corporibus*; quidam *Osirin, antiquissimum illis gentibus numen*; plerique *Jovem, ut rerum omnium potentem*; plurimi *Ditem patrem, insignibus, quæ in ipso manifesta*, aut per ambages conjectant.

LXXXV. At Domitianus Mucianusque, antequam Alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treveris gestarum nuncios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hostium Valentinus, nequaquam abjecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideo tantum, ut noscceretur ingenium ejus, damnatusque, inter ipsum supplicium, exprobranti cuidam *patriam ejus captam: Accipere se solatium mortis* respondit. Sed Mucianus, quod diu occultaverat, ut recens exprompsit: *Quo-*

Digitized by Google

niam, benignitate deûm, fractæ vires hostium forent; parum decorè Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ interventurum. Si ſtatus imperii, aut ſalus Galliarum in diſcrimine verteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare: Caninefates Batavosque minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni vim fortunamque principatûs e proximo oſtentaret, nec parvis periculis immixtus, & majoribus non defuturus.

LXXXVI. Intelligebantur artes: ſed pars obſequii in eo, ne deprehenderentur: ita Lugdunum ventum. Unde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nunciis, fidem ejus tentaviſſe, *an præſenti ſibi exercitum imperiumque traditurus foret*: quâ cogitatione bellum adverſus patrem agitaverit, an opes vireſque adverſus fratrem, in incerto fuit: nam Cerialis ſalubri temperamento elusit, ut vana puerili cupientem. Domitianus ſperni a ſenioribus juventam ſuam cernens, modica quoque & uſurpata antea munia imperii omittebat; ſimplicitatis ac modeſtiæ imagine, in altitudinem conditus, ſtudiumque litterarum, & amorem carminum simulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi ſubduceretur, cujus diſparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.

BREVIARIUM

BREVIARIUM
LIBRI V.
HISTORIARUM.

INTERIM Titus cum valido exercitu ad Hierosolyma contendit. De nomine & origine Judæorum referta fabulis narratio. Instituta & cæremoniæ gentis : deque iis maligna profanorum judicia : descriptio terræ finiumque, Balsami, Libani, Jordanis, lacûs bitumen generantis, & regionis circa eum ; tum Hierosolymorum. Judæorum reges, bella cum Romanis, præsides & procuratores. Titus Judæos in urbem compulsos obsidet. Hierosolymorum munitiones, & copiæ ducesque. Prodigia exitium urbis portendentia. Interea Civilis reparato exercitu, cum Ceriali manus conserit, satis prosperè. Inde utrimque ad summæ rei discrimen se præparant. Fit atrox pugna, sed proditione Batavi cujusdam, Germani vincuntur : nec

Digitized by Google

eò ſecius Civilis præsidia Romanorum quadripartitis copiis invadit ; ſed repelluntur cum periculo. Cerialis ob incuriam ſuam pænè a Germanis exceptus, inſtructâ claſſe Civilem trans Rhenum pellit, inſulamque Batavorum populatur : simul animos hostium occultis nunciis labefactat, unde Civilis colloquio petito ſe dedit.

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI HISTORIARUM

LIBER V.

I. EJUSDEM anni principio, Cæsar Titus perdomandæ Judææ delectus a patre, & privatis utriusque rebus militiâ clarus, majore tum vi famâque agebat, certantibus provinciarum & exercituum studiis: atque ipse, ut super fortunam crederetur, decorum se, promptumque in armis ostendebat, comitate & adloquiis officia provocans; ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Judæa legiones, quinta, & decima, & quintadecima, vetus Vespasiani miles ex-

Digitized by Google

cepere. Addidit e Syria duodecimam; & adductos Alexandriâ duoetvicesimanos tertianosque. Comitabantur viginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa, Sohemusque reges, & auxilia regis Antiochi, validaque, &, solito inter accolas odio, infensa Judæis Arabum manus: multi, quos urbe atque Italiâ suâ quemque spes acciverat, occupandi principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusque decernere, haud procul Hierosolymis castra facit.

II. Sed quia famosæ urbis supremum diem traditurus sumus, congruens videtur primordia ejus aperire. *Judæos, Cretâ insulâ profugos, novissima Lybiæ insedisse* memorant, *quâ tempestate Saturnus, vi Jovis pulsus, cesserit regnis.* Argumentum e nomine petitur, *inclytum in Creta Idam montem, accolas Idæos, autto in barbarum cognomento, Judæos vocitari.* Quidam, *regnante Iside, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Judâ, proximas in terras exoneratam.* Plerique *Æthiopum prolem, quos, rege Cepheo, metus atque odium mutare sedes perpulerit.* Sunt qui tradant, *Assyrios convenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, mox proprias urbes, Hebræasque*

terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alii *Judæorum initia: Solymos, carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ urbi Hierosolymam nomen e suo feciſſe.*

III. Plurimi auctores consentiunt, *orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bocchorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem*, purgare regnum, & id genus hominum, ut invisum deis, alias in terras avehere *jussum. Sic conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris per lacrymas torpentibus, Mosen, unum exsulum, monuisse*, ne quam deorum hominumve opem exspectarent, utrimque deserti; sed sibimet, ut duci cœlesti, crederent, primo cujus auxilio (credentes) præsentes miserias pepulissent. Assensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio, totis campis procubuerant, quum grex asinorum agrestium, e pastu in rupem, nemore opacam, concessit. Secutus Moses, conjecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id levamen: & continuum sex dierum iter emensi, septimo, pulsis cultoribus, obtinuere terras, in quis urbs & templum dicata.

IV. Moses, quò sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus, contrariosque

ceteris mortalibus, indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra: rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. Effigiem animalis, quo monſtrante errorem ſitimque depulerant, penetrali ſacravere; cæſo ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptii Apin colunt. Sue abſtinent, memoriâ cladis, quâ ipſos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc jejuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Judaicus nullo fermento, retinet. *Septimo die otium placuiſſe* ferunt: *quia is finem laborum tulerit; dein, blandiente inertiâ, ſeptimum quoque annum ignaviæ datum.* Alii, *honorem eum Saturno haberi: ſeu, principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulſos, & conditores gentis accepimus, ſeu, quòd e ſeptem ſideribus, quis mortales reguntur, altiſſimo orbe, & præcipuâ potentiâ, ſtella Saturni feratur; ac pleraque cœleſtium, vim ſuam & curſum ſeptimos per numeros conficiant.*

V. Hi ritus, quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur: cetera inſtituta ſiniſtra, fœda, pravitate valuere. Nam peſſimus quiſque, ſpretis religionibus patriis, tributa & ſtipes illuc congerebant.

Digitized by Google

Unde auctæ Judæorum res ; & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, projectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent : inter se nihil inlicitum. Circumcidere genitalia instituêre, ut diversitate noscantur. Transgressi in morem eorum idem usurpant : nec quidquam priùs imbuuntur, quàm contemnere deos, exsuere patriam ; parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas : animasque, prœlio aut suppliciis peremptorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare, e more Ægyptio ; eademque cura, & de infernis persuasio : cœlestium contrà. Ægyptii pleraque animalia, effigiesque compositas venerantur ; Judæi mente solâ, unumque numen intelligunt. *Profanos, qui deûm imagines, mortalibus materiis, in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sinunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed, quia sacerdotes eorum tibiâ tympanisque concinebant,

Digitized by Google

hederâ vinciebantur, vitisque aurea templo reperta : *Liberum patrem coli, domitorem Orientis*, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis : quippe Liber festos lætosque ritus posuit ; Judæorum mos absurdus sordidusque.

VI. Terra finesque, quà ad Orientem vergunt, Arabiâ terminantur : a meridie, Ægyptus objacet : ab occasu, Phœnices & mare : Septemtrionem a latere Syriæ longè prospectant. Corpora hominum salubria, & ferentia laborum : rari imbres, uber solum. Exuberant fruges nostrum ad morem, præterque eas Balsamum & Palmæ. Palmetis proceritas, & decor. Balsamum modica arbor : ut quisque ramus intumuit, si vim ferri adhibeas, pavent venæ ; fragmine lapidis, aut testâ aperiuntur : humor in usu medentium est. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum, fidumque nivibus. Idem amnem Jordanem alit, funditque. Nec Jordanes pelago accipitur : sed unum atque alterum lacum integer perfluit ; tertio retinetur. Lacus immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, gravitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. Incertæ undæ : superjacta, ut solido, ferunt : periti impe-

Digitized by Google

ritique nandi perinde attolluntur. Certo anni bitumen egerit; cujus legendi usum, ut ceteras artes, experientia docuit. Ater suâpte naturâ liquor, & sparso aceto concretus, innatat: hunc manu captum, quibus ea cura, in summa navis trahunt. Inde, nullo juvante, influit, oneratque, donec abscindas: nec abscindere ære ferrove possis: fugit cruorem, vestemque infectam sanguine, quo feminæ per menses exsolvuntur: sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, undantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad littus: mox, ubi vapore terræ, vi solis inaruerint, securibus cuneisque, ut trabes aut saxa, discindi.

VII. Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes, magnisque urbibus habitatos, fulminum jactu arsisse: & manere vestigia; terramque ipsam, specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, sive herba tenus aut flore, seu solitam in speciem adolevere, atra & inania velut in cinerem vanescunt. Ego sicut inclitas quondam urbes igne cœlesti flagrasse concesserim, ita halitu lacûs infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eóque fœtus segetum & autumni putrescere reor, solo cœloque juxtà gravi. Et Belus amnis

Judaico mari inlabitur : circa cujus os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur : modicum id littus, & egerentibus inexhauſtum.

VIII. Magna pars Judææ vicis diſpergitur : habent & oppida. Hieroſolyma genti caput. Illic immenſæ opulentiæ templum ; & primis munimentis urbs, dein regia ; templum intimis clauſum : ad fores tantum Judæo aditus : limine, præter ſacerdotes, arcebantur. Dum Aſſyrios penes, Medoſque, & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſervientium : poſtquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quominus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt : (nam eâ tempeſtate Arſaces deſciverat.) Tum Judæi, Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul erant) sibi ipsi reges impoſuere : qui mobilitate vulgi expulsi, reſumptâ per arma dominatione, fugas civium, urbium eversiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque ſolita regibus ausi, ſuperſtitionem fovebant : quia honor ſacerdotii, firmamentum potentiæ aſſumebatur.

IX. Romanorum primus Cn. Pompeius Judæos domuit : templumque jure victo-

Digitized by Google

riæ ingressus est. Inde vulgatum, *nullâ intus deûm effigie vacuam sedem, & inania arcana.* Muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. Mox, civili inter nos bello, postquam in ditionem M. Antonii provinciæ cesserant; rex Parthorum Pacorus Judææ potitus, interfectusque a P. Ventidio, & Parthi trans Euphraten redacti: Judæos C. Sosius subegit. Regnum ab Antonio Herodi datum, victor Augustus auxit. Post mortem Herodis, nihil exspectato Cæsare, Simo quidam regium nomen invaserat. Is a Quinctilio Varo, obtinente Syriam, punitus: & gentem coercitam liberi Herodis tripartitò rexere. Sub Tiberio quies: dein jussi a C. Cæsare, *effigiem ejus in templo locare*, arma potiùs sumpsere: quem motum Cæsaris mors diremit. Claudius, defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Judæam provinciam equitibus Romanis, aut libertis permisit: e quibus Antonius Felix, per omnem sævitiam ac libidinem, jus regium servili ingenio exercuit, Drusillâ, Cleopatræ & Antonii nepte, in matrimonium acceptâ: ut ejusdem Antonii Felix progener, Claudius nepos esset.

X. Duravit tamen patientia Judæis, usque ad Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum: & comprimere,

Digitized by Google

cœptantem Ceſtium Gallum, Syriæ legatum, varia prœlia, ac ſæpius adverſa excepere. Qui ubi fato, aut tædio occidit; miſſu Neronis, Veſpaſianus fortunâ famâque, & egregiis miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporum, omneſque, præter Hieroſolyma, urbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus civili bello intentus, quantum ad Judæos, per otium transiit. Pace per Italiam partâ, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd ſoli Judæi non ceſſiſſent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatûs novi eventus caſuſve utilius videbatur. Igitur caſtris, uti diximus, ante mœnia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentavit.

XI. Judæi ſub ipſos muros ſtruxere aciem, rebus ſecundis longiùs auſuri, & ſi pellerentur, parato perfugio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambiguè certavit. Mox ceſſere hoſtes, & ſequentibus diebus crebra pro portis prœlia ſerebant; donec aſſiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum verſi: neque enim dignum videbatur, famem hoſtium opperiri: poſcebantque pericula, pars virtute, multi ferociâ, & cupidine præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, voluptateſque ante ocu-

Digitized by Google

los ; ac ni ſtatim Hieroſolyma concide-rent, morari videbantur. Sed urbem, ar-duam ſitu, opera moleſque firmaverant, quis vel plana ſatis munirentur. Nam duos colles, immenſum editos, claudebant muri, per artem obliqui, aut introrſus ſi-nuati, ut latera oppugnantium ad ictus pateſcerent. Extrema rupis abrupta : & turres, ubi mons juviſſet, in ſexaginta pedes, inter devexa, in centenos vice-noſque attollebantur ; mirâ ſpecie, ac pro-cul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumjecta : conſpicuoque faſtigio turris *Antonia*, in honorem M. Antonii ab Herode appellata.

XII. Templum in modum arcis, pro-priique muri, labore & opere ante alios : ipſæ porticus, quis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, cavati ſub terra montes ; & piſci-næ ciſternæque ſervandis imbribus. Præ-viderant conditores, ex diversitate mo-rum, crebra bella : inde cuncta, quamvis adverſus longum obsidium ; & a Pompeio expugnatis metus atque uſus pleraque monſtravere. Atque, per avaritiam Clau-dianorum temporum, empto jure mu-niendi, ſtruxere muros in pace, tamquam ad bellum ; magna colluvie, & ceterarum urbium clade aucti : nam pervicacissimus

Digitized by Google

quisque illuc perfugerat, eóque seditiosius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latissima mœnium Simo; mediam urbem Joannes, quem & Bargioram vocabant; templum Eleazarus firmaverat. Multitudine & armis Joannes, ac Simo; Eleazarus loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipsos, & magna vis frumenti ambusta. Mox Joannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumque ejus obtruncarent, templo potitur: ita in duas factiones civitas discessit, donec, propinquantibus Romanis, bellum externum concordiam pareret.

XIII. Evenerant prodigia, quæ neque hostiis, neque votis piare fas habet gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa. Visæ per cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Expassæ repente delubri fores, & audita major humanâ vox, *excedere deos*: simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens, profectique Judæâ rerum potirentur: quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, sibi tan-

Digitized by Google

tam fatorum magnitudinem interpretati, ne adversis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obsessorum, omnis ætatis, virile ac muliebre secus, sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent: & plures, quàm pro numero, audebant. Obstinatio viris feminisque par: ac, si transferre sedes cogerentur, major vitæ metus, quàm mortis. Hanc adversus urbem gentemque Cæsar Titus, quando impetus & subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit. Dividuntur legionibus munia, & quies prœliorum fuit; donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud veteres, aut novis ingeniis, struerentur.

XIV. At Civilis, post malam in Treveris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera castra consedit; tutus loco, & ut memoriâ prosperarum illic rerum augescerent Barbarorum animi. Secutus est eódem Cerialis, duplicatis copiis, adventu secundæ & sextæ & decimæ quartæ legionum. Cohortesque & alæ, jampridem accitæ, post victoriam properaverant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, suopte ingenio humentium. Addiderat Civilis obliquam in Rhenum molem, cujus objectu revolutus amnis, adjacentibus su-

Digitized by Google

perfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis subdola, & nobis adversa: quippe miles Romanus armis gravis, & nandi pavidus; Germanos, fluminibus suetos, levitas armorum, & proceritas corporum attollit.

XV. Igitur, lacessentibus Batavis, ferocissimo cuique nostrorum cœptum certamen: deinde orta trepidatio, quum præaltis paludibus arma, equi haurirentur. Germani notis vadis persultabant, omissâ plerumque fronte, latera ac terga circumvenientes: neque, ut in pedestri acie, cominus certabatur; sed, tamquam navali pugnâ, vagi inter undas, aut, si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur: minor tamen, quàm pro tumultu, cædes; quia non ausi egredi paludem Germani, in castra rediere. Ejus prœlii eventus utrumque ducem, diversis animi motibus, ad maturandum summæ rei discrimen erexit. Civilis instare fortunæ; Cerialis abolere ignominiam. Germani prosperis feroces; Romanos pudor excitaverat: nox apud Barbaros cantu aut clamore; nostris per iram & minas acta.

XVI. Posterâ luce, Cerialis equite &

Digitized by Google

auxiliariis cohortibus frontem explet; in secunda acie legiones locatæ: dux sibi delectos retinuerat ad improvisa. Civilis haud porrecto agmine, sed cuneis adstitit. Batavi Gugernique in dextro; læva, ac propiora fluminis, Transrhenani tenuere. Exhortatio ducum, non more concionis apud universos, sed ut quosque suorum advehebantur. Cerialis *veterem Romani nominis gloriam, antiquas recentesque victorias: ut perfidum, ignavum, victum hostem, in æternum exciderent: ultione magis, quàm prælio opus esse. Pauciores nuper cum pluribus certasse: ac tamen fusos Germanos, quod roboris fuerit. Superesse, qui fugam animis, qui vulnera tergo ferant.* Proprios inde stimulos legionibus admovebat, *domitores Britanniæ quartadecimanos* appellans: *principem Galbam sextæ legionis auctoritate factum: illâ primùm acie secundanos nova signa, novamque aquilam dicaturos.* Hinc prævectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, *ut suam ripam, sua castra sanguine hostium reciperarent.* Alacrior omnium clamor, quis vel e longa pace prœlii cupido, vel fessis bello pacis amor, præmiaque & quies in posterum sperabantur.

XVII. Nec Civilis silentem struxit aciem, locum pugnæ testem virtutis ciens:

Digitized by Google

Stare Germanos Batavosque super vestigia gloriæ, cineres ossaque legionum calcantes: quocumque oculos Romanus intenderet, captivitatem, clademque & dira omnia obversari. Ne terrerentur vario Treverici prœlii eventu: suam illic victoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis, prædâ manus impediunt: sed cuncta mox prospera, & hosti contraria evenisse. Quæ provideri æstu ducis oportuerit, provisa: campos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias. Rhenum & Germaniæ deos in adspectu; quorum numine capesserent pugnam, conjugum, parentum, patriæ memores: illum diem aut gloriosissimum inter majores, aut ignominiosum apud posteros fore. Ubi sono armorum tripudiisque (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxis, glandibusque, & ceteris missilibus prœlium incipitur; neque nostro milite paludem ingrediente, & Germanis, ut elicerent, lacessentibus.

XVIII. Absumptis, quæ jaciuntur, & ardescente pugnâ, procursum ab hoste infestiùs: immensis corporibus, & prælongis hastis, fluitantem labantemque militem eminus fodiebant: simul e mole, quam eductam in Rhenum retulimus, Bructerorum cuneus tranatavit: turbata ibi res: & pellebatur sociarum cohortium acies, quum legiones pugnam excipiunt,

Digitized by Google

ſuppreſsâque hoſtium ferociâ, prœlium æquatur. Inter quæ perfuga Batavus adiit Cerialem, *terga hoſtium* promittens, *ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illâ, & Gugernos, quibus cuſtodia obveniſſet, parum intentos.* Duæ alæ, cum perfuga miſſæ, incauto hoſti circumfunduntur: quod ubi clamore cognitum, legiones a fronte incubuere, pulsique Germani Rhenum fugâ petebant. Debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne eques quidem inſtitit, repente fusis imbribus, & propinquâ nocte.

XIX. Poſterâ die, quartadecima legio in ſuperiorem provinciam Gallo Annio miſſa: Cerialis exercitum decima ex Hiſpania legio ſupplevit. Civili Chaucorum auxilia venere: non tamen auſus oppida Batavorum armis tueri, raptis, quæ ferri poterant, ceteris injecto igni, in inſulam concessit; gnarus deeſſe naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter tranſmiſſurum: quin & diruit molem, a Druſo Germanico factam, Rhenumque, prono alveo in Galliam ruentem, disjectis quæ morabantur, effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alveus, inſulam inter Germanoſque, continentium terrarum ſpeciem fecerat. Transiere Rhenum Tutor quoque, & Classicus, & centum trede-

Digitized by Google

cim Treverorum ſenatores ; in quis fuit Alpinus Montanus, quem a Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperiùs memoravimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miſeratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum avidas.

XX. Tantumque belli ſuperfuit, ut præsidia cohortium, alarum, legionum, unâ die Civilis quadripartitò invaſerit : decimam legionem Arenaci ; ſecundam Batavoduri ; & Grinnes, Vadamque, cohortium alarumque caſtra : ita divisis copiis, ut ipſe, & Verax, ſorore ejus genitus, Classicuſque, ac Tutor ſuam quisque manum traherent : nec omnia patrandi fiducia, ſed, *multa ausis aliqua in parte fortunam affore. Simul Cerialem neque ſatis cautum, &, pluribus nunciis, huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi.*. Quibus obvenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egreſſum militem, & cædendis materiis operatum, turbavere, occiſo præfecto caſtrorum, & quinque primoribus centurionum, paucisque militibus. Ceteri ſe munimentis defendêre. Et interim Germanorum manus Batavoduri rumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœlium nox diremit.

Digitized by Google

XXI. Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis, Grinnes Classicus oppugnabant : nec sisti poterant, interfecto fortissimo quoque ; in quis Briganticus, præfectus alæ, ceciderat, quem fidum Romanis, & Civili avunculo infensum diximus. Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subvenit, versâ fortunâ, præcipites Germani in amnem aguntur. Civilis, dum fugientes retentat, agnitus, petitusque telis, relicto equo, tranatavit : idem Germanis effugium. Tutorem Classicumque appulsæ lintres vexere. Ne tum quidem Romana classis pugnæ affuit, ut jussum erat : sed obstitit formido, & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sanè Cerialis parum temporis ad exsequenda imperia dabat ; subitus consiliis, sed eventu clarus. Aderat fortuna, etiam ubi artes defuissent : hinc ipsi exercituique minor cura disciplinæ. Et paucos post dies, quamquam periculum captivitatis evasisset, infamiam non vitavit.

XXII. Profectus Novesium Bonnamque, ad visenda castra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, navibus remeabat ; disjecto agmine, incuriosis vigiliis. Animadversum id Germanis ; & insidias composuere : electa nox atra nubibus, &

Digitized by Google

prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima cædes astu adjuta: incisis tabernaculorum funibus, suismet tentoriis cooppertos trucidabant. Aliud agmen turbare classem; injicere vincla; trahere puppes. Utque ad fallendum silentio; ita, cœptâ cæde, quò plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani, vulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per vias, pauci ornatu militari, plerique circum brachia tortâ veste, & strictis mucronibus: dux semisomnus, ac propè intectus, errore hostium servatur. Namque prætoriam navem, vexillo insignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob stuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Ubiæ: vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam *jussi silere, ne quietem ejus turbarent: ita intermisso signo, & vocibus, se quoque in somnum lapsos.* Multâ luce revecti hostes, captivis navibus, prætoriam triremem, flumine Luppiâ, donum Veledæ traxere.

XXIII. Civilem cupido incessit navalem aciem ostentandi. Complet quod biremium, quæque simplici ordine agebantur. Adjecta ingens lintrium vis: tricenos quadragenosque ferre armatos Liburnicæ solitæ; & simul captæ lintres sagulis

Digitized by Google

versicoloribus haud indecore pro velis juvabantur. Spatium velut æquoris electum, quo Mosæ fluminis os amnem Rhenum Oceano adfundit. Causa instruendæ classis, super insitam genti vanitatem, ut eo terrore commeatus Galliâ adventantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quàm metu, direxit classem, numero imparem, usu remigum, gubernatorum arte, navium magnitudine potiorem. His flumen secundum; illi vento agebantur. Sic prævecti, tentato telorum jactu, dirimuntur. Civilis nihil ultrà ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis insulam Batavorum hostiliter populatus, agros villasque Civilis intactos, notâ arte ducum, sinebat: quum interim, flexu autumni, & crebris pluvialibus imbribus, superfusus amnis, palustrem humilemque insulam in faciem stagni opplevit: nec classis, aut commeatus aderant: castraque in plano sita, vi fluminis differebantur.

XXIV. *Potuisse tunc opprimi legiones, & voluisse Germanos, sed dolo a se flexos*, imputavit Civilis. Neque abhorret vero, quando paucis post diebus deditio insecuta est. Nam Cerialis, per occultos nuncios, *Batavis pacem, Civili veniam* ostentans, Veledam, propinquosque monebat, *fortunam belli, tot cladibus adversam, opportuno*

Digitized by Google

erga populum Romanum merito mutare. Cæsos Treveros, receptos Ubios, ereptam Batavis patriam: neque aliud Civilis amicitiâ paratum, quàm vulnera, fugas, luctus: exsulem eum & extorrem, recipientibus oneri: & satis peccaviſſe, quòd totiens Rhenum tranſcenderint: si quid ultrà moliantur, inde injuriam & culpam, hinc ultionem & deos fore.

XXV. Miſcebantur minis promiſſa. Et concuſsâ Transrhenanorum fide, inter Batavos quoque ſermones orti: *Non prorogandam ultrà ruinam; nec poſſe ab una natione totius orbis ſervitium depelli: quid perfectum cæde & incendiis legionum, niſi ut plures validioreſque accirentur? Si Veſpaſiano bellum navaverint, Veſpaſianum rerum potiri: sin populum Romanum armis provocent, quotam partem generis humani Batavos eſſe? reſpicerent Rætos Noricosque, & ceterorum onera ſociorum: sibi non tributa, ſed virtutem & viros indici: proximum id libertati: & si dominorum electio ſit; honeſtiùs principes Romanorum, quàm Germanorum feminas tolerari:* hæc vulgus. Proceres: *atrociore Civilis rabie ſemet in arma truſos: illum domeſticis malis excidium gentis oppoſuiſſe; tunc infenſos Batavis deos, quum obſiderentur legiones, interficerentur legati, bellum uni neceſſarium, feralę*

ferale ipsis sumeretur. Ventum ad extrema, ni resipiscere incipiant, & noxii capitis pœnâ pœnitentiam fateantur.

XXVI. Non fefellit Civilem ea inclinatio, & prævenire statuit; super tædium malorum, etiam spe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito colloquio, scinditur Nabaliæ fluminis pons; in cujus abrupta progressi duces: & Civilis ita cœpit: *Si apud Vitellii legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, a me aucta erant. Erga Vespasianum vetus mihi observantia: &, quum privatus esset, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cujus epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones, & Gallica juventus Alpes transcenderet. Quæ Antonius epistolis, Hordeonius Flaccus præsens monebat, arma in Germania movi, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, Flavianus in Pannonia.*

FINIS.

Digitized by Google

IN LIBRUM PRIMUM

HISTORIARUM NOTÆ.

CAP. I, 1. *Initium mihi operis.* Ex his & sequentibus verbis cognoscimus historias primùm ab Tacito scriptas ; quas quum ab secundo consulatu Galbæ, ad necem usque Domitiani perduxisset, non ausus Nervæ & Trajani tum imperantis historiam aggredi, superiora tempora ab extremis Augusti exsecutus est libris Annalium septemdecim. In his pressiùs, & ad seriem consulùm adstrictiùs res narrat : in historiis verò latiùs & liberiùs exspatiatur. Malè ergo liber hic & qui sequuntur, Annalium nomine nuncupantur. Cetèrùm, ut Annalium pleraque nobis invidit injuria temporum, ita Historiarum partem longè maximam abstulit.

2. *Octingentos & viginti .. annos.* Ab Roma condita ad Galbam iterum & Vinium coss. si exactè computes, anni erunt ex ipso Tacito octingenti & viginti duo : sed rotundum numerum usurpat. In vulgatis malè scribitur signis numeralibus DCC. XX. Codices Flor. & Regius litteris omnibus habent quod cum Ryckio dedimus.

3. *Omnem potestatem ad unum conferri.* Ryckius & J. Gronovius e codice Flor. dedere *omnem potentiam :* sed rectè observat Ernestus *potestatem*, lege aut senatusconsulto conferri, non *potentiam*, quæ vi, fraude, aliisque modis paratur.

Digitized by Google

4. *Inter infensos vel obnoxios.* Quum quilibet scriptor aut odisset dominantes, aut ipsis obnoxius esset.

5. *Ambitionem.* Pravum assentandi dominantibus studium, *facile averseris.* Ita hoc loco rescribendum censent interpretes, licet codices habeant *adverseris;* quæ mera est corruptela librariorum.

6. *Divi Nervæ.* Cœpit igitur scribere Nervâ jam mortuo & sacrato.

II. 1. *Quatuor principes ferro interempti.* Galba, Otho, Vitellius, Domitianus. *Tria bella civilia.* Othonis in Vitellium, hujus in Vespasianum, L. Antonii in Domitianum.

2. *Perdomita Britannia.* Ab Agricola. Vide in ejus vita 10. *& statim missa.* Et incuriâ Domitiani non omnis retenta. Lipsius dederat *amissa*, contra fidem historiæ. Neque enim sub Domitiano amissa Britannia est, sed neglecta, & incursionibus Barbarorum permissa.

3. *Falsi Neronis ludibrio.* Vide Suetonium in Nerone cap. ultimo. Vide etiam Hist. 2, 8.

4. *Haustæ aut obrutæ urbes.* Herculaneum, & Pompeii. Vide Suetonium in Tito 8. & Plinium Epist. 6, 16, & 20.

5. *Mare ... scopuli.* Pro insulis, in quas relegati, jubente Domitiano, deportabantur, & necabantur.

6. *Procurationes.* Nempe rerum principalium. *Interiorem potentiam.* Apud principem scil. cui in intimis erant.

7. *Agerent, ferrent cuncta. Odio & terrore corrupti &c.* Hanc lectionem & distinctionem,

Digitized by Google

quæ est Rhenani, adstruit Gron. Observ. 3, 22. Maluit Ryckius Flor. codicis lectionem & distinctionem : *agerent verterent cuncta odio & terrore. Corrupti &c.* Odium & terrorem injecta dicit a Domitiano servis, ut dominos accusarent, libertis, ut patronos.

III. 1. *Justis indiciis.* Certis signis & argumentis. *Non esse curæ deis.* Vide Ann. 16, 33.

IV. 1. *Qui plerumque fortuiti sunt.* In quibus plerumque fortuna multum potest : qui sæpe contra exspectationem eveniunt, ita ut ex illis solis cognitis ad consilium capiendum nihilo sis instructior. Gron.

2. *Sed omnes legiones.* Intellige apud omnes legiones ducesque varios motus, ut apud patres & in urbe, excitatos.

3. *Evulgato imperii arcano,* Olim senatus judicaverat *Rem mali exempli esse, imperatores legi ab exercitibus, & solenne auspicatorum comitiorum in castra & provincias, procul ab legibus magistratibusque, ad militarem temeritatem transferri,* inquit Livius 26, 2.

4. *Magnis domibus annexa.* Per adfinitates aut amicitias.

5. *Plebs sordida.* Quæ & *pullata.* Homines intellige de vili plebecula, quorum toga non ut civium honestiorum, munda semper & nitens, sed ex sordibus ferè nigra.

V. 1. *Eumdem in pace quem in bello locum.* Ita Flor. Regius & editio prima. Vulgò *qui in bello.* Infrà pro *scelere insuper Nymphidii ... agitatur,* mallet Gronov. *agitatus.* Rectè : neque enim id quum maximè fiebat, sed factum erat ante adventum Galbæ.

Digitized by Google

2. *Quàm olim virtutes verebantur.* Ita Flor. Regius & editi ante Ryckium. Hic e suo codice dedit *venerabantur* : quæ est gloſſa prioris.

VI. 1. *Hic ut dux Neronis.* Hæc diſplicent Gronovio, qui reponit, *hic ut fidus Neroni. Tamquam innocentes perierant.* Quia ſcil. *inauditi atque indefensi.* Sic Plinius Epiſt. 4, 11. *ad ſupplicium neſcio an innocens, certè tamquam innocens ducta eſt* Cornelia veſtalis, quæ inaudita damnabatur.

2. *Tot millibus inermium militum.* Classicos intelligit, quos in unam legionem Nero centuriatos conſcripſerat. Vide infrà 37.

3. *Multi ad hoc numeri.* Nempe militum : cohortes, manipulos intellige.

4. *Ad clauſtra Caſplarum.* Supple *portarum.* Sic vocabant interrupta anguſto transitu juga Caſpii montis in confinio Armeniæ Mediæque. Procul ab his aliæ fuerunt *Caſpiæ portæ* inter Mediam & Parthiam.

VII. 1. *Seu bene, ſeu malè facta premunt.* Odio ſunt, invidiam excitant. Vox *premunt* abſolutè ſumitur. Notat tamen Jac. Gronov. ſcribi in Flor. *inviſo principi*, non *principe*; ut referatur ad *facta* : ſed non inſolitum Tacito præmittere ejuſmodi ablativum ſine reſpectu ad verba ſequentia : sic Ann. 4, 19. *precante reo brevem moram ... adverſatus eſt Cæſar.*

2. *Jam afferebant venalia cuncta præpotentes liberti.* De his loquitur tamquam de mercatoribus, qui merces venales *afferunt.* Hic locus malè tentatus Pichenæ & Freinsh. qui legunt, *jam* i. e. præterea, *offendebant*, ſcil. animos hominum,

Digitized by Google

venalia cuncta, præpotentes liberti &c. Nec bene Ryckius e ſuo codice dedit *jam offerebant &c.*

VIII. 1. *Pacis artibus.* Supple *expertus*, quod latet in voce *inexpertus* : *bellis inexpertus.* In bello gerendo minimè exercitatus. At *belli inexpertus*, quod Rhenanus dederat, & alii tenuerunt, activè ſumitur pro eo, qui numquam bellum vidit.

2. *Recenti dono Romanæ civitatis.* Clarum ex Ann. 11, 23. habuiſſe jus civitatis Romanæ primores Galliæ Comatæ : at a Galba diffuſum id jus in Gallos omnes, qui Vindici adhæſerant.

3. *Verginius.* De quo vide Plin. Epiſt. 2, 1. & 6, 10.

4. *Qui queri non poterant.* Quòd ſcil. in necem ejus conſensiſſent.

IX. 1. *Ne quieto quidem milite regimen.* Qui Hordeonius ne quietum quidem militem regere potuiſſet.

2. *Id ſatis videbatur.* Retinendis ſcil. in officio militibus, Vitellium habituris tantum non pro conſulari, ob titulos & imagines paternas.

X. 1. *Expedierat.* In militari expeditione erat, quo ſenſu eadem vox ſumitur infrà 88.

2. *Poſt fortunam.* Poſtquam Veſpasianus imperium adeptus eſt : nam antè ne ulla quidem ſuſpicio.

XI. 1. *Jam inde a divo Auguſto.* Vide Ann. 2, 59. *Equites Romani obtinent, loco regum.* Ita ut locum & ordinem regum teneant in Ægypto, quæ numquam legibus, aut magiſtratibus paruerit, ſed tantum regibus. *Domi retinere*, i. e. ſeponere, & ſibi uni ſervare, per procuratores ac domeſticos adminiſtrandam.

Digitized by Google

2. *Tiberius Alexander.* Vide Ann. 15, 28.

3. *Domini minoris.* Ipsius Macri, qui in comitatu rerum turbandarum oppressus.

XII. 1. *Etiam in T. Vinii odium.* Multi, inquit, Galbæ successores destinabant ex spe sua, quidam ex odio Vinii.

2. *Eodem actu invisior.* Ita Flor. & sanum videtur: ingeniosa tamen Lectii conjectura, *eodem auctu invisior erat.*

XIII. 1. *Amuli donatum.* Ut haberet ingenuitatis imaginem, & equestri dignitate esset.

2. *Quam alium.* Nempe ab Othone.

3. *Poppæam Sabinam depoſuerat.* Rem paullò aliter narrat Ann. 13, 45.

XIV. 1. *Piſonem Licinianum arcessi jubet.* Voci barbaræ *accersiri*, quam tenent scripti & editi, Latinam vocem substituit Gronovius: Piſo è gente Licinia natus, a Piſone primùm, dein a Galba adoptatus, Cn. Pompeium Magnum numerabat atavum per matrem Scriboniam.

XV. 1. *Sulpiciæ ac Lutatiæ.* Videtur excidisse vox *gentis.* Vide Suetonium in Galba 3. Suprà pro *& mihi egregium erat tunc*, Flor. & Regius scribunt *nunc*, quod nihilo melius: lege cum Freinsh. *Et mihi egregium erat Cn. Pompeii.*

2. *Eſt tibi frater.* De quo Hist. 4, 39.

3. *Fortunam ... adverſam tulisti.* Fratres ejus Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerant; ipse diu exsul fuerat. Infrà 48.

XVI. 1. *Adoptandi judicium integrum.* Liberum est in adoptando seqi judicium. *Consensu monstratur.* Eligendus velut designatur consentiente de illo omnium judicio.

Digitized by Google

2. *Vindex.* Julius Vindex Galliæ proprætor primus ab Nerone defciverat.

3. *Damnati principis exemplum.* Neronem fenatus hoftem judicavit, jussitque puniri more majorum.

4. *Ultissimus quidem ac brevissimus.* Ita veteres editi: recentiores maluerunt *utilissimusque idem ac brevissimus*, quia in Flor. fcribitur *idem*. Infrà idem codex, ut & Regius pro *ut in ceteris gentibus*, habent tantum, *ut gentibus*, quod rectum videtur.

XVII. 1. *Et malè coercitam famam.* Et rumorem fubinde per homines garrulos aut fuspicaces emanantem illi ipsi, qui inhibere conabantur, propagabant. Ryckius.

XVIII. 1. *Comitiis dirimendis.* Nam Jove tonante cum populo agi nefas erat.

2. *Seu, quæ fato manent ... non vitantur.* Hæc non e mente Taciti, fed Gafbæ dicuntur. Itaque cum Erneſto mallemus lectionem codicis Guelf. *vitarentur*, quàm vulgatum *vitantur*, aut *vitentur*.

3. *More divi Augufti & exemplo militari.* Peccatum hîc trajectione verborum putant Ferretus & Lipsius, leguntque *exemplo divi Augufti*, & *more militari*.

XX. 1. *Bis & vicies millies feftertium.* Libellas Tur. 275000000.

2. *Hafta. Haftæ fubjiciebant ea quæ publicè venumdabant*, inquit Feſtus. *Sector* dicebatur æftimator redemptorque bonorum in auctione venditorum. Infrà pro *auctionibus*, quod dedit Rhen. Flor. & Regius præferunt *actionibus*, quòd fcil. in jus vocarentur ii, a quibus exigebantur pecuniæ.

Digitized by Google

XXI. 1. *Etiam principi.* Etiamsi princeps fuisset.

2. *Transitus rerum.* Dum res in motu essent, & ab uno in alium transferrentur.

XXII. 1. *Ut sua ostentantes.* Nimirum servi illi nequam hæc flagitia Othoni, si rerum potiretur, ut licita ostentabant; quiescenti verò eadem exprobrabant, tamquam interdicta privato.

2. *Libentius obscura credendi.* Vulgò *credi.* Emendavit Pichena, adsentiente Lipsio, & recepit Ernestus.

XXIII. 1. *Campaniæ lacus ... adire soliti.* De Prætorianis dictum, quorum pars Galbæ in Hispaniam usque obviam ierat: idque scriptor narraverat in actis anni 821. quæ periere.

XXIV. 1. *Per speciem convivii.* Sportularum titulo. *Centenos nummos.* Pecuniæ nostræ libellas 12. cum 10 assibus. *Publicam largitionem* intellige promiscuam & parem inter omnes.

2. *Speculatori.* Lipsius censet *speculatores* fuisse inter custodes corporis imperatorii certum genus militum, qui velut in *specula* essent ejus salutis: sed in ipsis quoque legionibus, immo & cohortibus *speculatores* fuisse constat, quorum munus erat de rebus hostium ad suos referre quidquid percepissent.

XXV. 1. *Tesserarium.* Tesserarios vocabant, qui mandata perferebant imperatoris per contubernia: eos autem dicebant *optiones*, qui a dignioribus & cum gradu militibus adoptati, vicem eorum subibant.

XXVI. 1. *Postero Iduum die.* Loquendi genus insolitum; unde Ernestus suspicatur Tacitum scri-

Digitized by Google

psisse *postero statim* (scil. ab adoptione) *die*, & sic satisfit præcedentibus, *adeo paratam*, promptam, festinatam *seditionem fuisse, ut &c.*

XXVII. 1. *Redemptoribus.* Eos intellige, qui suis cæmentis suoque labore ædificant, constituto pretio.

2. *Milliarium aureum.* Sic vocabant columnam auream, erectam ab Augusto in capite fori Romani, ad quam viæ omnes ex Italia desinebant, & cui respondebant milliaria lapidea, seu columnæ exiliores lapideæ, ad cujusque milliaris finem erectæ. Inde origo vulgatæ locutionis *ad primum, ad secundum &c. lapidem.*

3. *Pars clamore & gladiis.* Nimirum strictis, nam milites omnes *gladios* habebant.

XXIX. 1. *Ut quisque obvius fuerat.* Scilicet Othoni & Othonianis, ii ex tota urbe in palatium coeuntes, referebant visa, *alii formidinem* augentes, quidam minora vero nunciantes per adulationem.

2. *Quum maximè discam.* Hac ipsa seditione experiar. Scripti codices habent *dicam*: emendavit Freinsh. & recepit Ernestus: vulgatum *ducam* est a Rhenano.

XXX. 1. *Sed proinde ... quàm &c.* Ita mss. at interpretes consentiunt legendum *perinde*, i. e. ad eumdem modum.

XXXI. 1. *Dilapsis speculatoribus.* Qui scilicet antea corrupti ab Othone.

2. *Ut evenit, fortè magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidiis & simulatione.* Hanc lectionem Pichena concinnavit: nam codices hoc loco corruptissimi.

Digitized by Google

Expeditior videtur Freinshemiana lectio, *ut, ... evenit, more magis, & nullo adhuc consilio, parat signa, quàm ut postea creditum est, insidiis & simulatione.*

3. *Cetrius Severus.* Ita nomen scribitur in Flor. & Regio. Vulgò *Cerius.* Infrà pro *infestis pilis*, dedimus cum J. Gron. *ingestis pilis*, ex Budensi & Regio, & eodem alludit Flor. in quo scribitur *incestis.*

4. *Non ordine militiæ.* Nempe adeptus tribunatum.

XXXIII. 1. *Non exspectandum.* Vividior erit oratio, si cum Freinshemio legas per interrogationem, *num exspectandum?* Voces *num* & *non* compendiosè scribi solent eâdem notâ. Mox pro *indignatio langueſcat*, Flor. scribit *indignatione*, unde J. Gron. corrigit *indignatio elangueſcat.*

XXXV. 1. *Irruenti turbæ ... sistens.* Faernus legebat *resistens.*

XXXVI. 1. *Medium inter signa*, quæ legionum, *vexillis* manipulorum *circumdarent.*

2. *Complecti armis.* Eo sensu, quo Æneid. 12, 433. *Ascanium fusis circum complectitur armis.*

3. *Adorare vulgum.* Manu scil. ad os admota.

XXXVII. 1. *Et cujus lenitatis est Galba.* Ita e Florentino dederunt Ryckius & J. Gronovius. Vulgò *levitatis*, quæ vox tollit ex hac oratione mordacem ironiam.

2. *Betui Chilonis.* Ita Flor. & Budensis, & hoc nomen reperitur in lapidibus; idque præferendum duxit Ernestus conjecturæ Rhenani *Vectii Chilonis.* Infrà post verba, *quàm quod Polycleti ... & Elii*, addunt codices & Vetustius cusi, &

Digitized by Google

alii : unde Ryckio videtur ſcribeudum *& haloti*, de quo Ann. 12, 66.

XXXVIII. 1. *Cohors togata.* Lipsius probat moris fuiſſe, ut cohors, quæ more militiæ excubabat, idipſum faceret ſine armis, gladiis tantum lanceiſque contenta; itaque & togis induti erant, non ſagis.

2. *Signum meum.* Id accipe de teſſera militari.

3. *Quis mihi plurimum imputet.* Quis pro me certet ardentiùs, eaque re me ſibi plurimùm debere velit.

XL. 1. *Rapidis equis.* Haud paullò melior ſcriptura codicis Flor. & Regii, *rapidi equis.*

XLI. 1. *Evocatum. Evocatos* dicebant milites militiâ perfunctos & emeritis ſtipendiis, qui tamen rurſus militatum *evocabantur* : horum autem honeſtus erat ordo in re militari.

2. *Pectus tegebatur.* Thorace ſuprà 35.

XLII. 1. *Seu conſcientiâ conjurationis confeſſus eſt.* Lege cum Acidalio *conſcientiam.* Mox *in poplitem ... in utrumque latus tranſverberatus.* Suſpicatur Gronovius præpositionem utrobique non eſſe ab Tacito.

XLIV. 1. *Interfici juſſit ... munimentum ad præſens, in poſterum ultionem.* Hæc dicta per appositionem. De iis omnibus Vitellius ſupplicium ſumpsit, non ut Galbæ manes hac vindicta coleret, ſed ut ſolent principes punire omnes interfectores principum, quò & ipsi in præſens sint ab insidiis hujuſmodi tutiores, & ſucceſſori exemplum ulciſcendi, si quid ipsis contigerit, præbeant. Ita Gronovius locum hunc contra Lipsium & alios correctores adſtruit.

Digitized by Google

XLVI. 1. *Vacationes.* Pretia vacationum. Hinc Festus : *beneficiarii dicuntur milites, qui vacant muneris beneficio : e contrario munifices, qui non vacant, sed munus reip. faciunt.*

2. *Ne vulgi largitione.* Ne dum militibus largitur & gratificatur. Infrà, *fiscum suum* e Flor. & Regio cum J. Gronovio reposuimus, pro editorum *ex fisco suo.*

XLVII. 1. *Vocat senatum prætor urbanus.* Cujus id juris erat, interfectis Galbâ & Vinio coss.

2. *Redemptis capitibus.* Scribit Plutarchus a Crispina patris sui caput redemptum decem millibus sestertiûm, libellis nostratibus 1250.

XLVIII. 1. *Quinquagiesa septem annos.* Ita litteris omnibus Flor. & Regius, uti dederunt Rycklius & Jac. Gronovius. Ante hos editi habent XLVII. unde sequeretur Vinium principio Caligulæ quatuordecim dumtaxat annos natum, quod absurdum.

2. *In ipsis principiis.* Principia castrorum, inquit Lipsius, sacra, quia in iis aquilæ & signa, i. e. dii militares.

XLIX. 1. *Dispensator.* A pecunia dispensanda. *E primoribus servis.* Faernus & Savilius reponebant *e primoribus :* sed Gruterus rectè vulgatum explicat de iis servis, quos ante principatum Galba habuerat.

2. *Usque ad culpam ignarus.* Scilicet servorum improbitatis, quæ ideo ipsi meritò culpæ.

LI. 1. *Præmia.* Prædas, quo sensu vocem *præmia* sumi ostendit Gronovius ad Livii epitomen 89.

2. *Ingenio loci cœlique.* Nam ut ait Hist. 2, 80. *Germanica hiberna cœlo ac laboribus dura.*

3. *Publicè donatos.* Agris, quos Galba Treviris, Lingonibus, aliisque ereptos dederat civitatibus Gallorum. Vide infrà 54.

4. *Pertinaci pro Nerone fide.* Quippe qui eadem Lugdunensis coloniæ quadragies sestertio solatus erat. Ann. 16, 13.

LII. 1. *Integre mutaverat.* Sine gratiæ aut quæstûs respectu.

2. *Et Vitellius apud severos humilis. Ita comitatem &c.* Pro *ita*, Grotius & Gronovius legunt *id.* Vitellius rectâ æstimatione hominum gravium nimis se demittebat, abjiciebatque: at hanc sui vilitatem *faventes* illi *comitatem* vocabant; quemadmodum etiam *bonitatem* appellabant, *quod sine modo, sine judicio donaret sua, largiretur aliena.*

3. *Aviditate imperandi.* Passivè, quum cuperent sibi ab eo imperari, seu eum habere imperatorem.

4. *Collegium Cæsaris.* L. Vitellius imperatoris pater cum Claudio principe duos ordinarios consulatus censuramque gesserat.

LIII. 1. *Scito sermone.* Ita visum Lipsio, Grosiotio, Acidalio &c. & recepit Ernestus. Vulgò *cito sermone*, quod est in vitio, nec ad studia alliciendo aptum.

LIV. 1. *Dextras, hospitii insigne.* Suspicari licet fuisse aliquod ex auro aut argento signum, duas dextras simul junctas referens, quod dono invicem mitteretur, tamquam symbolum hospitii, fidei, aut concordiæ. Vide Hist. 2, 8.

2. *Nisi ipsi consulerent.* Absolutè sumptum,

Digitized by Google

prospicerent, providerent. Ita e Flor. & Regio restituit Ryckius, pro *ni sibi consulerent*, quod a Rhenano profectum.

3. *Eadem acriùs volvens.* Ita Flor. Regius & editi ante Rhenanum; idque verbum Tacito familiare restituit Jac. Gronovius. Vulgò *acriùs volens*, errore, ut videtur, operarum.

LV. 1. *Senatûs populique ... nomina sacramento advocabant.* Vulgò *in senatus ... nomina sacramenta advocabant.* Correxit Ernestus ex edit. prima, & favet Flor. in quo præpositio *in* nulla visitur.

2. *Cui imputaretur.* Cui beneficium imputarent, cui se hac ratione venditarent.

LVI. 1. *Socordiâ innocens.* Ideo extra noxam rebellionis, quòd socors quum esset, eam minimè posset impedire.

LVII. 1. *Præsentia ex affluenti.* Græca locutio, pro *affluenter.*

2. *Phaleras.* Sic vocabant scutula quædam aurea vel argentea, quibus frons & maxillæ equorum, aut baltei militum insigniebantur.

3. *Instinctu*, nempe aliorum; *impetu* proprio; *avaritiâ*, spe & cupiditate plura, quàm donassent, recipiendi.

LVIII. 1. *Stratis jam militum odiis.* Hanc lectionem Tacito restituit Gronovius Observ. 3, 22. Ex conjectura dederat Freinshemius *fatiatis.*

LIX. 1. *Julius Civilis.* Idem qui postea bellum adversus Romanos gessit Hist. 4, 13. Ibi dicitur *Claudius Civilis.* Fortè nomina erant *Julius Claudius Civilis.*

LXI. 1. *Legio una.* Unica, nempe vicesima

prima : nisi malis cum Lipsio legere *unaetvicesima*, quod verum videtur.

LXII. 1. *Cæsarem se appellari ... prohibuit.* Sed adscivit sibi hoc nomen Hist. 3, 58.

LXIII. 1. *Placamenta.* Intellige *velamenta*, seu ramos oleæ lanâ circumplexos, & infulas, quas manu præferebant, non ut bellum redimerent, quod nullum erat, sed ut retinerent pacem.

LXIV. 1. *Jurgia.* i. e. contentiones verborum. *Rixa* est contestatio vehementior & pugnæ proxima. Malè Freinshemius *jurgio*.

2. *Ædui formidine.* Quia proni in Galbam. *Lugdunenses gaudio.* Quia Vindici & Galbæ infesti fuerant.

LXV. 1. *Proximum bellum.* In quo fidi erga Neronem Lugdunenses, ob liberalitatem, de qua Ann. 16, 13.

2. *Se coloniam Romanam.* Verè & dignos hoc nomine : nam Vienna pariter colonia Rom. sed *cuncta illic externa & hostilia.*

LXVI. 1. *Trecenos ... sestertios.* Militi cuique libellas Tur. 37. cum dimidia.

LXVIII. 1. *Adversus veteranos.* Eos intellige, non qui stipendiorum tempus absolvissent, sed qui veteres essent milites, ad differentiam tironum : sic alibi legiones appellat *veteranas*, & sæpe *veteranum* exercitum.

2. *In montem Vocetium.* Sic vocat partem Juræ montis.

3. *Quumque dirutis omnibus.* Ita Flor. Regius, & editio prima, & recepit Ernestus. Editi vulgò *diruptis* vel *direptis.*

LXIX. 1. *Ut est mos vulgo : mutabile &c.*

Digitized by Google

Ita plane Regius, Bydensis, & editio prima. Editi habent *mutabilem*, ut referatur ad *animum*, atque inde Freinshemius reponebat *immodicus*. Ryckius e suo codice edidit, *ut est mos vulgus mutabile &c.* quod sanè manum correctoris sapit.

LXX. 1. *Cum ala Petrina.* Hanc Savilii correctionem Lipsio, Mercero & Pichenæ probatam cum Freinshemio sequimur. Vide Hist. 4, 49. ubi mentio ejusdem alæ in partibus Vitellianis. Ryckius e suo codice dedit *cum ala Taurina*: sed hæc suprà 64. dicitur a Valente abducta. Codices corruptè habent *in alpe triaria* vel *triarina*.

2. *Petronium urbis procuratorem.* Vox *urbis* corrupta, cujus loco mallet Lipsius *ibi*. Alii putant latere in ea voce cognomen hominis *Urbinum*, aut *Urbicum*, aut *Vibium*.

3. *Subsignanum militem.* Suspicatur Pichena *subsignanos* milites esse eosdem, quos sæpe Tacitus *vexillarios* appellat, verè quidem legionarios milites, sed ex absentibus legionibus arcessitos. Vide Ann. 1, 17.

LXXI. 1. *Exemplum ultro imputavit.* Adeo crimen servatæ in Galbam fidei non renuit, ut eam contra Othoni gratam debere esse diceret, quippe cujus interesset fidos habere ministros.

2. *Nec Otho, quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet.* Hæc est vetus lectio, cujus hic sensus esse potest: Othonem, quum Celsum inter suos adscisceret, cavisse, & ne is crederet veniam sibi dari tamquam nocenti, & ne *hostis* Vitellius Celso & aliis *metum adhiberet*, injiceret, reconciliationis cum Othone, si illa falsa esset aut ficta ad tempus. Sed locus vi-

Digitized by Google

detur esse depravatus, nec quidquam opis in Flor. in quo deest hîc folium. Regius scribit *sed hostes metuere consolationes adhibens.* Ryckius e suo codice dedit, *sed ne hostes metuerét, conciliationes adhibens* : quod sanè cuilibet interpolatum videbitur.

LXXII. 1. *Unde nulla innocentiæ cura.* Quamobrem nemo id agit ut innoxiè vivat, sed ut præstando aliis impunitatem, eamdem ipse sibi per hos asserat.

LXXIII. 1. *Ad instigandum in arma Clodium Macrum.* Ut Neronis ultionem susciperet.

LXXIV. 1. *Rursus alios ad utrumque ... exercitum.* Ita codices & editi ante Rhenanum, qui tacitè omisit vocem *alios.*

2. *Increpabat ultro.* Ita Regius codex & editio prima, ut conjecerat Rhenanus, pro *increpabant. Tantò antè.* Vitellius imperator salutatus die 2 Januarii, Otho ejusdem mensis 15.

LXXV. 1. *Omnibus invicem ignaris.* Quum neque noscerent quemquam, neque noscerentur. Ita Flor. Regius & vetustiores editi, Rhenanus edidit *gnaris.* Veterem lectionem, quam sensus postulat, restituit Ernestus.

LXXVII. 1. *Arrio Antonino.* Ad quem Plinii epistolæ 4, 3. 18. & 5, 10. Avus fuit maternus Antonini Pii.

2. *Cumulum dignitatis.* Hæc intellige per appositionem dicta : senibus, qui summis honoribus perfuncti fuerant, addidit pontificatus auguratusque, tamquam cumulum dignitatis.

3. *Quod avaritia fuerat, videri majestatem.* Eos qui criminibus avaritiæ meritò damnati fue-

Digitized by Google

rent, videri perculsos tirannicâ lege majestatis, quæ lex, acerrimum contra innocentes telum, animos omnium ita offenderat, ut ejus nomine, bonæ etiam leges, putà repetundarum, pro nihilo ducerentur, si quidem in integrum restituebantur homines iis legibus damnati.

LXXVIII. 1. *Civitatem Romanam.* Videtur hîc intelligendum esse, non jus Quiritium, sed jus Latii, quod Otho Lingonibus, quamquam Vitellii fautoribus, concesserit, vel antequam de illorum in Vitellium studio resciviſſet, vel ut eos eo dono ad se alliceret.

2. *Necessitate ... excusata.* Quæ utcumque excusari poterant, ob necessitatem rerum præsentium, & instantes curas ac pericula.

3. *Proponerent.* In publico collocarent ac ponerent.

4. *Quibusdam diebus.* Suspicatur Lipsius ab auctore scriptum *quinquatruum diebus.*

LXXIX. 1. *Tertia legio.* Quæ solâ pugnæ interfuit, licet Otho trium legionum, quas tunc habuit Mœsia, legatis, vitandæ æmulationis causâ inter pares, consularia ornamenta concesserit.

2. *Facili loricâ.* i. e. habili, sine pondere, nec gestanti molestâ. Flor. scribit *facilis loricâ*, ut alibi, *fagulo leves.* Infrà ex emendatione Mureti dedimus, *ibi sævitiâ hiemis & vi vulnerum absumpti*, quum in Flor. & Regio corruptè legatur, *ibi sævitiâ hiemis & mia*, quod est misericordiâ, vel miseriâ, *vulnerum.* Ernestus scriptis propiùs inhærens putat fuisse, *& incuriâ vulnerum*, quum scil. curare vulnera non possent, inopiâ fomentorum & remediorum; idque verum putamus.

Digitized by Google

Ryckius e suo codice dedit, *ubi sævitia hiemis & dolore vulnerum absumpti.*

LXXX. 1. *Causa in crimen.* Causa, quam scil. Crispinus afferebat, promi a se arma jussu imperatoris ad armandam cohortem.

LXXXII. 1. *Præfecto legionis. Præfectus* hoc loco idem, qui Tacito & antiquis scriptoribus dicitur *legatus*: Præfecti nomen posterioris est ætatis, & librarii manum sapit.

2. *Quina millia nummûm.* Militi cuique libellæ Tur. 625.

LXXXIII. 1. *Tumultûs proximi initium non ... formidine periculorum.* Supple *ortum*, quæ vox fortè excidit.

2. *Sicubi jubeantur.* Sic habent Flor. Regius & editio prima, quod rectum videtur: est enim concessio. *Sicubi*, si quando jubeantur, pone hoc, concedi, ut *quærere singulis liceat*, nec teneantur obsequi. Vulgati legunt, *si, ubi jubeantur.* Ryckius e suo codice dedit, *si, cur jubeantur.*

LXXXIV. 1. *Vos quidem istud pro me.* Scilicet ausi estis, nempe *arma rapere*, & quæ deinceps sequuntur; sed invidiæ molliendæ subticet.

2. *Obscuritatem ... perstringimus.* Haud paullò melior lectio Gronovii, *præstringimus*, i. e. hebetamus, obumbramus.

LXXXV. 1. *Strepitus telorum, & facies belli erat: militibus &c.* Codices magno consensu habent, quod fortè non spernendum: *strepitus telorum, & facies belli; & militibus &c.*

2. *Animum vultumque conversi.* i. e. animum vultumque alium atque alium sumebant, *ut quemque nuncium fama attulisset.*

Digitized by Google

LXXXVI. 1. *Etiam futuri pavor.* Nam ex Plinio 3, 5. amnis Tiberinus *vates intelligitur potiùs ac monitor, auctu semper religiosus veriùs quàm sævus.*

2. *Proruto ponte sublicio.* Vulgò *prorupto.* Emendavit Gronovius, ut & Ann. 15, 40.

3. *Insularum.* Sic vocabant ædificia conjuncta, vicis undique circumcincta.

LXXXVII. 1. *Invitatus.* Vox Lipsio & Gronovio meritò suspecta. Ryckianus & Regius scribunt *imitatus*: unde Ryckius conjicit *incitatus.* Usitatum esset *impositus.*

LXXXVIII. 1. *Secum expedire.* Absolutè dictum, secum ad bellum proficisci. Vide suprà 10.

2. *Motæ urbis curæ.* Ita codex Regius, Ryckianus, & editio prima, quam Rhenanus sequitur: in pluribus editur *motâ urbis curâ* sexto casu. Infrà idem Regius scribit *occultare & abdere*, prò editorum *ac abdere*, qui durior litterarum concursus scriptoribus ferè vitatus.

3. *Adflictâ fide.* Quorum fides (ie credit) collabefactata esset.

LXXXIX. 1. *Oriens ... a tergo*, Othonis, *Occidens* Vitellii.

2. *Fuere qui ... moras religionemque.* i. e. qui tamquam morandi causam afferrent religionem *ancilium nondum conditorum. Ancilia* movebantur ipsis calendis aut postridie calendas Martias: mota autem triginta dies innuit Polybius in excerptis leg. 23.

XC. 1. *Reliquias Neronianarum fectionum.* i. e. quod nondum erat exactum e donationibus Neronis, quas Galba revocaverat suprà 20.

Digitized by Google

2. *Ad implendas populi aures.* Vocem *populi* abeſſe malebat Gruterus, & hanc ignorat Regius, ut & editio prima: quam ideo cum Erneſto deleuimus.

3. *Ex libidine ſeruitii.* Ex ſtudio ſeruiendi, ut inter ſeruos, priuatam singuli captantes gratiam, ut quibus vile jam eſſet decus publicum.

IN LIBRUM II.

HISTORIARUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Lætum reip. ... proſperum.* Veſpaſiano & Tito: *aut atrox ... exitio fuit.* Domitiano.

2. *Præſaga reſponſa.* Gronovius Obſerv. 2, 20. Legendum cenſet *præſagia*, *reſponſa*: idque verum videtur.

II. 1. *Læva maris prævectus.* Ita Guelf. & editio prima, & recepit Erneſtus. Vulgò *prætervectus.* Quum legiſſet oram maris Mediterranei, quæ ad lævam eſt ab Corintho Syriam petentibus. *Audentioribus ſpatiis*, i. e. remotiori ab littoribus curſu.

III. 1. *Regem Aerian.* Flor. & Regius ſcribunt *Verianum.* Correxit Rhenanus ex Ann. 3, 62. Utrobique legendum eſſe *Uranian* cenſet Alciatus. *Uraniæ* Veneris templum in Attica fuiſſe auctor eſt Pauſanias, quam mortalium primi Aſſyrii coluerint, mox Paphii, deinde Phœnices, a quibus edocti Cytheræi iiſdem ſacris initiabantur.

2. *Familiæ utriuſque.* Cyniræ ſcil. & Thamiræ.

Digitized by Google

3. *Sanguinem aræ obfundere vetitum.* Atqui tamen victimæ cæduntur ; sed illæ nimirum extis tantum inspiciendis. Veneris autem *Sabæo Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.* Virg.

4. *Metæ modo.* Veneris illius statuam non alii rei magis similem ait Maximus Tyrius, quàm pyramidi candidæ.

IV. 1. *Ingens rerum fiducia accessit.* Hæc intellige per appositionem dicta de Tito, qui ingentem rerum fiduciam attulit.

V. 1. *Aptior sermone, dispositu, provisuque,* i. e. dicendi peritior, elegantior in dispositione & ordine omnium quæ ageret, magis providus & divinus ac pensitator futuri. Gron.

VII. 1. *Placuit exspectari belli eventum : Victores &c.* Ita hunc locum refingit Gronovius. Pichena maluit *belli exitum.* Codices habent *belli cum in victores victosque &c.* Correctionem Agricolæ Ryckius edidit : *placuit exspectari bellum : cum victoribus victos &c.*

2. *Vespasianus Mucianusque nuper : ceteri olim mixtis consiliis.* Ita planè Regius, ut voluit Rhenanus, sensu aperto & optimo, Vespasianum scil. & Mucianum nuper consilia de imperio invadendo consociasse ; at ceteris, Tito nimirum, Tribunis aliisque fidis ministris rem illam multò antè agitatam. Ryckius e suo codice edidit *Vesp. Mucianusque nuper Titi operâ mixtis consiliis :* quæ lectio Taciti manum nequaquam sapit.

VIII. 1. *Dextras, concordiæ insignia.* Vide Hist. 1, 54.

X. 1. *Ad hæc terrore & propriâ vi.* Ita dedit Beroaldus. Flor. & Regius habent *ad hunc terro-*

Digitized by Google

ris: unde non male Gronovius, *ad hunc terrorem*, i. e. super hoc terriculamentum senatusconsulti, *propriâ vi*, seu eloquentiâ suâ & gratiâ *Crispus incubuerat*.

XI. 1. *Et præcipuâ famâ*. Regius cum Budensi, & Guelferbytano, ut placuit Rhenano, *præcipui famâ*: idque videtur præferendum vulgatæ, quam ex antiquis editis reduxit Freinshemius.

2. *Cum Vestricio Spurinna*. De quo vide Plin. Epist. 2, 7. & 3, 1. 10.

3. *Speculatorum*. De his vide Hist. 1. 24. *Veterani e prætorio*. Qui sub vexillo habebantur, ut omnes exauctorati. Vide Ann. 1, 17.

XII. 1. *Ut adversus modestiam disciplinæ corruptus*. Ut corruptus & nimis indulgens militibus, nec eos intra modestiam disciplinæ retinens, *ita præliorum avidus*. Hæc de ipsis militibus dici mallet Gronovius, scribique *corruptos* & *avidos*.

XIII. 1. *Albium Intemelium*. Hodie *Vintimiglia*. Editi nomen Straboni & Plinio usurpatum maluerunt. At ex Flor. & Regio videtur scripsisse Tacitus *Albintemelium*. Sic infrà 15. quam urbem Plinius *Albium Ingaunum* appellat, hanc vocat Tacitus *Albingaunum*, hodie *Albenga*.

XIV. 1. *Duodecim equitum turmæ*. Ala enim decem turmas habebat: duæ igitur turmæ in colonia Forojulienti retentæ; reliquæ in hostem missæ.

2. *Conversâ & minaci fronte*. Proris scilicet & rostris littori obversis.

XVI. 1. *Temeritas, tantâ mole belli*. Nihil profutura in summam belli tantæ molis, cujus tanta moles esset.

2.

Digitized by Google

2. *Majoribus flagitiis permixtos.* Eodem sensu Ann. 16, 8. rei quidam dicuntur *Neronem circa summa scelera distentum quasi minores evasisse.*

XVII. 1. *Faciles occupantibus, & melioribus incuriosos.* Mallet Grosiotius *meliorum.* Paratos se prioribus occupantibus tradere; nec de meliosibus sollicitos.

2. *Inritabat ... Batavos Transrhenanosque Pados.* Quippe qui Rheni fluminumque majorum spatia equitando transmittere consueviſſent.

XVIII. 1. *Spretis centurionibus tribunisque, providentiam ducis laudantibus.* Voces posteriores Pichena, Gruterus phrasim totam inducit, tamquam inculcatam hoc loco ex iis, quæ paullò infrà subjiciuntur: *centurionibus tribunisque, laudari providentia ducis:* ita enim legimus ex certissima Gronovii conjectura, quum in Flor. & Regio mendosè scribatur *providentiam.*

XIX. 1. *Tum vetustissimus quisque.* Ita Flor. Regius, editio prima & Rhenanus. Aliis placuit *mœstissimus*, aliis *modestissimus*, aliis *inertissimus*; denique J. Gronovius edidit *vecordissimus:* sed conjecturis potior mss. lectio. *Vetustissimi* autem dicuntur, qui plurium erant stipendiorum, ac priores ideo ad sanam mentem redibant.

XXI. 1. *Sive ab obsessis, dum regerunt.* In Flor. & Regio mendosè scribitur, *dum reportans gerunt:* quod J. Gronovius refingit in *dum retorta ingerunt.*

2. *Perfringendis obruendisque hostibus.* Vulgò *perfringendis operibus:* sed vocem *operibus* Flor. Regius & Budensis respuunt, & induxit Jacob. Gronovius.

Digitized by Google

XXII. 1. *Et Cæcina pudore captæ &c.* Vulgò *& Cæcina famâ & pudore.* Sed voces *fama &* ignorat Regius & Guelf, unde cum Erneſto delevimus, tamquam repetitionem eorumdem verborum ante *Cæcina.*

XXIII. 1. *Inter Veronam Cremonamque situs eſt vicus.* Hodie *Cividale,* ut cenſet Clar. Danvillæus, *Duabus jam Romanis cladibus.* Primùm inter Othonem & Vitellium; deinde libro ſequenti inter Vitellianos & Flavianos.

2. *Omnia quæcumque facta.* Hæc corrupta in mss. Placet Freinshemii conjectura emendantis, *omnia ducum facta:* niſi malis *omnia quorumcumque facta*, propiùs ad ſcripturam Regii codicis, *omniaque vocum facta.*

XXIV. 1. *Altis ordinibus.* Ita cum Flor. primus edidit Ryckius, & conſonat Regius. Vulgò *artis.*

XXV. 1. *Nam a lateribus cohortes, legionum adverſa frons, & ſubito &c.* Ita Flor. Oxoniensis & Regius, & sic Vitelliani a lateribus, a fronte, a tergo cincti intelliguntur. Editi habent *legionum adversâ fronte:* quod eódem redit.

2. *Compleri foſſas.* Non caſtrorum, ſed factas ab incolis ad recipiendas aquas, & exsiccandos agros, ut planis in locis mos eſt. Mox e Regio codice dedimus, *pandi aciem jubet; ſatis citò incipi victoriam, ubi &c.* pro vulgatorum *jubebat; ſatis citò incipi victoriam ratus, ubi &c.* Vocem *ratus* Freinshemius inducebat, & abeſt etiam ab editione prima.

3. *Traducum. Traduces* dicuntur, quum vites ex arboribus in arbores traducuntur.

Digitized by Google

4. *Rex Epiphanes.* Antiochi regis Comageni filius, de quo nimirum plura Tacitus scripserat in rebus Vespasiani, apud quem magno in honore fuit.

XXVI. 1. *Tantum insuper laboris.* Pro *insuper* videtur Ernesto legendum *super*, hoc sensu, præter *tantum laboris atque itineris, timuisse, ne &c.*

XXVII. 1. *Fabio Valenti adjunctas retulimus.* Hist. 1, 59.

2. *Jurgiis aut rixis.* Vide Hist. 1, 64.

XXIX. 1. *Omisso tubæ sono.* Quo initia vigiliarum nunciabantur.

2. *Patientiâ.* Vigiliarum scilicet non obitarum. Lipsius mallet *pœnitentiâ*: sed nihil mutant codices.

3. *Paucos incusavit.* Milites quosdam seditionis nominatim arguit, ne, si neminem nominasset, suspecta ejus dissimulatio foret.

XXX. 1. *Et quodam inani favore.* Admittenda videtur Gronovii conjectura legentis, *& quodam inanium favore*, ut intelligantur *vigor* ætatis, & *proceritas* corporis, quæ sunt *inania.* Sic Ann. 13, 8. Corbulo dicitur *corpore ingens, verbis magnificus ... etiam specie inanium validus.*

2. *Fœdum ac maculosum.* Interpretare cum Gronovio, non ignaviam & timorem, sed libidinem & rapacitatem. Sic Hist. 1, 7. de Capitone, *ut avaritiâ & libidine fœdum ac maculosum.*

XXXI. 1. *Initium belli nemo imputabat.* Atqui tamen civile bellum a Vitellio cœperat: sed is scil. ob ignaviam & torporem putabatur a belli cogitationibus alienus, & a suis coactus arma cepisse.

XXXII. 1. *Galliæ tumeant.* In bellum erupturæ videantur.

Digitized by Google

2. *Ipso transitu exercitûs vastam.* Ita Flor, & Regius, & sic edidit J. Gronovius : quæ vox videtur significantior quàm vulgatorum *vastatam.*

XXXIII. 1. *Summæ rerum & imperii seipsum reservaret.* Budensis, Regius & Ryckianus scribunt *summam rerum &c.* & sic habet editio prima, tamquam appositivè dictum sit.

2. *Imperia ducum in incerto reliquerat.* Quum enim abesset, non poterat fidem & pondus jussis ducum addere, ut ea miles exsequeretur.

XXXIV. 1. *Jactis super ancoris.* Ita e Flor. & Budensi Ryckius & Jac. Gronovius, pro vulgato *insuper.* Porro naves dicuntur dirigi *super ancoris*, ut stare in ancoris.

XXXV. 1. *Scandere foros.* Fori sunt tabulata, quæ iter per navem incedentibus præbent.

XXXVI, 1. *Abruptis quæ supererant navibus.* Vulgò *superfuerant :* mutavit Ryckius ex Flor. in quo pro *abruptis* scribitur *arruptis*, unde proclive est legere *arreptis*, i. e. raptim abductis navibus quæ ab hostibus captæ aut mersæ non erant. Jac. Gronovius.

XXXVII. 1. *Obstrictumque meritis suis.* Guelferbytanus codex & editiones Beroaldi, Puteolani &c. habent *moribus suis*, & ita legendum censet Gronovius, ut sit, qui non venisset ad imperium, nisi legatorum & ducum hi mores fuissent, nisi eum, cui malos mores & improbitatem suam imputare possent.

XXXVIII. 1. *Securas opes concupiscere vacuum fuit.* Ab externa vi otiosis liberum fuit de augenda potentia cogitare.

XL. 1. *Non ad pugnam, sed ad bellandum pro-*

Digitized by Google

fecti. Ibant non quasi ad incertum certamen, sed ut finem imposituri bello unâ victoriâ. Grotius corrigit *ad debellandum.* Sed & Livius eo sensu verbum *bellare* usurpavit.

2. *Inde ... distantes.* Ab eo videlicet loco, in quo castra habuerant, quippe erat ad quartum à Bedriaco lapidem.

3. *Non admissuro quominus ... adgrederetur.* Qui nequaquam commissurus esset, ut non adgrederetur.

XLI. 1. *Accurrentium, vocitantium.* Accurrentes circumsistunt signa, vocitantes quærunt. Sic editum e conjectura Pichenæ: nam priores editi, ut & codices pro *vocitantium*, alii *clamantium*, alii *volantium* præferunt. Ryckius e suo codice dedit *accurrentium, volitantiumque.* Sed *accurrentes volitasse* monet J. Gronovius, qui & ipse suspicatur *morantium.* Infrà pro *vel revehebantur*, Flor. scribit *aut relebebantur*, Regius, *aut releventur.* Inde Pichenæ placeret, *aut relabebantur.*

XLII. 1. *Noscentes inter se, ceteris conspicui.* Regius & Budensis scribunt *ceteri*, hoc sensu; alii se invicem noscebant, alii, licet inter se ignoti, quia rem in oculis omnium gerebant, eò pugnabant acriùs, quòd hac pugnâ de toto bello decretum iri sentiebant.

XLIII. 1. *Unaetvicesimanorum principiis.* Eos intellige qui in prima acie stabant, quos Ann. 4, 2. vocat *principia legionum.*

2. *Impulit rursus.* i. e. vicissim, versâ vice, non verò iterum.

XLIV. 1. *Immensum id spatium.* Respectu fugientium, qui defatigati, pars etiam vulnerati.

Digitized by Google

Prœlium medio ferme ſpatio Bedriacum inter & Cremonam commiſſum eſt : hæ autem urbes diſtabant 12 milliaribus.

XLVI. 1. *Furore quodam & inſtinctu.* Pro, *quodam inſtinctu furoris.*

2. *Clamor.* Lætus nimirum, ubi Otho *flexerat vultum*, tamquam obſecuturus militum ſtudiis, *gemitus* verò, quando induraverat.

XLVII. 1. *Experti invicem ſumus, ego & fortuna.* Hæc imperium mihi deferendo, ego temperando felicitati.

XLVIII. 1. *Aut obliviſceretur... aut nimium meminiſſet.* Eodem acumine Plin. Epiſt. 3, 14. *qui ſerviſſe patrem ſuum parum, immo nimium meminiſſet.*

XLIX. 1. *Conſternatione.* Tumultu & motu animorum, mente ſcil. turbatâ, & velut de ſtatu motâ.

L. 1. *Duobus facinoribus.* Cæde Galbæ, & ſua ipsius morte.

2. *Invisitatâ ſpecie.* i. e. non ante visâ. Ita ex Flor. dederunt Ryckius & J. Gronovius. Ceteri *inusitatâ*, quod & Regius ſervat.

3. *Regium Lepidum.* Hodie *Reggio*, non procul a Brixello.

LI. 1. *Concedentibus ad victorem... iis copiis.* i. e. gladiatoribus. Valuit ad veniam ſtatim impetrandam, quòd & gladiatores ad victorem simul transirent.

LII. 1. *Inter multos ſocietate culpæ tutior.* Libenter induceremus vocem *culpæ*, quam nec Regius agnoſcit. Ita *anxii coeunt*, ut nullus privatim aliquam conſilii viam expediat, tutiorem ſe exis-

Digitized by Google

timans, si nulla in re ab societate multorum sejungeretur. Ryckius e suo codice præfert *societate culpæ tutiore*, eo sensu, quem Taciti esse vix credimus.

2. *Ordo Mutinensis.* Mutinensium decuriones, publicum urbis concilium.

LIII. 1. *Ambigua differentem.* Ita se verbis involventem, ut sententiam aperiret nullam. Hujus loci sensus apertus, nec audiendus Ryckius, qui vulgatæ lectioni, *notabile inde jurgium fuit, quo &c.* prætulit e codice suo, *notabile in Verginium fuit, quòd &c.* Licet Regius in eadem ferme abeat. Infrà pro *irritaverat Cæcinam*, mallemus cum Acidalio *invitaverat.*

2. *Rursus consiliaturi.* Ita Flor. Regius, & editi: verbum autem *consiliare*, unde *consiliarius*, usurpatum Horatio, *Gratum elocutâ consiliantibus Junone divis.* Ryckius e suo codice dedit *consulturi.*

3. *Sed solâ posteritatis curâ.* Sed de memoria nominis sui cum omni posteritate adæquanda unicè cogitantem.

LIV. 1. *Diplomata.* Edicta & mandata principis de re quacumque, sic dicta, quòd in charta duplicata scriberentur. Hic specialiter significantur litteræ ab imperatore, aut ab iis quibus hoc datum ab imperatore, concessæ, quas qui impetraverat, utebatur equis & vehiculis, quæ per intervalla locorum dispositа publicè præbebantur ad cursum.

LV. 1. *Cereales ludi.* In honorem Cereris celebrabantur a 12 ad 19 Aprilis. Imperavit Otho 95. dies a 15 Januarii ad 19 Aprilis.

Digitized by Google

2. *Quòd non ſcripsiſſet.* Quia ſcil. id jam moris erat, ut ſolus imperator publicè, i. e. ad conſules aut ad ſenatum ſcriberet.

LVI. 1. *Avidi aut venales.* Suâ ipſorum avaritiâ impulſi, aut ab aliis pretio empti.

2. *Plus ambitionis.* Eóque dissimulator rapinarum in milite, cujus gratiam captabat.

LVII. 1. *Cura ripæ.* Nempe Rheni, ne Germani transirent.

2. *Inhoneſtam adulationem compeſcit.* Ita Flor. Regius, & editi ante Rhenanum, qui nullo auctore dedit *compeſcuit.*

LIX. 1. *Nullo principali paratu.* Minimè eo apparatu, qui principem deceret.

2. *Eo ipſo ingratus.* Quòd ſcilicet eo comitatu liberali & ſplendido, egeſtatem Vitellio exprobrare videretur.

3. *In ſolatium ceſſit.* Quum imperii decoratus insignibus, paullò pòſt, juſſu Muciani, interficeretur.

LX. 1. *Fidem abſolvit.* Quum enim falſa eſſent quæ de ſua in Othonem perfidia Vitellio *imputabant*; & apponi ſibi gratiæ volebant, Vitellius veniam concedendo, verum iis fidei erga Othonem remittebat crimen, quo nullum gravius inter deſciſcentes, ut ait Hiſt. 1, 59.

2. *Trachalum.* Galerium, de quo Hiſt. 1, 90. Ex hujus nomine conjicere licet fuiſſe aliquam propinquitatem ipſum inter &. *Galeriam* uxorem Vitellii.

LXII. 1. *Ab utroque mari.* Supero ſeu Adriatico, & infero ſeu Tyrrheno.

2. *Ludo & arenâ.* Diſciplinâ & certaminibus

Digitized by Google

gladiatorum. *Ludum* vocat locum in quo docebantur.

LXIII. 1. *Retulimus.* Hist. 1, 88.

2. *Plancius Varus.* Ita nomen scribitur in Flor. & consonant numismata sub Vespasiano cusa, idque voluerat Beroaldus, cujus editio errore typographico præfert *Platius*, unde Rhenanus effecit *Plautius.* Verum nomen restituit Jac. Gronovius.

3. *Seram veniam post scelus quærebat.* Nempe Dolabellæ, quem sceleratè accusaverat. Quum nullæ tantorum criminum probationes essent, Plancium susceptæ in amicum accusationis pœnitebat, favebatque ei apud Sabinum.

4. *Terruit ne periculo ... affectaret.* i. e. terrorem injecit, terrore absterruit, ne &c. Lectionem Regii codicis expressimus, quam firmat Flor. in quo scribitur, *tenuit ne ... affectaret.* Vulgò *terruit e periculo ... affectare.*

LXIV. 1. *Devertere Interamnium.* Ita scribitur in Flor. & Regio, & sic edidit Jac. Gronovius. Vulgò *divertere Interamnam.*

2. *Non immixta tristibus.* Non particeps ullius crudelis aut acerbi consilii. Sic alibi dixit Tacitus *permixtus consiliis.* Sequimur cum Ernesto conjecturam Gronovii ductam e Flor. & Regio in quibus scribitur, *non immix tristibus.* Pichena e conjectura dederat *non immitis tristibus.*

3. *In gaudium evicta.* Ita Flor. Regius & Guelf. & sic edidit Rhenanus, quod omnes secuti sunt, præter Pichenam & Ryckium, qui dederunt *evecta.* Sed rectè observat Ernestus dici quidem posse *evehi*, sive potiùs *efferri gaudio*, non verò *evehi*

Digitized by Google

in gaudium : at *evinci in gaudium* eſt, vel invitum cogi ad lætandum.

LXV. 1. *Diplomatibus.* Vide ſuprà 54.

LXVIII. 1. *Partes.* Adverſæ partis legiones, quæ pro Othone ſteterant.

2. *Niſi numerus cæſorum invidiam bello auxiſſet.* Hæc eſt lectio Rhenani, nixa Flor. Regio, Budensi, qui omnes habent *auxiſſet.* Ryckius cum veteribus editis dedit *ludicro initio : numerus cæſorum invidiam bello auxit.* Seditionis illius apud victores origo levis fuit & ludicra, nempe ſtudium luctandi : ſed eò res rediit, ut explicari nequiverit, niſi duarum cohortium ſtrage : unde aucta belli civilis invidia & deteſtatio.

3. *Tempeſtivis conviviis.* Sic vocabant convivia, quæ multo de die & ante conſuetam cœnandi horam incipiebant : id autem non niſi luxuriosis hominibus factitatum.

4. *Pervigiliis.* Intellige vigilias & ſolennia noctu peragi ſolita in honorem alicujus numinis, interdum in noctes aliquot protracta, qualibet licentiâ infames. Ejuſmodi Bacchanalia fuerunt in honorem Bacchi.

LXIX. 1. *Interno ... bello.* Veſpasiani. *Externo*, cujus concitor Civilis.

2. *Inter inania belli.* Quæ ſc. numero vanam magni exercitûs ſpeciem, non verum robur habebant.

LXX. 1. *Nec minùs inhumana pars viæ.* Notat Cremonensium ſenſus parum humanos, qui in tanta hominum ſtrage lætitiæ geſtientis ſigna præferrent.

LXXI. 1. *Conſuetudine ſervitii. Finis* enim *omnium cum dominante ſermonum* gratiarum actio, ut habetur Ann. 14, 56.

Digitized by Google

LXXII. 1. *Scribonianum Camerinum.* Aliàs ignotum. Videtur hoc nomine designari frater aliquis, aut patruus Pisonis, quem Galba adoptarat, Hist. 1, 14.

LXXIV. 1. *Pæeuntem Sacramentum.* Verba jurisjurandi solennia præfantem.

2. *Plerumque cunctatio.* Addunt Regius & Ryckianus *oberat*, quam vocem mutandam censet Ryckius in *oborta*.

LXXVI. 1. *Jam & coràm.* Jam etiam multis audientibus, & quasi in publico.

2. *A contumelia.* Non tam magnificum est, quàm contumeliosum, prælatum esse Vitellium, nec nisi post ipsum eligi.

3. *Abiit ... tempus, quo posses videri concupisse.* Istà ætate maturâ & modestâ, non videbere cupiditate aliquâ elatus imperium appetere, sed necessitate publicâ privatâque coactus. Ita locum interpretatur Lipsius.

4. *Ne Othonem quidem.* Ipsum etiam Othonem, non *ducis arte ... sed ... desperatione victum, jam desiderabilem fecit.*

5. *Nova bello femina.* Sic vocat legiones *sparsas, exarmatas* cohortes, atque ob eam rem Vitellio iratas.

LXXVII. 1. *Triumphale nomen.* Vespasianus, Claudio imperante, magnis rebus in Britannia gestis, triumphalia ornamenta acceperat.

2. *Pericula ex æquo patiemur.* Ita Flor. Regius & Ryckianus, idque J. Gronovio melius visum vulgato *partiemur.* Non enim pericula partimur ex æquo, sed communiter subimus, ut observat Ernestus.

Digitized by Google

3. *Parcimonia.* Hanc virtutem notat in Vespasiano, propter Vitellii prodigentiam, quæ reipopes exhauserat. Neque verò necesse est, ut ista Vespasiani & Vitellii naturæ propria invicem conferantur, aç sibi respondeant.

LXXVIII. 1. *Ara tantum & reverentia.* Ita e suo codice dedit Ryckius. Editi ante ipsum, ut & Flor. & Regius scribunt, *aram tantum & reverentiam.* Supple memorant, ferunt.

LXXIX. 1. *Non paratâ concione.* Ita codex Ryckii, ut conjecerat Pichena. At Flor. Regius & editi ante Ryckium mendosè, *non paratâ cognitione.*

LXXX. 1. *Solito adsistentes ordine, ut legatum &c.* Ita locum Pichena refinxit. Editi ante ipsum, ut & codices habent *adsistunt.* Regius scribit *vel legatum.* Unde videtur cum Ryckio legendum *Vespasianum pauci millites solito adsistunt ordine, & legatum &c.*

2. *Tantæ multitudinis.* Vox *multitudinis* meritò displicet Gronovio, reponitque ad rem aptè *tantæ mutationis.*

3. *Propinquitatibus.* Atqui matrimonium cum provincialibus militi Romano interdictum: sed provinciales nimirum intelligendi sunt, in supplementum legionum scripti, quibus uxores ex eadem provincia ducere licebat.

4. *In modum penatium.* Tamquam penates ac sedes patrias.

LXXXI. 1. *Excitus ab urbe Agrippa.* Quum enim Titus, auditâ cæde Galbæ, ad patrem revertisset, Agrippa nihilominus Romam contenderat, *ut apud novum principem locaret gratiam*, inquit Josephus apud Hegesippum.

Digitized by Google

2. *Nondum additis Cappadociæ legionibus.* Quum nullas dum Cappadocia legiones haberet sibi attributas, Vespasianus, confirmato jam imperio, addidit, propter assiduos barbarorum incursus.

LXXXIII. 1. *Classem e Ponto.* Romani classem in Ponto habebant quadraginta navium, ad tuendam maris illius oram.

2. *Pedite atque equite.* Editi vulgò addunt *peteret*, quam vocem volentibus Flor. & Regio, cum Ryckio & J. Gronovio ejecimus.

LXXXIV. 1. *Ad obtinendas iniquitates.* Sic apud Livium 29, 1. *pertinaces ad obtinendam injuriam.* Infrà pro vulgatorum *obstinato*, dedimus cum Ryckio Flor. & Regio addicentibus, *obstinante*; quam vocem tuetur Gronovius exemplo Plauti Aulul. 2, 2. *Id inhiat; ea affinitatem obstinavit gratia.*

2. *Largus privatim.* Ita Flor. Regius & editi omnes ante Rhenani secundam, in qua *largitus*, errore, ut videtur, typographico. Infrà pro *quod avidiùs*, mallemus cum Ernesto *quò avidiùs.*

LXXXV. 1. *Proturbatis.* Spretis rejectisque, qui victum & mortuum Othonem nunciabant.

2. *Posse imputari Vespasiano.* Ea posse apud Vespasianum tamquam beneficia & merita prædicari, quæ apud Vitellium excusatione & veniâ indigebant.

LXXXVI. 1. *Falsi damnatus.* V. An. 14, 40.

2. *Quietis cupidine.* Mallet Grotius *quæstûs cupidine*: nec sanè quieti Fuscus ingenii, ut sequentia ostendunt.

3. *Adgrediuntur.* Vespasianus scilicet & ceteri

Digitized by Google

partium ejus duces. Vulgati ante Pichenam, *adgreditur*: correxit ex Flor. & consonat Regius.

LXXXVII. 1. *Etiam inter servos.* Quum ex omni genere servorum procacissimi sint lixæ & *calones.* Sic dicebantur militum servi, quia fustes seu ligneas *clavas* gerebant, dum sequebantur dominos ad prœlium.

2. *Congestu copiarum.* Dum copias & commeatus tantæ multitudini congerere adigebantur.

LXXXVIII. 1. *Saginam.* Pro cibo, quo sagina paratur.

2. *Per insciti am.* Quòd scil. ingredi per confertam urbis multitudinem non solerent.

LXXXIX. 1. *Ante aquilam.* Ante suam quisque aquilam. Lipsius mallet *aquilas.*

LXXXX. 1. *Tam frustra.* i. e. tam temere eademque levitate.

LXXXXI. 1. *Comitia ... civiliter celebrans.* Cum suis candidatis, tamquam unus e civibus, circumiens ac prensans patres, penes quos tum comitia erant: de quo more vide Plin. Paneg. 69.

2. *Impudentiam æmulationis.* Quòd scil. Thraseæ, integerrimi viri, de quo Ann. 16, 21. dissimillimus, impudenter illius similis videri vellet, cui sic contradiceret Helvidius, ut ipse olim Thraseæ.

LXXXXII. 1. *A præfectura cohortis.* Scilicet auxiliaris. In sequentibus Flor. scribit *dum centurionem*, idque vulgato præfert J. Gronovius. Significat Tacitus utrumque ad summum militiæ gradum ab modico promotum.

2. *Jura libertorum.* Jura patronatûs in libertos, quæ permulta legibus constituta erant,

Digitized by Google

nempe ut a libertis patroni colerentur, inopes alerentur, heredes ex semisse instituerentur &c. Poterat & patronus libertum ingratum & contumacem in servitutem revocare.

3. *Ambitiosos.* Sinus ambitiosi videntur dici, quòd pecuniæ depositæ essent apud potentiores.

LXXXXIII. 1. *Sed miles ... imminuebant.* Ita ex Flor. Ryckius & J. Gronovius, & firmat Regius. Vulgò *imminuebat.* Infrà pro, *& adjacentia Tiberi*, Ryckius ex Flor. & suo codice edidit *& adjacente Tiberi*: quod & Regius servat.

LXLV. 1. *Facem Augustales.* Ita Flor. & Regius, & sic edidit Ernestus, pro vulgato *faces. Facem*, intellige, suam quisque, suæ quisque aræ. De *Augustalibus* vide Ann. 1, 54.

2. *Vetera odiorum nomina.* Veteres nominis exsecrandi libertos.

3. *Sumptu ganeaque.* Hanc Pasmerii emendationem recepit Pichena, nec longè abeunt Flor. & Regius, in quibus mendosè scribitur *gaianeaque.* Mallet Ryckius e suo codice *luxuriaque.* Editi veteres nullo sensu *Caianæ aquæ.*

4. *Novies millies sestertium.* Libellas nostrates 112500000.

5. *Marcellus.* Eprius Marcellus oratoriâ laude insignis, de quo vide Ann. 16, 22. & Hist. 4, 6. & 43.

LXLVIII. 1. *Mare quoque Etesiarum flatu.* Ita locum hunc restituerunt Rhenanus & Mercerus, & edidit Gronovius. Emendationem juvit Flor. in quo scribitur, *mare quoque Etesi flabra Aquilonis arum flatu.* Ubi clarum est voces *flabra Aquilonis* e margine in textum irrepsisse. Editi

Digitized by Google

ante Gronovium, *mare quoque Etesiæ flabant? harum flatu in orientem &c.* Etesias describit Plinius 2, 47. *Ardentissimo æstatis tempore exoritur Caniculæ sidus, sole primam partem Leonis ingrediente: hujus exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos* prodromos *appellant: post biduum autem exortûs iidem Aquilones constantiùs perflant diebus quadraginta, quos* Etesias *vocant*, hoc est, ventos certâ anni tempestate statos.

XCIX. 1. *Perfidiam meditato.* Ita edidit Ernestus, ut placebat J. Gronovio, pro vulgato *perfidiam meditanti*, quod est ex ingenio Rhenani. Codices & editi ante Rhenanum omnes habent *meditatio.*

CI. 1. *Prodito Galba.* Vide Hist. 1, 53. Infrà pro editorum *anteirentur* & *videntur*, dedimus cum Ernesto ex editione prima *anteiretur* & *videtur.* De solo enim Cæcina sermo. Vocem *Vitellium* posteriori loco, tamquam ineptè repetitam, delet Lipsius, nec agnoscit Regius.

IN LIBRUM III.

HISTORIARUM NOTÆ.

CAP. II. 1. *Utrimque.* Scilicet ab Germania Britanniaque, & a Galliis Hispaniisque.

2. *Si numerus militum &c.* Vult intelligi plures esse milites Flavianis: Vitellii legiones, quamquam numero plures, vacuas & infrequentes esse.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

Digitized by Google

3. *Auctorque consilii.* i. e. exſecutor, effector, miniſter.

4. *Quibus fortuna in integro eſt.* Quibus etiam nunc deliberare licet, quique ſpem veniæ in Vitellii victoria nondum abjeciſtis.

5. *Jam reſeratam Italiam.* Olim *jam reſeratâ militiâ:* mutarunt Pichena & Gronovius, favente Flor. qui ſcribit, *jam reſerata militiam.* Regius exhibet *jam reſeratam militiam:* cui lectioni propius inherens possis legere *jam reſeratam militi viam.*

III. 1. *Huc illuc tracturus interpretationem.* Veriſſimè Acidalius *interpretatione.* Huc illuc trahuntur *incerta*, non ipſa *interpretatio.*

IV. 1. *Perfidiæ locum quæsiſſe.* Ut ſcil. legiones illas a Veſpaſiano alienaret.

2. *Surgentibus quum maximè partibus.* Ita e Flor. cui conſonat Regius, edidere Ryckius & J. Gronovius, eaque dictionis forma pluribus in locis reddita eſt Plinio juniori ex codice Florentino. Vulgati *tum maximè.*

V. 1. *Scriptum Aponio Saturnino.* Hîc integræ paginæ tranſpositionem, quæ Regium, ut & ceteros codices inſedit, quippe ex eodem apographo deſcriptos, ſuſtulit Pichena, cui Mercerus præiverat.

2. *In commilitium adſciti.* Ne quid Sarmatæ moveant, principes horum abducuntur in Italiam: at plebem ſuam & equites ſecum ducere prohibentur, *ne inter diſcordias externa molirentur*, i. e. rebus externis ſe immiſcere, eaſque ad ſe trahere conarentur; aut in ipſo bello ad Vitellium deficerent: quod evenire non poterat, quum

Digitized by Google

plebs sine principibus domi remaneret, & principes in Italia sine popularium manu militarent.

3. *Gens fidei commissæ patientior.* Quæ, si quis ei crederet, fidem pati posset & servare, nec eam insitâ levitate temere falleret, ut Sarmatæ.

VI. 1. *Quam gloriam & dux Corbulo.* Ita codices & editi veteres pro vulgato, *quam gloriam ei dux &c.* Vide Ann. 13, 9.

2. *Occupatâ Aquileiâ, in proxima quæque ... accipiuntur.* Sic Virgilius, *& dominum Æneam in regna recepit.* Malè editi ante Ryckium, *occupantes Aquileiam proxima quæque &c.* Flor. & Regius, ut & editio prima habent quod dedimus, nisi quòd in iis deest præpositio *in*, absorpta a finali vocis præcedentis.

VII. 1. *Post principia belli secundum Flavianos.* Abest a Flor. Budensi, Regio præpositio *post*, unde Ernestus existimat verba *principia belli secundum Flavianos*, e margine in textum venisse: certè abesse possunt.

2. *Adductiùs.* Severiùs, quàm in civili bello solet. Sic Ann. 12, 7. *Adductum & quasi virile servitium* dicitur.

VIII. 1. *In Veronensibus pretium fuit.* Operæ scil. in iis adjungendis insumptæ: *exemplo* enim *opibusque partes juvere.*

2. *Et interjectus exercitus.* Supple est, *per Rætiam Juliasque Alpes, ac ne pervium illâ &c.* Sic veteres editi cum Flor. & Regio: recentiores voculas *per* & *ac* omiserunt.

IX. 1. *In Vitellium ut inimici, præsumpsere.* Ausi sunt ante victoriam de Vitellio scribere contumeliosè.

Digitized by Google

2. *Recitatæ pro concione epistolæ.* Nempe & Cæcinæ ad Flavianos, & Flavianorum ad Cæcinam.

X. 1. *Et ut proditionis ira militum &c.* Et militum ira, tamquam ob proditionem, *incubuit.*

2. *Obturbabatur ... Aponius.* Saturninus, de quo suprà 9. Malè Rhenanus nomen delebat, nec bene Pichena edidit *Aponianus*, de Dillio intelligens.

3. *Profectus ... Flavianus.* Flavianus suscepit iter ad principem, ut ei se coram purgaret: sed homo *naturâ ac senectâ cunctator*, ut describitur suprà 4. per commodum suum in viam se dedit. Citiùs igitur litteræ tum quibus accusabatur, tum quibus excusabatur, ad Vespasianum pervenerunt, & utrisque perpensis princeps eum statim absolvit, periculoque exemit, scriptis & ipse litteris, quæ Flaviano adhuc profectionem continuanti in via occurrerunt. Ita Gronovius Tacitum tuetur contra Savilium.

XI. 1. *Vacantium.* Quarum hypocaustum nullo igne succensum.

XII. 1. *Bassus honoratâ custodiâ.* Quærit Saviliis cur Bassus, datis custodibus, Hadriam pervectus sit, ibique vinctus. Quia scil. ei non planè fidebatur, eò quòd in ipsa defectione seu pudore, seu metu intra domum latuerat.

2. *Præfecto alæ Mennio.* Variant in hoc nomine codices. Vaticanus & Regius scribunt *juveniorum.* Flor. *vivennio.* Ryckius suspicabatur legendum *Juvencio Rufino.*

XIII. 1. *Secreta castrorum affectans.* Aucupans tempus, quo solitudo esset in castris, pleriſque militum *per militiæ munera dispersis.*

Digitized by Google

2. *In arcto commeatum.* Arctos esse commeatus. Ita editi ante Rhenanum, propiùs ad Flor. & ceterorum codicum lectionem, *in arce commeatum.* Rhenanus dederat *inopiâ commeatuum :* Lipsius *arcem commeatuum.* Veterem lectionem Ernestus quoque restituit.

3. *Præscriptum Vespasiani nomen.* In signis & vexillis.

4. *Exsuli Antonio.* Vide Ann. 14, 40.

5. *Etiam militibus principem auferre, licet integros &c.* Hæc corrupta esse patet. Gronovius, præeunre Ferreto, emendabat : *etiam milites auferre ; dedisos integros &c.* Simpliciòr lectio & distinctio J. Gronovii, *etiam militibus principem auferre : sic & integros incruentosque ... quid dicturos &c.*

XV. 1. *Civili prædâ.* Spoliis ex agro civium raptis.

2. *Quò licentiùs populatentur.* Quum ipse dux præsidio esset populatoribus.

3. *Longiùs curabant.* Longiùs progressi, quàm ipse Antonius, oculis intenti erant.

XVI. 1. *Acerrimus quisque sequentium, fugæ ultimus erat.* Ita quidem decet viros fortes : sed ea laus huic loco consentiens non videtur Ernesto, qui censet Tacitum voluisse dicere, *acerrimus sequentium* paullò antè, *primus* nunc *fugæ erat.*

XVII. 1. *Occurfare ... retinere.* Ita Flor. & editi ante Lipsium, qui dedit, *occurfat, retinet.* Vetus restituit J. Gronovius.

2. *Atque.* i. e. *statim, illico,* de qua vocis hujus significatione vide Gellium 10, 29. & Gronovium ad Livii 26, 39.

Digitized by Google

XVIII. 1. *Fortè victi.* Hæc ſtare non poſſunt : nondum enim victi erant, ſed nutabant. Nihil melius occurrit conjecturâ Freinshemii, *fortè acti*, i. e. temere, ſine conſilio & imperio. Ryckii codex mutatâ diſtinctione ſcribit, *hoſtem ... feſſum fortè victuri.*

2. *Quos militiæ legionariis, quamquam raptim ductos*, ſcil. in prœlium, *æquabant.* Vocem *militiæ* accipe numero plurali, quos longa ſtipendia, militares expeditiones &c. Ita hunc locum exhibent Flor. & Regius, & sic edidere J. Gronovius & Erneſtus. Vulgò quos *militiæ gloria legionariis ... æquabant.* Sed vocis *gloria*, quàm ſolus Ryckii codex habet a ſecunda manu, nullus hîc uſus.

XIX. 1. *Cumulos.* Nempe cæſorum. *Recentia cæde veſtigia.* Sic Virgilius *tepidumque recenti Cæde locum.*

2. *Hæc in medio, pulchra dictu.* Hæc palam & in medium dicebant, fortitudinis ſpecie *pulchra :* ſed animis agitabant turpia, fœda.

3. *Rupturi imperium.* Ita Flor. Regius & Ryckianus, non ut vulgati *rapturi.* Contumaces imperium non rapiunt propriè, ſed rumpunt, exſuunt, & pro libidine agunt. Sic Ann. 13, 36. *Rupto imperio, congreſſus cum hoſte funditur.*

XX. 1. *Neque ambigua eſſe quæ occurrant.* Neminem latere periculoſa eſſe oppugnantibus *noctem*, & ignotæ urbis ſitum &c. *Non ſi pateant portæ, niſi exploratò, niſi die intrandum.* Etiamſi nullâ opus eſſet oppugnatione & portæ paterent, ne tunc quidem intrandum, niſi exploratò, niſi die. Ita legitur in Budenſi, Flor. Regio, &

Digitized by Google

editis ante Ryckium, qui codicis sui lectionem maluit : *non si pateant portæ, non die, nisi explorato intrandum* : qui sensus ab re præsenti alienus videtur.

2. *An operibus & vineis.* Flor. & Regius hoc inserunt glossema, *machinamenti genus ad expugnandos muros, in modum turrium factum.* Vide suprà ad 5. & 7.

XXI. 1. *Tertiam legionem.* Codices magno consensu scribunt *tertiam decimam legionem* : sed infrà tertiæ decimæ legionis alius adsignatur locus. Alibi quidem occurrunt legiones eodem numero, sed cognomento distinctæ, ut hîc *septima Galbiana* & *septima Claudiana.* Sed paullò pòst appellantur *tertiani*, iique videntur in ipso aggere viæ, & in acie media locati.

2. *Per apertum limitem.* Sic vocat campum patentem & arboribus vacuum, ad latus aggeris viæ Postumiæ.

3. *Prætorianum vexillum.* Intellige milites prætorianos Othonis, qui exauctorati a Vitellio, ipsique infesti, Vespasiani se partibus adjunxerant.

XXII. 1. *Cui ratio ... fuit.* Cui opportunum maximè erat.

2. *Dextro suorum cornu.* Emendat Faernus *dextrum*, rectè : quamquam priori loco subaudiri possit *stetisse.*

3. *Pugnæ signum.* Tesseram, quæ alia ad excubias, alia ad pugnam erat.

4. *Primipili centurio.* In cujus custodia aquila.

XXIV. 1. *Cur rari sumpsissent arma.* Vox *rari* corrupta. Lipsius legebat *cur resumpsissent arma.* Codex Ryckii *cur nam sumpsissent.*

Digitized by Google

2. *Mox infensus prætorianis.* Lege cum Gronovio infensiùs : neque enim his magis quàm aliis infensus erat ; sed hos compellabat inclementiùs, *Nisi vincitis, pagani.* Nam a Vitellio exauctorati fuerant.

3. *Ignominiam consumpsistis.* Eâ Vitellius vos effecit ignominiâ, quâ nulla major esse possit. Haud absimile Curtianum illud : *scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse.*

XXV. 1. *Precabatur placatos patris manes.* Hoc est, ut sibi placati essent. Ita codices & editi ante Lipsium, qui dedit *piatos.* Sed rectè precamur manes, deos *placatos*, i. e. non iratos : at *piati* fiunt manes votis & sacrificiis.

2. *Fratres trucidatos.* In Flor. & Regio scribitur *trucidati.* Unde J. Gronovio videtur esse legendum, fratres trucidant, spoliant &c. quod verum videtur.

XXVIII. 1. *Hormine id ingenium.* i. e. inventum, ut apud Plinium paneg. 49, *exquisita ingenia cœnarum.* Infrà pro *ut Messalla tradit*, Regius & Ryckianus scribunt, *ut Messallæ traditum.*

2. *Et omni imagine mortium.* Ut Virg. *& plurima mortis imago.*

XXIX. 1. *Obruitque, quos inciderat.* Offendit Ernestum vox *obruit*, quæ de majoribus molibus dicitur ; at de *ballista* mallet *obtrivit.* Idem modum hunc loquendi *quos inciderat*, pro *in quos*, Tacito abjudicat, putatque legendum *quis*, pro *quibus.*

2. *Securibus gladiisque.* Heinsius conjiciebat, *dolabrisque*, quòd *gladiorum* in portis perfringendis vix usus esse possit.

Digitized by Google

XXXI. 1. *Tumentemque.* Irâ scil. catenarum.

2. *Velamenta & infulas.* Vide ad Ann. 1, 63. & 66.

XXXII. 1. *De Cremona in neutram.* Hoc est, mentem suam non aperuit, an Cremona salva futura esset, necne.

2. *Quum teporem incusaret.* Quum balineas non satis tepere quereretur.

XXXIII. 1. *Viles ad prædam.* Nullius ob ætatem, aut imbecillitatem pretii.

2. *In igne considerent.* Omnino lege cum Heinsio *in ignem* vel *in ignes*: sumptum a Virgilio, *omne mihi visum est considere in ignes Ilium.*

3. *Mephitis.* Quæ dea tetri odoris, de qua vide Servium ad Æneid. 7, 83.

XXXIV. 1. *Hic exitus Cremonæm habuit.* Vocem ultimam non agnoscunt Flor. & Budensis. At Regius Ryckianus & editio prima habent, *hic exitus Cremonæ*: & sic cum Ernesto edidimus. Iidem codices infrà pro *Cremonenses captivos* scribunt *Cremonensem capivum*, ut & *munificentiâ* pro *magnificentiâ*: quæ tamen vox ultima utcumque ferri posse videtur Ernesto, si intelligatur magnitudo animi, quæ in munificentia maximè cernitur.

XXXVI. 1. *Curis luxum obtendebat.* Curam metumque luxu dissimulabat.

XXXVII. 1. *Compositâ indignatione.* Verbis elegantibus rei indignitatem exaggerantes. *Velut pro Vitellio conquerentes.* Specie conquerentium pro Vitellio, odium & iram propriam in Cæcinam, ob ejus rapacitatem & impotentiam, *proferebant.*

2.

Digitized by Google

2. *Numquam antea ... alium suffectum.* Numquam accidisse, ut aliquis sufficeretur consuli viventi, nisi is abrogasset magistratum, eaque de re lata lex esset.

XXXVIII. 1. *Junii Blæsi.* De quo vide Hist. 2, 59.

2. *Confusionis.* Perturbationis, consternationis; quo sensu voces *confusio* & *confundere* sumuntur apud Plin. Epist. 1, 22. & 3, 10.

3. *Stirpe imperatoriâ.* Pater, hujus imperator, a legionibus salutatur Ann. 3, 74. sed prisco erga duces honore: unde hæc videntur in majus extolli, nisi si Junius hic Octaviam Augusti sororem, & Antonium inter majores suos numerabat.

4. *Amicorum inimicorumque negligens.* Amicos & inimicos non discernens. Infrà *principis labores* intellige adversam valetudinem, morbum.

XXXIX. 1. *Nobili gaudio.* i. e. eminente, manifesto. Lipsius & Faernus mallent *notabili.*

2. *Parum effugerat, ne dignus crederetur.* Ita Flor. nec longè abit Regius in quo mendosè scribitur *ut effugerat.* Rhenanus dedit, *adeo ... non appetens, ut parum effugeret &c.* Sed num quis, principatum non appetendo, consequitur, ut dignus principatu videatur? Itaque lectionem & distinctionem codicis Flor. cum Ernesto sequimur.

XLI. 1. *Et ruentis fortunæ novissima libido.* Et cupiditas eò flagrantior, quòd ruentis fortunæ mutationem prævidebat. Infrà pro *parvâ manu*, mallemus cum Ernesto *parva manus.*

2. *Apud avidos periculorum.* Vox *avidos* meritò suspecta Faerno emendanti *apud pavidos periculorum:* idque res ipsa postulat.

Digitized by Google

3. *Eo metu,* Ne milites fidem mutarent, *Et paucis*, scil. amicorum, quos Româ secum eduxerat, *comitantibus* ipsum.

XLII. 1. *Simul ceterorum fides metu infracta.* Simul his Maturi monitis, *ceterorum*, qui nempe Valentem comitabantur, *fides* in Vitellium *infracta*, i. e. valde fracta & debilitata est.

XLIII. 1. *Remanere . . volentibus fuit.* Græcorum more dictum, pro, *libentes remanserunt*, & in verba Vespasiani adacti sunt.

XLIV. 1. *Non sine motu ceterarum.* Scilicet legionum.

XLV. 1. *Instruxisse triumphum Claudii.* Splendorem & gloriam Claudii triumpho de Britannis addidisse. Nam triumphus ille Claudii aliquot annis anterior.

XLVI. 1. *Prima rerum.* i. e. primos eventus rerum.

XLVII. 1. *Polemonis.* Regis Pontici, cujus meminit Ann. 2, 56.

2. *Vetustam Asiæ civitatem.* In Flor. scribitur, *vetusta mama civitatem.* Omnino legendum cum Lipsio & Freinshemio *vetustâ famâ civitatem.*

XLVIII. 1. *Vexillarios.* Ernestus hîc & aliis Taciti locis intelligit *tirones e legionibus, eosdemque qui olim hastati. Vexillarios* autem ideo dictos, quòd sæpe sub vexillis essent, a corpore legionis suæ frequenter amandati, ad præsidia agenda, ad vias muniendas, pontes & aggeres struendos &c.

2. *In ostio fluminis Cohibi, tutum sub Sedochezorum regis auxilio.* Et fluvius Cohibus, & Sedochezi populi pariter ignoti. Colerus emendat, *in*

Digitized by Google

ostio fluminis Chobi, tutum sub Sedochi Lazorum regis auxilio. Chobus vel *Cobus* ejus regionis fluvius, Plinio 6, 14. memoratus, quem ad Colchorum, qui tum *Lazi* dici cœperant, imperium pertinuisse, patet ex Gubazis Lazorum regis cæde apud Chobum perpetrata, ut scribit Agathias, lib. 3. Ryckius.

XLIX. 1. *Ut captam Italiam.* i. e. velut si bello cepisset. *Ut suas*, velut si suæ essent. *Vim sibi ad potentiam struere.* Hanc codicum lectionem tuetur Gronovius Observ. 1, 14. Mallemus tamen cum Ernesto *viam sibi ad potentiam struere*, vel *vim sibi ac potentiam struere.*

2. *Ordines offerebat.* Permittebat legionibus, ut ipsæ sibi quos vellent centuriones eligerent.

3. *Quæ seditiosa ... mox in prædam vertebat.* Ex his, quæ seditiosa erant, & apta ad corrumpendam disciplinam, mox occasionem captabat rapiendi, quum nempe ab iis, qui suffragio militum electi essent, pecuniam exigeret. Hujus loci distinctionem mutat Ryckius, parum, ut videtur, ad mentem Taciti.

L. 1. *Dies rerum.* Tempora rerum agendarum.

2. *Ad fanum fortunæ.* Hodie *fano* in ducatu Urbinati. *De summa rerum cunctantes*, i. e. deliberantes.

3. *Clavarium.* Quasi ad emendos clavos dictum, ut *calcearium* ad emendos calceos, *unguentarium* ad unguenta. Mox verba, *donativi nomen est*, videntur esse insititia: quorsum enim illa ætate adderentur? ut observat Ernestus.

LI. 1. *Jus hominum.* Jus gentium, jus naturæ,

Digitized by Google

quod apud omnes homines, naturâ duce, peræque valet.

LII. 1. *Certiora ex Muciano.* Firmiora, tamquam data ab eo, qui dux esset primarius.

2. *Media scriptitabat.* Ambigua, nihil certi in alterutram partem definientia.

3. *Muciano volentia rescripsere.* Ea scripsere, quæ Mucianus vellet, quæ ipsi grata essent. Vide similem loquendi formam Ann. 15, 36. Rhenanus dederat *volenti.* Restituit e Flor. codice Pichena, & firmat Regius.

LIII. 1. *Eviluissent pericula sua.* Ita e Florentino dederunt Ryckius & J. Gronovius, idque viderat Freinshemius. Editi ante Ryckium *coaluissent*, nullo sensu.

LIV. 1. *Quæ adferret.* Ita cum Ryckio dedimus e Flor. Regio, & editis ante Rhenanum pro *referret.*

LV. 1. *Latium.* Jus Latii, qui proximus ad civitatem Romanam gradus fuit.

LVII. 1. *Quam ipsorum.* Quos modo dixit in partes Vespasiani transgressos; quod non moneremus, nisi Ryckius alio sensum detorqueret, de ipsis Tarracinensibus intelligens.

LVIII. 1. *Ea simulatio officii, a metu profecta, verterat in favorem.* Quum primò præter sententiam & simulato studio hæc præstitissent, veriti ne quid gravius cogerentur, postea seriò & ex animo favebant. Ita Ernestus edidit e ms. Bodl. idque præferendum videtur vulgato, *ea simulatio, officia metu profecta &c.*

2. *Contemptim, & sine discrimine.* Ita rectè Pichena emendavit e Flor. in quo mendosè legi-

Digitized by Google

tur *contempti meſtive diſcrimine*, nec longè abit Regius, qui ſcribit *contenti meſtive diſcrimine*. Olim edebatur, *conterriti, mœſtive.*

LIX. 1. *Poſſeſſa Mevania.* Occupata; nam ſuprà 55. *exercitus Mevaniam inſederat*, urbem ad confluentem Tiniæ & Clitumni poſitam.

LX. 1. *Prædæ, quàm periculorum.* Supple *potiùs*, & sic ſolet Tacitus.

2. *Ambiguas.* Fidei haud firmæ in Vitellium, si daretur iis ſpatium deliberandi: *acres* & vehementes, si feſtinatâ oppugnatione ad deſperationem adigerentur.

LXI. 1. *Præmiis defectorum vera fides.* Fiducia firma, quæ præmia defectores accepiſſent, apud eos manſura, valeſcentibus quippe Veſpaſiani partibus. Codices mss. habent *verba fides*: unde Erneſto venit in mentem *certa fides*; ut apud Horatium, *& ſegetis certa fides meæ.*

LXII. 1. *Immane quantum.* Græcorum more, pro ſummo opere, mirum in modum. Sic Horatius, *vino & lucernis Medus acinaces Immane quantum diſcrepat.*

2. *Fonteium Capitonem... interfecit.* V. H. 1, 7.

LXIII. 1. *Id quoque non sine dedecore.* Supple *fecere*, quòd ſcilicet ſub signis vexilliſque proceſſere.

2. *Ut ad prælium, intentus armatuſque.* Ita ſcripti & editi veteres, præter Flor. & Budenſem qui ſcribunt *ornatuſque.* Id recepit Pichena: ſed *ornatum* dici ſimpliciter de eo, qui armis inſtructus ſit, negat Erneſtus.

3. *Secreta Campaniæ.* Regiones paullò remotiores, & ſeceſſus maritimos Campaniæ.

Digitized by Google

LXIV. 1. *Vigilum cohortes.* Quæ cum hamis & aqua vigilias curabant vicibus. Hæ videntur fuisse militum infimi generis, unde *servitia* dicuntur urbanorum militum, quibus tamen ordine præstabant milites prætoriani.

LXV. 1. *Invalidus senectâ.* Addit codex Ryckianus *sensuque :* inde duas ferme paginas transponit, quæ transpositio pariter in Flor. & Regio hæret.

LXVI. 1. *Nec victos quidem laturos.* Qui miseratione olim principis, ad ultionem & res novas accingentur.

2. *Quum Vitellius collega Claudio soret.* Vitellium patrem intellige. Hæc verba Lipsio videntur glossulam sapere ad ea quæ sequuntur. *Quin ut censuram patris.*

LXIX. 1. *Insedit milite, & quibusdam &c.* i. e. occupavit cum præsidio. Ita cum Ernesto dedimus pro vulgato *insedit mixto milite ex quibusdam.* Vox *mixto* abest a Budensi, Guelf. & edd. Beroaldi & Rhenani. Hanc restituit Pichena e Flor. & *militem mixtum* putat esse confusum cum plebe urbana, feminis, servis. At quum plebs & servi non sint milites, horum causâ *mixtus miles* dici non potest.

2. *Verulana Gratilla.* Ita Plinio vocatur Epist. 3, 11. & Flor. & Ryckianus scribunt *Gratilia.* Vulgò editur *Gracilia.*

3. *Eóque ... suos liberos Sabinus ... in Capitolium accivit : missо &c.* Vulgò, *at Sabinus, missо &c.* Sed hæ duæ voces non visuntur in Flor. & Regio ; nec mirum est locum esse luxatum, ob illam duarum fermè paginarum transpositionem, de qua monuimus suprà 65.

Digitized by Google

LXXI. 1. *Juxta lucum asyli.* Videtur intelligi locus, qui *inter duos lucos* vocabatur, juxta quem asylum fuit. Vide Livium 1, 8.

2. *Sustinentes fastigium Aquilæ.* Sic dictæ, quòd in aquilarum similitudinem effigiarentur.

LXXII. 1. *Pignus imperii.* Ob caput humanum, quod *aperientibus fundamenta templi dicitur apparuisse; quæ visa species haud per ambages arcem eam imperii, caputque rerum fore portendebat.* Livius 1, 55.

2. *Quo tantæ cladis pretio stetit?* Lectionem repræsentamus mss. & editorum ante Rhenanum, a quo vox *stetit* inducitur, hoc sensu, quâ tantâ umquam clade pro patria bellavimus? Pro *quo* reponit *quid* Gronovius, quem vide Ob. 3, 17.

3. *Interjecto quadringentorum quindecim annorum spatio.* Monet Ryckius legendum *quadringentorum viginti quinque.* Ab anno enim 247. quo Horatius Pulvillus iterum consul, ad annum 671. quo L. Scipio, C. Norbanus coss. elapsi totidem.

LXXIV. 1. *Immixtus ignoratusque.* Ita Flor. & editi ante Lipsium, qui dederat *ignarusque* ex Budensi, cui concinit Regius.

2. *Casus suos in marmore expressam.* Hellenismus, pro expressos & insculptos exhibentem. Ita ex Flor. dederunt Ryckius & Jac. Gronovius. Vulgò, *casusque suos in marmore expressit.*

LXXVII. 1. *Lauream gestæ prosperè rei.* Litteras laureatas, indices victoriæ, quas ad senatum, stante republicâ, pòst ad Cæsares scribebant duces exercituum. Sic Plin. Paneg. 8. *Allata erat ex Pannonia laurea.*

2. *Recens victoriâ miles.* Hanc Florentini &

Digitized by Google

omnium editorum lectionem firmat quoque Regius. Ryckius e suo codice maluit, *recenti victoriâ miles.*

LXXVIII. 1. *Festos Saturni dies.* Quibus initium 19 mensis Decembris.

2. *Vel dum regerit invidiam.* Vel eâ mente ut invidiam a se in Mucianum transferret.

LXXX. 1. *Arulenus Rusticus.* De quo vide Plin. Epist. 1, 5.

2. *Proximus lictor.* Qui inter lictores dignior, qui proximè apparebat magistratui.

3. *Sacrum etiam inter exteras gentes legatorum jus.* Flor. & Regius scribunt *in exteras gentes*, & sic ediderunt Ryckius & J. Gronovius, hoc sensu, quod inviolatum servamus etiam erga legatos exterarum gentium. Id autem videtur ab hoc loco alienum.

LXXXI. 1. *Musonius Rufus.* De quo Ann. 14, 59. & 15, 71. Vide & Hist. 4, 10. 40. & Plin. Epist. 3, 11.

2. *Belli commercia.* Sic Virg. *belli commercia Turnus Sustulit ista prior, jam tum Pallante perempto.*

LXXXII. 1. *Omnem prolationem.* Ita restituit Ernestus e codice Flor. Regio & editione primâ, estque hoc verbum usitatissimum Ciceroni, quum *prolatationis*, quod est in omnibus editis ante J. Gronovium, e nullo alio scriptore antiquo exemplum proferatur.

LXXXIII. 1. *Hos, rursus illos fovebat.* Vulgati, *hos modò*, sed particulam *modò*, quam ignorant Flor. Regius & editio prima, hinc cum J. Gronovio & Ernesto erasimus. Eodem modo

Digitized by Google

ſuprà 22. *prælium ... his, rurſus illis exitiabile.*

2. *Id quoque gaudium.* Nempe ex ſanguine & cædibus. *Fruebantur.* Scil. ſpectaculo in cæde ac ſanguine debacchantium.

LXXXIV. 1. *Suprema victis ſolatia.* Nimirum conjuges, liberos, propinquos &c.

2. *Contrariis vulneribus.* Hoc loco intelligenda videntur *adverſa vulnera:* ſed dubitat Erneſtus an hoc ſenſu *vulnera* dicantur *contraria*, quæ propriè *mutua* ſunt.

LXXXV. 1. *Pudendâ latebrâ.* In cellula janitoris, *religato pro foribus cane, lectoque & culcitis objectis.* Suetonius in Vitellio 16.

LXXXVI. 1. *Pater illi L. Vitellius.* Flor. Regius & Budensis ſcribunt *patrem illi Luceriam:* unde Gruterus emendabat *patria illi Nuceria*, quod verum videtur: nam Tacitus patrem Vitellii deſcripsit Hiſt. 1, 9.

2. *Imputare.* Poſtulare id apponi ſibi gratiæ, quòd Vitellium prodiderint, quem vinci intererat reipublicæ, quum iidem a Galba priùs desciverint.

3. *Præcipiti.* Ruenti *in occaſum* die. Ita Flor. Regius, & editi ante Rhenanum, qui ex Budensi dederat *præcipitanti.*

Digitized by Google

IN LIBRUM IV.

HISTORIARUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Si quem procerum ... conſpexerant.* Hunc nempe unum ſuſpicabantur e militibus Germanis, qui proceri.

2. *Fortuna captæ urbis.* Vertranius divinabat *forma captæ urbis*, quod non diſplicet Lipsio: nam *fortuna captæ urbis* antè declarata.

3, *In turbas & diſcordias.* Scil. concitandas.

II. 1. *Circumjecti preſſere.* Mallet Faernus oppreſſere. Idem infrà legebat *par vitiis fratri.*

III. 1. *Poſtquam ... luſtraverant.* Poſtquam illa arma Ægyptum ... & omnes provincias exercituſque quasi luſtrando & expiando pervagata fuerant.

2. *Ea primâ ſpecie forma.* Nempe litterarum, ut viderentur ſcriptæ manente bello, & ab eo qui nondum ſolus imperio potiretur. *Ceterum ut princeps loquebatur, civilia de ſe & reipublicæ egregia.* Sic enim videtur legendum ex Flor. & Regio. At in ipsis litteris tamquam princeps loquebatur, eaque de ſe prædicabat, quæ civilia erant & *reipublicæ egregia.* Veteres editi habent *& republicâ.* Addita eſt in vulgatis præpoſitio *de* ex conjectura Mureti.

IV. 1. *Publicè loqueretur.* Ad publicum urbis concilium ſcriberet. Vide ad Ann. 2, 55.

2. *Inſectatio in Vitellium ſera.* Quia de bello

Digitized by Google

transactum, & *sine libertate*. Quæ enim libertas in eo qui mortuum infectatur ?

3. *In Sarmatas expeditio*. Vide Hist. 3, 46. Ibi de Dacis mentio : sed Daci & Sarmatæ junguntur infrà 54.

4. *Ut honorificam in bonum principem, ita falsa aberant*. Tam honorificam in bonum principem, quàm falsæ laudationis expertem.

V. 1. *Iterum*. Semel hujus mentionem fecit Hist. 2, 91. At sæpius meminit in Ann. quæ post Hist. scriptæ.

2. *Regione Italiæ, Tarracinæ municipio*. Freinshemius putat regionis numerum excidisse, legendumque *regione 1.* seu *primâ Italiæ*. Sed jure Lipsius ambigit *regionem Italiæ* adjunctam a Tacito, in mentione municipii vicini & noti : qualis fuit *Tarracina* ; quo tamen in nomine vacillant scripti codices, qui mendosè scribunt vel *Caracinæ* vel *Tarentinæ* aut *Tarentino* ... Opinatur ergo pro *regione Italiæ*, reponendum *origine Italicâ*, quibus verbis Helvidius dicetur non externus fuisse, ut tunc in senatu plurimi. At Ernestus suspicatur hæc verba *regione Italiæ* e margine in textum migrasse, ac proinde delenda.

3. *Cluvio patre, qui ordinem primipili duxisset*. Qui centurio fuisset primi ordinis triariorum, qui *pilani* primùm dicti. Hujus filium suspicatur Lipsius nepotem ex sorore fuisse Helvidii Prisci, qui appellatur Ann. 12, 49. & 13, 28. a quo in nomen & familiam adoptatus sit.

4. *Doctores sapientiæ*. Stoicos intellige.

5. *Gener delectus*. Antequam Fanniam, Arriæ minoris & Thraseæ filiam duceret, aliam uxorem

Digitized by Google

habuerat, & ex ea Helvidium juniorem, quem interfecit Domitianus. Vide Plin. Epist. 9, 13.

VI. 1. *Agmen reorum.* Eorum scil. qui eadem ratione accusaverant sub Nerone, &, si Marcellus caderet, eadem ruinâ prosterni timebant.

2. *Testatum.* Cujus certaminis testes sunt egregiæ utriusque orationes.

VII. 1. *Quàm bonos amicos esse. Satis Marcello.* Ita distinguunt Flor. Vaticanus, & Regius cum Ryckiano. Vulgati post Rhenanum, *quàm bonos amicos. Esse satis.*

VIII. 1. *Principis honor.* Qui scilicet principi habebatur, legatis ad eum mittendis.

2. *Obsequio.* Legationi ad principem obeundæ.

3. *Ulteriora.* Tempora nimirum liberæ reipub.

4. *Per hujusmodi imagines inlusisse.* Hoc quasi velum prætendisse sceleribus suis, ut quæ sponte jussurus erat, ea per accusatores & senatum exerceret, atque ita hominibus, specie quadam justitiæ, verè illuderet.

5. *Senem triumphalem.* Ob res gestas in Britannia sub Claudio imperatore obtinuerat triumphalia ornamenta.

IX. 1. *A prætoribus tractabatur ærarium.* Vide Ann. 13, 29.

2. *Publicè Capitolium restitueretur.* Auspiciis reipublicæ, adjuvante quidem Vespasiano, sed tamquam privato, nec tam ut capite ejusdem reipublicæ, quàm parte.

3. *Oblivio.* a voce *oblivium*, quâ & Virgilius & Horatius utuntur, sed numero multitudinis.

4. *Fuere qui & meminissent.* Nempe pessimus quisque, ut liberiori viro periculum crearent

Digitized by Google

apud Vespasianum, quo jubente interfectus est.

X. 1. *Publium Celerem.* Egnatium. Vide Ann. 16, 32. Hinc Juvenalis, *Stoicus occidit Baream, delator amicum, Discipulumque senex.*

2. *Proditor corruptorque.* Vocem ultimam corruptam censet Heinsius, malletque *correptor.* i. e. accusator. Certè *corruptor* is est, qui quocumque modo animum moresque aliorum depravat, quod ab hoc loco alienissimum est.

XII. 1. *Nec opibus Romanis ... attriti.* Nec opibus Romanis dejecti & prostrati, quod plerumque accidit populis, qui societate juncti sunt cum valentioribus. Ita Flor. Sed Vaticanus & Regius aliter legunt, *nec opibus Romanis, societateve valentiorum adstricti.* i. e. severè habiti, ut interpretatur Pichena.

XIII. 1. *Claudius Civilis.* Vide Hist. 1, 59.

2. *Simili oris dehonestamento.* Plutarchus ait, qui duces maximè bellicosi fuerunt, eos altero caruisse oculo, Philippum, Antigonum, Annibalem, & Sertorium. Annibal in transitu paludum alterum amiserat oculum.

XIV. 1. *Compositæ seditionis.* i. e. præparatæ clam & instructæ. Ita ex editione prima dedit Ernestus, pro vulgato *compositi.*

2. *Quando legatum venire.* Hæc Lipsius sumit interrogativè, hoc sensu, ecquando mitti ad se legatum, ut saltem dominis honestioribus serviant? Ernestus inductam a Lipsio interrogationem delet, & *quando* accipit dictum pro *quippe.*

3. *Vespasiano imputaturos.* Ipsos Batavos petituros motum ab ipsis bellum, si ejus ambigua esset fortuna, apponi sibi gratiæ apud Vespasianum.

Digitized by Google

XV. 1. *Britannica auxilia.* Sic vocat ipſas Batavorum cohortes, quòd dudum in Britannia fuerint cum quartadecima legione. V. H. 2, 69.

2. *Caianarum expeditionum ludibrium.* Caii Caligulæ jocularem expeditionem, quam deſcribit Suetonius in Caligula 43.

XVII. 1. *Ante tributa genitos.* Cenſum tributumque per Gallias inſtituit Auguſtus ſeptimùm conſul. Infrà e Flor. & editione prima dedimus cum Erneſto, *proprium hominum bonum*, ubi vulgatè, *proprium hominis bonum.*

XVIII. 1. *Duarum legionum hibernis præerat.* Tamquam ſenior legatus; nam altera legio legagatum habebat Numiſium Rufum.

XIX. 1. *Cunctaque quæ acciderant.* Ita Flor. Regius, Ryckianus, & editi ante Rhenanum, qui ex Budensi dedit *quin cuncta quæ &c.*

XX. 1. *Veteres militiæ.* Phrasis Corneliana, quam ex Flor. reſtituit Pichena. Sic alibi *vetus operis ac laboris. Scientiæ cærimoniarumque vetus. Vetus regnandi.*

XXI. 1. *Batavus arbitrum ... ne ageret.* Ita editi & codices præter Flor. & Regium qui habent *arbitrium:* quòd vulgato præfert J. Gronovius. Sed idem loquendi genus occurrit Ann. 13, 14.

XXII. 1. *Belli concurrentis.* A pluribus simul populis ingruentis.

2. *Longæ pacis opera.* Hæc ædificia, lixis, mercatoribus, aliiſque paganis, qui caſtra ſequebantur, recipiendis deſtinata, dicebantur *proceſtria.* Vid. Lipsium Milit. 5. Dial. 1.

3. *Parum proviſum, ut copiæ in caſtra convehe-*

Digitized by Google

rentur. Ita locum hunc dedit Lipsius. Scripti codices habent *ni*, idque rectè interpretatur Salinerius. Diruunt ædificia, quæ castris adjacebant, ne usui forent oppugnantibus: sed nihil eâ re, aut parum promoverunt, non vectis in castra commeatibus: qui ibidem erant, *rapi permisere.*

4. *Mixtâ belli civilis externique facie.* Nam cohortes Batavorum signa militaria præferebant in morem Romanum: ceteræ gentes pro signis imagines ferarum ostentabant.

5. *Armatorum Romanorum.* Hanc vocem addit, ut ab ea summa excludat servos, lixas, & id genus homines, quos ad ministeria belli adsumptos mox dicit Tacitus.

XXIII. 1. *Pleraque telorum turribus ... hærebant.* Flor. Regius & Ryckianus scribunt *pendebant.*

2. *Per testudinem suorum.* Vide Hist. 3, 27.

XXIV. 1. *Ipse pavidus, invalidus corpore.* Vulgò *ipse pavidus torpere.* Correxit Pichena ex Flor. cui accedit Regius. In his pro *pavidus*, scribitur *navibus;* quod mutari mallet J. Gronovius in *ignavus.*

2. *Interfecto traditore.* Hæc vox suspecta Ursino tamquam minus Latina, & ex Italo idiomate huc translata, legitque *proditore.* Meliùs Heinsius qui corrigit *interfecto traditove*, nempe custodiæ, quæ ad imperatorem duceret.

XXV. 1. *Magis usurpandi juris.* Supple *causâ*, quam vocem sine causa additam delevit Lipsius: abest quippe a Flor. Regio & editione primâ.

XXVIII. 1. *Aliâ manu Mosam ... transire jubet.* Mallet Faernus *transiri.* Infrà dedimus cum

Digitized by Google

Ryckio *quateret*, nempe Civilis; quam lectionem adſtruunt Flor. Regius & Ryckianus. Vulgò *quaterent*.

2. *Romanorum nomen*. Ita dedit J. Gronovius e Flor. & editione primâ, & id firmant Regius & Ryckianus, qui tamen in prioribus omittunt vocem *gens*. Vulgò *Romanorum nomine*: quæ verba per gloſſam addita eſſe cenſet Gruterus.

XXIX. 1. *Tendere arcus*. Hæc meritò ſuſpecta Lipsio, reponenti *tendere armis*.

XXX. 1. *Præcipuum pavorem*. Regius & Ryckianus ſcribunt *terrorem*.

XXXI. 1. *Addito Cæcinæ edicto*. Quippe conſul erat.

2. *Alpinus Montanus*. Miſſus a Flavianis. Hiſt. 3, 35.

XXXII. 1. *Neve externa*. Scil. bella, *armis falsis*. i. e. prætextu bellandi pro Veſpaſiano, *velaret*. Ita ſcripti codices, non *externa arma falsis velaret*, ut voluit Lipsius.

2. *Necem fratris*. Vide ſuprà 13.

3. *Exigua Galliarum portio*. Caninefates & Batavi, Germaniæ quidem populi, ſed in Galliam tranſgreſſi, Rheni inſulam incolebant.

XXXIV. 1. *Solvere obsidium ... potuit*. Ita Ryckius e Flor. & ſuo codice dedit, & firmat Regius. Vulgò *potuisset*. Infrà editi ante J. Gronovium habent *vocula jubet, ut depositis &c.* Sed vocułam *ut* reſpuunt codices, & commodè abeſſe poteſt.

XXXV. 1. *Impedimenta legionum*. Intellige currus & jumenta *cum imbelli manu*; lixis nempe & calonibus, ut multa manus citiùs expedirent negotium frumentandi. Gron.

Digitized by Google

2. *E quinta & quintadecima legionibus.* Ita ex capite sequenti legendum monuit Mercerus, & favet Regius, in quo scribitur *quinta & decima.* Mendosè vulgati, *e quinta & quartadecima legionibus.* Quartadecimanos in Britanniam miserat Vitellius.

XXXVII. 1. *Causam suam dissociantibus.* Quia Vespasianum malebant.

2. *Satietate prædæ.* Regius & Ryckianus scribunt *societate prædæ*, ut referatur ad *mixtus*: quæ lectio potior videtur Ryckio: neque enim verisimile est obsessores in Magontiaci obsidione tantâ prædâ ditatos, ut satietas eos ceperit, ac propterea discesserint.

XXXVIII. 1. *Cui una ex republica annonæ cura.* Tale illud Juvenalis de populo Romano, *duas tantum res anxius optat, Panem & Circenses.*

XXXIX. 1. *Plotium Griphum.* Qui Muciano fidus Hist. 3, 52.

2. *Scribonianum Crassum.* Fratrem L. Pisonis quem Galba adoptaverat.

XL. 1. *Æra legum.* Leges in tabulas æreas incisæ per fora aliaque loca publica figebantur.

2. *Junius Mauricus.* De quo Plin. Epist. 1, 14. & 4, 22.

XLI. 1. *Probabant religionem.* Quâ scil. trepidè & cunctanter jurabant, sed ex ipsa illorum trepidatione perjurii argumentum eliciebant.

2. *Scribonios fratres.* Ita codices mss. ut Ann. 13, 48. non *Scribonianos.* Hos a Nerone, quum utrique Germaniæ eodem tempore præfuissent, arcessitos in Græciam, atque interemptos refert Dio in excerptis libri 63.

Digitized by Google

XLII. 1. *Aquilio Regulo.* De quo Plinius multa in epistolis. Vide lib. 1, 5. & 2, 20.

2. *Sponte ex senatusconsulto.* Hæc verba secum pugnant. Posteriora delent Colerus & Gruterus.

3. *Septuagies sestertio.* Lib. Tur. 875000. Suprà *consularia spolia* sunt præmia quæ, everso per accusationem viro consulari, accceperat.

4. *Diutiùs durant exempla, quàm mores.* Malorum exemplorum vis longiùs durat, quàm virtus bonorum principum. Ita Ernestus, qui cum Ryckio locum hunc sanum pronunciat contra Lipsium, cui placeret *quàm auctores.*

XLIII. 1. *Helvidius.* Vide suprà 5. & 6.

XLIV. 1. *Octavium Sagittam & Antistium Sosianum.* Vide Ann. 13, 44. & 14, 48.

XLV. 1. *Cyrenensibus damnatur.* Reum damnare dicuntur, qui efficiunt, ut a judicibus damnetur.

XLVII. 1. *Sexcenties sestertium.* Lib. Tur. 7500000.

2. *Funus censorium.* Vide Ann. 4, 15.

XLVIII. 1. *Si pauca suprà petiero.* Rhenanus & Muretus mallent *repetiero.*

2. *Beneficiorum numerus.* Hîc *beneficia* Lipsius intelligit promotiones ad altiores ordines seu gradus militiæ.

3. *Pravo certamine.* Dum scilicet neuter alteri concedere sustinet. *Diuturnitate officii* prævaluit potestas legatorum: tempus enim ipsis non nisi voluntate principis, a quo mittebantur, præfinitum. At proconsules, a senatu missi, quotannis mutabantur.

Digitized by Google

XLIX. 1. *Læta Piſoni omina ... continuare.* Lætis ominibus Piſonem aſſiduè, locis omnibus proſequi, tamquam principem. Pro *omina*, quod e correctione Acidalii recepit Erneſtus, editi habent *omnia.*

2. *Clodii Macri.* Vide Hiſt. 1, 7.

L. 1. *Bebius Maſſa, e procuratoribus Africæ.* Quia non videntur fuiſſe plures in Africa procuratores, Erneſtus delet nomen *Africæ*, ut *e procuratoribus* sit *procurator.* Sed quid vetat Bebium Maſſam dici *e procuratoribus Africæ* fuiſſe. hoc eſt, unum ex iis, qui procuratores in Africa fuerant?

2. *Malorum, quæ mox tulimus.* Sub Domitiano, qui per Bebium Maſſam delatorem clariſſimis viris necem attulit. Vide Plin. Epiſt. 5, 5.

LII. 1. *Antequam digrederetur.* A patre, Alexandriâ, quem eò uſque ſecutus erat, inde digreſſus Cæſaream.

2. *Suum cuique ſanguinem indiſcretum.* Ita conjunctum, ut nullâ re ſecerni ac diſſociari debeat.

LIII. 1. *Curam reſtituendi Capitolii.* Veſpaſianum hoc tempore nondum Romæ fuiſſe ſeries totarum declarat: at e Suetonio conſtat eo præſente, immo & ruderibus purgandis manus admovente, reſtitutum Capitolium. Quum igitur hoc libro quarto frequentes sint in mss. tranſpoſitiones, & vacua locis pluribus ſpatia, Erneſtus ſuſpicatur hæc, de reſtituto Capitolio nimis arctata, aliunde, hoc eſt, e libro ſequente huc trranſlata.

2. *Quis fauſta nomina.* Mos erat eligere homines bono nomine, qui rerum agendarum initiis præeſſent aut intereſſent, & quorum e nomine

Digitized by Google

captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis.

3. *Felicibus ramis.* Ex arbore felici, i. e. diis gratâ decerptis, putà lauru, oleâ &c.

4. *Vivis e fontibus amnibusque.* Vulgò *rivis & fontibus.* Correxit J. Gronovius e codice Flor. & favet Regius, in quo legitur corruptè *aquaeuris e fontibus.* In re simili Livius 1, 45. dixit, *quin su antè vivo perfunderis flumine.*

LV. 1. *Ipse e majoribus suis.* Hoc est, ad exemplum majorum suorum. *Hostis ... quàm socius jactabat.* Hellenismus, pro *hostem se potiùs, quàm socium.* Sic Virgilius, *sensit medios delapsus in hostes.*

LVI. 1. *Pertinaciam accenderent.* Ita Flor. Regius, & Ryckianus, quod, ut mollius vulgato *pertinaciâ accenderentur*, Ernesto receptum.

2. *Extra conventum.* Scil. socialem eorum, qui arma in Romanos junxerant, *diximus.* Suprà 18.

LVII. 1. *Infracta tributa.* Galba quibusdam civitatibus quartam tributorum partem remiserat.

LVIII. 1. *In tot malis hostium ut finem.* Hæc meritò displicent Lipsio, qui legendum censet, vel *portum & finem*, vel *honestam, ut finem.* Gronovius Observ. 1, 14. malebat *otium & finem.* Ernestus cum Acidalio vocem *hostium* delendam putat, & huc malè tractam e proximo, ubi *jus hostium.*

LIX. 1. *Fœdissimam mortem.* Quæ mox desertoris proditorisque manu obvenit.

2. *Romani imperii insignibus.* Lictores cum fascibus intelligit Ernestus.

LX. 1. *Ac qui ipsos leves.* Duplicis generis dati

Digitized by Google

custodes dicuntur, quorum alii prædam in castris retentarent, alii victos prosequerentur *leves*, & sarcinis fortunisque omnibus exsutos.

LXI. 1. *Barbaro voto.* Vide de moribus Germanorum 31.

2. *Arbitrantur deas.* Vulgò *arbitrentur deas.* Mutavit Erneſtus ex editione prima, & sic volebat Muretus. Vide de moribus Germ. 8.

LXII. 1. *Exspectatione tristior. Omnia tristiora experiundo factura*, ut ait Livius de fœda legionum deditione ad furculas Caudinas.

2. *Inhonora signa.* Vide Ann. 1, 24.

LXIII. 1. *Sub custode & pretio coiremus.* Hinc capite sequenti, *vectigal & onera commerciorum resolvimus, sint transitus incustoditi &c.*

LXIV. 1. *Abruptis voluptatibus.* Ita dedit Lipsius ex mss. codicibus, a quibus non multum abit Regius, in quo mendosè scribitur *voluntatibus.* Solebant Romani victarum gentium mollire vires, & per delicias amœnasque voluptates frangere. Vide Agricolæ vitam 21. ante Lipsium edebatur, *abruptis vectigalibus.*

LXV. 1. *Deductis olim.* Veteres colonos intellige: *quique mox provenere.* i. e. ex iis nati sunt.

2. *Ipsa edita in turre.* Lege potiùs cum Ryckiano codice *adyta intrare*: nec longè abeunt Regius & editio prima, in quibus legitur *adita intrare.*

LXVII. 1. *Projectis ... monumentis.* Columnis, aut tabulis æneis in quibus incisum & proscriptum erat fœdus Romanorum cum Lingonibus.

2. *Epponinæ uxoris exemplum.* Nimirum Fa-

Digitized by Google

citus rem servavit narrandam in ultimum Vespasiani annum, quum & Julius hic Sabinus, & ista ipsa Epponina interfecti. Tota historia apud Plutarchum diffusè est in Erotico extremo.

LXVIII. 1. *Ne, quamquam egregii duces.* Ita hunc locum egregiè Mercerus emendavit, quum priùs ex corruptis codicibus legeretur nullo sensu *nequaquam.*

LXIX. 1. *Per jurgia jactantibus.* Ita Manutius e Flor. Regio & primâ editione emendavit, in quibus scribitur *per juria jactantibus.* Ryckius maluit e suo codice *pro jure jactantibus.*

LXX. 1. *Ala singularium.* Qui videntur fuisse equites honoratioris militiæ.

2. *Caracatium.* In Flor. scribitur *Cæracatium*, quo nomine intelligendi videntur Ryckio *Cærasi*, de quibus Cæsar de bello Gall. 2, 4. quod situi populi istius non convenire docet Cellarius.

3. *Se ipsas in verba Vespasiani adigunt.* Ita quidem omnes libri, inquit Ernestus; sed haud dubiè rescribendum *se ipsæ.*

LXXI. 1. *Montibus aut Mosellâ.* i. e. montibus hinc, inde Mosellâ amne septum.

2. *Ut ventum in manus.* Ita Flor. Regius & Ryckianus codex, & sic solet Tacitus. Vulgò *ut ventum ad manus.*

LXXII. 1. *Cerialis a metu infamiæ.* Præpositionem delevit Lipsius, quam scripti codices, & editi ante Lipsium tenent: hanc restituit Ernestus, ut & infrà *posito civium bello*, pro vulgatorum *posito civili bello.*

2. *Qui vocem precesque.* Voculam *qui* delet Muretus; pro ea reponit Acidalius *quia.*

Digitized by Google

LXXIII. 1. *Satis clarum.* Codices Regius & Ryckianus, & editio prima habent *satis claret*, nec abhorret a ſtilo Taciti verbum poeticum.

LXXIV. 1. *Id ſolum vobis addidimus.* i. e. oneris impoſuimus, duriùs in vos conſuluimus. Gr.

LXXV. 1. *Nuncios occultarent.* Nempe Ceriales & alii duces Romani. Farnesianus codex, Regius & Ryckianus habent *nuncii*, ſed tunc legendum eſſet *occultarentur.*

2. *Eum qui attulerat ipſas epiſtolas.* Immo *ipſaſque epiſtolas ad Domitianum misit.*

LXXVI. 1. *In arma pronum.* Vulgò *in arma promptum.* Mutavit Ryckius e Flor. & ſuo codice, quibus accedunt Regius & prima editio.

LXXVII. 1. *Oblitos prædixerim, memoriam &c.* Locus depravatus, quem Gronovius sic emendabat: *quàm quòd vos Gallici fœderis oblitos, repetiſſe memoriam Romani ſacramenti temerè credidi.* Aliam lectionem præfert Ryckianus codex, *oblitos, proximam memoriam Romani ſacramenti tenere credidi.* Vocem *tenere* ſervant veteres editi.

LXXIX. 1. *Tolbiaci.* Hodie *Zullich* in ducatu Juliensi.

LXXX. 1. *Prioris vitæ criminibus.* Vide Ann. 14, 40. & Hiſt. 2, 86.

2. *Vocare offenſas.* i. e. provocare.

LXXXI. 1. *Expoſcens gemitu; monitu &c.* Duæ voces poſtremæ offendunt Erneſtum, qui cenſet *gemitu* aut ſpurium eſſe, aut pro eo legendum eſſe *ingenitum.* i. e. Veſpasiano inſitum divinitus.

2. *Cuncta fortunæ ſuæ patere.* Mallet Erneſtus, *parere.*

Digitized by Google

LXXXIII. 1. *Eleusine exciverat.* Vulgò *Eleusi* mutavit J. Gronovius, firmantque Flor. & Regius, in quibus mendosè scribitur. *Eleusim.*

LXXXIV. 1. *Vulgus adversari regem.* Rectè Muretus corrigit *aversari.*

LXXXV. 1. *Quâ cogitatione bellum ... agitaverit.* Plerique codices, quos inter Regius, legunt *quâ contagione bellum ... cogitaverit.* Idque placet Ryckio, minimè probante Ernesto, qui pro *cogitatione*, mallet *sollicitatione.* Mox pro *in altitudinem conditus*, idem Ernestus Tacitum scripsisse putat *in solitudinem.*

2. *Contrà interpretabatur.* Fictam & ad tempus sumptam credebat, mortuoque patre in sui perniciem erupturam.

IN LIBRUM V.

HISTORIARUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Perdomandæ Judææ delectus a patre.* Verbum *delectus* non videtur Ernesto satis dignum imperatoris filio, malletque *relictus.*

2. *Ut super fortunam crederetur.* Hanc lectionem concinnavit Lipsius e codicibus Flor. & Vaticano, qui scribunt, *ut superiori unam crederetur.* Regius & Ryckianus clarè exhibent, *ut superior omnibus crederetur*, quæ lectio Ryckio probata correctoris manum sapit, & Ernesto nimis languida videtur.

II. 1. *Primordia ejus aperire.* Mirum sanè Tacitum

Digitized by Google

citum de rebus Judaicis non consuluisse libros Josephi, qui illis temporibus non obscuri erant Romæ, & cum delirantibus externis scriptoribus delirare maluisse, quàm ab auctore Judaico & e monumentis genuinis vera addiscere.

2. *Aucto in barbarum cognomento.* Sic Ann. 4, 42. *Civitas potens ... neque in barbarum corrupta.*

III. 1. *Utrimque deserti.* Vulgati, *ab utrisque:* correxit Ryckius e Flor. & suo codice, quibus accedit Regius: *sed sibimet*, ad Judæos refertur, *ut duci cœlesti:* hæc verba videntur esse a glossa, malè referentis *sibimet* ad Mosen: *crederent, & primo, cujus &c.* Sic enim videtur legendum cum Ernesto, qui & in sequentibus delet vocem *credentes.*

2. *In quis urbs & templum dicata.* Ita dedit Ernestus e Flor. sine verbo *sunt*, quod in vulgatis additur.

V. 1. *Pessimus quisque.* De proselytis dictum. Infrà pro *& quia*, conjicit Ernestus *& quidem.*

2. *Eademque cura, & de infernis persuasio.* Cura condiendi corpora & persuasio de inferis eadem Judæis, quæ Ægyptiis: at diversa penitus & contraria de cœlestibus.

3. *Nulla simulacra urbibus suis ... sunt.* Gron. emendat *sinunt*, ne solæca sit phrasis.

VI. 1. *Incertæ undæ: superjacta, ut solido, ferunt.* Ita Flor. & Regius. Vulgati, *feruntur. Undas* vocat incertas, quæ intuentem quasi ambigere cogant, veræne undæ sint, an solidum solum, idque propter bituminis colorem.

VII. 1. *Sive herba tenus aut flore, seu solitam in speciem adolevere.* Ita Rhenanus, & firmant

Flor. & Budensis, in quibus scribitur *tenus*. Malè Ryckius e suo codice edidit, *sive herbæ tenues aut flores, ut solitam &c.* Nam *herbæ* & *flores* sunt in *rebus sponte natis, aut manu satis.*

VIII. 1. *Et primis munimentis urbs, dein regia, templum intimis clausum.* Trinum significat murorum ambitum, ita ut urbs exteriore, alio regia, templum interiore clauderetur. Flor. Regius, & ceteri codices, pro *dein regia*, corruptè habent *deingia*: correxit Mercerus ex conjectura, quâ nihil certius, & cum sequentibus magis consonum. Vide infrà 11. & 12. Non igitur audiendus Ryckii codex fœdiùs interpolatus: *Templum ex primis munimentis urbis: alienigenis templum interius clausum.* Nam templum interius non alienigenis magis, quàm ipsis Judæis non sacerdotibus, clausum, ut proximis verbis affirmat ipse Tacitus.

2. *Nam ea tempestate Arsaces defciverat.* Hæc verba non videntur esse Taciti, sed additamentum imperiti hominis, quod e margine in textum irrepserit. Nam Arsaces defcivit sub Antiocho cognomine Theo, qui fuit Syriæ rex tertius ab Seleuco, ante Christum 250. Antiochus autem Epiphanes, de quo hîc agitur, quique bello Parthorum prohibitus est, quominus Judæorum gentem exscinderet, ante Christum 164. octavus Syriæ rex fuit, succesforesque habuit *invalidos.*

IX. 1. *Provinciæ.* Scilicet Orientis.

X. 1. *Præter hierosolyma.* Budensis & Regius scribunt *hierosolymam.*

XII. 1. *Quem & Bargioram vocabant.* Hæc verba videntur esse transposita, & revocanda ad

Digitized by Google

Simonem : hic enim Josepho *filius Giora* dicitur, non Joannes.

XIII. 1. *Visæ per cœlum concurrere acies.* Vide Josephum de bello Jud. 6, 31. & 7, 6.

2. *Virile ac muliebre sexus.* Vide ad Ann. 4, 62. *sexcenta millia.* Ita Flor. & Regius cum Budensi. Editi ante Rhenanum *ducenta millia* præferunt. Josephus, Zonaras & Jornandes tradunt undecies centena millia periisse illâ obsidione.

XIV. 1. *Adventu secundæ & sextæ & quartadecimæ.* Vulgò *secundæ & sedecimæ & quartædecimæ.* Correxit Mercerus, quia *sextadecimæ* dudum cum Ceriali, & *sexta* ex Hispania demum accesserat : & sic recensentur infrà 16.

XV. *Cominus certabatur.* In Flor. & Regio mendosè scribitur *cominus minus certabatur*, idque firmat conjecturam J. Gronovii, emendantis *cominus eminus certabatur.*

XVII. 1. *Quæ provideri astu ducis oportuerit, provisa.* Ita clarè Ryckianus, & eodem alludunt Flor. Regius & Budensis, in quibus scribitur *provisse* vel *præviſe.* Editorum *providisse* nullo codice firmatur.

XVIII. 1. *Solidum illâ.* Nimirum, *parte illâ* nihil paludosum, sed siccam duramque terram.

XIX. 1. *Oppida Batavorum.* Ita codex Romanus cum Regio & Ryckiano, & urbes intelligendæ sunt Batavorum extra insulam, & cis Rhenum sitæ. Editi legunt *oppidum*, quo nomine alii *Batavodurum*, alii *Noviomagum* capiunt.

XX. 1. *Præsidia ... legionum unâ die Civilis quadripartitò invaserit.* Vulgò, *præsidia legionum modicis vicis quadripartita Civilis invaserit.* Correxit

e codice Ryckiano & editione prima Erneſtus, & favet codex Guelf. in quo ſcribitur *modicis villis*, nec additur *Civilis* poſt *quadrip.*

2. *Rumpere pontem.* Ita Erneſtus cum J. Gronovio e mss. Oxoniensi, pro vulgato *inrumpere.*

XXII. 1. *Diſjecto agmine.* Nempe militum, qui terreſtri itinere Cerialem proſequebantur. Horum caſtra nocturna Germani aggrediuntur.

2. *Suiſmet tentoriis.* Ita Vaticanus, Regius, & Ryckianus, quibus accedit & Flor. in quo ſcribitur *ſuiſmet toriis*: & sic jam edidit Erneſtus, pro vulgato *ſuiſmet coriis*, quum nuſquam *coria* pro tentoriis dicantur.

3. *Prætoriam triremem.* Regius & Ryckianus ſcribunt *biremem.*

XXIII. 1. *Tricenos quadrageneſque ferre armatos Liburnicæ ſolitæ.* Ita locum, pleriſque in mss. mirè corruptum, edidit Ryckius e ſuo codice, & favent Flor. Regius & editio prima, in quibus legitur *trecentos quadrageneſque ferre armamenta*, vel *arma Liburnicis ſolita*, vel *ſolitæ.* Lipsius dedit *tricenis quadrageniſque armamenta Liburnicis ſolita.*

2. *Quo Moſæ fluminis os amnem Rhenum Oceano adfundit.* Ita ex Flor. dedit J. Gronovius, & firmat Regius, qui pro *adfundit*, habet *effundit.* Vide Ann. 2. 6. Editi vulgò, *quo Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano adfundit.*

3. *Crebris pluvialibus imbribus.* Flor. & Regius ſcribunt *crebris per hiemem imbribus.*

4. *Caſtra ... differebantur.* In diverſas partes ferebantur.

XXIV. 1. *Neque aliud Civilis amicitiâ pera-*

Digitized by Google

eum. Ita dedit Erneſtus e codice Guelferbytano, pro vulgato *peractum*, quod hoc loci alienum.

XXV. 1. *Quàm Germanorum feminas*. Velledam notat, de qua Hiſt. 4, 61.

XXVI. 1. *Nabaliæ*. An flumen, quod planè ignotum in his regionibus? An memoratum Ptolemæo oppidum *Nabalia*, quod Hadrianus ad Iſalam, Cluverius & Altingius ad foſſam Drusianam referunt? Nam quòd Rhenanus & Lipsius nomen ex *Vahalis* corruptum autumant, pugnat id cum Hiſtoria, quum Civili trans Rhenum agenti iter ad Vahalem non fuerit, nisi per medias Romanorum legiones.

FINIS.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

Digitized by Google

INDEX

TOMI TERTII.

A.

Addua fluvius 2, 40.
Adoptionis nuncupatio 1, 17.
Ægyptus ab equitibus Romanis regitur 1, 11. classtra annonæ 3, 8.
Æmilius Longinus 4, 59. & 62.
Æmilius Pacensis 1, 20. inter duces Othonis eligitur 1, 87. a militibus custoditur 2, 12. in Capitolio pugnans occiditur 3, 73.
Ænus fluvius 3, 5.
Aërias 2, 3.
Æsculapius deus apud Ægyptios 4, 84.
Agger Drusi coercendo Rheno fabricatus 5, 19.
Agrippa rex Judæorum a Flavianis Româ excitur 2, 81. Tito auxilium ducit contrà Judæos 5, 1.
Agrippinensis colonia 1, 56. 4, 20. & 25. & 56. auxilium a Ceriale petit 4, 79.
Albani populi 1, 6.
Albingaunum Liguriæ oppidum 2, 15.
Albium Iutemelium 2, 13.
Alexandria Ægypti 1, 31. ibi imperium Vespasiani cœpit 2, 79. horreum pop. Rom. 3, 48. Serapin accipit 4, 81. 84.
Allieni Forum 3, 6.
Alliensis clades 2, 91.
Allobroges 1, 66.
Alpes Cottiæ sive Cottianæ 1, 61. & 87. 4, 68. Graiæ 2, 66. Juliæ 3, 8. Pannoniæ 2, 98. 3, 1. Peninæ 1, 61. 70. 87. 4, 68.
Alphenus Varus præfectus castrorum 2, 29. Batavos ducit 2, 43. prætorii præfectus 3, 36. Apenninum obsidet 3, 55. ad Vitellium regreditur 3, 61.
Alpinus Montanus Trevir 3, 35.
D. Alpinus ejus frater 5, 19.
Alpinus Julius 1, 68.
Altinum oppidum 3, 6.
Amphitheatrum Placentiæ conflagrat 2, 21.
Amphitheatrum Cremonense 2, 33.
Amulius Serenus 1, 31.
Anagnia oppidum 3, 62.
Ancilium nondum conditorum religio 1, 89.
Anicetus Polemonis libertus 3, 47. & 48.
Annius Bassus 3, 50.
Annius Faustus 2, 10.
Annius Gallus dux Othonis 1, 87. 2, 23. ad occupandas Padi ripas præmittitur 2, 11. Placentiæ auxilium ducit 2, 23. moram Othoni suadet 2, 33. milites Othonianos placat 2, 44. a Vespasiano in Germaniam mittitur 4, 68. 5, 19.

Digitized by Google

Annulis donati equites fiunt 1, 13. 2, 57. 4, 3.
Antiochus Cilix rex 5, 1. regum inservientium ditissimus 2, 81. Vespasianum juvat 5, 1.
Anthiochus Syriæ rex 5, 8.
Antipolis Galliæ Narbonensis municipium 2, 15.
Antistius Sosianus in exsilium rursus pellitur 4, 44.
Antoninus Arrius 1, 77.
Antonii Felicis procuratoris Judææ sævitia & libido 5, 9. Drusillam uxorem duxit ibid.
Antonius Flamma 4, 45.
Antonius Naso tribunus prætorii 1, 20.
Antonius Novellus Othonis dux 1, 87. nullius auctoritatis in milites 2, 12.
Antonius Primus 2, 86. oratio ejus pro bello festinando 3, 2. Italiam invadit 3, 6. facundia & in vulgum auctoritas 3, 10. virtus in prœliis 3, 17. avaritia & superbia 3, 49. Cremonam expugnat 3, 31. Mucianum infectatur 3, 53. ab eo timetur 4, 39. milites alloquitur 3, 60. proditionis suspectus 3, 78. 4, 68. potentia ejus in urbe 4, 2. facta Muciani adventu 4, 11. consularia ei decernuntur 4, 4. ad Vespasianum proficiscitur 4, 80. ejus arrogantia ib.
Antonii triumviri neptis liberto nupta 5, 9.
Antonius Taurus tribunus prætorii 1, 20.
Apennini juga 3, 42. 50. & 52.
Apinius Tiro 3, 57. & 76.
Apis Ægyptiorum deus 5, 4.
Apollinis ædes 1, 27. 3, 65.
Apollo Pythius 4, 83.
M. Aponius Saturninus Mœsiæ rector 1, 79. triumphali statua donatur ib. pessimum facinus audet 2, 85. defectionem Vitellio nunciat 2, 96. celerare cum exercitu jubetur 3, 5. cum legione septima advenit 3, 9.
Appia via 4, 11.
Aquilæ augurium lætum 1, 62.
Aquileia 2, 46. & 85. 3, 6. & 8.
Aquiliferi 1, 56. 4, 25.
Aquilius primipilaris 4, 15.
Aquilius Regulus 4, 42.
Aquinas colonia 1, 88. 2, 63.
Aquitania 1, 76.
Ara Veneris Paphiæ 2, 3.
Arabes Judæis inimici 5, 1.
Araris Galliæ fluvius 2, 59.
Arcanum imperii 1, 4.
Arenacum 5, 20.
Argius Galbæ dispensator 1, 49.
Aricia oppidum 4, 2. nemus Aricinum 3, 36.
Ariminum 3, 42.
Ariovistus rex 4, 73.
Arretinus Clemens 4, 68.
Arrius Antoninus 1, 77.
Arrius Varus præfectus cohortis 3, 52. strenuus bello 3, 6. Vitellianos fundit 3, 16. 61. præfectus prætorii 4, 2. apud Mucianum incusatur 3, 52. a Muciano timetur 4, 39. 68. prætoria insignia obtinet 4, 4.
Arsacis Parthi defectio 5, 8.
Arulenus Rusticus prætor 3, 80.
Asciburgium Germaniæ oppidum 4, 33.
Asiaticus dux Galliarum 2, 94. ad supplicium postulatur ib.
Asiaticus Vitellii libertus 2, 57. 95. occiditur 4, 11.
Asinius Pollio alæ præfectus 2, 59.

Digitized by Google

Asini effigies Judæis coli credita 5, 4.
Assyrii 5, 2. 8.
Asylum Romæ 3, 71.
Ateſte oppidum 3, 6.
Atilius Virgilio 1, 41.
Atilius Verus 3, 22.
Aventicum Helvetiorum caput 1, 68.
Aventinus 3, 70. 85.
Auguratus 1, 77.
Auguſta Taurinorum 2. 66.
Auguſtales ſodales 2, 95.
Auguſti nomen 1, 47. 2, 62. 80. 90.
Auriana ala 3, 5.

B.

BÆTICA provincia 1, 53.
Baiſta 3, 23. 29. 4, 23.
Balſamum arbor in Judæa 5, 6.
Barbius Proculus 1, 25.
Barea Soranus falſo teſtimonio circumventus 4, 10.
Bargioras 5, 12.
Baſilides Sacerdos 2, 78. alius 4, 82.
Batavi Cattorum quondam pop. 4, 12. Gallis antiquitus infeſti 4, 73. gens ferox 1, 59. tributorum experres 4, 12. 17. 5, 25. a Civile in arma rapiuntur 4, 21.
Batavorum cohortes 1, 59. 2, 27. 66. 69. 4, 15.
Batavorum inſula 5, 19.
Batavorum motus 4, 13.
Batavorum oppida 5, 19.
Bebius Maſſa 4, 50.
Bedriacum 2, 23. 39. 44. 49. 3, 15. 20.
Belgæ robur Gallorum 4, 76.
Belgicæ legatus 1, 59. procurator 1, 12. 58.
Belus amnis 5, 7.
Berenice regina 2, 2. 81.
Berytus 2, 81.
Betaſii pop. 4, 56. 66.
Betuus Chilo 1, 37.
Bingium Germaniæ oppidum 4, 70.
Bitumen ex Jordane egeritur 5, 6.
Bocchoris rex 5, 3.
Bonna Germaniæ civitas 4, 19. 70. 77. caſtra ibi Romanorum 4, 25. 5, 22.
Bononia 2, 35. 67. ejus amphitheatrum ibid.
Bos a Judæis immolatur 5, 4. loquitur 1, 86. ab Ægyptiis colitur 5, 4.
Bovillæ oppidum 4, 2. 46
Brigantes Britanniæ populi 3, 45.
Brinno Caninefatium dux 4, 15.
Britannia 1, 19. perdomita & ſtatim miſſa 1, 2.
Brixellum 2, 33. 51. 54.
Brixiana porta 3, 27.
Bructeri pop. 4, 21. 77. 5, 18.
Brundiſium oppidum 2, 83.
Byzantium Thraciæ urbs 2, 83. 3, 47.

C.

CADIUS Rufus in ſenatorium locum reſtituitur 1, 77.
Cæciilus Simplex 2, 60. conſul 3, 68.
Cæcina Alienus 1, 52. habitus ejus & mores 1, 53. dux a Vitellio deligitur 1, 61. cum Helvetiis pugnat 1, 67. modeſtè per Italiam incedit 2, 20. Placentiam oppugnat 2, 21. fruſtra 2, 22. favor illius apud milites 2, 30. ambitio 2, 56. 99. contra Veſpaſianum mittitur 2, 99. perfidiam meditatur ib. Vicetiæ genitus 3, 8. ad Veſpaſianum deſciſcit 3, 13. a ſuis militibus vinctus 3, 14. exſolvitur 3, 31. ejus edictum 4, 41.

Digitized by Google

Cæcina Tuſcus 3, 38.
Cæſarea urbs Judææ 2, 79.
Cæſaris nomen principatûs 2, 80. recuſatum a Vitellio 2, 62. receptum ab eodem 3, 58.
Caianarum expeditionum ludibrium 4, 15.
Calpurnius Aſprenas 2, 9.
Calpurnius Galerianus occiditur 4, 11.
Calpurnius Repentinus 1, 56. occiditur 1, 59.
Calvia Criſpinilla 1, 73.
Calvisius Sabinus 1, 48.
Camaræ naves Ponticæ 3, 47.
Campaniæ urbes hauſtæ & obrutæ 1, 2.
Campaniæ lacus 1, 23. laus 1, 2. 3, 60. 66.
Campanus Tungrus 4, 66.
Camurius miles occiſor Galbæ 1, 41.
Caninefas tumultus 4, 16.
Caninefates pop. 4, 15. 32. 56. 79. cohortes 4, 19.
Caninius Rebilus uno die conſul 3, 37.
Cantus Batavorum in acie 4, 18.
Capitolii exſtructores 3, 72.
Capitolium conflagratum 1, 2. 3, 72. a Veſpaſiano reſtituitur 4, 53. obsidetur a Vitellianis 3, 69.
Cappadociæ nova jura imponuntur 1, 78.
Capua Vitellio fida 3, 57. ideo punita 4, 3.
Caractacus Britannorum dux per dolum captus 3, 45.
Carmelus mons 2, 78.
Carſulæ oppidum 3, 60.
Carthago 1, 76. ejus portus 4, 49.
Cartiſmandua regina Brigantum 3, 45. in extremum diſcrimen adducta ib.
Caſperius Niger 3, 73.
Caſpiarum claustra 1, 6.
Caſſius Longus 3, 14.
Caſtorum locus prope Cremonam 2, 24.
Catti Germaniæ pop. 4, 37.
P. Celer ſapientiam profitetur 4, 10. a Muſonio Ruſo accuſatur ibid. damnatur 4, 40.
Cenforium funus 4, 47.
Centuriones vincti 1, 56.
Cepheus Æthiopum rex 5, 2.
Cereales ludi 2, 55.
Cerialis Petilius inter duces Veſpaſiani aſſumitur 3, 59. Romam cum equitibus præmittitur 3, 78. in Germaniam mittitur 4, 68. militem alloquitur 4, 72. culpa ejus in bello 4, 75. turbidis rebus intrepidus 4, 77. caſtra hoſtium capit 4, 78. Domitianum eludit 4, 86. contra Civilem ducit exercitum 5, 14. Germanos fundit 5, 21. Batavorum inſulam populatur 5, 25.
Cerius Severus 1, 31.
Ceſtius Gallus Syriæ legatus 5, 10.
Ceſtius Severus 4, 41.
Cetronius Piſanus 4, 50.
Chauci auxilium Civili præſtant 4, 79. 5, 19.
Cilix Thamyra 2, 3.
Cingonius Varro conſul deſignatus 1, 6. occiſus 1, 37.
Cinna in urbe confligit 3, 83. apud Janiculum 3, 51.
Cinyras 3, 2. Cinyrades Sacerdos ib.
Civitas Romana donata 1, 8. 78. 3, 47.
Claſſica legio 1, 31. 36. 2, 67.
Claſſici 2, 11. 14.
Claſſicus Treverorum alæ præfectus 2, 14. nobilis ac dives 4, 55. a Romanis deſcifcit 4, 57. Romani imperii inſignia ſumit 4, 59.

Digitized by Google

Rhenum transit 5, 19. ejus segnities in bello 4, 70. ad Cerialem ſcribit 4, 75. ab eo fugatur 5, 21.
Clavarium donativi nomen 3, 50.
Claudia Sacrata, mulier Ubia 5, 22.
Claudius Apollinaris 3, 57. remigibus præerat 3, 76. præfectus claſſis 3, 77.
Claudius Civilis Batavorum dux 4, 13. in populum Romanum ruit 4, 51. contra Romanos Batavos accendit 4, 14. Galliarum ſocietatem affectat 4, 17. ſuos in Veſpaſiani verba adigit 4, 21. viribus augetur 4, 28. caſtra Romana obſidet 4, 23. ils per deditionem potitur 4, 60. crinem poſt cædem legionum deponit 4, 61. ſocietate Agrippinenſium augetur 4, 66. ad Cerialem ſcribit 4, 75. exercitum reparat 5, 14. a Ceriale fugatur 5, 18. navalem aciem oſtentat 5, 23. Romanis ſe dedit 5, 26.
Claudius Faventinus centurio 3, 57.
Claudius Julianus ib. gladiatoribus præerat 3, 76. occiditur 3, 77.
Claudius Labeo Batavus 4, 18. e cuſtodia perfugit 4, 56. Civili reſiſtit 4, 66. Civilis eum capere nititur 4, 70.
Claudius Phirricus trierarchus 2, 16.
Claudius Sagitta præfectus alæ 4, 49.
Claudius Sanctus 4, 62.
Claudius Severus Helvetiorum dux 1, 68.
Claudius Victor 4, 33.
Claudius imperator Judæam equitibus aut libertis permittit 5, 9.
Clemens Arretinus 4, 68.
Clodius Macer 1, 37. 73. 2, 97. in Africa interfectus, 1, 7. 11. 37. 4, 49.
Cluvius Rufus Hiſpaniæ præſes 1, 8. laudatur per edictum 1, 76. Luceium Albinum timet 2, 58. Vitellii comitatui adjicitur 2, 65. Vitellii ac Sabini colloquio teſtis 3, 65. Hiſpaniâ diſcedit 4, 39. ab Helvidio laudatur 4, 43.
Cocceius Proculus ſpeculator 1, 24.
Cœlius Roſcius 1, 60.
Cœlius Sabinus 1, 77.
Cœnus Neronis libertus 2, 54.
Cohibus fluvius 3, 48.
Cohortes urbanæ 1, 20. 87. milenariæ 2, 93. auxiliariæ 1, 59. togatæ 1, 38.
Collina porta 3, 82.
Comitia conſularia ſub Vitellio 2, 91.
Comitia quibus ſignis dirimebantur 1, 18.
Commentarii principales 4, 40.
Concordiæ ædes 3, 68.
Conſulatus coarctati 2, 71. a Vitellio dati abrogantur 4, 47.
Corbulo Domitius occiditur 2, 76.
Corinthus Achaiæ urbs 2, 1.
Cornelius Aquinas 1, 7.
Cornelius Fuſcus Pannoniæ procurator 2, 86. 3, 66. ejus auctoritas 3, 4. claſſis Ravennatis præfectus 3, 12. Arimino obſidet 3, 42. prætoria inſignia conſequitur 4, 4.
Cornelius Laco prætorii præfectus 1, 13. 19. ignaviſſimus 1, 6. potentia ejus apud Galbam 1, 13. militarium animorum ignarus 1,

Digitized by Google

26. adverſus peritos pervicax ib. Tito Vinio minatur 1, 33. occiditur 1, 46.
Cornelius Marcellus 1, 37.
Cornelius Primus 3, 74.
Cornelius Tacitus res Domitiani compoſuit 1, 1. ejus dignitatis progreſſus ib.
Corſica inſula 2, 16.
Coſſus Claudius 1, 69.
Craſſorum domus ſubverſa 4, 42.
M. Craſſus Piſonis Liciniani pater 1, 14.
Craſſus ejuſdem Piſonis frater 1, 48.
Craſſus Scribonianus ejuſdem frater 1, 47. a novis rebus abhorret 4, 39.
Cremerensis clades 2, 91.
Cremona urbs 2, 17. 22. 23. ſpectaculum gladiatorum a Cæcina ibi editum 2, 67. Vitellii in eam adventus 2, 70. Cæcina partem equitum ad eam occupandam mittit 2, 100. oppugnatur 3, 27. Vitellianis partibus obſtricta 3, 30. exscinditur 3, 33. quo tempore condita 3, 34.
Creſcens Neronis libertus 1, 76.
Creta inſula Judæorum patria 5, 2.
Criſpina T. Vinii filia 1, 47.
Criſpinus centurio 1, 58.
Curtius lacus 1, 41. 2, 55.
Curtii Montani in ſenatu ſententiæ 4, 40. in Regulum invehitur 4, 42. ſenatûs aſſenſu auditur 4, 43.
Cynica ſecta 4, 40.
Cyprus inſula 2, 2.
Cyrenenſes Antonium Flammam accuſant 4, 45.
Cythnus inſula 2, 8.

D.

DACI 1, 2. 3, 46. 4, 54.
Dalmatæ in claſſe Ravennate militant 3, 12. claſſem ſupplent 3, 50.
Dalmatiæ duæ legiones in Othonem jurant 1, 76. Veſpaſiani partibus accedunt 2, 86.
Danubius fluvius 3, 46.
Decimus Pacarius Corſicæ procurator 2, 16. interficitur ib.
Decumatæ legiones 1, 51.
Decurio equitum 2, 29. decuriones 1, 70.
Demetrius doctor Cynicus 4, 40.
Dextræ inſigne concordiæ 2, 8. hoſpitii 1, 54.
Didius Scæva 3, 73.
Dillius Aponianus 3, 10.
Dillius Vocula legatus 4, 24. in Gugernos exercitum ducit 4, 26. Herennium Gallum a militibus vinctum exſolvit 4, 27. Civilis eum aggreditur 4, 33. ejus culpa in bello 4, 34. militum ira ſervili habitu evadit 4, 36. Gallorum fraude decipitur 4, 56. milites alloquitur 4, 58. occiditur 4, 59.
Diplomata 2, 54. 65.
Dis pater 4, 84.
Divodurum oppidum 1, 63.
Dolabella Cornelius cuſtoditur 1, 88. juſſu Vitellii occiditur 2, 63.
Domitianus Veſpaſiani filius 3, 59. in Capitolium accitur 3, 69. inde elabitur 3, 74. Cæſar conſalutatur 3, 86. prætura ei decernitur 4, 3. eam ſuſcipit 4, 39. ſenatum ingreditur 4, 40. adverſa ejus fama 4, 51. indomitæ libidines 4, 68. fidem Cerialis tentat 4, 86. ad bellum proficiſcitur 4, 85. Lugdunum venit 4, 86.
Domitius Sabinus 1, 31.

Digitized by Google

Donatius Valens 1, 56. occiditur 1, 59.
Druidæ 4, 54.
Drusilla Cleopatræ & Antonii nepris 5, 9.
Drusus Tiberii frater Rhenum aggere coercuit 5, 19.
Ducennius Geminus præfectus urbis 1, 14.
Dyrrhachium 2, 83.

E.

EDICTO modestiæ admonetur populus 4, 45.
Eleazarus Judæorum dux 5, 12.
Eleusis 4, 83.
Elius Neronis libertus 1, 37.
Emeritenses 1, 78.
Epiphanes rex 2, 25.
Eporedia 1, 70.
Epponina Sabini uxor 4, 67.
Eprius Marcellus 2, 53. jurgium inter eum ac Cæcinam ibid. sententia ejus de sortiendis legatis 4, 6. ab Helvidio accusatur 4, 43.
Epulæ prodigæ 1, 62.
Equestre nomen 1, 13.
Equestris dignitas 4, 39.
Equites Romani ludis prohibiti 2, 62.
Etesiæ 2, 98.
Etruria 3, 41.
Eumolpidarum gens 4, 83.
Exsulibus jus libertorum restituitur 2, 92.

F.

FABIUS Fabullus legatus 3, 14.
Fabius Priscus 4, 79.
Fabius Valens legatus 1, 7. Vitellii instigator 1, 52. Vitellium imperatorem consalutat 1, 57. dux ab eo deligitur 1, 61. ejus mores 1, 66. 3, 62. Othonianos per epistolas increpat 1, 74. Gallis auxilia mittit 2, 14. in Italiam cum exercitu venit 2, 27. vires cum Cæcina jungit 2, 30. pontem in Pado struit 2, 34. prælium cum Othonianis committit 2, 41. epistolæ ejus ad consules 2, 55. ob lucra & quæstus infamis 2, 56. a Vitellio pro concione laudatur 2, 59. gladiatores Bononiæ edit 2, 71. munia imperii obit 2, 92. Romæ etiam gladiatores edit 2, 95. dux contra Vespasianum deligitur 2, 99. segniter ad bellum incedit 3, 40. a Flavianis capitur 3, 43. Urbini interficitur 3, 62. origo ejus & vita ib.
Fasti adulatione fœdati 4, 40.
Feronia 3, 76.
Festus cohortis præfectus opprimitur 2, 59.
Fidenæ oppidum 3, 79.
Filius patrem in prælio occidit 3, 25.
Flaminia via 1, 86. 2, 64. 3, 79.
Flavius Gallorum dux 2, 94.
Florus Gessius Judææ procurator 5, 10.
Fonteius Agrippa Mœsiæ præponitur 3, 46.
Fonteius Capito in Germania occiditur 1, 7. 37. causæ cædis 3, 62. ejus avaritia ac fordes 1, 52.
Forojuliensis colonia 2, 14. 3, 43.
Fortunæ templum 3, 50.
Forum Allieni 3, 6.
Frisii 4, 15.
Fulvius Aurelius 1, 79.
Fundani lacus 3, 69.

G.

GALATIA cum Pamphylia sub eodem præside 2, 9.

Digitized by Google

Ser. Galba conſul 1, 1. 11. ejus ſeveritas 1, 5. 18. 35. crudelitas 1, 6. ingenii mobilitas 1, 7. irriſui & faſtidio erat ob ſenectam ib. Vitellium in inferiorem Cermaniam mittit 1, 9. de adoptando Cæſare cogitat 1, 12. militibus non fidit ib, 14. oratio ejus Piſonem adoptantis 1, 15. cœleſtia præſagia contemnit 1, 18. pro Apollinis æde ſacrificat 1, 27. ambiguus an domi maneat, an caſtra petat 1, 31. domo exit, ſellâ levatus 1, 35. aurea ipsius ſtatua 1, 36. huc illuc agitatur 1, 40. imago ejus ſolo affligitur 1, 41. occiditur ib. ejus vita & mores 1, 49. ejus imagines in Germania ſaxis petuntur 1, 55 circa templa latæ 2, 55. reſtitutæ 3, 7.
Galbiani 1, 51.
Galeria Vitellii uxor 2, 60. laudatur 2, 64.
Galerius Thracalus orator 1, 90. ab uxore Vitellii protegitur 2, 60.
Galli animos tollunt 4, 54. delectum & tributa aſpernantur 4, 26. auxiliares 2, 68. 69. rebellionem cœptant 3, 40. Romam olim ceperunt 3, 72. morbis obnoxii 2, 93. Romanam civitatem adipiſcuntur 1, 8. eorum fraus 4, 56.
Gallia Lugdunenſis 2, 59. Narbonenſis 1, 48. 87. 2, 28. 3, 42. ad Rhenum Galbæ adverſa 1, 51.
Galliarum aditus 1, 87. ora 4, 12.
Gallicæ cohortes 1, 70.
Gallicum fœdus 4, 76.
Galvia Criſpinilla 1, 73. magiſtra libidinum Neronis ib.
Garamantes indomiti ac latrociniis ſueti 4, 50.
Gelduba caſtrorum locus 4, 26. 32. 58. a Civili capitur 4, 36.
Gemoniæ 3, 74. 85.
Germaniæ ripa ſuperior 4, 70.
Germaniæ inferioris legiones 1, 9. ſuperioris 1, 12. 53.
Germani læti bello 4, 16. ab Agrippinenſibus trucidantur 4, 79. a Ceriale fugantur 5, 18. 21. legatos ad Civilem mittunt 4, 17. morbis obnoxii 2, 93. natandi artem callent 2, 35. 4, 66.
Germanorum arma 5, 14. cauſæ tranſcendendi in Gallias 4, 73. defectio 1, 19. feminæ 5, 25. fatidicæ pleræque habitæ pro deabus 4, 61. patrius mos in bello 2, 22. proceritas corporum 5, 14. ſigna in bellis imagines ferarum 4, 22. turbatio 3, 46. 4, 3.
Germanica clades 4, 12.
Germanici cognomen 1, 62.
Geta 2, 72.
Gladiatores milites 2, 34. 41. 3, 76.
Gladiatoria ſagina 2, 88.
Græci læti antiquitatibus 2, 4.
Graiæ alpes 2, 66.
Graius mons 4, 68.
Gregarius eques 3, 51.
Gregarius miles 3, 31. 4, 17.
Grinnes Germanorum caſtra 5, 20. 21.
Gugerni Germaniæ populi 2, 26. 5, 16. 18.

H.

HADRIA op. 3, 12. pro mari Hadriatico 3, 42.
Hæmus Thraciæ mons 2, 85.
Hammonis oraculum 5, 3.
Haruſpicum collegia 4, 53.

Digitized by Google

Hebrææ terræ 5, 2.
Helvetii Gallica gens 1, 67. a Cæcina diripiuntur ibid. legatos ad Vitellium mittunt 1, 69. ſalutem impunitatemque impetrant ib.
Helvidius Priſcus prætor deſignatus 2, 91. libertas ejus in ſententiis 4, 9. patria, origo, ingenium 4, 5. legatos eligendos cenſet 4, 6. 7. in Eprium Marcellum invehitur ib. prætor 4, 53.
Herculis Monœci portus 3, 42.
Herennius Gallus legionis legatus 4, 19. Voculæ in partem curarum additur 4, 26. vinctus cuſtoditur 4, 59. occiditur 4, 70.
Herodes Judæorum rex 5, 9.
Hieroſolyma urbs Judæorum 5, 1. ejus origo 5, 2. 8. a Tito obſidetur 5, 11.
Hilarius Vitellii libertus 2, 65.
Hiſpalenſes 1, 78.
Hiſpaniæ armis non redundant 2, 32. validiſſima terrarum pars 3, 53.
Homerus 5, 2.
Horatius Pulvillus 3, 72.
Hordeonius Flaccus legatus 1, 9. 54. ab exercitu ſpernitur 1, 9. 4, 19. ſegnis ac ſocors 1, 56. 4, 19. ad ripæ curam a Vitellio relinquitur 2, 57. Civilem monet, ut Vitellii auxilia avertat 4, 13. Civilis conatus diſſimulat 4, 18. militibus inviſus 4, 24. militum regimen Voculæ permittit 4, 25. a militibus vinctus exſolvitur a Vocula 4, 27. milites in verba Veſpaſiani adigit 4, 31. a militibus interficitur 4, 36.
Hormus Veſpaſiani libertus 1a. culpa ejus in Cremona excuſa 3, 28. equeſtri dignitate donatur 4, 39.
Hoſtilia vicus Veronæ 2, 100. 3, 9. 14. 21. 40.

J.

Janiculum 3, 51.
Jaziges Sarmatæ 3, 5.
Icelus Galbæ libertus 1, 13. 2, 95. Martianus appellatur 1, 13. annulis donatur ib. Laconem contra Vinium ſtimulat 1, 33. ejus rapinæ 1, 37. occiditur 1, 46.
Ida Cretæ mons 5, 2.
Illyricum 1, 9. 76. 2, 86. turbatum 1, 2.
Imagines revulſæ 4, 62.
Intemelium 2, 13.
Interamna 2, 64. 3, 61.
Joannes Bargiora dux Judæorum 5, 12.
Jordanes fluvius 5, 6.
Isidis templum 4, 84.
Italicus Suevorum dux 3, 5. Veſpaſiano auxilium ducit 3, 5. 21.
Judææ caput Cæſarea 2, 79. fit provincia 5, 9. bellum cum Romanis gerit 5, 1.
Judæi jus muniendi emunx 5, 12. ſue abſtinent 5, 4. eorum origo & mores 5, 2, 4. ſuperſtitio 5, 13. mente ſolâ numen intelligunt 5, 5. primùm a Pompeio domiti 5, 9.
Jadaicum mare 5, 7.
Judas 5, 2.
Juliæ gentis ſacerdotium 2, 95.
Julius Agreſtis centurio 3, 54.
Julius Alpinus Helvetius 1, 68.
Julius Atticus ſpeculator 1, 35.
Julius Auſpex Remus 4, 69.
Julius Briganticus alæ præ-

Digitized by Google

fectus 2, 22. forore Civilis genitus 4, 70. eidem infenſus & inviſus 4, 70. 5, 21. Romanis fidus ib. occiditur ib.
Julius Burdo 1, 58.
Julii Cæſaris ædes 1, 42. ſtatua in inſula Tiberis 1, 86.
Julius Calenus Æduus 3, 35.
Julius Carus miles legionarius 1, 42.
Julius Civilis Batavus 1, 59.
Julius Cordus 1, 76.
Julius Frontinus prætor 4, 39.
Julius Fronto tribunus Vigilum 1, 20. ab Othonianis victus 2, 26.
Julius Gratus caſtrorum præfectus 2, 26.
Julius Manſuetus 3, 25.
Julius Martialis tribunus 1, 28. vulneratur 1, 82.
Julius Maximus adverſus Voculam dux 4, 33.
Julius Paullus Batavus 4, 13. 32.
Julius Placidus tribunus 3, 85.
Julius Priſcus centurio 2, 92. Apenninum obſidet 3, 55. deſertis caſtris ad Vitellium regreditur 3, 61. ſeipſum interficit 4, 11.
Julius Sabinus Lingon 4, 55. Julii Cæſaris filius putatur ib. Cæſarem ſe ſalutari jubet 4, 67. novem annis miro modo latet ib.
Julius Sacrovir uno prœlio victus 4, 57.
Julius Tutor Trevir 4, 55. Agrippinenſes in verba Galliarum adigit 4, 59. proditur funditurque 4, 70. ejus ſententia de maturando bello 4, 76. Rhenum tranſit 5, 19. a Ceriale fugatur 5, 21.
Julius Vindex 1, 6. 51.
Juliorum domus interiit 1, 16.
Junius Blæſus filius, Lugdunenſis Galliæ rector 1, 59. magnificentia ejus erga Vitellium 2, 59. ob id Vitellio inviſus ib. dein veneno necatus 3, 38.
Junius Mauricus 4, 40.
Junonis cella 1, 86.
Juppiter conſervator 3, 74. cuſtos ib. Dis 4, 83.
Jus hoſtium 4, 58. imperii 2, 40. legatorum 3, 80. 4, 48. libertorum 2, 92. muniendi a Judæis emitur 5, 12.
Jusjurandum Romanorum pro imperio Galliarum 4, 59. 60.
Juvenalium ludicrum 3, 62.
Juvenalis ex primoribus Tungrorum 4, 66.

L.

LACUS Aſphaltites in Judæa 5, 6. Curtii 2, 55.
Laurea 3, 77.
Lauru ornatæ imagines 2, 55. ſtrata via 2, 70.
Lecanius Galbam occidiſſe creditus 1, 41.
Legio adjutrix 2, 43. 3, 44. Claudiana 2, 85. 3, 9. 21. Galbiana 2, 86. 3, 7. 10. 21. Gemina 3, 7. Hiſpana 1, 6. Italica 1, 59. 64. 74. 2, 41. 100. 3, 14. 18. Macedonica 3, 22. Rapax 2, 43. 100. 3, 14. 18.
Leptitani 4, 50.
Leucorum civitas 1, 64.
Lex curiata 1, 15.
Libanus mons 5, 6.
Liber pater a Judæis non colitur 5, 5. domitor Orientis ibid.
Libertatis atrium 1, 31.
Liberti equeſtri dignitate donati 1, 13. miniſteria principum 1, 58.
Libertorum jus 2, 92.

Digitized by Google

Libya 5, 2.
Licinius Cæcina 2, 53.
Licinius Proculus Othoni familiaris 1, 46. prætorii præfectus 1, 46. 82. 87. 2, 33. ejus vitia 1, 87. imperitia 2, 33. in exercitu Othoniano poteſtas 2, 39. fuga poſt prœlium 2, 44. prodidiſſe Othonem fatetur 2, 60.
Ligures 2, 14.
Liguria 2, 15.
Liguris feminæ præclarum exemplum 2, 13.
Lingones Galliæ populi 1, 53. 54. 57. Vitellianis partibus fidi 1, 64. civitate Romanâ donantur 1, 78. a Sequanis ſunduntur 4, 67. pro Verginio contra Vindicem ſteterunt 4, 69.
Lucania provincia 2, 83.
Luceius Albinus Mauritaniæ procurator 2, 58. trucidatur 2, 59.
Lucilius Baſſus claſſis præfectus 2, 100. claſſem Veſpaſiano prodit 3, 12. 36. 40. ad componendam Campaniam mittitur 4, 3.
Lucus Vocontiorum municipium 1, 66.
Ludi Cereales 2, 55.
Lugdunum 2, 65.
Lugdunenſis colonia 1, 51. 64.
Lugdunenſium in Viennenſes odium 1, 65.
Luna acies fallit 3, 23.
Luppia fluvius 5, 22.
Luſitani 1, 70.
Luſtratio exercitûs 4, 3.
æreæ Capitolinæ 4, 53.
Lutatia domus 1, 15.
Lutatius Catulus Capitolium dedicavit 3, 72.

M.

MACEDONES 5, 8.
Machinæ bellicæ Germanis inſolitæ 4, 23.
Magnus Piſonis frater 1, 48.
Magontiacum 4, 15. 24. 33. 37. 59. 61. 70.
Manlius Patruitus ſenatorii ordinis 4, 45.
Manlius Valens Italicæ legionis legatus 1, 64.
Marcodurum vicus 4, 28.
Mariccus Boius 2, 61.
Marius Celſus conſul deſignatus 1, 14. ad Illyrici exercitus mittitur 1, 31. ad Galbam revertitur 1, 39. Galbæ fidus 1, 45. dux ab Othone deligitur 1, 71. 87. qui ejus conſiliis in bello utebatur 1, 90. a militibus criminibus incessitur 2, 23. conſul 1, 77. Othoni cunctationem ſuadet 2, 33. conſulatus ei a Vitellio ſervatur 2, 60.
Marius Maturus Alpium procurator 2, 12. Vitellio fidus 3, 42.
C. Marius 2, 38.
Mars Germanorum deus 4, 64.
Marſaci populi 4, 56.
Marſi 3, 59.
Martialis Cornelius a Sabino ad Vitellium mittitur 3, 70. pugnans in Capitolio occiditur 3, 73.
Martis campus 1, 86. 2, 95.
Martius Macer 2, 23. gladiatoribus præerat 2, 36. conſulatus ejus dissimulatur 2, 71.
Mathematici Italiâ pelluntur 2, 62. infidum & fallax hominum genus 1, 22.
Matrimi pueri 4, 53.
Mattiaci Germaniæ populi 4, 37.
Mauretaniæ duæ 1, 11. 2, 58.
Mauri 2, 58.
Maurorum civitates Bæticis donantur 1, 78.
Medi 5, 8.
Mediolanum 1, 70.

Digitized by Google

Mediomatrici 4, 70. 71.
Memphis veteris Ægypti columen 4, 84.
Menapii 4, 28.
Mennius Rufinus 3, 12.
Mephitis templum 3, 33.
Mevania ab exercitu Vitellii infeſſa 3, 55. 59.
Mevius Pudens Tigellini familiaris 1, 34.
Milliarium aureum 1, 27.
Minerva 2, 53.
Minturnæ 3, 57.
Minucius Juſtus caſtrorum præfectus 3, 7.
Miracula Veſpaſiani 4, 81.
Miſenenſis claſſis 2, 9. 3, 56. 60.
Miſſile telum 1, 79.
Miſſio ignominioſa 3, 57.
Mœſia 1, 76. 79. 2, 83.
Mœſicæ legiones 2, 44. 85.
Morini Galliæ pop. 4, 28.
Moſa fluvius 3, 23. 4, 28. 66.
Moſella fluvius 4, 71. 77.
Moſes 5, 3.
Mucianus Licinius Syriæ præſes 1, 10. Othonis partibus accedit 1, 76. ejus virtutes 2, 5. ad Veſpaſianum oratio 2, 76. in ejus verba milites adigit 2, 80. dux contra Vitellium deſtinatur 2, 82. bellum propriis opibus juvat 2, 84. gloriæ avidus 3, 8. motus Dacorum reprimit 3, 46. ejus calliditas 3, 53. Sabini cædæ lætatur 3, 75. victoriam moratus 3, 78. ſuperbæ ejus litteræ ad ſenatum 4, 4. Romam ingreditur 4, 11. potentia ejus in urbe 4, 11. 39. Vitellii filium interfici jubet 4, 80. ad bellum proficiſcitur 4, 85.
Mulvius pons 1, 87. 2, 89. 3, 82.
Mummius Lupercus legatus 4, 18. vallum muroſque caſtrorum firmat 4, 22. Veledæ inter dona mittitur 4, 61. interficitur ib.
Muſonius Rufus philoſophus inter legatos ad Flavianos proficiſcitur 3, 81. in P. Celerem invehitur 4, 10. repetitur cognitio inter illos 4, 40.
Mutina 1, 50. 2, 52. 54.

N.

Nabalia fluvius 5, 26.
Narnia 3, 58. 63.
Natalis dies 2, 95.
Nava fluvius 4, 70.
Naves pari utrimque prora 3, 47.
Neronis profuſæ donationes 1, 20.
Nero falſus 1, 2. 2, 8.
Nerva Cæſar 1, 1.
Nervii Galliæ populi 4, 56. Civili ſe jungunt 4, 66. a Caninefatibus funduntur 4, 79.
Norius Actianus 4, 41.
Nonius Receptus a militibus vinctus 1, 56. occiditur 1, 59.
C. Norbanus conſul 3, 72.
Noricum 1, 11. 70. 3, 5.
Novaria 1, 70.
Novesium Germaniæ oppidum 4, 26. 35. 62, 70. eò ſe vocula recipit 4, 57. caſtra ibi Romanorum 4, 77. 5, 22.
Numiſius Lupus legatus legionis 1, 79. conſularibus ornamentis donatur ibid. octavam legionem ducit 3, 10.
Numiſius Rufus legionis legatus 4, 22. a Classico vinctus 4, 59. occiditur 4, 70.
Nymphidius Sabinus præfectus 1, 5. imperium ſibi molitur ib. in ipſo conatu opprimitur ib. & 37.

Digitized by Google

O.

OBULTRONIUS Sabinus in Hiſpania occiſus 1, 37.
Ocriculum 3, 78.
Octavius Sagitta in exſilium redigitur 4, 44.
Oëenſes 4, 50.
Onomaſtus Othonis libertus 1, 25. 27.
Opitergium 3, 6.
Oraculum Hammonis 5, 3.
Oratio Agrippinenſium 4, 65. Cerialis 4, 73. Civilis 4, 32. 5, 26. Curtii Montani 4, 42. Galbæ 1, 15. Muciani 2, 76. Othonis 1, 37. 2, 47. Piſonis 1, 29. Tencterorum 4, 64. Voculæ 4, 58.
Ordo Murinenſis 2, 52.
Orphidius Benignus legatus 2, 43. interficitur ib. corpus ejus crematur 2, 45.
Orphiti Cornelii domus 4, 42.
Oſcus Othonis libertus 1, 87.
Oſiris deus apud Ægyptios 4, 84.
Oſtienſis colonia 1, 80.
Otho Lusitaniæ præficitur 1, 13. Galbæ partibus primus accedit ib. de imperio occupando cogitat 1, 21. de eo mathematicorum monita 1, 22. largitio ejus in milites 1, 24. imperator ſalutatur 1, 27. milites alloquitur 1, 37. Piſonis cædem lætatur 1, 43. ſcelera prohibere non poteſt 1, 45. vacationes ex fiſco ſuo militibus ſolvit 1, 46. honores ei a ſenatu decreti 1, 47. voluptates & vitia diſſimulat 1, 71. epiſtolæ inter ipſum ac Vitellium 1, 74. legatos ad Germanicos exercitus mittit ib. conſulatus aliaſque dignitates mandat 1, 77. militarem tumultum precibus ſedat 1, 82. Galliam Narbonenſem aggredi ſtatuit 1, 87. & aggreditur 2, 14. ab urbe proficiſcitur 1, 90. Orientis legiones pro eo jurant 2, 6. proficiſcitur ad bellum 2, 11. ejus cum Vitellio comparatio 2, 31. de bello conſultat ibid. pronus ad decertandum 2, 33. duces ſuos ſegnitiæ incuſat 2, 4. exercitus ejus a Vitelliano funditur 2, 43. mori deſtinat 2, 46. oratio ejus ante mortem 2, 47. ſeipſum interficit 2, 49. ejus vita & mores 2, 50.

P.

PACORUS Parthorum rex 5, 9.
Pactius Africanus 4, 41.
Padus fluvius 1, 70. 2, 17. 22. 34. 40. 3, 52.
Pagani 1, 53. 2, 14. 3, 24. 43. 77. 4, 20.
Palatium 3, 70.
Palmæ proceræ in Judæa 5, 6.
Pamphylia 2, 9.
Pannonia 1, 76. 2, 11. 32. Pannonii 2, 14.
Pannoniorum cohors 2, 17.
Pannonicæ Alpes 2, 98.
Paphiæ Veneris templum 2, 2.
Papirius centurio 4, 29.
Parthi cæduntur a Ventidio 5, 9.
Patavium 2, 100. 3, 6. 7.
Patres conſcripti 2, 52.
Patrobius libertus 1, 49. 2, 95.
Pedanius Coſta 2, 71.
Pedius Blæſus ſenatu motus reſtituitur 1, 76.
Peligni populi 3, 59.
Penina juga 1, 61.
Perſæ 5, 8.

Digitized by Google

Perusia 1, 50.
Petovio oppidum 3, 1.
Petrina ala 4, 49.
Petronia olim Vitellii uxor 2, 64.
Petronius Norici procurator 1, 70.
Petronius Turpilianus a Galba interficitur 1, 6. 37.
Pharsalia 1, 50. 2, 38.
Philippi 1, 50. 2, 38.
Phœnices pop. 5, 6.
Picentina ala 4, 62.
Picenum 3, 42.
Pignus societatis 4, 61.
Pisanus sinus 3, 42.
Piso Licinianus 1, 14. a Galba adoptatur 1, 15. in castra præmittitur 1, 34. occiditur 1, 43. ejus ætas & fama 1, 48.
L. Piso Africæ proconsul 4, 38. interficitur 4, 48. initium & causa illius cædis 4, 49.
Placentia 2, 17. a Cæcina oppugnatur 2, 20. frustra 2, 22.
Plancius Varus 2, 63.
Plautius Elianus pontifex 4, 53.
C. Plinius historiarum scriptor 3, 28.
Plotius Firmus prætorii præfectus 1, 46. 2, 49. milites manipulatim alloquitur 1, 82. Othoni animum addit 2, 46.
Plotius Griphus legionis legatus 3, 52. præturam a Vespasiano obtinet 4, 39. 40.
Polycletus Neronis libertus 1, 37. 2, 95.
Pompeius Longinus 1, 31.
Pompeius Magnus Mario & Sullâ occultior non melior 2, 38.
Pompeius Propinquus 1, 12. Belgicæ procurator 1, 12. 58. interficitur 1, 58.
Pons Milvius 1, 87.
Pons ad oppugnanda mœnia 4, 25.
Pontia Postumia ab amatore occisa 4, 44.
Pontificatus maximus 2, 91.
Pontus 2, 6. 3, 47.
Poppææ statuas Otho restituit 1, 78.
Poppæus Silvanus Dalmatiæ legatus 2, 86. bello socors 3, 50. pecuniariæ curæ præponitur 4, 47.
Poppæus Vopiscus 1, 77.
Portius Septimius 3, 5.
Portus Herculis Monœci 3, 42.
Postumia via 3, 21.
Præda quæ ad duces, quæ ad milites pertineat 3, 19.
Præfectura alæ 2, 22. 59. legionis 1, 82. ripæ 4, 55. vigilum 1, 72.
Præfecti prætorii ex equitibus lecti 4, 68.
Prætores ærarii 4, 9.
Prætoriani 1, 87. 89. 4, 46.
Prætoria porta 4, 30. navis 5, 22. cohors 3, 35.
Principia castrorum 1, 48. 54. 3, 13.
Prodigia Romæ 1, 86.
Proserpina dea 4, 83.
Ptolemæus Lagi, Ægypti rex ex Macedonibus primus 4, 83. ex Macedonibus tertius 4, 84.
Ptolemæus mathematicus 1, 22.
Puteolani in Vespasianum proni 3, 57.
Pythius Apollo 4, 83.

Q.

Quinctilius Varus 4, 17. Syriam obtinuit 5, 9.
Quinctius Atticus consul 3, 73. reum incensi Capitolii se offert 3, 75.

Digitized by Google

Quinctius Certus 2, 16.

R.

RÆTIA 1, 11. 3, 5. 8.
Ræticæ jugæ 1, 70.
Ravenna urbs 2, 100. 3, 40.
Ravennas classis 3, 6.
Regium Lepidum 2, 50.
Remi Galliæ pop. 4, 67.
Rerumpublicarum formæ 4, 33.
Rhacotis locus Alexandriæ 4, 84.
Rheni magna siccitas 2, 26.
Rhodus insula 2, 2.
Rhoxolani Sarmatæ 1, 79.
Rigodulum Germaniæ oppidum 4, 71.
Roma a Gallis capta, Porsenæ dedita 3, 72. capitur 3, 85. facilis ad omnia credenda 1, 19. incendiis vastata 1, 2. ejus status sub Galba 1, 11.
Romilius Marcellus centurio 1, 56. a militibus vinctus ib. interficitur 1, 59.
Roscius Cœlius legatus 1, 60.
Roscius Regulus uno die consul 3, 37.
Rubrius Gallus 2, 51. Cæcinæ proditionis minister 2, 99.
Rufinus dux Galliarum 2, 94.

S.

SABINUM bellum 3, 72.
Sabinus Flavius Vespasiani frater 1, 46. præfectus urbis 1, 46. 2, 63. consul ab Othone destinatur 1, 77. 2, 36. ab Othone copiis rector mittitur 2, 36. ad Vitellium post victoriam transit 2, 51. milites urbanos sacramento ejus adigit 2, 55. Cæcinam ad Vespasiani partes allicit 2, 99. cum Vitellio paciscitur 3, 65. in Capitolium fugit 3, 69. expostulatum ad Vitellium mittit 3, 70. catenis oneratur & occiditur 3, 74. cenforio funere decoratur 4, 47.
P. Sabinus præfectus prætorii 2, 92. in vincla ducitur 3, 36.
Sabinus ager 3, 78.
Sacerdotes Judæorum 5, 5.
Sacerdotia delatoribus tribuuntur 1, 2.
Sacerdotii honor apud Judæos 5, 8.
Salaria via 3, 78. 82.
Sallustiani horti 3, 82.
Salonina Cæcinæ uxor 2, 20.
Salvius Cocceianus Othonis fratris filius 2, 48.
Salvius Otho imperatoris pater 2, 50.
Salvius Titianus Othonis frater 1, 75. consul cum Othone creatur 1, 77. urbi præficitur 1, 90. bello præponitur 2, 23. honor imperii penes ipsum 2, 39. cum Vitellianis congredi properat 2, 33. a Vitellio excusatur 2, 60.
Samnites 3, 59.
Sardinia 2, 16.
Sariolenus Vocula 4, 41.
Sarmatæ nullo scuto utuntur 1, 79.
Sarmatæ Jazyges 3, 5.
Saturnus deus 5, 2. 4. ejus festi dies 3, 78.
Saxa rubra 3, 79.
Scipio cohortis præfectus opprimitur 2, 59.
Scribonia Pisonis Licinianî mater 1, 14.
Scriboniana ala 3, 6.
Scribonianus Camerinus 2, 72.
Scribonii fratres 4, 41.
Scydrothemis Sinopensium rex 4, 84.
Sedochezorum rex 3, 48.

Digitized by Google

Seleucia Syriæ urbs 4, 84.
Seleucus mathematicus 2, 78.
Tib. Sempronius 3, 34.
Sempronius Denſus 1, 43.
Senatoria ætas 4, 42.
Senatûs diſcrimen 2, 52.
Senatuſconſultum contra accuſatores 2, 10.
Seniensis colonia 4, 45.
Sepultura Judæorum 5, 5.
Sequani Galliæ pop. 4, 67.
Serapis 4, 81. 84.
Sertorius unoculus 4, 13.
Servi Publici 1, 43.
Serviliani horti 3, 38.
Servius Tullius 3, 72.
Sevinus Pomtinus 1, 77.
Sextilia Vitellii mater 2, 64. 89. moritur 3, 67.
Sextilius Felix 3, 5. Treveros fundit 4, 70.
Sido Suevorum rex 3, 5. pro Veſpaſiano militat 3, 21.
M. Silanus Africæ proconſul C. Cæſari ſuſpectus 4, 48.
Silius Italicus 3, 65.
Simo Judæorum regnum invadit 5, 9. a Quinctilio Varo punitur ib.
Simo Judæorum dux 5, 12.
Singularium ala 4, 70.
Sinope Ponti urbs 4, 83. 84.
Sinueſſanæ aquæ 1, 72.
Siſenna centurio 2, 8.
Siſenna hiſtoricus 3, 51.
Soſonius Tigellinus ſemet occidit 1, 72.
Sohemus rex 2, 81. 5, 1.
Sol oriens in Syria ſalutatur 3, 24.
C. Sosius Judæos ſubegit 5, 9.
Soſtratus ſacerdos 2, 4.
Spectaculum gladiatorum 2, 71. 94.
Statius Murcus 1, 43.
Statua divi Julii ab Occidente in Orientem ſponte converſa 1, 86.
Statua triumphalis 1, 79.
Stœchades Massiliensium inſulæ 3, 43.
Subrius Dexter 1, 31.
Subsignani milites 1, 70.
Suedius Clemens primipilaris 1, 87. Narbonenſem provinciam aggreditur 2, 12.
Sueſſa Pometia 3, 72.
Suetonius Paullinus Othonis dux 1, 87. ejus conſiliis Otho utitur 1, 90. eum Othoniani milites criminantur 2, 23. naturâ cunctator 2, 25. de bello diſputat 2, 31. fuga ejus poſt prœlium 2, 44. prodidiſſe Othonem fatetur 2, 60.
Sues a Judæis non comeduntur 5, 4.
Suevi 1, 2.
Suggeſtus apud ſigna, in quo aurea imperatoris ſtatua 1, 36.
L. Sulla dictator ſævissimus 2, 38.
Sulpicia domus 1, 15.
Sulpicia Prætextata Craſſi uxor 4, 42.
Sulpicius Florus 1, 43.
Sunici Germaniæ pop. 4, 66.
Suovetaurilia 4, 53.
Syllana ala 1, 70. 2, 17.
Syriæ legiones 1, 10. 2, 6. Caput Antiochia 2, 79.

T.

Tamiras Cilix 2, 3.
Tarentum 2, 83.
Tarquinius Priſcus 3, 72.
Tarracina 3, 60. 76. a Veſpaſiano occupatur 3, 57. a Vitellio expugnatur 3, 77.
Tarracinenſes 4, 3.
Tartarus fluvius 3, 9.
T. Tatius rex Sabinorum 2, 95.
Taurina ala 1, 59. 64. 70.
Taurina colonia 2, 66.
Tempeſtiva convivia 2, 68.

Digitized by Google

Templum Hierosolymitanum 5, 8. 9. 12.
Tencteri Germaniæ pop. 4, 21. 64. 77.
Terentius evocatus 1, 41.
Tertius Julianus legatus 2, 85. prætura ei auferitur 4, 39. deinde redditur 4, 40.
Titius vocatur 1, 79.
Tesserarius speculatorum 1, 25.
Theatrum locus consultandi 2, 80.
Thracia 1, 11.
Thrasea Pætus veræ gloriæ exemplar 2, 91.
Tiberiana domus 1, 27.
Tiberis exundatio 1, 86.
Tiberius Alexander Ægypti rector 1, 11. in Vespasianum pronus 2, 74. legiones sacramento ejus adigit 2, 79.
Ticinum 2, 17. 27. 68. 88.
Timotheus Atheniensis 4, 83.
Tingitanæ Mauritaniæ provincia 2, 58.
Titius Jullanus 1, 79.
Titus Ampius Flavianus Pannoniæ legatus 2, 86. naturâ ac senectâ cunctator 3, 4. militibus invisus 3, 10. vinctus ac discrimini exemptus ib. arma in Pannonia movit 5, 26.
Titus Vespasiani filius 1, 1. 10. ejus ingenium 2, 1. Berenicen reginam amat ibid. Veneris templum adit 2, 2. Vespasianum Mucianumque conciliat 2, 5. consiliorum inter eos nuncius 2, 79. Judaico bello præponitur 2, 82. 5, 1. consulatum absens init 4, 38. validissima exercitûs pars ei traditur 4, 51. pietas ejus erga fratrem 4, 52. comitas ejus erga milites 5, 1. Hierosolyma obsidet 5, 1. 10. 11. aggeres & vineas parat 5, 13.
Tolbiacum Germaniæ oppidum 4, 79.
Trajanus imperator 1, 1.
Transalpinæ gentes 4, 54.
Transpadana regio 1, 70. 2, 32.
Transrhenani 2, 17. 4, 23. 28.
Trapezus Græciæ civitas 1, 47.
Trebellius Maximus Britanniæ legatus 1, 60. inde profugit 2, 65.
Trebonius Garucianus 1, 7.
Treveri 1, 53. 4, 18. 28. 37. 5, 69. 70.
Treverorum ala 2, 28. colonia 4, 62. 72.
Triaria L. Vitelliî uxor 2, 63. ejus licentia 2, 64. superbia ac sævitia 3, 77.
Triboci Germaniæ populi 4, 70.
Tribuni plebei 2, 91.
Tribunitia potestas 1, 47.
Tributa necessaria 4, 74.
Tullius Flavianus 3, 79.
Tullius Valentinus 4, 69. concionibus potens ibid. a Ceriale invaditur 4, 71. ab eodem capitur ibid. damnatur 4, 85.
Tungri Germaniæ populi 2, 14. 15. 4, 79. signa ad Civilem transferunt 4, 16. omnes se illi dedunt 4, 66.
Turullius Cerialis primipilaris 2, 22.

V.

VACATIONES militares ex fisco solutæ 1, 46. 58.
Vada 5, 20. 21.
Valerius Asiaticus Belgicæ legatus 1, 59. Vitellii gener ibid. consul designatus 4, 4.

Digitized by Google

Valerius Feſtus legatus 2, 98.
affinis Vitellii 4, 49. equites in cædem Piſonis mittit 4, 50.
Valerius Marinus 2, 71.
Valerius Paullinus 3, 42.
Vangiones Germaniæ populi 4, 70.
Varius Criſpinus tribunus 1, 80.
Vaſcones populi 4, 33.
Vaticani inſalubria loca 2, 93.
Vatinii ſcurræ rapinæ 1, 37.
Ubii 4, 18. 55. 63. 77. prædas e Germania petunt 4, 28.
Vectius Bolanus Britanniæ præponitur 2, 65. inter Veſpaſianum & Vitellium ambiguus 2, 97.
Vedius Aquila legionis legatus 2, 44. Patavium venit 3, 7.
Velabrum 1, 27. 3, 74.
Veleda Virgo fatidica 4, 61. eam alloqui negatur 4, 65. dona ei a Germanis mittuntur 5, 22. eam Romani hortantur ad pacem 5, 24.
Vellocatus Cartiſmanduæ adulter 3, 45.
Veneris Paphiæ templum 2, 2.
P. Ventidius Pacorum interficit 5, 9.
Venus concepta mari 2, 3.
Venuſius Britannorum dux Romanis infenſus 3, 45. regno potitur ib.
Verania Piſonis Licinianî uxor 1, 47.
Verax Civilis ſororis filius 5, 20.
Vercellæ oppidum 1, 70.
Verginius ad imperium follicitatur 1, 8. 9. Germaniæ inferioris legatus 1, 8. ejus cunctatio 1, 52. conſul ab Othone deſtinatur 1, 77. domi a militibus obſidetur 2, 49. per averſam portam fugit 2, 51. ejus mors a militibus expoſcitur 2, 68.
Verginius Capito 3, 77. 4, 3.
Verona civitas 3, 8. 10. 50. 52.
Verulana Gratilla 3, 69.
Veſpaſianus ad bellum Judaicum mittitur 1, 10. fatis ei deſtinatum imperium 1, 10. 2, 1. 78. ſolus principum in melius mutatus 1, 50. Othoni cum exercitu Judaico accedit 1, 76. bellum Judaicum profligat 3, 4. cum Muciano conſilia miſcet 2, 7. cuncta præter Hieroſolyma capit 5, 10. ejus virtutes 2, 5. vigilantia, parcimonia, diligentia, ſapientia 2, 77. bellum adverſus Vitellium meditatur 2, 74. imperator ſalutatur 2, 80. Alexandriam pergit 3, 48. in privata fortuna fratre minor 3, 65. honores ei a ſenatu Romano decreti 4, 3. conſulatum abſens init 4, 3. cæcum & manu ægrum ſanat 4, 81. Serapidis templum adit 4, 82. Judaico bello Titum filium præponit 2, 82. 5, 11.
Veſtæ virgines obviæ ducibus ad pacem conciliandam 3, 81. locum reſtituendo delubro perluunt 4, 53.
Veſtæ templum 1, 43.
L. Veſtinus eques Rom. 4, 53.
Veſtricius Spurinna 2, 11. Placentiam obtinet 2, 18. 36.
Vetera caſtrorum nomen 4, 18. 57. a Civile obſidentur 4, 53. capiuntur ac diripiuntur 4, 60. 62. Civilis ibi conſedit 5, 14.
Vexilla equitum 2, 11. nomen Vitellii præferentia 2, 85.
Vexillarii 2, 66. 83. 100. 3, 6, 48.

Digitized by Google

Vexillarius cohortis 1, 41. 3, 17.
Via Bedriacensis 3, 47. salaria 3, 78.
Vibius Crispus dives & potens 2, 10. inter delatores nominatur 4, 41. Marcellum curiâ excedentem sequitur 4, 43.
Vicetia 3, 8.
Vienna 2, 66. colonia 1, 66.
Viennensium cum Lugdunensibus discordia 1, 65.
Vigilum cohortes 3, 64. 69.
Vindonissa Germaniæ oppidum 4, 61. 70.
T. Vinius consul 1, 1. 11. deterrimus mortalium 1, 6. ejus de Galba sententia 1, 32. occiditur 1, 42. ejus vita & mores 1, 48. testamentum irritum ib.
Vipsania porticus 1, 31.
Vipstanus Apronianus 1, 76.
Vipstanus Messalla tribunus 3, 9. 18. Saturninum militibus eripit 3, 11. historiæ scriptor 3, 25. pius & eloquens 4, 42.
Virdius Geminus 4, 48.
Vitelliani vincuntur 2, 14. in partes transeunt 4, 63. eorum virtus & constantia 4, 2.
Vitellius Saturninus 1, 82.
A. Vitellius legatus in Germaniam mittitur 1, 9. ejus defectio ac motus 1, 51. apud severos humilis 1, 52. imperator consalutatur 1, 57. ejus torpor ac luxus 1, 62. 2, 31. 3, 36. ingenii mobilitas 2, 7. cum Othone comparatio 2, 31. ad bellum proficiscitur 2, 57. curis gravibus impar 2, 59. Lugdunum venit ib. filium Germanici nomine appellat ib. cæsos cives lætus vidit 2, 70. quæ multitudo eum sequebatur 2, 87. Romam ingreditur 2, 88. Augusti nomen adsumit 2, 90. inexplebiles ejus libidines 2, 95. Cæsarem se dici vult 3, 58. conditiones ipsi oblatæ 3, 63. cum Sabino paciscitur 3, 65. furdæ ipsius aures ad fortia consilia 3, 67. palatio exit, dein regreditur 3, 68. culpam in milites confert 3, 70. occiditur 3, 85. imagines ejus dejiciuntur 3, 12. ejus filius 2, 59. occiditur 4, 80.
L. Vitellius imperatoris pater 3, 86. ter consul 1, 9. 52. censor 1, 9.
L. Vitellius imperatoris frater 1, 88. adulantibus se offert 2, 54. atrox sententia ejus in Cæcinam 3, 37. Blæsum accusat 3, 38. tuendæ urbi relinquitur 3, 55. ad bellum in Campaniam mittitur 3, 58. Tarracinam obsidet 3, 76. quam capit 3, 77. infamis, sed industrius ib. interficitur 4, 2.
Vitis aurea 5, 5.
Vitrum quomodo fiat in Judæa 5, 7.
Vittis coronisque evinctum spatium templi exstruendi 4, 53.
Umbria 3, 41. 52.
Umbricius haruspex 1, 27.
Vocetius Helvetiæ mons 1, 68.
Vocontii pop. 1, 66.
Volaginius 2, 75.
Vologeses Parthorum rex Vespasiano auxilia offert 4, 51.
C. Volusius 3, 29.
Vopiscus Poppæus 1, 77.
Urbinum 3, 62.
Usipii 4, 37.
Vulcatius Tertullinus 4, 9.

— FINIS.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

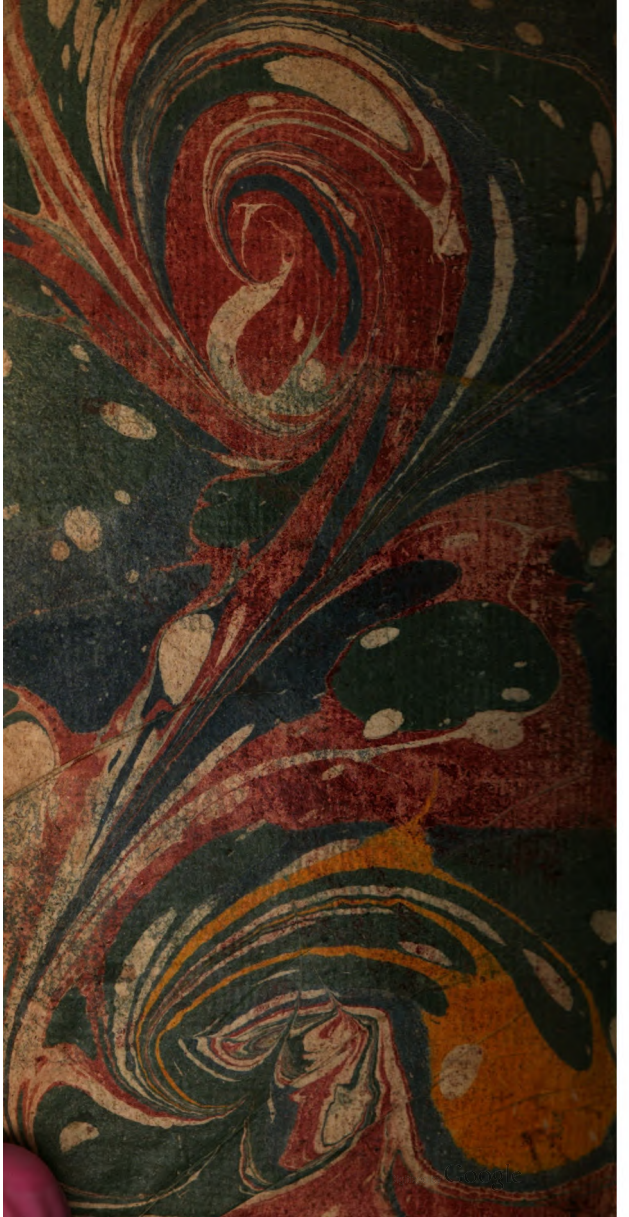

Digitized by Google